МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

7 ЛИПНЯ 2023 РІК

М. ТЕРНОПІЛЬ, УКРАЇНА

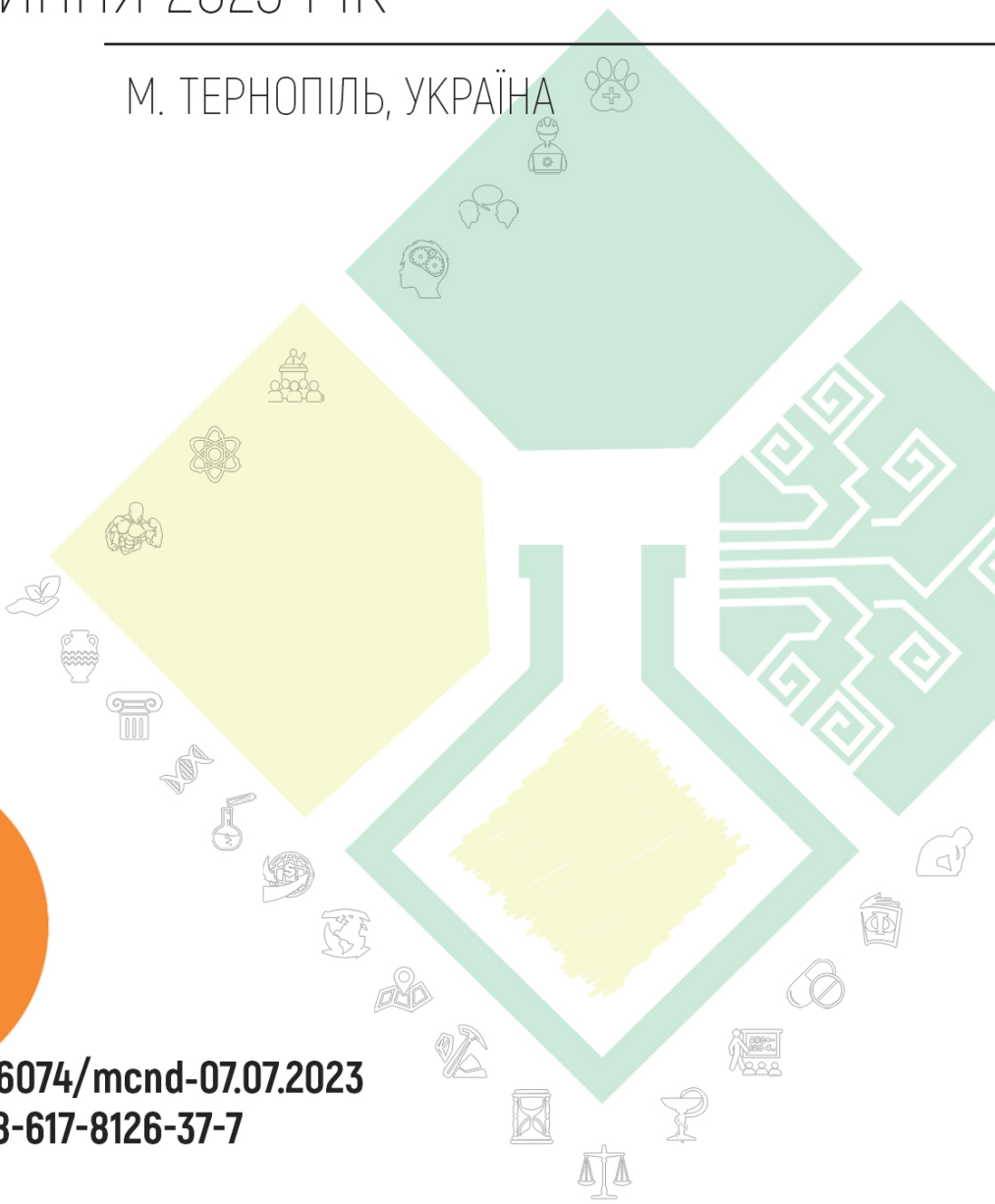

OPEN ACCESS

DOI 10.36074/mcnd-07.07.2023
ISBN 978-617-8126-37-7

МАТЕРІАЛИ
V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

7 ЛИПНЯ 2023 РІК
м. Тернопіль, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

УДК 001 (08)
Т 65

https://doi.org/10.36074/mcnd-07.07.2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Білоус Т.В.
Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 66 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Т 65 **Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень**: матеріали V Міжнародної наукової конференції, м. Тернопіль, 7 липня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 246 с.

ISBN 978-617-8126-37-7
DOI 10.36074/mcnd-07.07.2023

Викладено матеріали учасників V Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень», яка відбулася 7 липня 2023 року у місті Тернопіль.

УДК 001 (08)

© Колектив учасників конференції, 2023
© ГО «Європейська наукова платформа», 2023
© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ISBN 978-617-8126-37-7

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.
ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ECONOMY DIGITIZATION AND GREENING IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT
Tischenko V., Ostapenko V., Shkutnyk M. 12

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ
Мазур М.В., Луняк І.В., Сіренко К.В. 15

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЕЙ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
Матрунчик Д.М., Вахович І.М. 17

РЕГІОНАЛЬНІ АКТИВИ ЯК РУШІЙНІ СИЛИ ТА ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ УТВОРЕНЬ РІЗНИХ РІВНІВ
Ляшенко В.І. 19

СЕКЦІЯ ІІ.
ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
Гончар Л.О., Маковей А.В. 25

ПАКЕТНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В МІЖНАРОДНОМУ ОПЕРАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ
Бабич Т.О. 27

СЕКЦІЯ ІІІ.
ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА;
ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ НА ОСНОВІ НЕОПЕРАЦІЙНИХ ДОХОДІВ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ
Сук П.Л. 31

СУЧАСНІ ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
Потьомкін Л.М., Богун І.В. 36

СЕКЦІЯ IV.
МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ІНТЕРНЕТ-ІНСТРУМЕНТИ В МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО АГРОБІЗНЕСУ
Кузик О.В. 39

МОДЕЛЮВАННЯ ПОКАЗНИКА СТІЙКОСТІ СПОЖИВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ДО МОЖЛИВОГО СКОРОЧЕННЯ ЇЇ ІМПОРТУ
Ємельянов О.Ю. 42

СЕКЦІЯ V.
МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ВПЛИВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОРГАНІЗАЦІЮ НАДАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ
Іванов Д.Д. 45

ЗАХОДИ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ КАР'ЄРОЮ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ
Іванова В.І., Кубіцький С.О. 48

КАДРОВА БЕЗПЕКА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ
Потапська Б.В. 53

ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СКЛАДАННЯ ESG-ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВАМИ
Корчагіна Л.Ф. 56

УПРАВЛІННЯ STEAM-ТЕХНОЛОГІЯМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО
Пшебишевська І.В. 58

УПРАВЛІНСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ МІЖШКІЛЬНИХ РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
Цимбалюк А.С. 63

СЕКЦІЯ VI.
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
Олефіренко В.В., Солодковська Г.В. 68

СЕКЦІЯ VII.
ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД
Сотула О.С. 71

ВІЙСЬКОВЕ СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ
Стасюк Н.А. 74

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ТА ЗАКОННІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ
Мігрін Б.О. 77

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ГЛОБАЛЬНІЙ ПРОБЛЕМІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ. ПРОГАЛИНИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ДАНОМУ ПИТАННІ
Лавроненко В.О., Штопенко В.М. 79

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
Жукова Є.Г., Плахотний А.П. 82

НОРМАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПОЛІЦІЇ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗБРОЇ ТА БОЙОВОЇ ТЕХНІКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ, ВІДСІЧІ І СТРИМУВАННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ
Афанасьєв Д.С., Плахотний А.П. 85

ПОНОВЛЕННЯ УГОДИ ПРО МОБІЛЬНІСТЬ МОЛОДІ ЯК ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОБМІНІВ МОЛОДДЮ
Гнілуша С.І. 87

ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ
Вольський Р.О. 89

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ КОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ
Чернєцова Г.Д., Рибальченко Т.С. 91

СЕКТОРАЛЬНИЙ БЕЗВІЗ У РАМКАХ УКРАЇНА-ЄС В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ
Казік Т.В. 94

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБОЮ ЗБРОЇ ДЛЯ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ
Кітов О.В. 96

УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРЕДСТАВНИКІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ
Снісар В.Є. 98

СЕКЦІЯ VIII.
ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОПОМОГИ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ВИКЛИКИ ГУМАНІТАРНОГО ВТРУЧАННЯ
Капустян А.Є. 100

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
Клець А.В., Шарлай А.А. 102

МЕТА ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СУДДІВ
Барсук М.А. 106

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТЯГНЕНЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬГО РУХУ
Терепищий Є.С. 108

СЕКЦІЯ IX.
ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОНАННЯ ВПРАВ У РУСІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В МАЙБУТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО
Мігрін Б.О. 110

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ АЛГОРИТМУ MARCH НА ВІЙНІ
Помаз А. 112

СЕКЦІЯ X.
АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВПЛИВ ПРИПОСІВНОГО ВНЕСЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ДОБРИВА RENOVATION FUERZA НА БІОЛОГІЧНУ ВРОЖАЙНІСТЬ СОНЯШНИКА В СХІДНОМУ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ
Воропай Ю.В. 113

ПІРАКАНТА ЯСКРАВО-ЧЕРВОНА (PYRACANTHA COCCINEA M.ROEM.). – ПЕРСПЕКТИВНИЙ ВИД ДЛЯ ДЕКОРАТИВНОГО САДІВНИЦТВА
Ковригін В.М. 115

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СТРУКТУРИ УРОЖАЮ СОЇ ЗА ВПЛИВУ БУР'ЯНІВ, АЗОТНИХ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ ТА ГЕРБІЦИДІВ
Дикун О.В. 118

СЕКЦІЯ XI.
ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ БІОДОБАВОК ЯК СМАКОВИХ СКЛАДНИКІВ У МОЛОЧНИХ ПРОДУКТАХ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ
Науково-дослідна група:
Гачак Ю.Р., Михайлицька О.Р., Варивода Ю.Ю., Воськало В.А. 121

СЕКЦІЯ XII.
ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ЗОЛОШЛАКОВИХ ВІДХОДІВ ТЕПЛОВИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ
Глуховеря М.Р. 124

СЕКЦІЯ XIII.
АТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

RECENT ACHIEVEMENTS IN DIFFRACTION OPTICS
Vasylkovska I., Kozhushko B. 127

СЕКЦІЯ XIV.
ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЕЛЕКТРОГЕНЕРАТОРНОЇ УСТАНОВКИ RURIS R-POWER GE1000
Науково-дослідна група:
Попов С.В., Левченко Ю.В., Харак Р.М., Басова Ю.О. 130

СЕКЦІЯ XV.
ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВПЛИВ ВОДИ З БУРШТИНСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА НА РОСТОВІ ПАРАМЕТРИ ПШЕНИЦІ (TRITICUM AESTIVUM L.)
Кравчук В.В. 134

СТАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ МІСТА ТОРОНТО (КАНАДА) ДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ
Лепецька В.Т. 136

СЕКЦІЯ XVI.
КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ARTIFICIAL INTELLIGENCE - CRITERIA, COMPONENTS, FORM. ADVANTAGES AND DISADVANTAGES
Pariiar D., Gubaryeva O.S. 138

MUTUAL BENEFIT IN AI AND CONTAINERS ORCHESTRATION INTEGRATION
Lytovchenko V. 141

RESEARCH AND ANALYSIS OF DEVELOPMENT AND TESTING SPECIFICATIONS OF MOBILE APPLICATIONS
Topchiy B.S., Gubaryeva O.S. 143

СЕКЦІЯ XVII.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОСТАНОВКИ ЗАДАЧІ РОЗРОБКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ
Кіліхевич Н.І. 145

ДЕЯКІ АСПЕКТИ З ПРОТИДІЇ СПУФІНГУ MAC-АДРЕС
Цяпа С.М. 149

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ХМАРНИХ СЕРВІСАХ: АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ТА ВИКЛИКИ
Саєнко О.О. 151

СЕКЦІЯ XVIII.
ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ ЕКСПЕДИРУВАННЯ
Василенко І.В. 153

СЕКЦІЯ XIX.
ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ДО ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ
Ломачевська І.І. 156

МЕДІАМИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
Вишнякова Ю.С. 159

ПЕРЕКЛАД УЗАГАЛЬНЕННЬ ВИСЛОВІВ З РІЗНИМ ЦІЛЬОВИМ СПРЯМУВАННЯМ З ЗАСТОСУВАННЯМ ОНЛАЙН ПЕРЕКЛАДАЧІВ
Єфанов Д.В. 162

ТЕХНОЛОГІЯ ВЕБКВЕСТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
Потапенко Н. 165

СЕКЦІЯ XX.
ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ЗАПИТ НА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ РИКИЗІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У КОРОТКОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ
Гороховський Д.І. 168

СЕКЦІЯ XXI.
ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

INVESTIGATION OF LEARNING TECHNOLOGY IN THE TRAINING OF TECHNOLOGIST CHEMISTS
Tkachuk H.S. 171

THE EUROPEAN NEIGHBORHOOD POLICY: ITS IMPACT ON UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
Kukharska L. 175

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ BYOD В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ
Москаленко М.С. 177

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОГО МЕТОДУ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
Лобецька І.М. 179

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНІВ
Редько В.Г. 181

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ІНФОРМАЦІЙНО-ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН
Голіяд І.С., Лукашенко К.В. 186

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ
Іваненко О.А. 189

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗНМ
Шостак О.О., Рудік О.В. 191

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА
Тлустенко А.П. 194

ТОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ
Галатюк Ю.М., Зеленчук О.В. **198**

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОЄКТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
Бєляєва Н.П. **201**

СЕКЦІЯ XXII.
ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ
Жовтобрюх Н. **204**

ЗНАЧЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Балан О.Є. **206**

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ
Вольський Р.О. **208**

САМОСВІДОМІСТЬ І САМОВІДНОШЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
Александров Ю.В. **210**

СЕКЦІЯ XXIII.
МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

EARLY MARKERS OF ACQUIRED FANCONI'S SYNDROME ASSOCIATED WITH TENOFOVIR THERAPY IN CHILDREN
Balatska N., Amrita Gargi **212**

FECAL SHORT CHAIN FATTY ACIDS AND PLASMA TRIMETHYLAMINE, TRIMETHYLAMINE-N-OXIDE LEVELS IN CORONARY ARTERY DISEASE PATIENTS WITH ATRIAL FIBRILLATION
Scientific research group:
Melnychuk I., Sharayeva M., Kramarova V., Amrita Gargi **214**

КЛІНІЧНИЙ ПРИКЛАД ВИКОРИСТАННЯ КІСТКОВОГО ЦЕМЕНТУ НА ОСНОВІ ТРИКАЛЬЦІЙФОСФАТУ, ЗМІЦНЕНОГО ГОЛЧАСТИМИ КРИСТАЛАМИ ГІДРОКСИЛАПАТИТА
Поплавська К.С. **216**

НАШІ КРОКИ ДО ЛІДЕРСТВА
Літвак А.І. **218**

ПОНЯТТЯ ДОСТУПНОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
Власенко Р.В. **224**

УЛЬТРАСОНОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМОРБІДНИХ УРАЖЕНЬ СЕРЦЯ У ХВОРИХ НА СИСТЕМНИЙ ЧЕРВОНИЙ ВОВЧАК
Кобак Л.О., Абрагамович О.О., Абрагамович У.О. 226

СЕКЦІЯ XXIV.
ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИКИ ОЛЕКСАНДРА МАКЕДОНСЬКОГО НА ЗАВОЙОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ
Терлецька Д.Р. 229

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
Звонко І. 232

СЕКЦІЯ XXV.
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПІДЗЕМНИХ ПАРКІНГІВ В ІСТОРИЧНИХ ЦЕНТРАХ НАЙКРУПНІШИХ МІСТ
Чубарова Д.С. 234

СЕКЦІЯ XXVI.
КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

LANDSCAPING TECHNIQUES IN THE DESIGN OF INCLUSIVE PLAYGROUNDS
Kryvuts S.V. 236

ВІДОБРАЖЕННЯ ПЕРЕШКОД ТА ВИПРОБУВАННЯ СИЛИ ВОЛІ У ХОРЕОГРАФІЧНІЙ КАРТИНІ «РИТМ ВІДНОВЛЕННЯ»
Матвіїшин О.Т. 239

МОДЕРНІСТИЧНІ РИСИ ТВОРЧОСТІ У СТАНКОВОМУ ЖИВОПИСІ В.ЗАРЕЦЬКОГО 1960-Х РОКІВ
Доценко Д.С. 241

СЕКЦІЯ І.
ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ECONOMY DIGITIZATION AND GREENING IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

V. Tischenko
Doctor of Economics, Professor,
The head of the Department of Custom and Financial Services
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

V. Ostapenko
PhD (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Custom and Financial Services
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

M. Shkutnyk
PhD Student of the Department of Custom and Financial Services
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

The digital economy is gradually covering the whole world. Such things as the internet, artificial intelligence, VR/AR, cryptocurrency have become a massive "New Reality". The COVID-19 pandemic, with its "stay at home economy" and "social distancing," followed by war significantly accelerated the process of digitalization, ensuring the growth of e-commerce, digital interaction, and remote work. Digital technologies such as artificial intelligence (AI) or robotics enable radical innovation in the workplace, optimizing the interaction between employee and machine so you can get extra benefit from the added value that workers bring to production. Industry 5.0 can support and empower but not replace workers by developing innovative, human-cantered technologies

However, legal institutions are not yet able to regulate the growing variety of digital cross-border processes, virtual systems and micro-transactions, nor to ensure the valuable exchange of information and knowledge under the control of users [6].

Economy digitalization and greening are considered as two parallel and inseparable concepts that contribute to the sustainable development of the country. New digital technologies, including artificial intelligence (AI), are used to:

- collect, evaluate, analyse data and communicate results to the public;
- promote the development of start-ups;
- raise awareness and stimulate active public participation in solving complex problems through, for instance, public science projects;
- lead to better governance and more inclusive innovation processes, etc [2].

Due to the fact of environmental and digital transitions, it is necessary to discuss the future and prepare for the next crisis as well as to adapt to new disruptive developments such as AI and other key technologies such as biotechnology, nanotechnology, the Internet of things (IoT) and robotics, cloud computing and machine learning.

All of these digital innovations are bringing significant changes to the economy and society, and it is safe to say that the world is undergoing significant changes driven by innovation.

The concept of "Society 5.0" and "Industry 5.0" is not just a simple chronological continuation or alternative to the "Industry 4.0" paradigm. "Society 5.0" aims to inject people in the middle of innovation, using the impact of technology and the results of "Industry 4.0" with technological integration to improve the quality of life, social responsibility, environmental responsibility and sustainable development [3].

This innovative perspective has common points with the UN's goals in the field of sustainable development. It also has serious implications for the transformation of universities:

- mission of universities is to produce knowledge for new technologies and social innovations;
- universities should work on strategy to build comprehensive programs and cooperate with society in scope of new challenges caused by digital and greening transitions;
- universities should share their tangible and intangible assets;
- universities should support the development of innovation by advising social innovators and engaging stakeholders [5].

In this regard, universities need to review their roles and how they should operate. Such initiatives as co-working spaces, educational and creative hubs and clusters receive support in the form of grants from foreign funds or assistance from private investors.

Creating new markets, improving existing ones, and creating entirely new industries are just some of the ways in which the innovation economy promotes growth and prosperity. As a society, we must look for mechanisms to improve things not only at the micro level of our own businesses but also at the macro level. Special attention is needed for certain areas of using digital technologies and networks for conducting research and disseminating scientific information and knowledge [7].

With an appropriate economic diversification strategy, innovation will lead to the ability to perceive, implement and effectively use ideas in industrial sectors in order to increase competitiveness and create added value for the economy:

1. Promotion of creativity and cooperation. The innovation democratization process allows companies to come up with ideas that have a significant impact faster than ever. Your customers and employees are your greatest allies and resources as you build the "next big thing."
2. Investments in revolutionary technologies. Breakthrough technologies are those that completely change the game or deliver results faster and cheaper than traditional methods. The use of new technologies such as artificial intelligence, quantum computing and blockchain can open completely new avenues for products and services.
3. Encouraging entrepreneurship. The innovative economy thrives on entrepreneurial spirit. These can be both small business owners and those who create completely new industries (or destroy existing industries and ideas). By encouraging people to take risks and find creative solutions within their own company, you can harness the power of innovation.
4. Data usage and analytics. Data collection and analysis are essential for developing innovative strategies. Using data-driven insights, you can make sure your investment is paying off and identify areas for improvement.
5. Usage of new business models. Building the future is not just about creating new products and services but also about how those products and services are delivered. Companies that are willing to consider new business models, such as subscription-based offerings or using mobile platforms, are more likely to remain competitive [1].

Unfortunately, at the moment national road maps for stimulating the development of ICT innovation ecosystems which would define the roles of all participants in the process have not been developed in Ukraine. Therefore, in this area there is a lack of effective mechanisms for cooperation and information exchange in the field of science, innovation and information society both within the country and within the Eastern Partnership region as well as between Ukraine and the EU. This can become a direction of further research.

References:

1. Bettanti, A., Lanati, A. & Missoni, A. (2022). Biopharmaceutical innovation ecosystems: a stakeholder model and the case of Lombardy. *Technol. Transf.*, 47, 1948–1973. https://doi.org/10.1007/s10961-021-09890-1
2. Cai, Y. (2022). Neo-Triple Helix Model of Innovation Ecosystems: Integrating Triple, Quadruple and Quintuple Helix Models, *Triple Helix*, 9(1), 76-106. https://doi.org/10.1163/21971927-bja10029
3. Christos, Z., Vlachopoulou M., & Petridis K. (2022). Start-Up Ecosystem (StUpEco): A Conceptual Framework and Empirical Research. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity,* 8 (1), 35. https://doi.org/10.3390/joitmc8010035
4. Li-Ying, J., Sofka, W., & Tuertscher, P. (2022). Managing Innovation Ecosystems around Big Science Organizations. *Technovation*, 116. https://doi.org/10.1016/j.technovation.2022.102523
5. Pinto, H., Ferreira, S., & Guerreiro, J. A. (2021). The emergence of a Social Innovation Ecosystem in Portugal: An exploratory approach based on the perspective of strategic stakeholders. *European Public & Social Innovation Review,* 6(2), 15-34. Retrieved from https://pub.sinnergiak.org/esir/article/view/154
6. Randhawa, K., West, J., Skellern, K. & Josserand, E. *Evolving a Value Chain to an Open Innovation Ecosystem: The Cognitive Influence of Stakeholders in Customizing Medical Implants*. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3557255
7. Zhang, J., Yu, B. & Lu, C. (2021). Exploring the Effects of Innovation Ecosystem Models on Innovative Performances of Start-Ups: The Contingent Role of Open Innovation. *Entrepreneurship Research Journal*, 202-205. https://doi.org/10.1515/erj-2020-0529

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Мазур Маргарита Вікторівна
ORCID ID: 0000-0002-1152-6126
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Луняк Ірина Вікторівна
ORCID ID: 0000-0003-2098-0467
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Сіренко Катерина Вікторівна
ORCID ID: 0000-0001-7148-0599
канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Життя в тривожному і нелінійному світі останні десятиліття стало новою реальністю для працівників і роботодавців, що значною мірою відобразилося на тенденціях ринку праці. Вивчаючи тренди, порівнюючи стан ринку праці за окремими регіонами можна передбачати кризові ситуації та ефективно пристосовуватися до нової реальності. На сьогодні стає можливим вимірювання складних явищ за допомогою розширення підходів та методів, зокрема проведення порівняльного аналізу розвитку ринку праці за окремими регіонами країни [2].

Застосування системного підходу та обґрунтованої системи показників дозволяє адекватно оцінити ступінь розвитку ринку праці та порівняти його стан за окремими регіонами. З метою побудови багатовимірної оцінки ринку праці в Україні за 2015 та 2021 роки було обрано такі показники, як рівень безробіття, продуктивність праці (валовий регіональний продукт у розрахунку на одного зайнятого) та середньомісячна заробітна плата. Після здійснення нормування визначених показників виставлено їх ранги від максимального значення оцінки до мінімального, тобто від регіону з найвищою оцінкою рівня розвитку ринку праці до регіону з найнижчою оцінкою розвитку ринку праці (табл. 1).

Таблиця 1

Зміна позиції регіонів України у рейтингу за багатовимірною оцінкою розвитку ринку праці у 2015 та 2021 рр.

Країна	2015		2021		Зміна рангу (2021 до 2015р.)
	Значення оцінки	Ранг	Значення оцінки	Ранг	
Вінницька	0,491	12	0,502	13	+1
Волинська	0,461	15	0,453	20	+5
Дніпропетровська	0,657	3	0,626	3	0
Донецька	0,557	6	0,528	9	+3
Житомирська	0,419	22	0,47	17	-5
Закарпатська	0,452	17	0,453	19	+2

Продовження табл. 1

Країна	2015		2021		Зміна рангу (2021 до 2015р.)
	Значення оцінки	Ранг	Значення оцінки	Ранг	
Запорізька	0,541	7	0,541	8	+1
Івано-Франківська	0,496	11	0,522	10	-1
Київська	0,682	2	0,684	2	0
Кіровоградська	0,445	19	0,448	24	+5
Луганська	0,382	25	0,401	25	0
Львівська	0,534	8	0,595	6	-2
Миколаївська	0,529	9	0,514	11	+2
Одеська	0,616	4	0,604	5	+1
Полтавська	0,528	10	0,56	7	-3
Рівненська	0,448	18	0,494	16	-2
Сумська	0,465	14	0,494	15	+1
Тернопільська	0,396	24	0,448	23	-1
Харківська	0,583	5	0,623	4	-1
Херсонська	0,437	21	0,451	22	+1
Хмельницька	0,459	16	0,498	14	-2
Черкаська	0,482	13	0,509	12	-1
Чернівецька	0,409	23	0,452	21	-2
Чернігівська	0,443	20	0,462	18	-2
м. Київ	0,956	1	0,973	1	0

дані сформовано з [4]

Знак «мінус» у зміні позиції означає, що регіон за останні сім років піднявся у рейтингу за ступенем розвитку ринку праці, тобто покращив свої позиції. Знак «плюс», навпаки, характеризує зміщення позиції регіону нижче за рейтингом, тобто погіршення рівня розвитку ринку праці даного регіону за відповідний період [3].

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що за останні сім років позиції регіонів України у рейтингу за ступенем розвитку ринку праці суттєво не змінилися. Лідерами у 2021 році та 2015 році були місто Київ та Київська область, а останні позиції в рейтингу за відповідний період належали Луганській та Тернопільській областям. За останні сім років значно покращили позиції у рейтингу за багатовимірною оцінкою розвитку ринку праці такі регіони як Житомирська (-5) та Полтавська (-3) області. Суттєво погіршили позиції такі регіони як Волинська (+5), Кіровоградська (+5) та Донецька (+3) області, що вимагає проведення більш ефективної політики уряду держави щодо покращення ситуації розвитку ринку праці саме у цих регіонах.

Список використаних джерел:

1. Лібанова, Е. М. (2019) *Людський розвиток в Україні. Оцінка та прогноз рівня життя населення*. Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи.
2. Луняк, І. В. (2015) Заробітна плата як основне джерело доходів найманих працівників. *Агросвіт*, (21), 39-42. Вилучено з : http://www.agrosvit.info/index.php?op=1&z=2037&i=7.
3. Мазур, М. В. & Сіренко, К. В. (2023) Ринок праці в країнах Євросоюзу: статистичний аспект. *Підприємництво та інновації*, (26), 80-83. Вилучено з: https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.12.
4. Державна служба статистики України. (2023). Регіональна статистика. Вилучено з: https://ukrstat.gov.ua.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІЛЕЙ ІННОВАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Матрунчик Дмитро Миколайович
докторант, кандидат технічних наук
Луцький національний технічний університет, Україна

Вахович І.М.
доктор економічних наук, професор,
ректор
Луцький національний технічний університет, Україна

Доцільність прискорення темпів відбудови національної економіки у поствоєнний період потребує обґрунтування комплексу цілей інноваційної трансформації регіональних господарських комплексів. Такі цілі мають враховувати масштаби руйнувань та втрат внаслідок воєнних дій, наявний ендогенний потенціал економіки регіонів та територіальних громад, можливості нарощення інвестиційних вливань у виробничі та невиробничі сектори системи суспільного відтворення. Виходячи з необхідності інтеграції України у європейський економічний простір, потребують реалізації цілі, котрі забезпечать належні темпи відбудови економіки регіонів України та масштабну модернізацію об'єктів виробничої та невиробничої інфраструктури.

Такими цілями виступають: 1) відновлення національної економіки та посилення господарської самодостатності територіальних утворень; 2) зміцнення обороноздатності країни та відродження на інноваційно-технологічній основі військово-промислового комплексу (ВПК); 3) розбудова соціальної держави через відновлення та модернізацію об'єктів соціальної інфраструктури; 4) структурна перебудова національного господарства та регіональних господарських комплексів на основі екологізації відтворювальних пропорцій (оздоровлення довкілля).

Перераховані цілі значною мірою кореспондуються з пріоритетами Національного плану відновлення, який український уряд представив на конференції в Лугано 4-5 липня 2022 року. Цей план являє собою всеохоплюючий і детальний документ, який відображає основні напрями відновлення зруйнованої після війни економіки, чітко розділяє кожний напрям та комплекс ініціатив по ньому і містить супроводжувальні заходи, включно із законодавчими змінами. Вказаний Національний план передбачає розробку та реалізацію низки національних програм, зокрема програм, пов'язаних зі зміцненням оборони і безпеки, відбудовою чистого і захищеного середовища, підвищенням стійкості інтегрованої енергетичної системи, модернізацією соціальної інфраструктури, забезпеченням макрофінансової стабільності [1].

Водночас реалізація перерахованих програм та означених цілей інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України потребує обґрунтування та ресурсного забезпечення реалізації цілей другого порядку, котрі стосуються регіональних та секторальних проблем відбудови національного господарства. Такими цілями виступають: 1) територіально-секторальні цілі, котрі покликані забезпечити інноваційну трансформацію господарських комплексів на основі структурної перебудови та підвищення результативності використання наявного

ресурсно-виробничого потенціалу регіональних утворень; 2) еколого-енергетичні цілі, які спрямовані на диверсифікацію джерел енергетичного забезпечення потреб господарського комплексу та сектору домогосподарств, а також мінімізацію еколого-деструктивного впливу на довкілля; 3) цілі побудови соціальної держави на основі створення мобільних систем реабілітації постраждалих від воєнних дій громадян, розбудови об'єктів соціальної інфраструктури, побудови доступного житла для переміщених осіб та тих, які втратили житло у зв'язку з руйнуваннями об'єктів житлової нерухомості; 4) науково-технічні цілі та цілі цифрового розвитку, котрі забезпечують генерацію інноваційних технологій та прискорюють процеси цифрової трансформації системи управління соціально-економічними та еколого-економічними процесами.

В умовах підвищеного ризику руйнувань об'єктів енергетичної інфраструктури внаслідок ворожих обстрілів вимагає інноваційної трансформації система енергетичного забезпечення в цілому в напрямку деконцентрації наявних енергетичних потужностей і створення мобільних зорієнтованих на задоволення місцевих проблем енергетичних установок. Більше того, необхідність імплементації у вітчизняну практику базових положень міжнародних природоохоронних конвенцій вимагає інноваційної трансформації енергетичної сфери на еколого-економічних засадах, які передбачають збільшення на порядок виробництва теплової та електричної енергії з відновних джерел. За таких умов досягнення еколого-енергетичних цілей інноваційної трансформації поствоєнної економіки регіонів України також має передбачати розбудову індустрії вторинного ресурсокористування, яка забезпечить створення ресурсної бази для виробництва твердого та газоподібного біологічного палива.

Практика останніх років показує, що саме досягнення значних позитивних результатів в частині цифрової трансформації системи регуляторного впливу на відтворювальні пропорції створило доволі сприятливі передумови для розширення ареалу впровадження інформаційних технологій, що дасть змогу знизити трансакційні витрати у секторі публічного управління та у корпоративному секторі, а це у підсумку сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки і посилення конкурентних переваг господарства країни у глобальному економічному просторі.

Досягнення соціально-демографічних цілей передбачає створення умов для повернення громадян, котрі виїхали за кордон у зв'язку з воєнними діями, а також системи прямого та непрямого стимулювання розширеного відтворення населення. Науково-технічні цілі мають забезпечити підвищення результативності продукування та впровадження і комерціалізації інновацій науково-дослідними інститутами та закладами вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Богдан Т. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. *LB.ua.* 18 серпня 2022. [Електронний ресурс]. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html.

РЕГІОНАЛЬНІ АКТИВИ ЯК РУШІЙНІ СИЛИ ТА ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВИХ УТВОРЕНЬ РІЗНИХ РІВНІВ

Ляшенко Вячеслав Іванович
д-р.екон.наук, професор, завідувач відділу
Інститут економіки промисловості НАН України, м.Київ, Україна

Вступ/Introductions. Регіональні економічні системи, як просторові утворення, постійно стикаються з проблемою відновлення своїх економічних структур і протидії старій промисловій діяльності, щоб уникнути стагнації. В останні десятиліття глобалізація, зміна клімату та інші великі суспільні виклики зробили регіональний промисловий розвиток ще більш актуальним та проблемним. Організація просторових утворень як регіональних економічних систем, багато в чому зумовлюється інтенсивністю входження підприємницьких структур (підприємств і фірм) в просторове середовищ регіону і свого роду продуктивністю зустрічі "підприємницька система просторове утворення". У спеціальній економічній літературі в цьому випадку як базові чинники входження підприємств і фірм в просторове утворення часто виділяють просторові зовнішні ефекти. До них звичайно відносять ефекти від агломерації, в які, слідуючи роботам Ф. Перру, включають економію масштабу, розміщення, локалізації (отримання вигоди від концентрації декількох підприємств на одному майданчику) і урбанізацій (вигоди від використання одного і того ж міського господарства). У складі просторових зовнішніх ефектів також називають гнучкість процесу виробництва, важливість неторгових (неринкових) відносин. Підкреслимо, що ці чинники дуже тісно пов'язані з регіональною організаційною культурою. Останнім часом в число просторових зовнішніх ефектів часто включають специфіку людського капіталу в регіональній економічній системі і її когнитивне вимірювання: здатність підприємства через навчання і придбання досвіду змінювати свою позицію в просторовій господарській системі, розвиток інновацій як чинника знання. Рушійні сили та бар'єри для розвитку просторових утворень можуть бути застосовані з урахуванням напрямків регіональних інноваційних досліджень. Щоб відповідально впоратися з цими великими проблемами, важливо розвинути глибокі знання про те, як відбувається структурна динаміка регіонального промислового розвитку, а також визначити чинники, які функціонують як його підтримка та перешкоди. Автори [1] стверджують, що знання, компетенція, норми та інші просторові (регіональні) активи накопичуються та зміцнюються з часом, створюючи самопідтримуючі ефекти, які призводять до залежності від попередньої траєкторії розвитку і, можливо, до «блокування» та створення перешкоди регіональних структурних інновацій. Старопромислові регіони України, характеризуються своїми організаційно щільними та особливими РІС. Такі системи характеризуються однією або кількома домінуючими галузями. Фахівці стверджують, що щільні та спеціалізовані РІС, які зазвичай зустрічаються в старих індустріальних регіонах, можуть бути надмірно спеціалізованими в зрілих галузях, що може мати підсилювальний ефект, який зміцнить існуючі галузі. Крім того, такі регіони особливо схильні до спаду традиційних домінуючих галузей промисловості. В літературі концепції залежності просторових утворень (регіональних економічних систем) від траєкторії (шляху) розвитку та прив'язки до окремих домінуючих галузей згадуються як головні перешкоди для сучасного, модернізаційного промислового розвитку.

Мета роботи./Aim. Робота має на меті певний внесок у краще розуміння перешкод (бар'єрів) просторового (регіонального) промислового розвитку. Ми концептуалізуємо просторвий (регіональний) промисловий розвиток через поняття траєкторії (шляху) розвитку. Багато дослідників вже взялися за визначення факторів і динаміки, які дозволяють, стимулюють або обмежують здатність регіонів змінювати свій шлях (траєкторію розвитку). Регіональні суб'єкти можуть сприяти створенню багатьох просторових (регіональних) промислових шляхів (траєкторій) розвитку, таких як розширення, модернізація, диверсифікація, імпортування та створення .

Нами запропоновано підхід до розгляду факторів, що функціонують як підтримка та перешкоди регіональному промисловому розвитку, оскільки ми визначаємо ці фактори як базу регіональних активів та використання активів у регіоні. Коли справа доходить до інновацій, усі фактори можуть виступати або як підтримка, або як перешкоди для інновацій, залежно від ситуації. Те саме стосується і активів регіональної інноваційної системи (РІС). Регіональна база активів розвивається з часом, створює регіональні передумови та часто пов'язана з традиційними способами ведення справ, особливо в сильних старих індустріальних регіонах, класифікованих як потужні та спеціалізовані РІС. Такі регіони особливо вразливі до спаду промисловості, оскільки екзогенні зміни можуть бути складними для виконання через спеціалізовану регіональну базу активів, яку може бути складно використовувати для інших цілей. Таким чином, просторова база активів може функціонувати як підтримка, так і як перешкода для регіонального промислового розвитку, залежно від ситуації. Регіональні активи модифікуються, модернізуються, трансформуються або реконструюються шляхом відповідних цілеспрямованих дій індивідів і груп у межах або за межами певного просторового утворення. Іншими словами, регіони як просторові утворення мають історично сформовану базу активів, яку можна змінити за допомогою відповідних інституцій. Ми робимо спробу зробити певний внесок у ширше розуміння бар'єрів просторового (регіонального) промислового розвитку, ставлячи активи в центр уваги відповідних загальних теоретичних дослідницьких питань: Як просторові (регіональні) активи можуть функціонувати як підтримка або перешкода регіонального промислового розвитку? Як актори можуть вжити заходів, якщо просторові (регіональні) активи стають перешкодою (бар'єром), і як такі бар'єри можна понизити?

Матеріали та методи./Materials and methods. У літературі при цьому підкреслюється, що при жорсткій організації просторових (регіональних) економічних систем в "бідних" з точки зору різноманітності елементів регіональних економічних системах продукування просторових зовнішніх ефектів (екстерналій) мале. У свою чергу, гнучка внутрішня організація просторових утворень (регіональних економічних систем) передбачає їх високу адаптивность і наявність в них стійкої властивості високої або хорошої інноваційної сприйнятливості, тобто здатності просторового утворення до дифузії нововведень, різних стандартів в процесі інтерактивного взаємного навчання. Введення в методологію дослідження просторових утворень (регіональних економічних систем) просторових зовнішніх ефектів, на думку багатьох фахівців, не дозволяє принципово вирішувати задачу врахування просторової змінної при проведенні економічного аналізу, а саме - проблему структурної організації регіональних економічних систем. Введення все нових і нових просторових ефектів швидше відсує на час розв'язання питань про те, як формується і відтворюється просторова організація, не зважаючи на важливість вивчення просторових зовнішніх ефектів.

Тому наступним методологічним кроком є дослідження наявності в будь-якому просторовому утворенні загального, доступного для всіх учасників відтворювального процесу активу або групи активів. Фактично наявність таких активів відображає потенційні економічні можливості і потенційну конкурентоздатність просторових утворень (регіональних економічних систем). У найбільш повній класифікації до вказаних активів можна віднести наступні. Насамперед, це первинні і інші ресурси з високою рентною складовою. Саме їх наявність формує в регіоні значні фінансові потоки, здатність його самостійно формувати досить розвинену просторову (регіональну) виробничу і соціальну інфраструктуру. Недоліком наявності в регіоні такого роду активів є тип господарської системи, що склався в економіці, та замкнені фінансові цикли, засновані на продажу первинних ресурсів. Скажемо, гроші, отримані від продажу корисних копалин, як правило, знову реінвестируются у видобуток цих же копалин. Таким чином, формується тенденція до консервації в таких регіонах в структурі промислового розвитку високої частки первинних добувних галузей. Іншим важливим просторовим активом, за оцінкою низки дослідників, є наявність особливої галузевої структури, заснованої на існуванні, взаємодій (контактів), що відновлюються під часі регіональних "гравців, що повторюються". Входячи в такий регіон, підприємство отримує як би своєрідний доступ до відповідних ділових контактів і зв'язків і успішно інтегрується у відповідну організаційну мережу. Точно так само в житті чоловік, інтегруючи себе в ту або інакшу компанію, те або інакше коло спілкування, істотно розширює для себе можливості формування ефективних ділових і людських контактів.

В роботі [1] представлено концепцію блокування, щоб пояснити, чому зрілі кластери, наприклад, в Рурському регіоні в Німеччині зіткнулися з різким занепадом у 1970-х роках XX ст. Цей регіон з його домінуючими галузями видобутку вугілля та металургією до 1960-х років був двигуном національного економічного розвитку. В Україні відповідними аналогами є Донбас та Придніпров'я. Це явище визначається «пасткою жорсткої спеціалізації». Також проводиться різниця між трьома взаємопов'язаними типами прив'язки, які охоплюють різні аспекти викликів тісних зв'язків для промислового розвитку. Перший тип прив'язки, функціональної прив'язки, вказує на те, наскільки тісні та стабільні зв'язки між регіональними домінуючими, основними фірмами та постачальниками зменшують функції, що охоплюють межі, і підривають здатність ідентифікувати та поглинати знання із зовнішніх джерел . Другий тип прив'язки – це когнітивна прив'язаність, яка стосується того, як тісні зв'язки з часом створюють загальні норми та погляди на світ, які можуть призвести до ігнорування інформації, яка не відповідає існуючим нормам. Третій тип прив'язки, політична прив'язаність, виникає, коли тісні зв'язки між домінуючою галуззю та політичною та адміністративною системами призводять до зміцнення та підтримки вже сильної галузі. Усі типи блокувань є, з точки зору [1], про брак нових знань, поглинених сильними галузями промисловості регіону через занадто тісні зв'язки та мережі між внутрішньорегіональними акторами. Концепція прив'язки є широко поширеною, і в літературі підкреслюється, що ситуації прив'язки можуть бути перешкодою для регіонального промислового розвитку. Ступінь спеціалізації та інституційні механізми мають значення для того, чи відбуваються блокування, оскільки блокування можна описати як стан, коли ендогенні зміни припиняють розвиватися. Регіональні (просторові) активи можуть функціонувати і як підтримка, так і як перешкоди для регіонального промислового розвитку, і що бар'єри для регіонального промислового розвитку можуть бути спричинені регіональною базою активів, які можуть бути згруповані у наступні категорії:

природні активи (наприклад, земля, копалини та клімат), інфраструктурні та матеріальні активи (наприклад, машини, фінансові ресурси та фізична інфраструктура), промислові активи (наприклад, ризиковий капітал та організаційні методи), людські активи (наприклад, компетенція та навички робочої сили) та інституційні активи, що стосуються формальних і неформальних правил та інституційного середовища. Ця категоризація дозволяє охопити як матеріальні, так і нематеріальні, а в перспективі і віртуальні активи. Крім того, активи розвиваються з часом і формуються під впливом просторового середовища, і їх можна описати як регіональні передумови для подальшого промислового розвитку. Оскільки регіональні активи історично та географічно пов'язані, вони також можуть стати самопідсилювальними ефектами, які створюють бар'єри для регіонального промислового розвитку. Регіональна база активів часто пов'язана з традиційним способом ведення справ у галузях регіону, особливо в густонаселених і спеціалізованих регіонах, де одна (чи більше) домінуюча галузь зміцнюється допоміжними інституційними структурами. Щоб створити нові регіональні промислові шляхи або переорієнтувати встановлений шлях, регіональні активи, такі як компетенція, технології, правила та норми, повинні бути визначені та змінені шляхом цілеспрямованих дій окремих осіб або груп. Функціональне прив'язування можна розуміти як накопичення знань і навичок (людських активів) у кількох вибраних фірмах із сильними мережами (інфраструктурні та матеріальні активи), що складаються з інших домінуючих фірм . У структурі активів когнітивні та політичні зв'язки можна розуміти як сильну спільну культуру (інституційний актив) у самій галузі та між промисловістю та політиками.

Результати та обговорення. /Results and discussion. У сучасних просторових утвореннях (регіональних економічних системах) різних рівнів як актив значну роль відіграє, помеж іншим, наявність провторових (регіональних, місцевих) людських ресурсів зі спеціалізованим "ноу-хау", здатність їх в процесі навчання підвищувати свою якість, характеристики знань і досвіду як невід'ємного атрибуту людських ресурсів. По суті мова тут йде про якість людського капіталу, логіку, структурні режими його відтворювання в просторовому утворенні (регіоні). При цьому очевидно, що тенденції структурного економічного розвитку просторового утворення впливають істотним чином на структуру і режими відтворювання просторового людського капіталу. З іншого боку, структурне оновлення регіональної промислової системи багато в чому визначається випереджальним структурним оновленням і розвитком людського капіталу. У регіонах, де відтворювання людського капіталу пасивно слідує за структурним промисловим розвитком, структурне оновлення просторової (регіональної) економічної системи по суті виявляється неможливим. Таким чином, наявність просторових (регіональних, місцевих) людських ресурсів зі спеціалізованим "ноу-хау" - це обов'язковий елемент "маркетингової упаковки" регіону, що претендує на ефективний промисловий розвиток. Для підприємств і фірм, які входять в той або інший регіон, принципову роль як актив грає існування в регіоні інститутів, що гарантують відповідні умови життєдіяльності і забезпечують параметри, що відтворюються виробниче-господарських процесів як в матеріальному і фінансовому, так і в культурному вимірах. У вітчизняній економіці такого роду інституційні гарантії особливо важливі, оскільки в господарській системі дуже велике значення нецінових сигналів, адміністративних ринків і неекономічних відносин. У тих регіонах, де владні еліти гарантують стабільні і недискримінаційні умови для нових учасників підприємницької діяльності і інвесторів «правила гри», що істотно обмежують свавілля влади, динаміка просторової концентрації економічної активності і

прогресивні структурні зміни в регіональній промисловій системі відбуваються найбільш швидко. Складність, однак, полягає в тому, що регіональні інституційні умови розвиваються в руслі змін, що відбуваються у всій національній інституційній системі в рамках домінуючого типу господарської системи. Правда, в останні десятиріччя мала місце тенденція посилення відмінностей, особливого в розвитку регіональних інституційних систем. Проте таке "розходження" в інституційних структурах і інституційній матриці буде мати в майбутньому свої певні обмеження.

Зі всім цим тісно пов'язана наявність ще одного активу регіональної економічної системи, що полягає в здатності до формування горизонтальних організаційних мереж внутрирегиональних виробниче-господарських зон. Різні регіони, як просторові утворення різних рівнів, демонструють різну здатність в формуванні таких горизонтальних структур. Тим часом входження підприємства, фірми в таку організаційну мережу дозволяє їм набувати по цілому ряду позицій особливий регуляторний режим "сприяння" їх діяльності, повної реалізації своїх інтересів і пристрастей. Одночасно з інтегруванням в таку організаційну мережу більш розпливчатими стають і межі підприємства і фірми, що помітно ускладняє проведення регіонального аналізу з використанням методології просторових зовнішніх ефектів. Базуючись на аргументі, що активи можуть стати перешкодою для промислового розвитку, можна стверджувати, що модифікація активів необхідна для зниження таких бар'єрів і сприяння промисловому розвитку. Модифікація активів є наріжним каменем регіонального (просторового) промислового розвитку, оскільки зміни в структурі, розвитку та інституціях регіону залежать від змін у регіональній базі активів. Однак деякі активи важче змінити, ніж інші, залежно від типу активу та того, чи це актив організаційного чи системного рівня. Більшість природних активів знаходяться в умовах, які важко змінити, тоді як промислові чи людські активи змінюються легше. Крім того, законодавча база та політика по-різному впливають на використання різних типів активів. Слід проводити різницю між активами організаційного та системного рівнів, щоб підкреслити, що не всі активи пов'язані з тими самими суб'єктами та що актори по-різному впливають на активи . Суб'єкти системного національного рівня, як і уряди, мають повноваження формувати законодавчі рамкові умови та політику, до яких суб'єкти на рівні компаній повинні адаптуватися. Це поняття підтверджує аргумент, що модифікація активів відбувається на кількох рівнях. Активи як організаційного, так і системного рівня включені до регіональної бази активів. Таким чином, модифікація активів є ключем до розуміння розвитку нових регіональних промислових шляхів (траєкторій) розвитку.

При аналізі регіональних активів також потрібно в явному вигляді враховувати процес концентрації інновацій в просторі. При інших рівних умовах більш привабливими в інвестиційно-економічному плані виявляються регіони або субрегиональние зони, де рівень такої концентрації є більш високим, де виникають ефекти "надлишку знань" і їх кумулятивне примноження, відбувається швидка і якісна трансформація накопиченого знання в операциональние питання, а інновації являють собою когнитивний процес, що активно впливає на якість, структуру і режими відтворювання людського капіталу в регіоні.

Зменшення перешкод для регіонального промислового розвитку шляхом модифікації активів може відбуватися трьома способами, а саме шляхом 1) повторного використання активів, 2) створення активів або 3) знищення активів. *Повторне використання активів* – це процес, у якому наявні активи перерозподіляються або рекомбінуються для нових цілей. Це може статися на організаційному рівні, наприклад, шляхом використання технологій з причин,

відмінних від їх початкової мети, або це може статися на системному рівні, коли в галузі вводяться нові академічні дисципліни. *Створення активів* передбачає створення абсолютно нових активів для регіону чи фірми шляхом імпорту або внутрішнього розвитку. *Знищення активів* — це процес припинення активів, які перешкоджають майбутньому розвитку, що може статися через знищення застарілих технологій. Це також може включати відмову від розпорядку в організації або більш радикальний крок – закриття бізнесу чи припинення програм підтримки. Однак активи не змінюються самі по собі. Модифікація активів для зниження бар'єрів розвитку вимагає цілеспрямованих дій акторів. У літературі згадується кілька різних типів створених для цього агенцій. Одні автори визначають агенцію змін як головний рушій регіональних структурних змін, тоді як інші стверджують, що репродуктивна агенція є необхідною для еволюції шляху. В роботі [2] автори розрізняють агенцію змін і агенцію відтворення, оскільки два типи агенції представляють наміри, що лежать в основі модифікації активів, щоб створити зміни або зберегти активи більш-менш незмінними з метою досягнення стабільності або уникнення змін. Крім того, автори [3] визначають, як організацію змін можна знайти як на організаційному, так і на системному рівнях, і щоб процеси модифікації активів на двох рівнях агентства повинні бути узгоджені для досягнення запланованого результату.

Висновки. /Conclusions. Діяльність акторів на двох різних рівнях по-різному впливатиме на активи як за типом, так і за масштабом. Крім того, існують три системні рівні — регіональний, національний і міжнародний, — на яких також застосовується це сприйняття. Перешкоди для розвитку промисловості можна зменшити, якщо стейкхолдерів на організаційному та системному рівнях узгодити в модифікації активів. Наприклад, щоб розвинути компетентність (тобто створити людські активи), агентство змін на національному рівні має надати фінансування для нових освітніх програм , тоді як агентство змін на регіональному рівні має створити умови для стажування, а на рівні організацій, навчальні заклади повинні розробити та організувати свою програму, а також набрати викладачів та студентів. Щоб розвивати фізичну інфраструктуру (тобто інфраструктурні та матеріальні активи), агентство змін на організаційному рівні має визначити свої потреби, а агентство змін на регіональному рівні має сприяти цьому від імені галузі на національному рівні, де більшість фінансування та прийняття рішень виготовлення відбувається. Однак зниженню бар'єрів може запобігти репродуктивний орган, наприклад, якщо це відбувається на національному рівні з владою скасовувати регіональні ініціативи. Загалом кілька типів активів можуть створювати перешкоди регіональному промисловому розвитку, і в таких випадках виникне потреба у створенні нових активів, повторному використанні існуючих активів та/або знищенні активів, що перешкоджають розвитку, для зниження бар'єрів.

Список використаних джерел:

1. Грабхер, Г. (1993) Слабкість міцних зв'язків: обмеження регіонального розвитку в Рурській області. Grabher, G. (ed.) *The Embedded Firm: On the Socioeconomics of Industrial Networks* , 255-277 . London: Routledge.
2. Maren Songe Eriksen & Maria T0nnessen Frivold (2023) Barriers to regional industrial development: An analysis of two specialised industrial regions in Norway, Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography, 77:1, 21-34, DOI: 10.1080/00291951.2023.2192225
3. Isaksen, A., Rypest0l, J.O. & Eriksen, E.L. 2020. Regional industrial restructuring: Asset modification and alignment for digitalization. *Growth and Change* 51, 1454-1470.

СЕКЦІЯ ІІ.
ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Гончар Лілія Олександрівна
канд. економічних наук, доцент,
професор кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Маковей Андрій Вікторович
магістрант
ПВНЗ «Київський університет культури», м. Київ, Україна

Інновації в готельному бізнесі, особливо високотехнологічні, багато в чому диктуються вимогами сучасної індустрії гостинності. Сьогодні інноваційні технології в готельному господарстві не просто «модний апгрейд», а справжня необхідність, яка визначає подальший розвиток бізнесу, а іноді навіть і саме виживання та утримання долі ринку.

Питанням впровадження інноваційних технологій на підприємствах готельного господарства задаються багато готельєрів, які розуміють реальний рівень конкуренції на ринку готельних послуг.

Оцінка розвитку готельної сфери передбачає визначення соціально-економічної ефективності діяльності суб'єктів національного і міжнародного ринку. Практика готельного бізнесу, конкуренція в галузі, економічні реалії з їх складними внутрішньогосподарськими умовами та відносинами значно ускладнили підприємницьку діяльність на ринку послуг, зумовили нові закономірності його розвитку. Це вимагає постійного вдосконалення і поглиблення існуючих практик, зокрема перегляду підходів і принципів управління та розвитку підприємницької діяльності в готельному бізнесі.

Інновації починаються з інвестицій, тому з точки зору інвестицій, готельний ринок значно відрізняється від інших сегментів комерційної нерухомості. Отримання доходів від операційної діяльності готелів пов'язане зі щоденною стратегією власника із залучення й утримання гостей готелю і пошуку здорового балансу між доходами від номерів, кафе і ресторанів, а також інших сервісів, пропонованих готелем і витратами на них [2].

Сучасний розвиток ринку готельних послуг демонструє активну конкуренцію між підприємствами готельного господарства і, в тому числі, великим готелям, конкуренцію створюють фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які переважно утримують невеличкі готелі та є власниками приватних будинків та квартир, кількість яких за останні роки інтенсивно зростає. Вони пропонують

відвідувачам повний спектр основних та додаткових готельних послуг при значно нижчій їхній ціні.

З огляду на світовий ринок в готельному бізнесі величезна конкуренція, ринок дуже агресивний, пропозиція випереджає попит, тому готелям важко відстоювати свої інтереси. У цьому випадку оптимістичним варіантом розвитку є поліпшення якості обслуговування і пропозиція особливих послуг можуть створити конкурентну перевагу, однак малі підприємства часто знаходяться на стадії виживання і не забезпечують прибутковість.

Сучасний розвиток індустрії гостинності спрямований на створення інноваційних технологій, які сприятимуть залученню якомога більшої кількості клієнтів, максимальній кількості продажів, завоюванню довіри гостя, формуванню позитивного іміджу підприємства [2].

Подальший розвиток готельного господарства неможливий без сучасного обладнання і новітніх технологій. Сучасні інновації коштують недешево, проте власники готелів все одно витрачаються на них, тому що тільки так можна забезпечити власне виживання на ринку.

Інновації в готелях, особливо сучасна автоматизація, залишаються однозначною відповіддю на це питання. Використання технологічних можливостей в роботі готелю, в покращенні продаж його номерів та інформаційному просуванню самого бренду в мережі Internet – вже не нововведення, а відповідний часу інструмент для виживання та просування бізнесу. Тому, орієнтуючись на покращення ефективності роботи готелю, першочергово і однозначно починати варто з її автоматизації.

Однією з найпопулярніших нині розробок є електронне управління готелем. Для готелю під замовлення створюється спеціалізована система, до якої підключаються всі співробітники. За допомогою веб-ресурсу вони можуть отримувати всю необхідну інформацію про готель у будь-який момент; в режимі on-line бачити всі зміни, що у ньому відбуваються; бронювати номери для гостей; отримати доступ до максимально широкого комплексу каналів продажів.

Прагнучи запропонувати клієнтам ексклюзивний сервіс, багато готелів замовляють розробку особливих систем роботи, які суттєво розширюють функції готелю. Серед них, наприклад, можна виділити наступні [1]:

- система автоматизації роботи працівників відділу продажів;
- система роботи з гостями;
- система управління програмами лояльності для гостей.

Саме своєчасне та адекватне впровадження інноваційних технологій сервісно-управлінського спрямування дозволяє готелям забезпечувати свою конкурентоспроможність на ринку послуг.

Доцільність впровадження інновацій у сфері готельного бізнесу, які стимулюється також конкурентною боротьбою і цілим рядом інших вимог ринку. Важливість їх використання також обумовлюється мінливими вимогами споживачів. Необхідність інноваційного розвитку диктується самою суттю ефективної економіки, де формуватись і розвиватись в умовах конкурентної боротьби можуть лише ті підприємства, які систематично впроваджують інновації.

Список використаних джерел:

1. Домінська О. Я., Батьковець Н. О. Сучасний стан та інноваційні процеси розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки.* 2017. Вип. 52. С. 39-41.
2. Земліна Ю., Ліфіренко О. Тенденції розвитку готельного бізнесу України. *Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації.* 2019. Т. 2, № 1. С. 121-131.

ПАКЕТНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В МІЖНАРОДНОМУ ОПЕРАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Бабич Тетяна Олегівна
ORCID ID: 0000-0002-9022-087X
канд.екон.наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного менеджменту
КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна

Якість є важливою операційною компетенцією з тривалою історією. Продукт, буть то товар чи послуга, складається з великої кількості властивостей. Звичайно, деякі з них відіграють першочергову роль у сприйнятті продукту споживачами та створюють стійкі конкурентні переваги. Серед таких можна назвати гнучкість, інноваційність, масштабованість, повсюдність та інші. Але тільки якість ми сприймаємо як необхідну та обов'язкову властивість продукту для того, щоб придбати його потворно. Дослідження показують, що споживач готовий заплатити більшу ціну за вищу якість. Але присутній і зворотній ефект: ми очікуємо вищої якості від продуктів, які мають вищу ціну.

Якість – це здатність товару чи послуги задовольняти потреби споживачів. Більшість фахівців погоджуються, що якість продукту складається з наступних складових. По-перше, це здатність вирішити анонсовані в описі продукту потреби або проблеми споживача. Але окрім функціональності продукту, важливий і його зовнішній вигляд. Його зовнішній вигляд, відчуття, які він викликає при безпосередньому контакту, запах, звук чи смак. Сьогодні, щоб виділятись серед конкурентів замало запропонувати продукт, які виконує свої функції, споживачу ще повинно бути приємно з ним взаємодіяти. Він має викликати приємні естетичні почуття.

Також товар має виконувати заявлені властивості протягом тривалого часу. Тобто мати довший строк служби. Особливо це актуально в рамках політики стійкого розвитку та захисту природи. Піклуючись про планету, споживачі віддають перевагу продуктам, які слугують довше та можуть бути перепродані, якщо потреба в них зникає. Це дозволяє зменшити навантаження на природу, використовувати менше ресурсів та не забруднювати планету відходами.

Надійність як складова якості продукту – це його здатність ефективно задовольняти потреби протягом строку служби. Крім того, в залежності від виду продукту, споживачі можуть очікувати від нього певних додаткових властивостей, які будуть впливати на сприйняття його як якісного.

Якість є складовою репутації бренду. Ці два поняття, якість і репутація, знаходяться у тісній взаємозалежності. З однієї сторони якість підтримує бренд та створює йому відповідну репутацію. А з іншої сторони, у гру вступає психологічні аспекти, які змушують нас неусвідомлено вважати продукт більш якісним, якщо він має надійну репутацію на ринку.

Оскільки якість може бути охарактеризована як здатність продукту задовольняти потреби споживача та вирішувати його проблеми, то сприйняття якості у значній мірі є суб'єктивним. Хтось віддає перевагу тривалому строку служби, над великою функціональністю, хтось хоче отримати максимально приємний сенсорний досвід від взаємодії з продуктом, хтось шукає спосіб апгрейдити

свій імідж з допомогою статусного продукту. Тому якість як властивість продукту може бути виміряна з допомогою набору певних визначених показників: строк служби, продуктивність, ефективність та ін. Але кожен операційний менеджер має чітко розуміти, які з цих характеристик якості важливі для його цільового споживача.

Існує декілька ефективних інструментів, що допомагають це зрозуміти та дослідити. Такими є Buyer Persona, Empathy Map та інші. З них починається дослідження споживчого попиту та цільового ринку. Потім ці знання трансформуються у список важливих характеристик якості продукту, які мають бути досягнені в операційній діяльності. Потім операційний менеджер відповідальний за контроль над ланцюгом створення вартості, щоб всі операції та роботи були направлені на досягнення чітко визначеного набору якісних характеристик продукту. Також важливо, щоб продукт не втрачав ці характеристики протягом всього життєвого циклу від виробництва та закінчення строку придатності або гарантійного терміну.

Не варто забувати і про післяпродажний сервіс. Він також є складовою рівня якості вашого продукту. Ваш продукт не обовязково має відповідати відразу всім цим вимірам якості. Оберіть найважливіші для вашого продукту та працюйте над ними для отримання стійкої конкурентної переваги. Якщо ваш продукт задовольняє потреби споживачів, відрізняється від пропзиції конкурентів на ринку, володіє стійкими конкурентними перевагами, значить ваші операції організовані правильно.

Існують різні підходи до управління якістю в міжнародному операційному операційному менеджменті в залежності від типу продукту: товар чи послуга [1,2,3].

Для виробничих компаній золотим стандартом управління якістю завжди були японські підприємтсва. Значна кількість сучасних підходів до організації виробництва, направленного на досягнення якості, беруть своє коріння звідти.

Ще у 60-х роках XX століття японські компанії почали працювати над розвитком власної унікальної філософії управління якістю, що стала підгрунтям для подальшого розвитку підходу TQM (Total Quility Management) [4,5]. У Токіо провели першу міжнародну конференцію з питань управління якістю ще 1969 року. Саме тоді вперше було використано термін “total quality”. А загальний управлінський підхід змінив фокус зі збору та аналізу статистики виробництва та дефектів на тотальний контроль якості по всьому підприємству, що означає досягнення довгострокових конкурентних переваг через задоволення потреб клієнтів, залучення всіх організаційних структур та постійне вдосконалення. Тому Total Quality Management складається з наступних принципів: клієнтоорієнтованість, тотальне залучення всіх працівників, орієнтація на процеси, інтеграція, стратегічний та систематичний підходи, постійне удосконалення, швидке прийняття рішень, комунікація. Найбільше цей підхід наголошує на важливості залучення всіх працівників до процесу управління якістю від топ-менеджменту до людей, які безпосередньо працюють з клієнтами. Впровадження принципів TQM дозволяє досягти максимального задоволення потреб споживачів. Якщо згадати визначення якості, як здатності продукту відповідати очікуванням споживачів, то можемо зробити висновок, що TQM – це один з найбільш ефективних способів управління якістю.

Постійне удосконалення знайшло своє вираження у японському підході до управління якістю, відомому як Kaizen [6,7]. Згідно з ним компанія має постійно удосконалювати процеси, продукти та послуги. Всі працівники мають бути залучені

до управління якості та відчувати свою персональну відповідальність за якість кінцевого продукту. Тому кожен член команди має звертати увагу на недоліки в процесі його роботи, які можуть негативно сказатись на якості товарів або послуг, фіксувати їх та виправляти або, якщо їх виправлення не входить до його компетенції, повідомляти про них вище керівництво. Така коллаборація по всій організації дозволяє виявляти приховані помилки та проблеми, які неможливо було б ідентифікувати за інших обставин. Головна мета Kaizen – це усунення «сміття», зменшення кількості дефектів та підвищення ефективності.

Наступним ключовим підходом до управління якістю є Lean-виробництво або ощадливе виробництво [8,9]. Суть цього методу полягає у тому, щоб робити все більше за менших витрат. Завдяки впровадженню цього підходу вам потрібно буде менше місця для виробництва, менше запасів, менше робочого часу. Основа ощадливого виробництва – це інтеграція людей, процесів, інструментів і технологій, яка забезпечує додану цінність для споживачів та суспільства. Головна мета – усунення «сміття» та підвищення ефективності. Для цього потрібно усунути всі процеси, які не створюють цінності: надвиробництво, очікування, дефекти, надлишкові потужності. Знову базою слугують принципи постійного вдосконалення та залучення всіх працівників для пошуку та впровадження покращень процесів.

Кожен з перелічених підходів керується принципом тотального залучення працівників. Контроль якості має стати щоденним обов'язком кожного робітника, незалежно від його посади та місця роботи. Кожен несе відповідальність за ту роботу, яку виконує, і цим безпосередньо впливає на якість процесів та фінального продукту. Але деякі працівники володіють більшим досвідом та мають безпосередній доступ до інформації про продукт та клієнтів. Наприклад, працівники, які безпосередньо працюють з устаткуванням, виконують операційні процеси та роботи. Потрібні механізми для їх більшого залучення до управління якістю, адже саме вони є джерелом важливих інсайтів.

Ефективним механізмом залучення кращих працівників до управління якістю є Quality Circles: групи працівників, які збираються разом для вирішення проблем управління якістю [10]. Завдяки командній роботі, тотальному залученню та розширенню навичок вирішення проблем цей механізм продемонстрував свою ефективність. Кожен член такої групи повинен розуміти, що їх робота має базуватись на принципі постійного вдосконалення та пріоритеті задоволення потреб споживача.

Алгоритм роботи Quality Circles для будь-якої функції бізнесу має однакову структуру. Загалом зустрічі проходять за певним планом: плануй, роби, перевіряй, дій, який ідеально втілює у життя принцип постійного вдосконалення.

Дотримання цієї структури зустрічі не тільки спрощує з'ясування проблеми та генерацію потенційних рішень і їх впровадження, але також забезпечує плавний перехід від одного процесу до іншого. Це важливо, тому що такі групові зустрічі мають проводитись на регулярній основі, щоб забезпечити постійне виявлення та вирішення нових проблем якості.

Quality Circles стали традиційною практикою для ТНК, починаючи від засновнивників підходу Toyota до технологічних гігантів Lockheed Martin, GM, Northrop, та Westinghouse.

Так само ефективні Quality Circles і у середніх та малих виробничих підприємствах (Рис. 1).

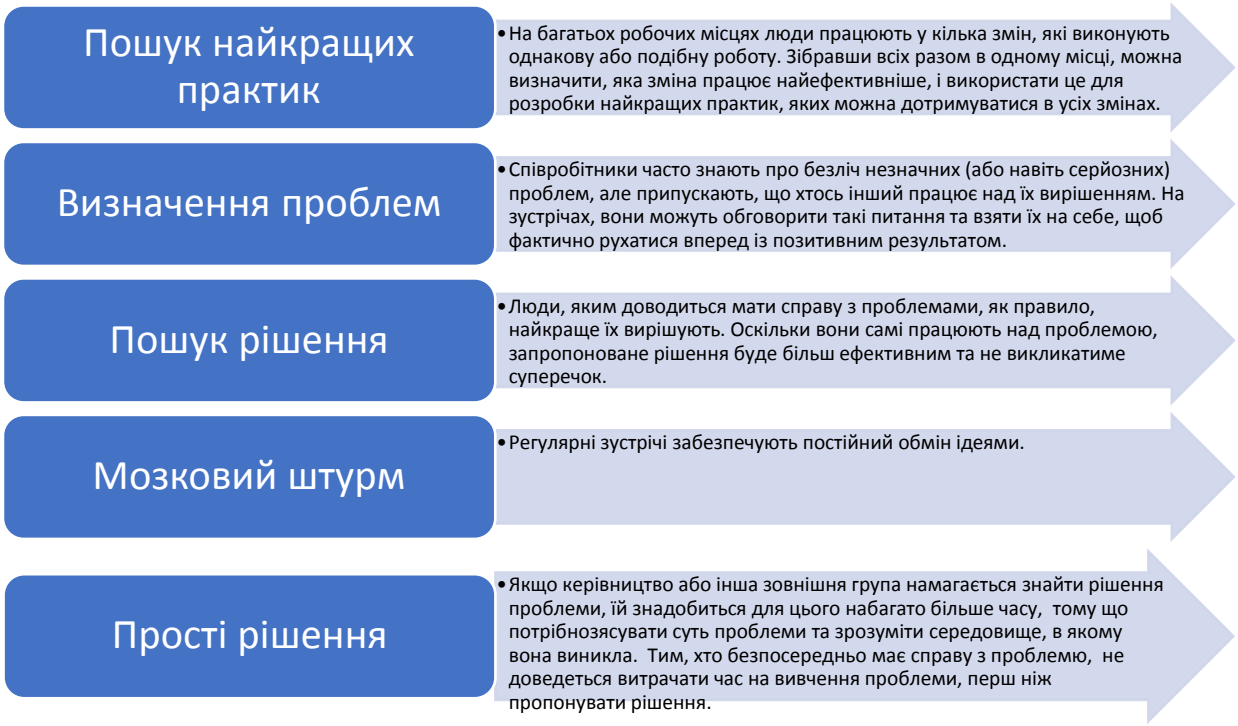

Рис. 1. **Переваги застосування Quality Circles на малих та середніх підприємствах**

Управління якістю – складний процес, який потребує постійного контролю та моніторингу. Для досягнення найвищого рівня задоволеності клієнтів властивостями вашого продукту, потрібно організувати на підприємстві цілий комплекс взаємопов'язаних функцій управління якістю. Кожен працівник має знати, що саме від нього та всіх разом залежить результат. Тому запропоновані вище інструменти мають обов'язково використовуватись у комплексі, адже саме так вони здатні кумулятивно збільшувати ефект один одного.

Список використаних джерел:

1. Mehran Ebrahimi & Mehran Sadeghi (2013) Quality management and performance: An annotated review, International Journal of Production Research, 51:18, 5625-5643, DOI: 10.1080/00207543.2013.793426.
2. Abernathy W., Townsend P. 1975. Technology, productivity, and process change. Technological Forecasting and Social Change, 7: 379–396.Google Scholar.
3. Almaraz, J. (1994), "Quality Management and the Process of Change", Journal of Organizational Change Management, Vol. 7 No. 2, pp. 06-14. https://doi.org/10.1108/09534819410056096.
4. Hellsten, U. and Klefsjö, B. (2000), "TQM as a management system consisting of values, techniques and tools", The TQM Magazine, Vol. 12 No. 4, pp. 238-244.
5. Rahman, S. U., & Bullock, P. (2005). Soft TQM, hard TQM, and organisational performance relationships: an empirical investigation. Omega, 33(1), 73-83.
6. Singh, J., & Singh, H. (2009). Kaizen philosophy: a review of literature. IUP journal of operations management, 8(2), 51.
7. Al Smadi, S. (2009). Kaizen strategy and the drive for competitiveness: challenges and opportunities. Competitiveness Review: An International Business Journal, 19(3), 203-211.
8. Bertagnolli, F. (2018). Lean management. Springer Fachmedien Wiesbaden.
9. Kadarova, J., & Demecko, M. (2016). New approaches in lean management. Procedia Economics and Finance, 39, 11-16.
10. Blaga, P., & Jozsef, B. (2014). Human resources, quality circles and innovation. Procedia Economics and Finance, 15, 1458-1462.

СЕКЦІЯ ІІІ.
ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО МЕТОДУ НА ОСНОВІ НЕОПЕРАЦІЙНИХ ДОХОДІВ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

Сук Петро Леонідович
ORCID ID: 0000-0002-8556-7123
д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна

Відповідно до НП(С)БО 16 "Витрати", якщо витрати забезпечують одержання економічних вигод протягом кількох наступних звітних періодів, то вони визнаються шляхом систематичного розподілу їх суми (наприклад, у вигляді амортизації) між відповідними наступними звітними періодами [1]. Такими витратами, зокрема, є витрати майбутніх періодів (далі – ВМП).

Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності визначено, що ВМП – це витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів [2, п. 2.36].

До ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Облік ВМП ведуть на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів". За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, а за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [3; 4].

Особливістю ВМП є те, що їх не відображають у складі фінансових результатів у періоді їх виникнення, а відносять на наступні звітні періоди. Такий розподіл здійснюють за певними методами або способами. Одним із методів розподілу ВМП може бути обернений метод на основі неопераційних доходів.

Він є одним із видів методу (або методом) амортизації необоротних активів на основі доходу (revenue-based amortisation method), що застосовується у світовій практиці [5].

За цим методом ВМП розподіляються відповідно до неопераційних доходів, отриманих у певному періоді.

Внаслідок ведення неопераційної діяльності виникають неопераційні доходи.

Неопераційна діяльність включає фінансову, інвестиційну та іншу діяльність підприємства, яка не є операційною діяльністю.

Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (грошей).

Інша діяльність – інша неопераційна діяльність, яка не пов'язана з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства [6].

Відповідно до неопераційних доходів відносяться дохід від участі в капіталі, інші фінансові доходи та інші доходи.

Згідно НП(С)БО 15 "Дохід" до груп доходів відносяться фінансові доходи та інші доходи.

Фінансовими доходами є дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

Інші доходи, зокрема, включають дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства [7].

Обліковують неопераційні доходи на рахунках 72 "Дохід від участі в капіталі", 73 "Інші фінансові доходи", 74 "Інші доходи".

Рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі.

Рахунок 72 "Дохід від участі в капіталі" має такі субрахунки:

721 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства";

722 "Дохід від спільної діяльності";

723 "Дохід від інвестицій в дочірні підприємства".

Рахунок 73 "Інші фінансові доходи" призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунку 72 "Дохід від участі в капіталі".

Рахунок 73 "Інші фінансові доходи" має такі субрахунки:

731 "Дивіденди одержані";

732 "Відсотки одержані";

733 "Інші доходи від фінансових операцій".

Рахунок 74 "Інші доходи" призначено для обліку доходів, які виникають в процесі діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Рахунок 74 "Інші доходи" має такі субрахунки:

740 "Дохід від зміни вартості фінансових інструментів";

741 "Дохід від реалізації фінансових інвестицій";

742 "Дохід від відновлення корисності активів";

744 "Дохід від неопераційної курсової різниці";

745 "Дохід від безоплатно одержаних активів";

746 "Інші доходи" [3; 4].

Неопераційні доходи відображаються в формі № 2 фінансової звітності "Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)" за такими статтями: дохід від участі в капіталі – в статті "Дохід від участі в капіталі" (код рядка 2200), інші фінансові доходи – в статті "Інші фінансові доходи" (код рядка 2220), інші доходи – в статті "Інші доходи" (код рядка 2240).

За видами неопераційних доходів, в тому числі за рахунками 72 "Дохід від участі в капіталі", 73 "Інші фінансові доходи", 74 "Інші доходи" та їх субрахунками можна

використовувати різні обернені методи розподілу ВМП на основі неопераційних доходів.

Визначення оберненого методу розподілу ВМП на основі неопераційних доходів здійснюється із розрахунку методу розподілу ВМП за на основі неопераційних доходів, а суми проставляються у зворотній черговості: перший рік в останній, другий у передостанній і т.д.

Обчислюється річна сума розподілу ВМП за методом на основі неопераційних доходів як добуток суми ВМП, що розподіляються, та коефіцієнта розподілу ВМП, який визначається діленням обсягу неопераційних доходів (планового або фактичного) за відповідні періоди розподілу ВМП на плановий обсяг неопераційних доходів за увесь період розподілу ВМП.

Прорахунок розподілу ВМП за методом на основі неопераційних доходів виконується за такими формулами:

РСРВМП = СРВМП х КРВМП,

де РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

КРВМП = ОД : ПОД,

де ОД – обсяг (плановий або фактичний) неопераційних доходів за окремі періоди; ПОД – плановий обсяг неопераційних доходів за увесь період.

Також метод розподілу ВМП на основі неопераційних доходів можна вираховувати за іншим варіантом:

РСРВМП = СПФО х КРВМП,

КРВМП = СРВМП : ПСПФО.

Обернений метод розподілу ВМП на основі неопераційних доходів можна визначати двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Використаємо приклад для ілюстрації розрахунку розподілу ВМП оберненим методом на основі неопераційних доходів.

Приклад. Сума ВМП – 87000 грн, їх треба розподілити на 4 роки. Очікується протягом періоду розподілу ВМП одержати 258000 грн неопераційних доходів, у тому числі: в 1-му році – 105000 грн, в 2-му році – 70000 грн, в 3-му році – 45000 грн, в 4-му році – 38000 грн.

Значення коефіцієнту розподілу ВМП становить: за 1-й рік – 0,4070 (105000 : 258000 = 0,4070), за 2-й рік – 0,2713 (70000 : 258000 = 0,2713), за 3-й рік – 0,1744 (45000 : 258000 = 0,1744), за 4-й рік – 0,1473 (38000 : 258000 = 0,1473).

В таблиці 1 подано використання 1-го способу (від початкової суми) методу розподілу ВМП на основі неопераційних доходів, а в таблиці 2 наведено застосування розподілу ВМП цього методу за 2-м способом (від залишкової суми).

Таблиця 1

Розрахунок розподілу ВМП за методом на основі неопераційних доходів від початкової суми (1-й спосіб)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Неопераційні доходи, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	87000	105000	0,4070	35409
2	87000	70000	0,2713	23603
3	87000	45000	0,1744	15173
4	87000	38000	0,1473	12815
х	Разом	258000	1	87000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Розрахунок розподілу ВМП за оберненим методом на основі неопераційних доходів від початкової суми (1-й спосіб)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Неопераційні доходи, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	87000	38000	0,1473	12815
2	87000	45000	0,1744	15173
3	87000	70000	0,2713	23603
4	87000	105000	0,4070	35409
х	Разом	258000	1	87000

[авторська розробка]

Отже, 1-й спосіб простого і оберненого методів розподілу ВМП на основі неопераційних доходів дає змогу повністю віднести ВМП у витрати звітних періодів за строк розподілу ВМП.

Розподіл ВМП за 2-м способом (від залишкової суми) простого і оберненого методів розподілу ВМП на основі неопераційних доходів покажемо відповідно в таблицях 3 і 4.

Таблиця 3

Розрахунок розподілу ВМП за методом на основі неопераційних доходів від залишкової суми (2-й спосіб)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Неопераційні доходи, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	87000	105000	0,4070	35409
2	51591	70000	0,2713	13997
3	37594	45000	0,1744	6556
4	31038	38000	0,1473	31038
х	Разом	258000	1	87000

[авторська розробка]

Таблиця 4

Розрахунок розподілу ВМП за оберненим методом на основі неопераційних доходів від залишкової суми (2-й спосіб)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Неопераційні доходи, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	31038	38000	0,1473	31038
2	37594	45000	0,1744	6556
3	51591	70000	0,2713	13997
4	87000	105000	0,4070	35409
х	Разом	258000	1	87000

[авторська розробка]

Як видно з таблиць 3 і 4, розподіл ВМП кожного звітного періоду (року, місяця) за простим і оберненим методами на основі неопераційних доходів (2-й спосіб) здійснюється із залишкової суми, а тому в останньому році простого методу і в першому році оберненого методу будуть нерозподілені суми ВМП, які відносяться у витрати.

Висновки. Розподіл ВМП між звітними періодами можна здійснювати за допомогою оберненого методу амортизації на основі неопераційних доходів.

Можна використовувати різні обернені методи розподілу ВМП на основі неопераційних доходів відповідно до видів неопераційних доходів, а також до рахунків 72, 73 і 74 і субрахунків до них, а саме: 1) на основі доходу від участі в капіталі; 2) на основі доходу від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) на основі доходу від спільної діяльності; 4) на основі доходу від інвестицій в дочірні підприємства; 5) на основі інших фінансових доходів; 6) на основі доходу від дивідендів одержаних; 7) на основі доходу від відсотків одержаних; 8) на основі доходу від інших доходів від фінансових операцій; 9) на основі інших доходів; 10) на основі доходу від зміни вартості фінансових інструментів; 11) на основі доходу від реалізації фінансових інвестицій; 12) на основі доходу від відновлення корисності активів; 13) на основі доходу від неопераційної курсової різниці; 14) на основі доходу від безоплатно одержаних активів; 15) на основі інших доходів від звичайної діяльності та ін.

Обернені методи розподілу ВМП на основі неопераційних доходів можна розраховувати за двома способами: 1) на основі початкової суми ВМП; 2) на основі залишкової суми ВМП.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text.
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text.
5. Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation (Amendments to IAS 16 and IAS 38). (May 2014). Вилучено з : https://library.croneri.co.uk/cch_uk/iast/ias16-amending-201405.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text.

СУЧАСНІ ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Потьомкін Л.М.
академік УАЕК, доктор економічних наук, професор
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Богун І.В.
студент 6 курсу
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

Анотація. *Інвестиційна стратегія діяльності та розвиток підприємств є двома ключовими факторами підвищення рівня ефективності будь-якого підприємства. У сучасних умовах важливість цих факторів постійно зростає. У цій статті ми розглянемо сутність інвестиційних стратегій і стимулювання надходження іноземних інвестицій на вітчизняні підприємства з метою привнести найбільші вигоди.*

Виклад основного матеріалу. Виявлення галузевих і територіальних пріоритетів є основоположним завданням у процесі залучення прямих іноземних інвестицій. На їх основі повинні розроблятися їх стратегії для окремих виробництв, видів діяльності і галузей, визначатися необхідні обсяги, типи і форми інвестицій, а також методи їх залучення. Можна виділити чотири основні критерії класифікації галузевих пріоритетів для створення підприємств з іноземними інвестиціями, які можуть комбінуватися в регіонах, в залежності від галузевої та продуктової структури виробництва:

1) рівень рентабельності виробництва продукції;
2) рівень конкурентоспроможності з імпортними аналогами;
3) можливість кооперації й інтеграції або корпоратизації виробництва;
4) співвідношення темпів зростання обсягів власного виробництва й імпорту відповідної продукції.

По-перше, найбільш привабливими галузями для власне іноземних інвесторів є ті, які мають найбільші показники рентабельності і демонструють найбільш високі темпи зростання. Однак застосування тільки цього підходу не прийнятне для різноманітних галузей, які представляють собою основу продовольчої безпеки країни [1]. До того ж залучення іноземних інвестицій виключно у високорентабельні галузі викличе значні диспропорції та ще більше спотворить галузеву структуру виробництва. Ефективна стратегія залучення іноземних інвестицій повинна сприяти включенню також середньорентабельних і низькорентабельних галузей в процес іноземного інвестування та кооперування, що потребує розробки спеціальних стимулюючих заходів.

По-друге, доцільно залучати іноземні інвестиції в галузі, продукція яких відчуває найбільшу конкуренцію з імпортованою. Це може надати стимулюючий вплив на процеси їх модернізації, проте потребуватиме значних зусиль [2]. Важливими умовами при цьому є розробка ефективної зовнішньоторговельної політики, що включає оптимальні заходи митних тарифів на імпорт готової продукції цих галузей, зниження рівня протекціонізму на ввезення устаткування і створення оптимальних умов діяльності підприємств з іноземними інвестиціями. У цих умовах вони зміцнять виробничі зв'язки між вітчизняними товаровиробниками та іноземними партнерами.

По-третє, можна використовувати переваги факторів кооперування і залучати іноземні інвестиції в такі сфери, які безпосередньо задіяні в процесі виробництва чи іншої діяльності вітчизняних товаровиробників. Це може бути як створення абсолютно нових підприємств, що використовують нові технології та сучасне обладнання, так і модернізація існуючих. До того ж, з огляду на глобальну тенденцію збільшення потоку прямих іноземних інвестицій в національну економіку, важливо розглянути пріоритети залучення прямих іноземних інвестицій і в цьому секторі таким чином, щоб з'явилися взаємовигідні партнерські відносини між сервісними і іншими підприємствами та організаціями.

Стимулювання надходження іноземних інвестицій в депресивні галузі та регіони допоможе привнести найбільші вигоди вітчизняним підприємствам. Вони будуть включені в процеси кооперування та інтеграції, з'являться стимули і можливості для поліпшення якості продукції. Наступний, четвертий підхід ґрунтується на розробці стратегій для галузей, що відрізняються різними показниками співвідношення темпів зростання та обсягів імпорту відповідної продукції.

З огляду на певну складність, доцільно зупинимося докладніше на Бостонської підході. Його економічна сутність полягає в тому, що з метою класифікації галузей можна застосувати відповідний метод консультативної групи, згідно з яким їх можна розділити на чотири групи. Перша група - характеризується високою часткою ринку і високими темпами зростання. Друга група - високою часткою ринку і низькими темпами зростання. Третя група - характеризується низькою часткою ринку і низькими темпами зростання, тобто дані галузі зазнають труднощів у зв'язку з конкуренцією, що загострилася з імпортом.

Четверта група - відрізняється низькою часткою ринку і високими темпами зростання, тобто дані галузі є швидко зростаючими і головним завданням для них є розширення своєї частки на місцевому ринку. Як приклад, було проведено дослідження показників темпів зростання і частки експорту на ринку продукції десяти провідних галузей виробництва. Складення матриці Бостонської консалтингової групи (БКГ) для виробничих галузей дозволило згрупувати їх у 4 групи відповідно до ринкової частки, поведінки й інвестиційних стратегій. Це дозволило рекомендувати інвестиційні вкладення для формувань з іноземними інвестиціями у високорентабельні виробництва та експорт з високою часткою ринку - зернових, зернобобових і технічних культур, круп і борошна, м’яса птиці, меду, ягід, у т.ч. органічних з високою і стабільною часткою ринку з метою отримання високих прибутків, а також у плодово-овочевих соків і тютюнових виробів з низькою часткою ринку, отже, у підвищення якості продукції.

Низькі темпи зростання експорту й низька ринкова частка характерні й для риби й рибопродуктів, живих тварин й висока - для молока й молокопродуктів, алкогольних напоїв. З метою підвищення темпів росту у ці 2 групи виробництв доцільно інвестувати прибутки, отримані у перших двох групах. При цьому у всіх випадках необхідно враховувати чинники залучення іноземних інвестицій та їх оцінку: рівень загального економічного розвитку та інститутів; інвестиційну, виробничу та комерційну інфраструктуру; демографічну ситуацію; ресурсні, виробничі та збутові фактори.

Висновки. Найбільш ефективні чотири основні критерії класифікації галузевих пріоритетів для створення підприємств з іноземними інвестиціями: рівень рентабельності виробництва продукції; рівень конкурентоспроможності з імпортними аналогами; можливість кооперації й інтеграції або корпоратизації виробництва; співвідношення темпів зростання обсягів власного виробництва й

імпорту відповідної продукції. Складення матриці Бостонської консалтингової групи для виробничих галузей дозволило згрупувати їх у 4 групи відповідно до ринкової частки, поведінки й інвестиційних стратегій. Це дозволило рекомендувати інвестиційні вкладення для підприємств з іноземними інвестиціями у високорентабельні виробництва та експорт.

Список використаних джерел:

1. Потьомкін Л., Потьомкін М. Удосконалення механізмів підвищення фінансово-економічного рівня та конкурентоспроможності переробних підприємств. Збірник матеріалів XXXV International Scientific and Practical Conference «Science, development and the latest development trends», 06-09 September 2022, Paris, France p.98-108; https://isg-konf.com/science-development-and-the-latest-development-trends/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=NEW-EN+UKR-Sbornik_materialov_konferencii_dostupen&utm_content=1558861933
2. А. М. Безус, К. В. Шафранова, П. Г. Безус «Роль інноваційного розвитку у стійкості підприємства» - Інвестиції: практика й досвід №8/2022

СЕКЦІЯ IV.
МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ІНТЕРНЕТ-ІНСТРУМЕНТИ В МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ УКРАЇНСЬКОГО АГРОБІЗНЕСУ

Кузик Олег Володимирович
ORCID ID: 0000-0002-9683-8697
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Усі бізнеси в будь-якій сфері діяльності впродовж останніх десятиліть стикнулися з необхідністю організації ефективної взаємодії з усіма суб'єктами ринку для досягнення позитивного ефекту підприємницької діяльності. Особливо важлива така комунікація зі споживачами. У зв'язку з цим особливого значення набуває політика просування з усім інструментарієм маркетингових комунікацій та неформальних вербальних комунікацій.

Українські агропідприємства сьогодні, рухаючись від сировинних до споживчо й технологічно орієнтованих, прагнучи знайти нові ринки збуту за межами країни, зобов'язані враховувати досягнення і тенденції інших бізнесів та сфер діяльності в частині налагодження контактів, взаємодії з різними учасниками ринків. Сучасні споживачі, постачальники й інші суб'єкти ринкових відносин достатньо вимогливі, отримують досвід в різних сферах діяльності, відповідно українські агробізнеси (малі й великі) змушені застосовувати різні інструменти маркетингових комунікацій, які активно змінюються і розвиваються впродовж десятиліть.

Модерні засоби маркетингових комунікацій здатні переконати вимогливих споживачів агропродукції налагодити активну взаємодію та вигідну співпрацю і пояснити ключові переваги товару. Зрештою засоби комунікацій допомагають зайняти чітку вигідну позицію на ринку агропідприємству й у свідомості споживачів, побудувати довготривалу взаємодію із цільовою аудиторією та іншими суб'єктами ринкових відносин [5 , с.220].

Інструменти комунікацій забезпечують пізнаваність агрокомпанії та її товарів, підвищують репутацію й імідж підприємства, забезпечують позитивне сприйняття торгових марок. Водночас перед маркетологами агробізнесу постійно з'являються перешкоди, адже споживачі перебувають під постійним зовнішнім інформаційним тиском і не можуть сприймати усю надіслану до них інформацію. Відповідно доводиться створювати цікаві, креативні, чіткі й водночас унікальні повідомлення, здатні потрапити у свідомість клієнта.

За таких умов підприємствам агропромислового бізнесу в Україні необхідно звернути більше уваги на інтернет-інструменти комунікування. Такі засоби постійно змінюються й удосконалюються, що дає змогу бути ближчими до свого клієнта (чи, наприклад, постачальника). Сприятиме успіху швидке поширення Інтернету та активних користувачів в Україні впродовж останнього десятиліття [5, с.219-221].

Всесвітня мережа в Україні активно поширюється з 2008 року [7]. Динаміка розповсюдження мережі Інтернет впродовж 2008-2019 рр. зображена на рис. 1 [3]. На початку 2021 р. активних користувачів Інтернету в Україні було близько 30 млн. [4].

За даними досліджень Інтернет Асоціації України (ІнАУ) «регулярними користувачами» є ті, котрі звертаються до Інтернету 1 раз на місяць і частіше.

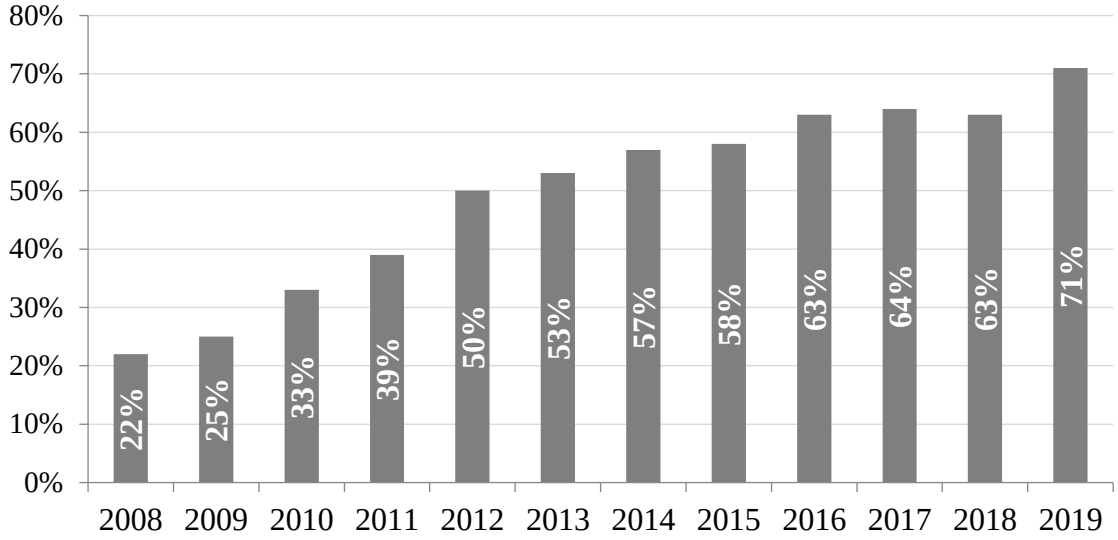

Рис. 1. **Динаміка проникнення Інтернету в Україні, 2008-2019 рр.**

Це також вказує на необхідність комплексного підходу до організації комунікаційних кампаній в агропідприємств. Потрібне раціональне поєднання усіх можливих засобів маркетингових комунікацій в одну єдину лінію та узгодження зі стратегією розвитку бізнесу [6, с.80-81]. Саме тому так важливо сьогодні впровадити інтернет-інструменти у маркетингову діяльність і комунікаційні кампанії зокрема. Тим більше, що споживачі, постачальники, контактні аудиторії вже готові до цього, адже стикаються щодня із такими способами взаємодії в різних сферах діяльності: подекуди важко уявити маркетингові комунікаційні кампанії без застосування Інтернет-технологій. Адже такі інструменти спрощують створення, поширення, контроль за ефективністю таких повідомлень.

Особливих обертів серед маркетингових інтернет-інструментів комунікацій в Україні набирає контекстна реклама. Значною популярністю користуються сервіси Google серед українських підприємств [2]. Так, їхній продукт Adwords пропонує ряд характеристик, важливих для маркетологів. По-перше, це зручний набір інструментів для створення рекламних кампаній у пошукових мережах та медійних сайтах. По-друге, можливість обирати цільову аудиторію та визначати географію показу повідомлень із чітким вказанням періоду для повідомлень. По-третє, існує змога додавати й редагувати оголошення, контролювати та змінювати бюджет кампанії у разі необхідності. Зрештою, оперативність оцінювання й аналізу результатів комунікаційної кампанії є вкрай важливою складовою ефективності будь-якої маркетингової кампанії.

Суттєва перевага реклами у Adwords – оплата за кількість звернень до оголошення (кліків), а не за розміщення в Мережі певного повідомлення [1, с.32-33]. Вища релевантність оголошень і сайту для цільової аудиторії здатні скоротити витрати за кожен перехід на сайт. Це вимірюють за допомогою показника CTR (Click-through rate) – відношення кількості кліків до кількості показів. Якщо цей показник зростає, то кампанія з контекстної реклами є якісною [2].

Водночас для агробізнесу не варто гіперболізувати значення такого виду реклами, адже є деякі недоліки, які можуть обмежувати можливості її використання

українським агробізнесом. Ключове – доступ до всесвітньої Мережі. Так, значно менше користуються даними Мережі населення старшого віку та мешканці сіл. Вони можуть складати значну частку цільової аудиторії та бути потенційними клієнтами агропідприємств, що слід урахувати при розробленні маркетингової комунікаційної кампанії та використанні інтернет-реклами такими фірмами.

Список використаних джерел:

1. Бєлікова Ю. Гендерні особливості Інтернет реклами. *Маркетинг в Україні*, 2015. №1. С. 31-34. С.32-33.
2. Види контекстної реклами та її роль для бізнесу. *WebPROFIT Affiliate Marketing Team*. 09.08.2018. URL: https://webprofit.com.ua/vydy-kontekstnoyi-reklamy-ta-yiyi-rol-dlya-biznesu/ (Звернено 29.07.2021).
3. ІнАУ завершила дослідження ринку інтернет-реклами за підсумками 2020 року і оголошує результати. *Інтернет Асоціація України*. 05.03.2021. URL: https://inau.ua/news/inau-zavershyla-doslidzhennya-rynku-internet-reklamy-za-pidsumkamy-2020-roku-i-ogoloshuye (дата звернення 10.08.2021).
4. Кондратенко М. За рік карантину кількість українців у соцмережах зросла на сім мільйонів. *Deutsche Welle*. 17.03.2021. URL: https://p.dw.com/p/3qkD3 (дата звернення 05.08.2021).
5. Kuzyk, O. Internet Tools in Marketing Communications of Agribusinesses in Ukraine. *Universal Journal of Agricultural Research*. 2023. Vol. 11(2). Pp. 217-229. DOI: 10.13189/ujar.2023.110201. https://www.hrpub.org/download/20230330/UJAR1-10429147.pdf.
6. Kuzyk, O. Strategic Directions of Marketing Communications of Agro-Industrial Enterprises in Ukraine. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2022. Vol. 2 No. 43. Pp. 78-84. https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3685.
7. Opinion Software Media. Дані досліджень інтернет-аудиторії України. Інтернет Асоціація України. URL: https://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi (дата звернення 05.08.2021).

МОДЕЛЮВАННЯ ПОКАЗНИКА СТІЙКОСТІ СПОЖИВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ДО МОЖЛИВОГО СКОРОЧЕННЯ ЇЇ ІМПОРТУ

Ємельянов Олександр Юрійович
д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

На теперішній час у багатьох країнах значно загострилася проблема із забезпеченням енергетичної та продовольчої безпеки [1–4]. Особливо складно вирішити цю проблему за умови необхідності одночасного досягнення стійкого економічного розвитку [5–8]. Таке вирішення значною мірою залежить від рівня стійкості як економік країн у цілому [9], так і окремих галузей [10] та підприємств [11–14]. При цьому на зазначений рівень значний вплив справляють адаптаційні можливості відповідних економічних систем [15–17].

Якщо розглядати управління стійкістю споживання продовольства, то особливу увагу потрібно приділити таким заходам, як зниження ризикованості поставок сільськогосподарської продукції [18, 19], підвищення здатності сільськогосподарського виробництва пристосовуватися до змін [20–22], вдосконалення технологічних процесів такого виробництва тощо [23–25].

Необхідно відзначити, що управлінню стійкістю споживання сільськогосподарської продукції повинно передувати оцінювання наявного рівня такої стійкості. Зокрема, це стосується стійкості споживання сільськогосподарської продукції до можливого скорочення її імпорту. Таке оцінювання доцільно здійснювати із використанням показника, числове значення якого характеризує співвідношення між здатністю до адаптації та вразливістю країн, що імпортують продовольство, до можливого зриву його поставок з деяких країн-експортерів:

$$C = \frac{N \cdot m}{N \cdot \beta} = \frac{\gamma_1 \cdot m_1 + \gamma_2 \cdot m_2 + m_3 + m_4}{(1 - \gamma_1 - \gamma_2) \cdot l}, \quad (1)$$

де:

C – рівень стійкості споживання сільськогосподарської продукції до можливого скорочення її імпорту

N – прогнозний або звітний натуральний обсяг споживання певного виду сільськогосподарської продукції країною, яка імпортує цю продукцію;

m – відносний рівень адаптаційних можливостей цієї країни до скорочення імпорту продовольства, частки одиниці;

β – відносний рівень вразливості країни до скорочення імпорту продовольства, частки одиниці;

γ_1 – частка обсягів споживання даного виду сільськогосподарської продукції, що забезпечується її власним виробництвом досліджуваною країною, у загальному обсязі споживання нею цієї продукції, частки одиниці;

m_1 – очікуваний темп приросту обсягів власного виробництва даного виду сільськогосподарської продукції з метою адаптації досліджуваної країни до скорочення імпорту продовольства, частки одиниці;

γ_2 – частка обсягів споживання даного виду сільськогосподарської продукції досліджуваною країною, що покривається імпортом з тих країн, які здатні забезпечити стабільність поставок цієї продукції, у загальному обсязі споживання цієї продукції, частки одиниці;

m_2 – очікуваний темп приросту обсягів імпорту даного виду сільськогосподарської продукції з тих країн, які здатні забезпечити стабільність поставок цієї продукції, з метою адаптації досліджуваної країни до скорочення імпорту продовольства, частки одиниці;
m_3 – частка від обсягу споживання певного виду сільськогосподарської продукції, яку можливо покрити завдяки використанню наявних запасів певного виду сільськогосподарської продукції у досліджуваній країні з метою адаптації до скорочення її імпорту, частки одиниці,
m_4 – частка від обсягу споживання певного виду сільськогосподарської продукції, яку можливо покрити завдяки використанню інших способів адаптації до скорочення імпорту цієї продукції, частки одиниці,
l – очікуване можливе відносне скорочення обсягів поставок даного виду сільськогосподарської продукції до досліджуваної країни з тих країн, які не здатні забезпечити стабільність поставок цієї продукції, частки одиниці.

Використання показника (1) з метою оцінювання стійкості споживання сільськогосподарської продукції до можливого скорочення її імпорту надасть змогу спрогнозувати економічні та соціальні наслідки такого скорочення для країн, які імпортують продовольство.

Список використаних джерел:

1. Chalvatzis, K. J. & Ioannidis, A. (2017). Energy supply security in the EU: Benchmarking diversity and dependence of primary energy. *Appl. Energy*, (207), 465–476.
2. Baranauskaitė, L. & Jurevičienė, D. (2021). Import Risks of Agricultural Products in Foreign Trade. *Economies*, (9 (3)), 102.
3. Zhang, H.-Y., Qiang, J. & Ying, F. (2013). An evaluation framework for oil import security based on the supply chain with a case study focused on China. *Energy Economics*, (38(C)), 87–95.
4. Arita, S., Grant, J., Sydow, S. & Beckman J. (2022). Has Global Agricultural Trade Been Resilient under COVID-19? Findings from an Econometric Assessment of 2020. *Food Policy*, (107), 102204. https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2021.102204.
5. Bachev, H. (2018). Institutional Environment and Climate Change Impacts on Sustainability of Bulgarian Agriculture. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, (24(4)), 523–536.
6. Kostetckaia, M. & Hametner, M. (2022). How Sustainable Development Goals interlinkages influence European Union countries' progress towards the 2030 Agenda. *Sustain. Dev*., (30 (5)), 916–926.
7. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. *Energies*, (14 (18)), 5999.
8. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Symak, A., Trevoho, O., Turylo, A., Kurylo, O., Danchak, L., Symak, D. & Lesyk, L. (2020). Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises: Efficiency, Accessibility, and Government Contribution. *Sustainability*, (12(15)), 6184.
9. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine. *Sustainability*, (10(4)), 1186.
10. Basso, B. & Antle, J. (2020). Digital agriculture to design sustainable agricultural systems. *Nat. Sustain*., (3), 254–256.
11. Ємельянов, О. Ю. (2020). Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу. *Агросвіт*, (21), 3–9.
12. Чепка, В. В. & Матяш, О. К. (2017). Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. *Економіка і суспільство*, (12), 649–655.
13. Dvořáková, L. & Zborková, J. (2014). Integration of Sustainable Development at Enterprise Level. *Procedia Eng.,* (69), 686–695.

14. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Petrushka, T. & Myroshchenko, N. (2022). Designing a Tool-Set for Assessing the Organizational and Technological Inertia of Energy Consumption Processes at Enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (6(13)), 29–40.
15. Bose, S. & Khan, H. Z. (2022). Sustainable Development Goals (SDGs) Reporting and the Role of Country-Level Institutional Factors: An International Evidence. *J. Clean. Prod*., (335), 130290.
16. Kirby, A. (2019). Sustainability, adaptation and the local state: An overview. *J. Sustain. Res*., (4), e190012. https://doi.org/10.20900/jsr20190012
17. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
18. Nyamah, E. Y., Jiang, Y., Feng, Y. & Enchill, E. (2017). Agri-Food Supply Chain Performance: An Empirical Impact of Risk. *Manag. Decis*., (55), 872–891.
19. Zhao, G., Liu, S., Lopez, C., Chen, H., Lu, H., Mangla, S. K. & Elgueta, S. (2020). Risk analysis of the agri-food supply chain: A multi-method approach. *Int. J. Prod. Res.*, (58), 4851–4876.
20. Ding, Q., Chen, X., Hilborn, R. & Chen, Y. (2017). Vulnerability to impacts of climate change on marine fisheries and food security. *Mar. Policy*, (83), 55–61.
21. Hashemi, S. M., Bagheri, A. & Marshall, N. (2015). Toward sustainable adaptation to future climate change: Insights from vulnerability and resilience approaches analyzing agrarian system of Iran. *Environ. Dev. Sustain.*, (19), 1–25.
22. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Havryliak, A., Yanevych, N., Kurylo, O., Bodakovskyy, V., Skoropad, I., Danylovych, T. & Petrushka, K. (2023). Assessing the Sustainability of the Consumption of Agricultural Products with Regard to a Possible Reduction in Its Imports: The Case of Countries That Import Corn and Wheat. *Sustainability*, (15), 9761.
23. Ємельянов, О. Ю. (2018). Концептуальні підходи до оцінювання рівня техніко-технологічного розвитку підприємств. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*, (7), 36–42.
24. Caliscan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
25. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.

СЕКЦІЯ V.
МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ВПЛИВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОРГАНІЗАЦІЮ НАДАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Іванов Дмитро Дмитрович
ORCID ID: 0000-0003-2609-0051
д-р.мед.наук, професор, завідувач кафедри нефрології та ЕТ
Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, Україна

Науковий керівник: Писаренко В.П.
д-р.держ.упр.,
професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування
Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, Україна

Період військового стану в Україні дуже значною мірою вплинув на якість надання медичної допомоги населенню. Безпрецедентний по своєму масштабу, інтенсивності та території військовий конфлікт став основою для цілої групи викликів в найновішій історії. Ціла низка проблем виникла для людей, що потребували планової або ургентної медичної допомоги серед цивільного населення. Дуже вразливими стали ті групи населення, що мають найбільшу розповсюдженість захворювань [1]. Серед них люди із хворобами нирок, на які страждає кожен десятий серед населення України. В такий ситуації роль публічного управління як організуючого та регулюючого впливу держави була особливо актуальною для нефрологічних хворих.

Метою представленого дослідження став аналіз впливу публічного управління на соціальний об'єкт галузі охорони здоров'я, зокрема нефрологічної допомоги населенню у період військового стану в Україні.

Згідно до дуалістичної концепції державного управління вплив на надання нефрологічної допомоги в Україні визначався за рахунок органів державної влади з боку міністерства охорони здоров'я Україні та його підрозділів вертикального управління, в тому числі профільних закладів охорони здоров'я і освіти, та місцевого самоврядування, яким виступали некомерційні підприємства, що безпосередньо надавали медичну допомогу людям із хворобами нирок. Громадська організація Українська асоціація нефрологів доповнювала цю систему державного управління та адміністрування.

Нами було виділено 4 територіальних зони та 4 періоди під час військового стану, де визначалась провідна роль публічного управління [2]. Класифікація територій України під час військового стану 2022 включала:

зону А - територія, на якій відбуваються активні бойові дії, і нефрологічної допомоги, як правило, потребують пацієнти (поранені) з синдромами тривалого

здавлення, дегідратації (гострої та хронічної), ті, що зазнали токсичного впливу при руйнуванні хімічних підприємств України або військові/населення із тяжким загостренням ХХН;

зону В - це прифронтова територія, яка підлягає евакуації та зазнає активного ворожого військового втручання у вигляді ракетно-артилерійських обстрілів та бомбардувань з порушенням логістичних процесів, що негативно впливає на забезпечення нефрологічних пацієнтів ліками та надання медичної допомоги, в цій зоні може спостерігатись велика кількість пацієнтів (переселенці, транзитні, з зони А), які потребують нирково-замісну терапію (НЗТ);

зону С, яка характеризується відсутністю активних бойових дій, низьким ризиком ракетних ударів, забезпеченням пацієнтів нефрологічного профілю всіма видами медичної допомоги в умовах обмежених ресурсів військового стану;

зону D - анексовані або тимчасово окуповані території, які в даний час не є підконтрольними Україні, тому Росія несе там повну відповідальність за забезпечення населення медичною допомогою.

Нами виділено 4 періоди активних бойових дій, що визначали повноту та обсяг публічного адміністрування в наданні нефрологічної допомоги:

-перший - з лютого по травень 2022 року, що характеризувався найбільш інтенсивними військовими діями, руйнуванням всіх логістичних ланцюгів надання медичної допомоги, тотальним дефіцитом медикаментозної підтримки та наявного персоналу;

-другий – червень - листопад 2022, що характеризувався відновленням можливостей, гуманітарною підтримкою та стабілізацію ситуації;

-третій – листопад 2022 - січень 2023 – період блекаута, що створив нові виклики для надання енергозалежних елементів допомоги, зокрема нирко-замісної терапії людям із нирковою недостатністю;

-четвертий із лютого 2023 по даний час, що дозволив практично повністю відновити всі обсяги надання спеціалізованої нефрологічної допомоги і, навість, їх удосконалити, та отримати унікальний досвід у винаході нетривіальних рішень та збільшенні її у порівнянні із станом до війни.

Для оцінки цих елементів нами використовувався SWOT аналіз, результати якого були представлені на міжнародних конференціях та стали основою для формулювання європейських рекомендацій [3].

Отримані результати дозволили встановити, що вплив публічного управління на рівні державних органів та місцевого самоврядування мінялись місцями у своєму домінуванні залежно від конкретної території, обсягу гуманітарної допомоги та активності управлінських кадрів. Більш скорою була реакція органів місцевого самоврядування в перші три місяці військового конфлікту. Навпаки, роль держави стала домінуючою наприкінці року від початку військового стану.

Розподілення гуманітарної допомоги для спеціалізованих відділень стало ефективним не зразу, проте громадська організація «українська асоціація нефрологів» прийняла на себе допомогу для конкретних людей у цільовому розподілу необхідних ліків. Масова міграція пацієнтів, що отримували нирково-замісну терапію діалізом, була організована державою. Однак, повернення цих пацієнтів в Україну майже не спостерігається, що обумовило профіцит понад 1500 діалізних місць [4]. Некомунальні медичні заклади при розширенні законодавчої бази державного управління змогли організувати активну трансплантаційну політику, результатом якої стало збільшення кількості трансплантацій нирки до рівня, що перевищив такий до 2022 року. Це є вдалим прикладом доброї взаємодії державного правління дуалістичної концепції в Україні.

Профільна кафедра нефрології НМУ імені О.О. Богомольця разом з Української асоціацією нефрологів змогла впровадити найсучасніші підходи до лікування імунобіологічною терапією та розширеним діалізом, що стало також прикладом управлінських рішень симбіозу суб'єкту та об'єкту державного управління.

Таким чином, проведений аналіз надання нефрологічної допомоги в Україні під час військового стану продемонстрував сильні сторони взаємодії органів державного та публічного управління, органів місцевого самоврядування в сфері державного управління для галузі охорони здоров'я. Цей процес не є завершеним, досвід продовжує накопичуватись.

Список використаних джерел:

1. Vanholder, R., De Weggheleire, A., Ivanov, D.D. et al. Continuing kidney care in conflicts. Nat Rev Nephrol (2022). https://doi.org/10.1038/s41581-022-00588-7
2. L.D. Denova, D.D. Ivanov, R.R. Andrunevich, O.M. Korzh, E.K. Krasyuk Nephrological care in the conditions of martial law in Ukraine Počki. 2022;11(3):122-135. doi: 10.22141/2307-1257.11.3.2022.372
3. Mehmet S Sever, Raymond Vanholder, Valerie Luyckx, Kai-Uwe Eckardt, Mykola Kolesnyk, Andrzej Wiecek, Ewa Pawlowicz-Szlarska, Daniel Gallego, Rukshana Shroff, Andrej Škoberne, Ionut Nistor, Mohamed Sekkarie, Dmytro Ivanov, Edita Noruišiene, Serhan Tuglular, Renal Disaster Relief Task Force of the ERA, Armed conflicts and kidney patients: A consensus statement from the renal disaster relief task force of the ERA, Nephrology Dialysis Transplantation, 2022;, gfac247, https://doi.org/10.1093/ndt/gfac247
4. Ewa Pawłowicz-Szlarska, Raymond Vanholder, Mehmet S Sever, Serhan Tuğlular, Valerie Luyckx, Kai-Uwe Eckardt, Daniel Gallego, Dmytro Ivanov, Ionut Nistor, Rukshana Shroff, Andrej Škoberne, Stefano Stuard, Ryszard Gellert, Edita Noruišiene, Mohamed Sekkarie, Andrzej Wiecek Distribution, preparedness and management of Ukrainian adult refugees on dialysis-an international survey by the Renal Disaster Relief Task Force of the European Renal Association, *Nephrology Dialysis Transplantation*, 2023;, gfad073, https://doi.org/10.1093/ndt/gfad073

ЗАХОДИ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ КАР'ЄРОЮ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Іванова Валентина Іванівна
здобувач вищої освіти гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Кубіцький Сергій Олегович
ORCID ID: 0000-0002-7691-8606
канд. пед. наук, професор,
завідувач кафедри управління та освітніх технологій
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

У ході дослідження системи професійного та особистісного розвитку персоналу ПП «Меблева фабрика «Елегант» було визначено, що професійний розвиток персоналу є одним із найважливіших її аспектів і процесом впливу на працівників через професійне навчання під час роботи на підприємстві з метою досягнення високої ефективності виробництва, підвищення конкурентоспроможності персоналу на ринку праці, забезпечення кар'єрного росту, а також виконання працівниками нових, більш складних завдань на основі максимально можливого використання їхніх здібностей та можливостей.

Необхідність постійного підвищення кваліфікації персоналу ПП «Меблева фабрика «Елегант» зумовлена наступними факторами:

- впровадження нової техніки, технологій, виробництво модернізованої, нової продукції, зростання комунікаційних можливостей;
- для підприємства ефективніше підвищувати віддачу від наявних працівників на основі їх постійного розвитку, ніж залучати нових працівників;
- вихід на висококонкурентний ринок.

Належний рівень професійної підготовки персоналу на виробництві ПП «Меблева фабрика «Елегант» має забезпечуватися впровадженням у навчальний процес на підприємстві такого інноваційного методу навчання, як модульне. Основна перевага модульного професійного навчання порівняно з традиційним є скорочення тривалості навчання вдвічі при зменшенні витрат у 2-2,5 рази. Для цього підприємству необхідно налагодити взаємодію з регіональним центром модульного навчання, центром зайнятості, професійно-технічними закладами освіти [3; 6].

Перевагами модульної технології професійного навчання для працівників ПП «Меблева фабрика «Елегант» будуть:

- можливість скорочення терміну навчання при високій його якості, що забезпечує мотивацію працівників до процесу навчання;
- забезпечення індивідуального навчання персоналу безпосередньо на виробництві;
- орієнтація на кінцевий результат навчання;
- можливість ротаційного формування складу навчальних груп;
- врахування раніше набутих персоналом знань і трудових навичок;
- високий рівень адаптації до потреб роботодавців [1].

Велика увага на ПП «Мебельна фабрика «Елегант» приділяється питанню розвитку кар'єри працівників, яка може відбуватися за трьома основними напрямками:

1) вертикальний - просування працівника на вищий рівень в ієрархії;

2) горизонтальний - переміщення працівника з одного робочого місця на інше, що сприяє підвищенню інтересу до праці, а отже підвищує мотивацію до трудової діяльності. Це може також бути перехід в іншу функціональну сферу діяльності, розширення або ускладнення завдань на поточній посаді, зміна службової ролі без її жорсткого формального закріплення в організаційній структурі (наприклад, управління різними програмами);

3) проникнення – рух, офіційно не закріплений у структурі управління, штатному розкладі. Цей рух означає завоювання авторитету, поваги серед колег, визнання як фахівця та особистості [5].

Крім того, просування персоналу на підприємстві має стати частиною системи управління кар'єрою працівників ПП «Меблева фабрика «Елегант», яку підприємство має сформувати.

Комплексна система управління кар'єрою персоналу складається із взаємопов'язаних цілей, функцій, методів, принципів, структур. Призначення системи управління кар'єрою персоналу відповідає цілям їх управління, але паралельно з цим має власну специфіку. Цілі системи управління процесом кар'єри персоналу на ПП «Меблева фабрика «Елегант» повинні включати:

- формування, розвиток і раціональне використання кар'єрного потенціалу кожного працівника;
- забезпечення постійного професійного зростання працівників;
- досягнення взаєморозуміння працівниками колективу;
- створення сприятливих умов для розвитку персоналу [2; 8].

Відповідно до цілей, основними функціями системи управління діловою кар'єрою працівників ПП «Меблева фабрика «Елегант» повинні бути:

- вивчення питань, пов'язаних із потребами керівників;
- планування розвитку кар'єри персоналу;
- організація навчального процесу, оцінювання, адаптація працівників;
- створення сприятливих умов для кар'єрного самоменеджменту та самомаркетингу;
- регулювання кар'єри працівників, попередження кризових ситуацій [10; 11].

Ефективність функціонування системи управління кар'єрою працівників ПП «Меблева фабрика «Елегант» може бути досягнута шляхом інтеграції та поєднання їх із загальними кадровими технологіями, такими як цільове управління, навчання, управління адаптацією та профорієнтація.

Кадрова кар'єрна політика в ПП «Меблева фабрика «Елегант» повинна бути спрямована на задоволення кількісних і якісних потреб підприємства в працівниках у потрібний час і в потрібному місці. Важливим засобом розробки і реалізації цієї політики є планування кар'єри. Для планування кар'єри необхідно розробити офіційну програму, моделі просування персоналу, які б визначали перспективу його зростання за певних умов і допомагали кожному працівнику розкрити свої здібності.

Плани розвитку кар'єри персоналу підприємства повинні: надаватися регулярно; бути відкритими для всіх працівників; при необхідності, мають бути відкорегованими.

Управління діловою кар'єрою співробітників і всім процесом кар'єри є складною і багатогранною діяльністю. Кар'єрні можливості формуються з навчальних програм і консультаційних послуг, що детально описують подальше планування кар'єри. Ці програми не потребують великих фінансових витрат.

На даний час для ПП «Меблева фабрика «Елегант» доцільно використовувати неформальні форми консультування працівників щодо розвитку кар'єри.

З цією метою управлінський персонал повинен надавати консультаційні послуги працівникам, які бажають оцінити свої здібності та інтереси. Процес консультації може стосуватися особистих інтересів, і це правильно, оскільки вони є важливим фактором у визначенні кар'єрних очікувань. Консультація керівника має бути частиною оцінки роботи працівника. Однією з ознак оцінки ефективності є те, що вона містить інформацію, яка не тільки дозволяє співробітникам зрозуміти, як вони працюють, але й визначити цілі, яких вони можуть досягти в майбутньому, тим самим викликаючи інтерес до планів просування. Керівник повинен бути готовий надати підлеглим інформацію про потреби та можливості конкретних напрямків роботи всередині підприємства [12-14].

Для ПП «Мебельна фабрика «Елегант» також доцільним буде запропонувати використання автоматизованої системи для управління персоналом на підприємстві, зокрема, управління діловою кар'єрою персоналу. Такою системою може бути ERP-система IT-Enterprise. Вона відноситься до вітчизняних систем, які зорієнтовані на проведення комплексної автоматизації діяльності підприємств чи їх груп [7].

Завдання управління персоналом, які ефективно дозволяє вирішувати ERP-система IT-Enterprise, відображено на рис. 1.

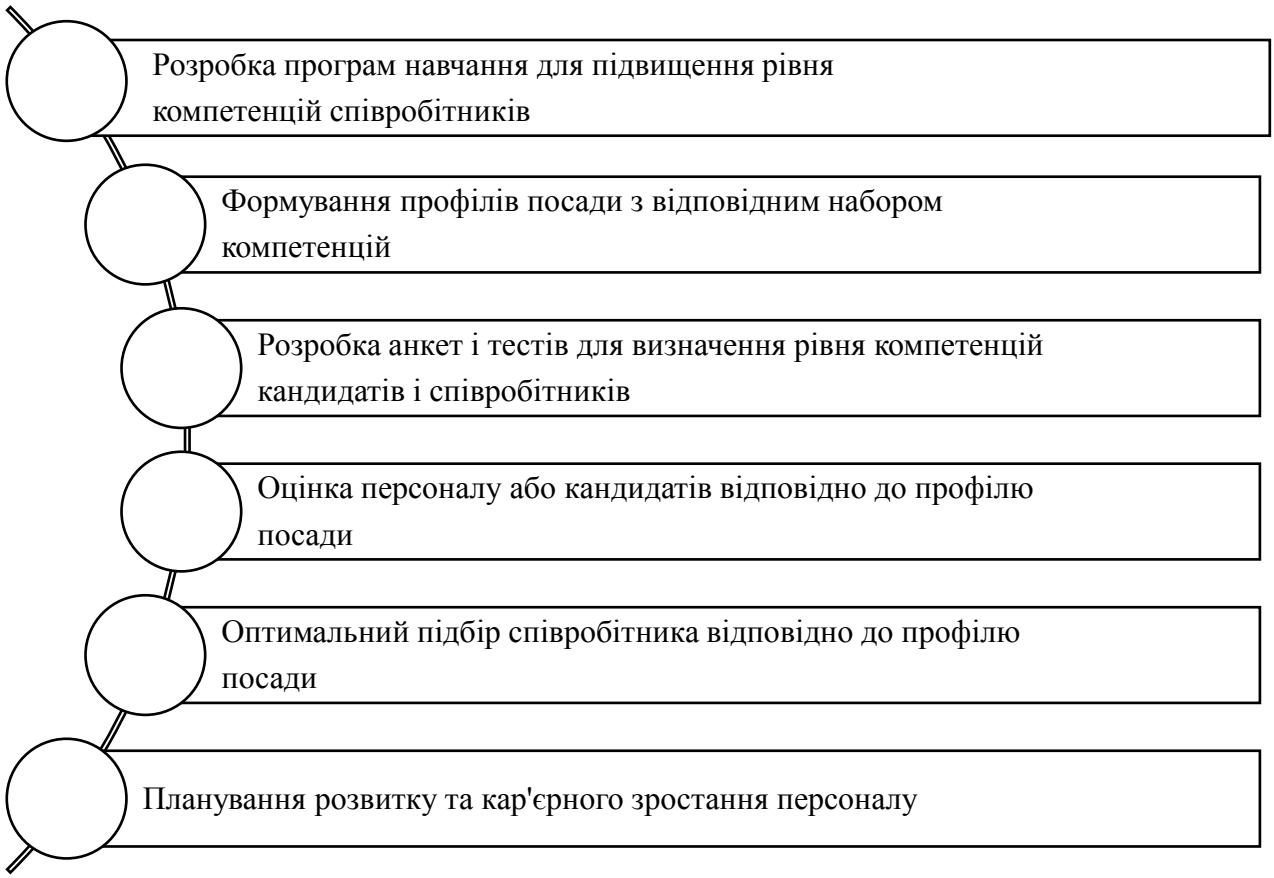

Рис. 1. **Завдання управління персоналом, які ефективно дозволяє вирішувати ERP-система IT-Enterprise** (Джерело: [7])

Рішення в області управління персоналом, які дозволяє приймати IT-Enterprise, забезпечать здійснення різноманітних управлінських дій з розвитку персоналу компанії. Вони включатимуть низку таких інструментів, якими можна скористатися:

а) управління компетенціями. Управління професіями співробітників і їх компетенціями відповідно до цілей і стратегічних планів розвитку компанії.

При цьому реалізуються такі основні функції:

- розробка профілю посади, який характеризується певним набором компетенцій відповідно до цілей і стратегічних планів розвитку компанії, а також існуючих вимог до кваліфікації співробітників;
- контроль відповідності кандидатів і персоналу профілю посад. Проводиться шляхом анкетування (тестування) персоналу за відповідними напрямами конкретного профілю;
- формування даних, що містять результати оцінки відповідності профілю посад для наявних працівників та кандидатів на посаду;
- проведення відбору «потрібних» претендентів на конкретну посаду за профілем посади;
- здійснення планування переліку заходів, що сприяють підвищенню рівня компетентності працівників відповідно до наявних результатів відповідності профілю посади. Також одночасно здійснюється формування планів навчань, курсів тощо [4; 9];

б) управління навчанням персоналу. Планування підготовки, а також перепідготовки персоналу, моніторинг та аналіз результатів передбачає:

- формування навчальних програм, їх груп, навчальних циклів;
- проведення відбору викладачів, а також даних про наявність викладачів, які працюють у сторонніх організаціях;
- ведення обліку відвідувань, а також результатів роботи працівників під час атестації, навчальних занять;
- формування даних про стан підвищення кваліфікації, досягнутого в результаті навчання [7].

При цьому працівники ПП «Меблева фабрика «Елегант» можуть самостійно аналізувати плани та програми навчання, а також подавати заявки на цікаві для них курси;

в) опитування. Завдяки своєчасному визначенню рівня кваліфікації, набутих умінь, знань та їх порівняння з вимогами до займаної посади можна найбільш раціонально здійснити розстановку кадрів, підвищити ефективність використання трудових ресурсів працівників. Завдяки цьому рішенню стає можливою розробка тестів та анкет, за допомогою яких буде проведено опитування співробітників або кандидатів і визначено кінцеві результати [1];

г) управління кадровим резервом. Використання раніше сформованого оперативного та перспективного кадрового резерву забезпечить ПП «Меблева фабрика «Елегант»:

- можливість оперативного пошуку осіб, найбільш придатних для заміни під час відсутності працівників, зокрема, під час їх перебування у відпустці, на лікарняному чи у разі їх звільнення;
- оптимальне планування кар'єри працівників;
- проведення своєчасної ротації кадрів.

Використання ERP-системи IT-Enterprise забезпечить ПП «Меблева фабрика «Елегант» можливість швидкого доступу до різноманітної інформації про кадровий резерв, а саме:

- дані про отриману освіту та підвищення кваліфікації;
- стаж роботи, дані про попередні місця роботи, а також причини і мотиви, що призвели до звільнення з попередніх місць роботи;
- відомості про склад сім'ї, наявність родичів, присвоєння почесних звань тощо;
- дані про планову посаду та працівників, заміщення яких можливе [6].

Серед переваг використання цієї автоматизованої системи є:

- розробка оптимальної програми розвитку потенціалу працівників;

- прояв працівниками підприємства прихованих професійних можливостей;
- виявлення перспективних кадрів;
- підвищення мотивації праці;
- утримання цінних працівників;
- підвищення зацікавленості працівників у професійному зростанні [7].

Запропоновані заходи можуть створити основу для функціонування системи управління кар'єрою працівників на підприємстві. У майбутньому система управління кар'єрою працівників підприємства та методи її стимулювання будуть додатково вдосконалюватися на основі вивчення їх потреб та інтересів. Загалом, слід сказати, що система кар'єрного консультування дуже допомагає керівнику підприємства у розумінні системи заохочення працівників та коригуванні методів і систем стимулювання.

Отже, добре розроблена система управління діловою кар'єрою працівників підприємства може допомогти їм визначити власні потреби в просуванні по службі, надати інформацію про внутрішні можливості кар'єрного зростання компанії та інтегрувати потреби та цілі працівників з цілями організації. Формування такої системи може зменшити старіння людських ресурсів, що для компанії дуже дорого обходяться.

Список використаних джерел:

1. Азарова А.О., Лозан Б.О., Ткачук А.П. (2018). Інформаційні засоби підвищення ефективності управління персоналом на вітчизняних підприємствах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Вип. 18. С. 6-9.
2. Амеліна С.М., Кубіцький С.О. (2020). Корпоративна культура у системі управління персоналом. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки».* № 7 (39). С. 59-66.
3. Базелюк В.Г., Кубіцький С.О., Михайліченко М.В., Михнюк С.В. (2022). Техніка управлінської діяльності : навчальний посібник. К.: Міленіум. 424 с.
4. Бурлаков О.С. (2019). Інформаційні технології управління кадровим потенціалом. *Modern Economics*. № 14. С. 39-43.
5. Гавкалова Н.Л. (2014). Менеджмент персоналу: навчальний посібник. Харків: Видавничий Дім «ІНЖЕК». 276 с.
6. Грішнова О.А., Заїчко О.С. (2016). Новітні технології в економіці персоналу: нові можливості і нові виклики. *Вісник економічної науки України.* № 2. С. 52-57.
7. Карпусь Я.В. (2016). Переваги та недоліки впровадження ERP-систем для підвищення ефективності діяльності підприємства. Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти : праці Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 22 квітня 2016 р. Харків, С. 554-559.
8. Кичко І.І. (2018). Управління діловою кар'єрою: теоретичні засади та практичні аспекти впровадження. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор».* Вип. 4 (47). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», С. 74-77.
9. Кубіцький СО. (2002). Деякі аспекти оцінки якості підготовки конкурентоспроможного фахівця в Україні та за її межами. *Науково-методичний збірник «Проблеми освіти».* К.: Вид-во НМЦ ВО, Вип. 27. С. 3-9.
10. Кубіцький С.О. (2015). Сучасні технології соціальної роботи: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні: монографія. К.: Видавництво «Міленіум», 332 с.
11. Мішина С.В. (2014). Економічна сутність поняття «кар'єра». *Вісник економіки транспорту і промисловості.* № 47. С. 155-159.
12. Нісфоян С.С. (2020). Управління витратами на утримання і розвиток персоналу підприємств: монографія. Кропивницький: МОН України, Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. 268 с.
13. Урсакій Ю.А., Кубіцький С.О. (2020). Роль лідера в мотивації персоналу. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту.* Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, Вип. I-II (77-78). Економічні науки. С. 325-338.
14. Mykhniuk S.V., Kubitskyi S.O. (2021). Technology of prospective social workers' training on pedagogical interaction in the process of studying professional disciplines. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, IX (96), Issue: 245, 2021 Feb. P. 34-38.

КАДРОВА БЕЗПЕКА В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Потапська Б.В.
аспірантка кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Головним ресурсом, потенціалом, основою формування всього апарату публічного управління є кадри. Від якості підготовки, професійного розвитку та кадрового потенціалу залежить якість проведення реформ, якість системи публічного управління, а також формування позитивного іміджу держави.

Термін «кадрова безпека», так само як і термін «кадри», почав вживатися в середині XX ст. стосовно збройних сил, службовців державних установ, а також стосовно організацій, в силу організаційного устрою радянської держави і пов'язаних з ними найтісніше: партійних службовців і службовців громадських організацій. А оскільки працівники державної служби були на службі, і теж були суб'єктами національної безпеки країни, з плином часу термін «кадрова безпека» поширився також на них [2, с. 4].

Як кажуть науковці, котрі досліджували поняття кадрової безпеки, сьогодні досить складно встановити точно, коли ж таки з'явилися перші задокументовані свідчення про методи відбору людей на державну службу, поводження з ними, підвищення ефективності їхньої роботи.

Такі мислителі, як Лао Дзи, Конфуцій приділяли багато уваги питанням надійності та відданості особи, яка, в їхній теорії філософії, є невід'ємною складовою досконалості людської сутності. Така людська якість супроводжується моральністю, етичністю та відповідальністю – що є надзвичайно необхідною вимогою до службовців у сфері публічного управління.

Проблема забезпечення кадрової безпеки органів публічної влади багато в чому пов'язана з урахуванням недопущення втрат, а у практиці країн Європи поширення набула боротьба за результативність їхньої діяльності.

Поняття «кадрова безпека» стало використовуватися в державному секторі у середині 80-х років XX століття. Так, в Україні з'являються: термін «кадрова безпека», служба управління персоналом і служба безпеки в органі державної влади. Забезпечення безпеки виділяється як напрямок їхньої діяльності.

Кадрову безпеку в публічному управлінні розглядають поряд з такими складовими - економічною, політичною, соціокультурною, інформаційною, а відтак вона є основою національної безпеки України. За останні роки показники світової торгівлі та інвестування різко впали, адже більшість країн світу мали необхідність змінити методи управління основних сфер життєдіяльності [1].

Основою ефективного забезпечення кадрової безпеки в публічному управлінні є дотримання принципів відповідно до тих вимог, які висувається до управління публічної служби. Основними з них є:

- взаємозалежність та взаємообумовленість із функціональною стратегією кадрової політики та загальною стратегією розвитку публічної служби;
- економічна обґрунтованість;
- стабільність та гнучкість;
- соціальна спрямованість;
- орієнтація на довготривале планування забезпечення кадрової безпеки в публічному управлінні;
- індивідуальний підхід до кожного державного службовця та важливість ролі людських ресурсів в їхній діяльності.

Кадрова безпека в публічному управлінні реалізується наступними шляхами: формуванням кадрового складу професійних публічних службовців, які володіють необхідними якостями для державної та суспільної служби; застосування сучасних кадрових механізмів і технологій. Головним завданням формування та реалізації кадрової політики в публічному управлінні є створення системи управління розвитком професійних, ділових і моральних якостей публічних службовців.

З метою чіткого вирішення цих завдань виокремлюють наступні напрямки кадрової безпеки в публічному управлінні [3]:

- формування кадрового складу в публічній службі;
- створення ефективного механізму відбору кадрів на публічну службу;
- застосування сучасних кадрових технологій проходження служби, зокрема методів та способів розстановки, ротації, мобільності, службового просування кадрів;
- планомірне оновлення кадрового складу, шляхом залучення на публічну службу найбільш кваліфікованих фахівців;
- формування кадрового резерву на конкурсній основі і його ефективне використання;
- впровадження сучасних кадрових технологій оцінки персоналу;
- підвищення ролі та престижу кадрових служб в публічному управлінні.

Можна стверджувати, що процес управління не може бути наявним без керуючого суб'єкта, яким сьогодні у більшості випадків виступає людина. Найбільш важливим та розгалуженим видом соціального управління є управління держави суспільством, це по-суті є публічне управління.

У демократичному суспільстві кадрова політика має будуватися на основі принципу праксеологізму, тобто принципу, при якому до управління залучають виключно професіоналів, оцінюючи їхні професійні якості, а не ідеологічні переконання [4, с. 70].

Одним із найважливіших ключових моментів у забезпеченні кадрової безпеки в публічному управлінні, на нашу думку, є кадрове забезпечення.

Оскільки сутність кадрового забезпечення органів публічної адміністрації полягає у діяльності уповноважених суб'єктів з реалізації кадрової політики держави з метою забезпечення функціонування публічного управління соціальними, технічними, біологічними об'єктами, яке здійснюється в умовах ринкової економіки з урахуванням демократичних засад побудови нашої держави з пріоритетним забезпеченням прав, свобод та законних інтересів особи шляхом наповнення організаційних структур системи органів публічної адміністрації відповідними за професією та кваліфікацією кадрами, створення у них мотивації до ефективної праці, організації їх ефективного використання, професійного та соціального розвитку, досягнення раціонального ступеня мобільності персоналу, а також їх соціального захисту, то можна зробити висновок – кадрове забезпечення, будучи спрямованим на забезпечення можливості функціонування держави та її органів, які виконують функцію публічного управління, своїм головним об'єктом має саме публічне управління.

Основою кадрового забезпечення є професійна орієнтація, котра має соціальний, економічний, психологічний, медико-фізіологічний і педагогічний аспекти.

Значення професійної орієнтації щодо публічного управління полягає у забезпеченні формування ефективної зайнятості населення на посадах державного апарату, державних підприємств, установ та організацій, де обґрунтований та усвідомлений вибір кандидатами на державну службу відповідної професії створює

передумови для отримання максимальних результатів від їх трудової діяльності, а також комплектуванні посад органів публічної адміністрації такими службовцями, які відповідають встановленим вимогам та здатні на високому рівні спроможності забезпечити економічний і соціальний розвиток держави.

Список використаних джерел:

1. Дзюрах Ю.М., Кулиняк І.Я., Веселов О.О. Напрями посилення фінансово-економічної безпеки України в умовах пандемії COVID-19 // Соціальна економіка. 2021. Вип. № 61. - URL: https://periodicals.karazin.ua/soceconom/article/view/17704/16319
2. Іншин М. І. Історія виникнення, розвитку та формування державної служби в Україні / М. І. Іншин // Юридична наука і практика. – 2011. – Вип.2. – С. 4 – 9.
3. Мельник І.М. Особливості державної кадрової політики у сфері вдосконалення механізмів добору персоналу державної служби / І.М. Мельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej7/doc_pdf/melnik.pdf.
4. Якубовський О. Сучасна регіональна кадрова політика та нова модель її реалізації. Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2019. – Вип. 25. – С. 66-76.

ОСОБЛИВОСТІ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СКЛАДАННЯ ESG-ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Корчагіна Любов Федорівна
аспірант
Університет імені Альфреда Нобеля, Україна

Роль бізнесу в суспільстві почала активно обговорюватись ще до появи ідей сталого розвитку та цілей сталого розвитку (ЦСР). Friedman (1970) виклав основи концепції корпоративної соціальної відповідальності (corporate social responsibility або скорочено CSR) [1]. Саме з того часу CSR стала обов'язковим важливим елементом управління компанією.

Втім з появою ЦСР стало очевидно, що концепція корпоративної соціальної відповідальності, яка спрямована на підвищення корпоративного іміджу та репутації, володіє досить обмеженим потенціалом по забезпеченню досягнення сталого розвитку.

Тому на зміну їй прийшла інша концепція, яку можна умовно назвати ESG-активність. У рамках даного підходу, на рівні компаній сприяння реалізації досягнення ЦСР відбувається у формі врахування екологічних (environmental), соціальних (social) та управлінських (governance) факторів у своїй діяльності [2].

Важливим елементом системи управління ESG-активністю підприємства є комунікації зі стейкхолдерами, що забезпечується за рахунок складання ESG-звітності. У загальному вигляді ESG-звітність – це кількісна та якісна інформація про екологічні, соціальні та управлінські зусилля і результати компанії.

За останні 30 років світ пережив повноцінну революцію в питанні ESG-звітності. Якщо на початку 1990-их років менше 20 компаній складали звіти про сталий розвиток, то в 2019 році більше 10 000 компаній публікували ті чи інші форми ESG-звітності [3].

Зростання у 500 разів стало результатом як запиту з боку стейкхолдерів, які зацікавились в ESG-активності компаній, так і цілого ряду переваг, що надає ESG-звітність компаніям, починаючи від зниження вартості фінансових ресурсів до більш якісного ризик-менеджменту. Крім того еволюційно очевидно, що проблематика сталого розвитку та досягнення ЦСР буде набувати актуальності, що у свою чергу вимагатиме більших обсягів інформації щодо зусиль компаній у цьому напряму [4].

Одночасно з цим ESG-звітність потребує значних додаткових зусиль зі сторони компаній, починаючи від збору даних, закінчуючи їх обробкою та аналізом, що у підсумку значно підвищує витрати на підготовку звітності.

З метою узагальнення інформації щодо переваг та недоліків складання ESG-звітності компаніями, нами був проведений додатковий аналіз, результати якого представлені в таблиці 1.

ESG-звітність володіє цілим рядом специфічних рис у порівнянні з традиційною фінансовою звітністю.

Зокрема ESG-звітність може бути обов'язкова та добровільна залежно від країни та сфери діяльності компанії. Регуляція ESG-звітності, виходячи з її специфіки, має переважно наднаціональний характер.

Таблиця 1

Переваги та недоліки складання ESG-звітності компаніями

Переваги	Недоліки
Задоволення інформаційних запитів стейкхолдерів та підвищення рівня їх залученості в життя компанії, а також загальне зростання її транспарентності	Значне зростання витрат (фінансових, часу тощо) на підготовку звітності через необхідність збору значного масиву додаткової інформації та її обробки
Покращення репутації компанії	Складність підготовки такої звітності, оскільки цілий ряд показників ESG-активності є якісними, а також можуть бути похідними від суб'єктивних оцінок
Зниження вартості залучення фінансових та інших ресурсів, а також збільшення можливостей по залученню інвестицій	Відсутність універсальних інструкцій по складанню такого роду звітності
Покращення управління ризиками	Ризики звинувачень в ESG-мімікрії, якщо компанії будуть завищувати свою ESG-активність чи використовувати суперечливі метрики для її виміру
Зниження витрат компанії за рахунок впровадження енергозберігаючих технологій та більш раціонального використання ресурсів як наслідків ESG-активності	У випадку слабкого рівня ESG-активності репутація компанії може постраждати. Це ж саме стосується її конкурентних позицій, які можуть постраждати через менший рівень ESG-активності компанії відносно конкурентів
Покращення клімату всередині компанії, наприклад, за рахунок відчуття її працівниками залученості в досягнення ЦСР	Якщо компанія надає неточну або неповну інформацію про ESG-активність, вона може наразитися на юридичні ризики, зокрема судові позови з боку акціонерів чи регуляторних органів

При створенні було використано: [5]

На сьогодні існують десятки організацій, що регулюють процес підготовки ESG-звітності, зокрема Глобальна ініціатива звітності (Global Reporting Initiative або GRI) та її стандарти, Рада зі стандартів бухгалтерського обліку сталого розвитку (Sustainability Accounting Standards Board або SASB), Цільова група з розкриття фінансової інформації, пов'язаної з кліматом (Task Force on Climate-related Financial Disclosures або TCFD) тощо.

Список використаних джерел:

1. Friedman, M. (1970). The social responsibility of business is to increase its profits. N. Y. Times Magaz. 13, 122–124. doi: 10.1177/13505076211045498
2. Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions. Corp. Soc. Responsibility Environ. Manag. 15, 1–13. doi: 10.1002/csr.132
3. Global Standards Fund (2021) https://www.globalreporting.org/media/11jdjwuu/brochure-global-standards-fund-2021.pdf
4. Dhaliwal, D. S., Li, O. Z., Tsang, A., & Yang, Y. G. (2011). Voluntary Nonfinancial Disclosure and the Cost of Equity Capital: The Initiation of Corporate Social Responsibility Reporting. The Accounting Review, 86(1), 59–100. http://www.jstor.org/stable/29780225
5. Kundrya-Vysotska, O. та I. Demko. (2021). Екологічна, соціальна та управлінська (esg) інформація в обліковій системі як інструмент верифікації концепції сталого розвитку. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2(33), 554–565. https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.207241

УПРАВЛІННЯ STEAM-ТЕХНОЛОГІЯМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО

Пшебишевська Інна Віталіївна
здобувач вищої освіти факультету дошкільної освіти та психології
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Науковий керівник: Поліщук Олександр Сергійович
проректор з науково-педагогічної роботи,
доктор філософських наук, професор
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

Анотація. *У даній статті викладено матеріал, який стосується доцільності використання STEAM-технологій у закладах ЗДО, проаналізовано значення таких у розвитку дітей із раннього віку, розглянуто вплив STEAM-технологій на формування особистості. Проаналізовано доцільність такого підходу у вихованні дітей.*

Постановка проблеми. Сучасні темпи інформатизації, повсюдна цифровізація системи освіти та перетворення її парадигми призводять до невід'ємних змін самих підходів до навчання. Швидкозмінні тенденції освіти та активний розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій актуалізують комплексні підходи до навчання. Прогнозована четверта промислова революція, яка є впровадження штучного інтелекту та кіберфізичних систем у життєдіяльність людства вимагають перетворення системи освіти вже сьогодні. У доповіді всесвітнього економічного форуму за 2019 рік наголошується на можливому посиленні основних ризиків при впровадженні штучного інтелекту та машинного навчання [1]. На момент виходу на ринок праці більшість учнів середніх шкіл виконуватимуть роботи, які ще не існують, більшість друкованої продукції за інформаційно-комунікаційними технологіями стають неактуальними вже до виходу у друк. У таких умовах життєво необхідними стають навички функціональної грамотності дітей, критичного мислення, оптимізації часу та механізмів здобуття нових знань, формування повної картини світу.

Одним із способів вирішення сформованих викликів та потреб стає освітня технологія STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics), яка є нові підходи до навчання дітей не тільки у закладах дошкільної освіти, а й у школах, засновані на комплексному підході до вивчення певної проблеми чи явища. Абревіатура «STEM» була вперше запропонована американським бактеріологом Р. Колвелом у 1990-х роках, але активно почала використовуватися з 2011 року та пов'язана з ім'ям біолога Джудіт А. Рамалі, яка як керівник Інституту природничих наук США, відповідала за розробку нових освітніх програм [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукову розробку управління STEAM-технологіями в освітньому процесі ЗДО вагомий внесок зробили М. Фіцула, О. Набільська, С. Галата, О. Коршунова, Н. Морзе, О. Патрикеєва, І. Сліпухіна, О. Стрижак та інші. Проте, безпосередньо питання управління STEAM-технологіями в освітньому процесі ЗДО є висвітленим недостатньо.

Мета статті – висвітлити важливу роль управління STEAM-технологіями в освітньому процесі безпосередньо у закладах ЗДО.

Виклад основного матеріалу. STEM – це акронім від англійських термінів: S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics. Існують також інші напрями STEM, які крім всіх перерахованих складових, включають A (Art) мистецтво – (STEAM), R (Reading + wRiting) читання та письмо – (STREAM). STREAM-технологія великою мірою орієнтована на науково-дослідницьку діяльність через розвиток навичок читання та письма. Вважається, що термін та напрямок STEAM виник у коледжі дизайну шт. Рід Айленд, а розвиток отримав завдяки працям Жоржет Якман (Georgette Yakman), 2010 [3]

Існують також різні варіації STEAM, побудовані на інших супутніх методах PBL (Problem Based Learning), PhBL (Phenomenon-based learning) та ін.

- STEM – Science, Technology, Engineering, Mathematics – освітня технологія, призначена для об'єднання науки та технології, інженерії та математики, які є життєво важливими для розуміння законів світу.
- STEAM – Science, Technology, Engineering, Arts, та Mathematics – освітня технологія, призначена для об'єднання науки та технології, інженерії разом з мистецтвом та математикою, які є життєво важливими для розуміння законів світу.
- STREAM – Science, Technology, Reading + WRiting Engineering, Arts, та Mathematics – освітня технологія, призначена для об’єднання науки та технології, інженерії разом з мистецтвом та математикою, які є життєво важливими для розуміння законів світу через читання та письмо.
- STEM PhBL – Science, Technology, Engineering, Mathematics через Phenomenon-based learning – освітня технологія, призначена для об’єднання науки та технології, інженерії та математики, які є життєво важливими для розуміння законів світу заснована на дослідженні явищ.
- STEM PBL – Science, Technology, Engineering, Mathematics through Problem-based learning – освітня технологія, призначена для об’єднання науки та технології, інженерії та математики, які є життєво важливими для розуміння законів світу, заснована на дослідженні проблем.

Багато розвинених країн, таких як США, Китай, Фінляндія, Австралія, Великобританія, Ізраїль, Корея, Сінгапур проводять державні програми в галузі застосування STEM-освіти. Однак думки сучасних дослідників щодо технології STEM неоднозначні та представлені різними варіаціями даного підходу в системах освіти різних країн світу. Так, на офіційному сайті уряду США у відкритому доступі опубліковано документ розроблений управлінням науково-технічної політики адміністрації президента та комітетом з політики в галузі STEM-освіти США під назвою «Шлях до успіху: американська стратегія STEM-освіти», в якому зазначено основні напрямки по впровадженню та використанню STEM технологій як науково-технічниного потенціалу, який визначає економічний розвиток країни [4].

Щорічно вручається премія президента США найкращим STEM-учителям уже протягом кількох десятків років [5].

Згідно з даними опитування, наведеними на сайті міжнародної компанії EqualOcean, що займається інвестиційними дослідженнями та наданням інформаційних послуг у Китаї, технологія STEAM є найбільш популярною серед усіх представлених у системі освіти Китаю [6]. У статті вісника департаменту реклами комуністичної партії Китаю наводяться слова директора Центру навчання STEM Ван Су про важливість STEM у системі освіти Китаю. Також у рамках розвитку STEM-освіти міжнародний технологічний гігант IBM запустив освітню програму в Китаї, в якій 200 співробітників працюють як викладачі-добровольці з STEM у дошкільних навчальних закладах Китаю, використовуючи свій досвід [7]. STEM у Китаї сприймається як важливий елемент національної стратегії розвитку талантів.

Німеччина вибрала власний акронім для опису STEM-підходу – це MINT, що в перекладі означає математика, інформатика, природничі науки та техніка.

Німеччина, як країна, яка вперше оголосила світові про настання ери четвертої промислової революції, робить багато для реалізації цього підходу у закладах дошкільної освіти країни. Так, згідно з даними ресурсу https://www.mint-regionen.de/, існує 120 регіонів, які впроваджують на практиці цей освітній тренд.

Національний MINT-портал виділяє вектори розвитку та точки зростання: дигітальна трансформація ЗДО, цифрові компетенції школярів та молоді, MINT для дівчаток, техніка.

Двічі на рік з'являються звіти про стан та розвиток цього напряму в країні, також триває постійна кореляція з іншими країнами за підсумками здачі тестування PISA.

Статистика про випускників ВНЗ MINT-спрямованості станом на 2017 рік показує, що Німеччина обігнала всі країни за цим показником [8]

У країні здійснюється ініціатива «MINT Zukunft schaffen» (з нім. як «Створюємо MINT-майбутнє»), в рамках яких заміряються всі показники, пов'язані із результатами реалізації MINT: компетенції, кількість випускників університетів даної спрямованості, відсоток жінок-учасниць даної сфери (31% від загальної кількості у 2018).

Реалізація MINT у Німеччині здійснюється під патронажем екс-канцлера країни Ангели Меркель, яка на четвертій національній MINT зустрічі на найвищому рівні у 2016 році висловила побажання не пускати на самоплив питання привабливості MINT-освіти та MINT-професій, а з раннього віку показувати красу цього напряму та формування усвідомленості під час вибору професії [9].

На сьомій національній MINT-зустрічі на найвищому рівні у 2019 році обговорювалися питання невідповідності дошкільної освіти запитам часу, пропонувався алгоритм вирішення питання через тісний зв'язок освіти, промислових підприємств та громадянських ініціатив у цій сфері [10].

Цікавим є досвід впровадження технології STEM через активний метод конструювання технічних іграшок, представлений у в'єтнамських садочках. Основним акцентом впровадження STEM у В'єтнамі є ідея розвитку активного міжпредметного навчання на основі розробки технічних іграшок. У роботі Le Xuan Quang та співавторів виділено 5 етапів проектування технічних іграшок для вихователів та дітей. Також наведено приклад розробки технічної іграшки згідно з в'єтнамським навчальним планом.

Порядок технічного оформлення для учнів закладів дошкільної освіти складається також із 5 кроків:

1. Діти повинні розуміти потреби у технічних іграшках, які вони створюватимуть (наприклад, завдання, функції, стилі…). Вони можуть подивитися зразки, зроблені вихователем як приклад.

2. Діти спілкуються у групі, щоб знайти рішення: що їм подобається більше, а що менше. Вони роблять дизайн моделі з графікою. Щоб мати гарний дизайн, діти активно співпрацюють, застосовуючи отримані знання, уявляючи себе або шукаючи будь-яку пропоновану інформацію інших, використовують підручники, Інтернет чи рекомендації вихователя.

3. Діти вибирають матеріали виготовлення технічних іграшок. Вони вибирають відповідні матеріали для виробництва технічних іграшок та інструментів.

4. Діти створюють технічні іграшки з дизайном та матеріалами. Вони тестують та модифікують продукт: відповідає він вимогам, чи ні. На цьому етапі діти проходять практичні заняття, мають можливість практикуватися та виступати. Вони можуть

застосовувати знання, отримані з попередніх занять, та їх соціальний досвід. Вихователь має заохочувати учнів закладів дошкільної освіти присвятити себе будь-якій ідеї, яка їх зацікавить.

5. Діти представляють розроблені продукти у групі. Вони можуть пишатися своєю продукцією та бути зацікавленими в подібних методах роботи.

Представлений на освітньому семінарі «Integration of STEM Subjects through Phenomenon-based Learning professional development programme» фінський досвід впровадження STEM-технології демонструє важливість міждиціплінарних зв'язків усередині цієї технології, заснований на явищах. Основою даної технології виступає філософія освіти Джона Дьюї в якій він розглядає сутність та природу всіх явищ в освітньому процесі. Основними організаціями реалізують ідеї STEM освіти у Фінляндії є Innovation & Outreach EduCluster Finland та Central Finland LUMA Centre University of Jyväskylä. Основною відмінністю фінського підходу є об'єднання дисциплін навколо одного явища з реального життя, причому детальність дослідження того самого явища може збільшуватися з кожним етапом навчання закладі дошкільної освіти.

Незважаючи на відмінність у підходах та значенні STEM у рамках реалізації державних програм різних країн, більшість з них згодні у тому, що STEM – це освіта майбутнього.

Наведемо порівняння ключових моментів STEM-технологій з традиційним підходом у ЗДО, представлені у статті освітнього технолога та одного з авторів онлайн курсу «STREAM-підхід в освіті: теорія та практика» Різдвяної Л.В. на блого-платформі та майданчику для професійного зростання, обміну інноваційними ідеями та рішеннями, передачі досвіду та експертної діяльності працівників освіти в галузі сучасних стандартів та технологій «Новатор».

- Міждисциплінарний підхід, у якому здійснюють спільну навчальну діяльність учні та вихователі ЗДО. У процесі цієї діяльності діти та вихователі опановують проектне мислення – учень та педагог залишаються в рамках та логіці одного навчального предмета. Результат – «розрізнені знання» з різних предметів.
- Питання та формулювання проблем передують пошуку відповідей та поглибленню в контент (за потребою) – відповіді існують без запитань як «готового знання». Трансляція контенту від педагога до дитини (обов'язкова).
- Навчання будується на артефактах і феноменах. Розглядаються проблеми, пов'язані з життям та світом дитини. Контекст, який цікавий і важливий сьогодні, навіть якщо йдеться про майбутнє – тематично те, що за планом у підручнику. Це стане в нагоді в майбутньому.
- Спільне дослідження учня ЗДО з вихователем та іншими учасниками проектної групи. Виробляється вміння взаємодіяти – індивідуальне виконання вправ на відпрацювання навичок. З погляду дитини, це «навички невідомо для чого».
- Важливим є продукт, отриманий у процесі діяльності – продукт діяльності не визначено. Важливою є зовнішня оцінка формального результату, найчастіше, у вигляді позначки.
- Завдання та критерії оцінювання продукту виробляються у спільній роботі – є правильні відповіді у підручнику.
- Продуктивна командна робота над одним проектом у межах кількох предметів. Відбувається формування ефективного метапредметного колаборативного середовища – метапредметний зв'язок у командній роботі простежується слабо.

Висновки. STEM – це не просто поєднання різних предметів в одному проекті, це спроба розвитку ефекту синергії при пізнанні законів навколишнього світу. Деякі

дослідники розглядають STEM як окрему філософію розуміння законів всесвіту через призму конкретних предметів. Інші як спосіб запобігання відокремленню науки від реального світу. У зв'язку з чим у процесі впровадження STEM-технологій можуть виникнути проблеми визначення пріоритетів та врахування всіх цілей предметів, включених до певного проекту. Різні варіації акцентів даної освітньої технології такі, як явище, контекст, дослідження, проект, проблема можуть тільки заплутати учнів ЗДО у досягненні поставлених цілей. Аналізуючи досвід країн, що працюють у STEM-підході, можна зробити висновок про те, що дана технологія є дуже цікавою та корисною з погляду розвитку навичок майбутнього 4К (комунікація, кооперація, критичне мислення, креативність) необхідних дітям вже сьогодні. У той самий час запровадження цієї технології, варто забувати про цілі освіти і значимості кожного предмета у процесі підготовки молодого покоління.

Зародившись як спосіб більш ефективного та оптимального навчання дітей, освітня технологія STEM щороку захоплює все більше педагогів у різних країнах світу. Зміст і методи даного підходу дозволяють формувати у тих, хто навчається, цілісну картину світу, вчать бачити нерозривні взаємозв'язки в навколишній дійсності, показувати цінність наукового знання для життя.

Список використаних джерел:

1. Доповідь всесвітнього економічного форуму. Інтернет ресурс. Вилучено з: http://reports.weforum.org/global-risks-2019/chapter-one/
2. Авдєєва Т.І. Збірник наукових статей за підсумками роботи Міжнародного наукового форуму «Наука та інновації – сучасні концепції» (м. Харків, 17 травня 2019 р.). Том 1/відп. ред. Д.Р. Хісматуллін. - Харків: Видавництво Інфініті, 2019. - 128 с.
3. Developing STEAM Education to Improve Students' Innovative Ability. Інтернет-ресурс. Вилучено з: https://steamedu.com/developing-steam-education-to-improve-students-innovative-ability/
4. "Шлях до успіху: американська стратегія STEM-освіти". Інтернет ресурс. Вилучено з: https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/12/STEM-Education-Strategic-Plan-2018.pdf (15.02.2020)
5. Nation's Highest Honors for STEM Teachers Інтернет ресурс. Вилучено з: https://www.bigdealbook.com/newsletters/k-12_technology/?show=nation___s_highest_honors_for_stem_teachers%2Fbf2511ca1-5e95-4345-8085-3a9d94973F0&JIqE9r2U8r0GpJSTuzc-0CwhleYcLY7P2YdS_A
6. Trend of STEAM in China's Education Industry. Інтернет ресурс. Вилучено з: https://equalocean.com/education/20190425-the-trend-of-steam-in-chinas-education-industry
7. Experts say STEM education is key to nurturing necessary talent. Інтернет ресурс. Вилучено з: https://www.chinadaily.com.cn/a/201901/14/WS5c3bf77aa3106c65c34e43f6.html
8. MINT-Herbstreport-2019 Інтернет-ресурс. Вилучено з: https://www.nationalesmintforum.de/fileadmin/medienablage/content/themen/aktuelles/2018/aktuelle-studien/2019/IW-Gutachten-MINT-Herbstreport-2019.pdf стор.102
9. Національний MINT-форум Інтернет ресурс. Вилучено з: https://www.nationalesmintforum.de/themen/
10. Матеріали сьомої національної MINT-зустрічі, Німеччина. Інтернет ресурс. Вилучено з: https://www.nationalesmintforum.de/veranstaltungen/7-nationaler-mint-gipfel-2019/
11. Різдвяна Л.В. «STEM - STEAM - STREAM на зміну предметам та предметникам.» Інтернет ресурс. Вилучено з: https://novator.team/post/142

УПРАВЛІНСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ МІЖШКІЛЬНИХ РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Цимбалюк Артем Сергійович
аспірант кафедри менеджменту
спеціальність 073 Менеджмент
Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Науковий керівник: Козюра Ігор Валерійович
доктор наук з державного управління, професор
Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Постановка проблеми. Створення міжшкільних ресурсних центрів (далі – МРЦ) розпочато після 2019 року відповідно до прийнятих нормативно-правових документів в освітній галузі. Їх реформування зазвичай відбувається на базі міжшкільних виробничих комбінатів, які діяли з середини 70-х років ХХ ст. і на сьогодні втратили свою економічну доцільність. Органам місцевого самоврядування надано законодавчу можливість визначати напрями діяльності, стратегію розвитку, штатний розпис, матеріально-технічне забезпечення, умови існування закладів, що сприяє створенню мережі унікальних інноваційних ресурсних центрів на теренах країни.

Реформування освіти, створення конкурентоспроможного середовища та формування ринку освітніх послуг піднімає питання ефективного ресурсного забезпечення освітнього процесу, створення ресурсних центрів – міжшкільних та інклюзивних закладів системи освіти. Вони працюють відповідно до законодавчої бази, можливостей і бачення їх діяльності органами місцевого самоврядування. Створюються центри різних типів, з різними можливостями та напрямами діяльності, але постає проблема комплексного та ефективного використання ресурсного потенціалу, його вчасного поповнення, здатного враховувати всі особливості МРЦ. Отже, дослідження цього питання має не тільки теоретичне, а й практичне значення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження механізму формування та управління системою ресурсного забезпечення підприємств різних галузей економіки здійснювалося українськими науковцями, такими як Сергій Алєксєєв, Оксана Ляшенко, Світлана Терещенко, Сергій Войтко, Павло Іванюта та інші. Проте питання створення та ефективного функціонування ресурсної бази міжшкільних ресурсних центрів освітньої галузі потребує аналізу та більш детального обговорення.

Виклад основного матеріалу. Нова Українська Школа передбачає втілення ідей нової філософії освіти, сутність яких полягає у комплексному, інтегрованому підході до розвитку дитини, опануванні практичних навичок, підвищенні рівня мотивації до отримання знань. Впровадження зазначених нововведень можливо лише паралельно з оновленням матеріально-технічної бази закладів, здійсненням відповідного ресурсного забезпечення, фінансової підтримки інновацій, створенням певної наукової інфраструктури для проведення проєктної і експериментально-дослідницької роботи. Вирішення проблеми недостатньої кількості матеріалів, застарілого обладнання, браку засобів навчання можливо різними шляхами: закупівлею необхідного в кожен окремий заклад, або укрупненням, концентрацією

ресурсів в одному місці, що, на нашу думку, сприяє більш ефективному використанню їх потенціалу [4].

Так. 9 листопада 2018 року прийнятий наказ Міністерства освіти і науки України від № 1221 «Про затвердження Положення про міжшкільний ресурсний центр» (одночасно втрачає чинність 01.09.2027 р. наказ від 30 листопада 1993 року № 430 «Про затвердження Положення Про міжшкільний виробничий комбінат», що є відповіддю на актуальні запити та трансформації економіки України), згідно з яким міжшкільним ресурсним центром «визначається юридична особа, що здійснює ресурсне забезпечення освітнього процесу» [1].

Науковцем С. Алєксєєвим запропоновано доволі вдале, на нашу думку, визначення поняття «ресурсний потенціал», що є системою взаємопов'язаних різних видів ресурсів, які знаходяться у розпорядженні підприємства або можуть бути залучені до його господарської діяльності для максимального задоволення потреб споживачів і підвищення його конкурентоспроможності. Варто зазначити принципи здійснення ресурсного забезпечення міжшкільних ресурсних центрів: це автономність - наявність повних комплектів наборів, пристроїв та іншого обладнання, відповідність поставленим закладу цілям та завданням, адаптивність та гнучкість реагування на фактори зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, плановість з урахуванням стратегій розвитку, ресурсозбереження та ощадливість використання [2].

Таким чином, 13 лютого 2019 року після набрання чинності зазначеного вище наказу Міністерства освіти і науки України місцева влада отримала законодавчі можливості для розбудови сучасної наукової інфраструктури, а саме: обладнання природничих лабораторій, теплиць, виробничих майстерень, стаціонарних і пересувних лабораторій, STEAM-центрів для поглибленого вивчення предметів. У документі зазначено, що саме у МРЦ може здійснювати проведення практичних робіт з біології, фізики, хімії та інтегрованих природничих наук, інформатики тощо.

Зазначимо, що відповідно до Положення МРЦ будуть сприяти учням у виборі напрямів профільного навчання шляхом проведення профорієнтаційної роботи, розроблення індивідуальної освітньої траєкторії з урахуванням індивідуальних особливостей, потреб ринку праці та майбутніх ризиків побудови кар'єри, впровадженні професійно спрямованих курсів, гуртків, факультативів, різнопланових інформаційних та консультативних заходів. Тобто міжшкільні ресурсні центри повинні забезпечувати умови для перевірки можливостей учнів до самореалізації в різних сферах професійної діяльності, що актуально в сучасних економічних умовах.

Зазначимо, що МРЦ може бути заснований як фізичними, так і юридичними особами, має право надавати освітні платні послуги. На розсуд органів виконавчої влади, відповідно до встановлених видів економічної діяльності, за наявності відповідної ліцензії Центр може мати статус закладу освіти та впроваджувати освітню діяльність, тоді школи, які направляють учнів на навчання до ресурсного центру, передають останньому педагогічне навантаження з предметів навчального плану в обсязі, яке забезпечить якісне опанування обраного здобувачами освіти напряму.

З метою створення належних умов функціонування міжшкільних ресурсних центрів Міністерство освіти України надало рекомендації органам місцевого самоврядування до формування штатних розписів у Листі від 14 липня 2021 року, у якому зазначено, що до типових штатів за рішенням засновника можуть вводитися додаткові одиниці відповідно до потреби та враховуючи особливості закладу. Також

відповідно до наданих роз'яснень з метою забезпечення вивчення окремих предметів, дисциплін за рішенням органів місцевого самоврядування, крім сформованих класів, груп здобувачів освіти, можуть створювати гуртки певної направленості освітньої діяльності та визначати кількість ставок відповідно до законодавства [3].

Створення міжшкільних ресурсних центрів та відповідно існуючих ще з радянського періоду міжшкільних виробничих комбінатів, які колись надавали робітничі професії, а зараз перестали відповідати сучасним економічним реаліям, проходять непростий шлях, долаючи правові колізії, недосконаліть законодавства, економічні виклики, умови воєнного стану та турбулентності. Деякі громади активно долучилися до процесу створення МРЦ ще до пандемії і війни, винайшли кошти на гідне ресурсне забезпечення новостворених закладів, визначилися з його типом та загальною стратегією діяльності; деякі ще тільки долають цей шлях, адже мають у користуванні наказ Міністерства освіти від 8 липня 2022 року № 619 «Про внесення зміни до наказу Міністерства освіти і науки від 9 листопада 2018 року № 1221», що призупиняє реформування та унормовує продовження функціонування міжшкільних виробничих комбінатів.

Проаналізуємо діяльність органів місцевого самоврядування в даному напряму, наявні типи та особливості створених міжшкільних ресурсних центрів. Адже досвід концентрації освітніх ресурсів спочатку реформування освіти мала лише Мала Академія Наук України. Саме на її базі діяв лабораторний комплекс природничого напрямку, покликаний допомагати дітям у наукових та навчальних дослідженнях в очному та дистанційному форматах. Потім на рівні Міністерства освіти була організовано пілотний проєкт, результати якого були підведені на семінарі «Розвиток міжшкільних ресурсних центрів та шкільних коворкінгів як генераторів розвитку громади» на базі Баранівського міжшкільного ресурсного центру в жовтні 2019 року, який об'єднав більше 60 директорів міжшкільних ресурсних центрів, міжшкільних виробничих комбінатів, представників громад з усієї України. Семінар став визначною віхою на шляху реформування та був організовано спільно з Міністерством освіти та науки України в рамках проекту «Молодіжний кластер органічного бізнесу Баранівської міської ОТГ», що виконувався Баранівською міською радою, Інститутом громадянського суспільства за підтримки Європейського Союзу.

У підсумках семінару учасники прийшли до висновку, що міжшкільний ресурсний центр та шкільний коворкінг – це нові освітні інституції в громаді, метою яких є сучасна технологічна освіта школярів, сприяння реалізації підприємницького та творчого потенціалу учнів і, відповідно, стимулювання розвитку громад. Також було зазначено вагомі та суттєві переваги МРЦ в умовах децентралізації, їх можливість створювати ефективні умови для навчання учнів одночасно з декількох закладів як для шкільних занять, так і для позашкільної освіти [2].

Розглянемо наявну мережу ресурсних центрів на теренах України. МРЦ діють у Кропивницькому, Рівному, Тернополі, Полтаві, Луцьку, Одесі та інших обласних центрах. Деякі з них реформовані із міжшкільних виробничих комбінатів, деякі створені зі старту. МРЦ також відкриті зовсім невеликими сільськими та селищними громадами. Особливо активна у цьому плані Закарпатська область, адже в ній створено Калинівський міжшкільний ресурсний центр Дубівської селищної ради, Тернівський міжшкільний ресурсний центр Нересницької сільської ради Тячівського району, Солотвинський міжшкільний ресурсний центр Солотвинської селищної ради, Горинчівський міжшкільний ресурсний центр Горинчівської сільської ради

Хустського району та інші. Але в більшості громад України продовжують свою діяльність нереформовані міжшкільні виробничі комбінати.

Моніторингом встановлено, що кожен із створених МРЦ має свою унікальність, адже потреби замовників, їх економічні плани та проблеми у громадах різні. Тернопільський міжшкільний ресурсний центр має потужну базу для проведення уроків з предмету «Захист України» та робить акцент у своїй діяльності на військово-патріотичному вихованні. Одеська міська територіальна громада пішла шляхом реформування міжшкільних виробничих комбінатів і створила три окремих центра, на базі яких організовано викладання таких предметів, як трудове навчання та технології, інформатика і «Захист України». До складу Кропивницького МРЦ входить чотири майстерні: швейна, слюсарно-столярна, кулінарна та кабінет інформаційних технологій, де об'єднавши місячні навчальні години, учні мають змогу займатися протягом чотирьох годин раз на місяць у кожній майстерні. Працює центр у дві зміни, його відвідують учні 7-9х класів із дев'яти шкіл міста, що знаходяться у пішій доступності до ресурсного центру. Також у Кропивницькому розпочато будівництво другого міжшкільного ресурсного центру. Полтавський МРЦ має у своєму складі STEAM-центр з обладнаними лабораторіями для занять робототехнікою, 3D-кінотеатром, мейкер-простором, медіастудією тощо, а також потужною ресурсною базою для проведення профільних занять з предметів природничо-математичного напряму, науково-дослідницької роботи та проектної діяльності з учнями. Тут впроваджується позашкільна освіта та створена мережа гурткової роботи з робототехніки.

Комунальний заклад «Міжшкільний ресурсний центр Луцької міської ради» здійснює навчання за профільними курсами: водій, слюсар з ремонту автомобіля, оператор комп'ютерного набору, секретар керівника, основи перекладу, перукар-візажист, виробник художніх виробів з дерева, кравець, журналіст.

На сайті закладу зазначено, що МРЦ – це можливість для учнів пізнати та розвинути свої нахили та здібності, отримати свідоцтво про здобуття певної робітничої спеціальності, отримати пропозиції щодо працевлаштування за здобутою спеціальністю.

Рівенський міжшкільний ресурсний центр надає ресурсну базу для опанування учнями професій: водій автотранспортних засобів, нянька, перукар, молодша медична сестра по догляду за хворими. У міжшкільних ресурсних центрах України навчається від 100 до 2500 здобувачів освіти []. Проведений моніторинг свідчить про діяльність МРЦ як закладів профільної, професійної та позашкільної освіти місцевих громад.

Висновки. Таким чином, зазначене вище доводить, що міжшкільні ресурсні центри, які створені в умовах реформування освітньої галузі, поширення конкурентного середовища, створення ринку освітніх послуг та трансформації економіки, повинні забезпечити умови для самореалізації дітей у різних видах професійної діяльності, сприяти впровадженню профільного навчання, підвищення мотивації до опанування, у першу чергу, технічних та природничо-математичних наук та профорієнтаційної роботи. МРЦ прийшли на зміну міжшкільним виробничим комбінатам, що мали на меті поглиблення бази трудової перепідготовки школярів, професійне консультування молоді та їх добровільна продуктивна праця, реалізація потреб особистості в отриманні робітничих найпоширеніших у тодішньому господарстві професій. Реформування даних закладів системи освіти є відповіддю на актуальні запити та трансформації економіки сучасної України. У 2018 році місцева влада отримала законодавчі можливості для розбудови сучасної наукової

інфраструктури через мережу МРЦ. Напрям діяльності, стратегію розвитку, штатний розпис, матеріально-технічне забезпечення, умови існування визначають ограни місцевого самоврядування, що створює розгалужену мережу унікальних закладів інноваційного вектора на теренах нашої країни. Саме концентрація лабораторій, матеріалів, обладнання, пристроїв в одному центрі дає можливість ефективного їх використання для ресурсного забезпечення освітнього процесу. Міжшкільні ресурсні центри діють як передові освітні інституції профільної, професійної та позашкільної освіти місцевих громад, а процес їх реформування, становлення і розвитку триває дотепер, що робить актуальними подальші дослідження з даної теми.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про міжшкільний ресурсний центр: Наказ Міністерства науки і освіти України від 9 листопада 2018 р. № 1221. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0063-19#Text
2. Алєксєєв С. Б., Жебокритський Є. І. Визначення поняття «ресурсний потенціал підприємства». *Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво.* 2014. № 2. С. 53-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_2_11
3. Рекомендації до формування штатних розписів міжшкільних ресурсних центрів: Наказ Міністерства науки і освіти України від 14 липня 2021 р. № 1/9-361. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/rekomendaciyi-do-formuvannya-shtatnih-rozpisiv-mizhshkilnih-resursnih-centriv
4. Феєр О. В., Дрозд М. В. Теоретичні основи ресурсного забезпечення діяльності підприємства. *Економіка і суспільство.* 2016. Вип. 6. С. 220-224. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/6_ukr/37.pdf

СЕКЦІЯ VI.
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

РОЗВИТОК СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Олефіренко Вікторія Володимирівна
ORCID ID: 0000-0002-7531-9425
канд.екон.наук, доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу
КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна

Солодковська Ганна Володимирівна
ORCID ID: 0000-0001-5668-2563
канд.екон.наук, доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу
КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна

У 2021 році обсяг світової торгівлі товарами та послугами становив 27,3 трлн.дол. США, що на 24% більше, ніж у 2020 році. Світова торгівля товарами у 2021 році значно відновилася, перевищила допандемічний рівень і становила 21,6 трлн.дол.США. В той час як обсяг світової торгівлі послугами зменшився в порівняні з 2019 роком і становив 5,8 трлн.дол.США. Саме завдяки високому споживчому попиту на продукцію, особливо в розвинутих країнах, в котрих бізнес підтримується державними заходами фіскального стимулювання, світова торгівля товарами відновилася швидше, ніж світова торгівля послугами [1].

Щодо світової товарної структури, у 2021 році обсяг світового експорту промислових товарів збільшився на 22% в порівняні з 2020 роком і становив 14,8трлн.дол.США. Серед промислових товарів у 2021 році найбільше збільшився світовий експорт чавуну та сталі (на 60%) завдяки зростанню попиту та високим цінам на сировину [1].

Обсяг світового експорту палива та гірничодобувної промисловості у 2021 році становив 3,66 трлн.дол.США. У 2021 році ціни на паливо та видобувну продукцію збільшились на 57% через зростання цін на енергоносії та відновлення споживчого попиту [1].

У 2021 році обсяг світового експорту сільськогосподарської продукції збільшився лише на 19% в порівняні з 2020 роком і становив 2,140 трлн.дол.США[1].

Найбільшими експортерами товарів у 2021році були Китай, США та Німеччина, на котрих припадало 30% світового експорту (15% - Китай, 8%-США та 7 % - Німеччина) [1].

Нерівномірний розподіл вакцин, поява нових штамів COVID-19 і прикордонних обмежень продовжували гальмувати відновлення туризму та пасажирських перевезень у сфері послуг. У 2021 році обсяг світового експорту комерційних послуг збільшився на 16% і становив 5,8 трлн.дол.США, однак залишився на 5% нижчим за допандемічний рівень[1].

Світова торгівля транспортними послугами збільшилась на 35% у 2021 році завдяки різкому зростанню тарифів на вантажні перевезення. Обсяг світового експорту транспортних послуг у 2021 році становив 1,158 трлн. дол.США. В 2021 році вартість послуг повітряного транспорту, що охоплює в основному пасажирські

перевезення, різко зменшилась через обмеження на подорожі по всьому світу, пов'язані з пандемією COVID-19. Таким чином частка авіатранспортних послуг в загальному обсязі транспортних послуг скоротилася з 35,3% у 2019 році до 24,5% у 2021 році. Завдяки високому споживчому попиту на товари та різкому зростанню тарифів за доставку транспортні послуги морським видом транспорту становили половину (49,9%) світової торгівлі транспортних послуг у 2021 році [1].

У 2021 році світовий експорт інших комерційних послуг збільшився на 14% і становив 4,007 трлн.дол.США. Проте відновлення в різних видах послуг було нерівномірним. Наприклад, перебої в глобальних ланцюжках поставок прискорили зростання страхових послуг, але завадили відновленню будівельних послуг. В 2021 році, як і в 2020 році, відбулося найбільше зростання обсягу цифрових послуг. У 2021 році світовий експорт послуг, котрі надаються в цифровому вигляді, становив 3,71 трлн дол. США [1].

У 2022 році обсяг світової торгівлі товарами збільшився на 12% і становив 25,26 трлн. дол. США. Це зростання було повільнішим порівняно з 2021 роком, коли світова торгівля товарами зросла на 27% після падіння на 5,3% у 2020 році. Світова торгівля товарами у 2022 році також зросла на 32% порівняно з допандемічним рівнем у 2019 році [2].

У 2022 році обсяг світової торгівлі комерційними послугами збільшився на 15% і становив - 6,8 трлн.дол. США. В світі найдинамічнішим видом послуг за останнє десятиліття є цифрові послуги. Світовий експорт цифрових послуг у 2022 році склав 3,82 трлн. дол. США і становить 54% від загального світового експорту послуг. Цифрові послуги - це транскордонні послуги через комп'ютерні мережі, тобто через Інтернет, програми, електронну пошту, голосові та відеодзвінки, і, все частіше, через цифрові посередницькі платформи, такі як онлайн-ігри, потокове передавання музики, відео і дистанційне навчання. У 2022 році ділові, професійні та технічні послуги становили близько 40% світового експорту цифрових послуг, 20% - комп'ютерні послуги, 16% -фінансові послуги, 12% - послуги, пов'язані з інтелектуальною власністю, 5% - страхові послуги, 3% - телекомунікаційні послуги, 3% - аудіовізуальні та інші персональні, культурні та рекреаційні послуги, 1% - інформаційні послуги [2].

На Європу припадає більше половини світового експорту цифрових послуг. Експорт цифрових послуг країн Азії зростає найшвидше. Так, у 2022 році майже чверть цифрових послуг надходили з азіатських країн, а 19% — з Північної Америки. Однак розвиток цифрових послуг в Африці та найменш розвинених країнах продовжує відставати, причому на частку Африки припадало менше 1% експорту світових цифрових послуг [2].

Світова торгівля транспортними послугами у 2022 році зросла на 25% у порівнянні з 2021роком та на 40% в порівнянні з 2019 роком. Однак зростання сповільнилося, оскільки тарифи на доставку почали стабільно знижуватися з весни 2022 року. Це частково відображає повернення споживачів до витрат на послуги, оскільки ситуація зі здоров'ям нормалізувалася в більшості країнах світу. З іншого боку, складний економічний і геополітичний контекст, висока інфляція та стрімке зростання цін на енергоносії та сировинні товари зменшили споживчий попит. Наразі тарифи на вантажні перевезення в основному повернулися до допандемічнного рівня[2].

Через три роки після початку пандемії COVID-19 міжнародний туризм майже повністю відновився, оскільки обмеження на мобільність у світі було скасовано. У 2022 році зростання міжнародного туризму в основному відбувалося за рахунок європейських країн і США [2].

У 2023 році економісти СОТ прогнозують зростання обсягів світової торгівлі товарами на 1,7%. На їх думку, зростання світової торгівлі має відновитися до 3,2% у 2024 році, оскільки ВВП зросте до 2,6%[2]. Однак через зростання геополітичної напруженості, глобальну відсутність продовольчої безпеки, можливість непередбачених наслідків жорсткості монетарної політики, ризики для фінансової стабільності та збільшення рівня боргу вищезазначена оцінка експертів є наразі невизначеною[2].

Список використаних джерел:

1. *World Trade Statistical Review 2022* (2022). Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2022_e.pdf
2. *Global Trade Outlook and Statistics* (2023). Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_outlook23_e.pdf

СЕКЦІЯ VII.
ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД

Сотула Олександр Сергійович
ORCID ID: 0000-0003-4633-4500
д-р. юрид. наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності
Херсонський державний університет, Україна

Проведення порівняльно-правового аналізу українського та польського законодавства в частині кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни показало, що, незважаючи на різні іноді підходи до криміналізації посягань на мир, безпеку людства та міжнародний правопорядок поряд з відповідальністю за інші злочини проти миру та людяності в Кримінальному кодексі Республіки Польща передбачається відповідальність і за порушення норм міжнародного гуманітарного права [1]. Порівняльно-правовий аналіз боротьби з такими злочинними порушеннями дозволяє виявити позитивний досвід у правовому регулюванні даної сфери, прогалини та недоліки в національному законодавстві.

Особлива частина Кримінального кодексу Республіки Польща відкривається Главою XVI «Злочини проти миру, людяності та військові злочини», яка раніше не була відома попередньому Кримінального кодексу Республіки Польща 1969 року. Реалізуючи положення статті 9 Конституції Польської держави про те, що Республіка Польща «поважає міжнародне право, яке є обов'язковим для неї» [2], польські законодавці встановили в цьому розділі відповідальність за діяння, які передбачені конвенційними та іншими нормами міжнародно-правових актів, у тому числі нормами міжнародного гуманітарного права. Зокрема, саме злочинні порушення міжнародного гуманітарного права тягнуть за собою відповідальність за статтями 122-126 Кримінального кодексу Республіки Польща. У силу статті 105 § 1 до всіх цих злочинів не застосовується термін давності [1].

Стаття 122 Кримінального кодексу Республіки Польща стосується виконання міжнародних зобов'язань Республіки Польща і містить в собі два пункти, які визначають два окремих злочини. § 1 статті 122 Кримінального кодексу Республіки Польща, передбачає відповідальність за застосування заборонених методів ведення війни – напад на незахищену місцевість або об'єкт, санітарну або нейтральну зону або інших заборонених методів бою. У § 2 статті 122 Кримінального кодексу Республіки Польща передбачається відповідальність за використання під час військових дій засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом [1].

У § 1 статті 123 Кримінального кодексу Республіки Польща визначає відповідальність тих, хто, порушуючи міжнародне право, вчиняє вбивство: 1) осіб, які, склавши зброю або не маючи засобів захисту, здалися; 2) поранених, хворих, потерпілих корабельну аварію, медичний персонал або духовенство; 3) військовополонених, 4) цивільного населення окупованої території або такої, де ведуться військові дії, або інших осіб, які під час воєнних дій користуються

міжнародним захистом. У § 2 цієї статті встановлює відповідальність за порушення міжнародного права через завдання тяжкої шкоди здоров'ю особам, які були зазначеним у § 1 даної норми, а, так само, піддання цих людей тортурам, жорстокому чи нелюдському поводженню, проведення над ними, навіть за їх згодою, пізнавальних експериментів, використання присутності цивільних осіб на певній території чи об'єкті для власного захисту проти військових дій чи власних військ, або утримання цих цивільних як заручників [1].

В статті 124 Кримінального кодексу Республіки Польща законодавець легально визначає, які саме діяння слід віднести до «інших порушень міжнародного права» [1]. Так, у § 1 статті 124 визначено, що порушеннями міжнародного гуманітарного права є примушування осіб, зазначених у статті 123 Кримінального кодексу Республіки Польща «служити у збройних силах противника або брати участь у військових операціях проти власної країни», також застосування до цих осіб тілесних покарань, сили, незаконної погрози чи обману, спонукання цих людей до статевого акту або вчинення такого акту, посягання на особисту гідність, зокрема принизливе та принизливе поводження, позбавлення волі, позбавлення цих осіб їх права на незалежний та неупереджений суд або обмеження їх права на захист у кримінальному провадженні. Таке саме покарання покладається на кожного, хто, всупереч міжнародному гуманітарному праву, «затримує репатріацію військовополонених або цивільних осіб, переміщує, переселяє чи депортує цивільних осіб, військовозобов'язаних, вербує до збройних сил осіб віком до 18 років або фактично використовує таких осіб у бойових діях» (§ 2 статті 124 Кримінального кодексу Республіки Польща) [1].

Окремою статтею, 125 Кримінального кодексу Республіки Польща передбачається відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, які вчинені на окупованій території або такій, де ведуться військові дії і полягають у знищенні, пошкодженні, вилученні або привласненні майна чи культурних цінностей (§ 1 статті 125 Кримінального кодексу Республіки Польща). Кваліфікований склад цієї норми встановлює відповідальність за те саме діяння, якщо це стосується майна значної цінності або предметів особливого значення для культури (§ 2 статті 125 Кримінального кодексу Республіки Польща) [1].

Висновки. Такий детальний аналіз змісту відповідних статей Кримінального кодексу Республіки Польща показав значну відмінність норм польського кримінального закону в частині деталізації діянь, які польським законодавцем визначенні як порушення міжнародного гуманітарного права. Зокрема, як бачимо, крім загального поняття цивільного населення польський кримінальний закон пропонує в якості потерпілих – осіб, які, склавши зброю або не маючи засобів захисту, здалися, поранених, хворих, потерпілих корабельну аварію, медичний персонал, духовенство, об'єднавши всіх поняттям осіб, які під час воєнних дій користуються міжнародним захистом. На мою думку, така позиція польського законодавця є більш конструктивною і пов'язаною з відповідними міжнародно-правими актами, ніж відповідна норма Кримінального кодексу України.

Крім того, у § 2 статті 123 Кримінального кодексу Республіки Польща дається розширене розуміння жорстокого поводження з потерпілими, чого немає у статті 438 Кримінального кодексу України.

Також, український законодавець пройшов повз тих порушень міжнародного гуманітарного права, які зазначені у статті 124 Кримінального кодексу Республіки Польща. І це теж працює на користь польського кримінального закону як такого, що намагається в більшій мірі відповідати положенням міжнародного гуманітарного

права. При цьому, заради справедливості слід зазначити, що звісно ж, Польща не повною мірою реалізувала у відповідному розділі положення міжнародних правових актів про відповідальність за міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру. Зокрема, у Кримінальному кодексі Республіки Польща відсутній такий вид порушення міжнародного гуманітарного права як примусова праця цивільного населення окупованих територій, що дає можливість вести мову про удосконалення польського кримінального закону.

Список використаних джерел:

1. *Kodeks karny* (Ustawa RP). (1997). Вилучено з: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf.
2. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* (Ustawa RP). (1997). Вилучено з: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970780483/U/D19970483Lj.pdf.

ВІЙСЬКОВЕ СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Стасюк Надія Андріївна
ORCID ID: 0000-0003-2514-154X
доктор філософії у галузі права (PhD)
асистент кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Воєнні злочини скоєні на території України, набули безпрецедентних масштабів, включаючи вбивства, катування та зґвалтування цивільного населення. Такі дії російського агресора не можуть бути виправдані. Водночас, легітимізація та роз'яснення найбільш гострих питань є необхідними.

Сексуальне насильство у воєнний час переслідується як одне з найтяжчих порушень міжнародного права і не підлягає амністії. На жаль, національне законодавство щодо таких злочинів не має чіткого визначення.

Нагальна потреба у вирішенні цього питання зумовлена широкомасштабною російсько-українською війною, яка розпочалася 24 лютого 2022 року і призвела до особливо високої кількості сексуальних нападів з боку російських військ.

Проблема пов'язана не лише з прогалинами в законодавчій базі, але й з нерозумінням таких базових понять, як гендерно-обумовлене насильство, сексуальне насильство, зґвалтування та різниці між цими поняттями. Більше того, наприклад, поняття сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (зґвалтування, гендерно зумовлене насильство тощо), є значно ширшим за поняття сексуального насильства загалом і, відповідно, тягне за собою різні кримінально-правові характеристики, зокрема цивільно-правову відповідальність.

Україна, яка підписала Римський статут 20 років тому, не ратифікувала його станом на 2023 рік на підставі рішення Конституційного Суду України від 11 липня 2001 року, що даний статут може бути ратифікований тільки після внесення змін до Конституції України [1, с.16]. У документі зазначається, що сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, є однією зі складових міжнародних злочинів, таких як: воєнні злочини, геноцид та злочини проти людяності. Ці злочини не включені до Кримінального кодексу України. Натомість українські правоохоронні органи керуються переважно положеннями статті 433 «Насильство над населенням у зоні конфлікту» або статті 438 «Порушення законів та звичаїв війни» Кримінального кодексу України [2].

Проаналізувавши ці статті, можна зробити висновок, що національне законодавство має передбачити склад злочину військового сексуального насильства вчиненого в умовах конфлікту.

Оскільки покарання за вчинення злочину, передбаченого статтями 433 та 438 Кримінального кодексу України, є занадто м'якими, санкції досліджуваних статей Кримінального кодексу України не відповідають принципу справедливого покарання. Що стосується принципу адекватності, то в нашому випадку він порушує принципи об'єктивності, точності, індивідуальності та цілісності, тобто більшість принципів, і ми змушені поставити під сумнів його легітимність.

Відповідно, стаття 442 Кримінального кодексу України регулює злочин геноциду. Геноцид визначається як «умисне діяння, вчинене з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу і спрямоване

на позбавлення життя членів цієї групи або заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень та на повне чи часткове фізичне винищення цієї групи», а також «створення життєвих умов, розрахованих на скорочення чи запобігання народжуваності у відповідній групі або насильницька передача дітей з однієї групи до іншої» [2].

Положення даної статті значно звужують зміст діянь, відповідальність за які встановлена міжнародним кримінальним правом. Більше того, поняття «тілесні ушкодження» у вітчизняному кримінальному праві має значно вужчий зміст, ніж поняття «тяжкі тілесні ушкодження», що використовується в міжнародному праві. Зокрема, останнє включає форми сексуального насильства, які досягають мінімального порогу серйозності, що є порушенням положень Женевських конвенцій 1949 року та Додаткового протоколу I до них. Таким чином, стаття 442 не охоплює всі форми сексуального насильства, які можуть становити геноцид [3].

Тому однією з форм гендерно зумовленого насильства є більш вузьке поняття - сексуальне насильство. Сексуальне насильство називають «найбільш прямою та небезпечною формою гендерно зумовленого насильства, що вчиняється в надзвичайних ситуаціях» [4].

Розуміння сексуального насильства в міжнародному праві є широким і включає в себе різні його форми та прояви. Загалом їх можна розділити на кілька категорій: сексуальне насильство - це будь-яка інша дія, спрямована проти сексуальності особи з використанням сексу, спроби сексу, небажаних коментарів сексуального характеру, сексуальних домагань або примусу, в будь-якій обстановці, включаючи, але не обмежуючись, домом або робочим місцем, незалежно від стосунків з жертвою (Всесвітня організація охорони здоров'я) [5]; сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, стосується випадків або моделей сексуального насильства, які мають прямий або непрямий зв'язок з конфліктом. Сюди входять зґвалтування, сексуальне рабство, примусова проституція, примусова вагітність, примусова стерилізація або інші форми сексуального насильства аналогічної тяжкості щодо жінок, чоловіків, дівчат і хлопців як тактика ведення війни або як засіб політичного залякування (Управління Верховного комісара ООН з прав людини) [6]. Цей перелік не є вичерпним, а отже, є відкритим для тлумачення.

У статті 153 Кримінального кодексу України, сексуальне насильство тлумачиться як, злочин «що полягає у вчиненні без добровільної згоди потерпілої особи насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, а тому основним безпосереднім об'єктом цього злочину є статева свобода чи статева недоторканість особи» [2]. Таким чином, законодавець значно звузив це поняття, що не узгоджується з розумінням у міжнародних документах. Проте, як вже зазначалося, що військове сексуальне насильство в умовах конфліктів в Україні кваліфікується за статтями 433, 438 або 442 Кримінального кодексу України, тому бажано запровадити поняття, що відповідає міжнародним стандартам, особливо в контексті військового сексуального насильства.

Оскільки війна між Україною та росією триває і, на жаль, кількість злочинів, скоєних російськими військами, зростає, варто підняти питання про правозастосування.

Адже, проблема, яка існує з початку війни, полягає в тому, що правоохоронні органи часто фіксують сексуальне насильство як будь-який інший злочин, а прокурорам, суддям, адвокатам і співробітникам правоохоронних органів бракує знань про те, як документувати, розслідувати і переслідувати випадки сексуального насильства, пов'язаного з війною, і притягати винних до відповідальності. Тому

необхідно забезпечити навчання цих компетентних органів щодо правил застосування відповідних правових норм, а також щодо внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів.

Список використаних джерел:

1. Азаренко Т. І. Теоретико-правовий аналіз гендерно обумовленого насильства під час збройного конфлікту. Актуальні проблеми впливу збройного конфлікту на Сході України на появу й поширення гендерно обумовленого насильства та забезпечення доступу до правосуддя: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (Київ, 18 верес. 2020 р.). С. 12-19.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20230428#Text (дата звернення: 26.06.2023).
3. Стасюк Н.А. Військове сексуальне насильство в умовах воєнних дій на території України.Європейські перспективи: науково-практичний журнал.(2) 2022. С.72-81. Режим доступу: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2022-2/072-.pdf
4. Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті Краща практика документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права ДРУГЕ ВИДАННЯ: Березень 2017 Сара Ферро Рібейро і Данае ван дер Стратен Понтоз від імені Міністерства закордонних справ Великої Британії. URL: https://womenua.today/UWC-library/unwomen/37-International_Protocol_2017_2nd_Edition_UKR.pdf (дата звернення: 26.06.2023).
5. Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano. World Report on Violence and Health. Geneva, 2002. 360 pp. URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf. (дата звернення: 26.06.2023).
6. Управління Верховного Комісара ООН з прав людини. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 лютого – 15 травня 2016. URL: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_14th_HRMMU_Report_UKRANIAN.pdf (дата звернення: 26.06.2023).

ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ТА ЗАКОННІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Мігрін Б.О.
курсант 2 курсу ННІПФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Плахотний А.П.
Старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Під час виконання обов'язків, що були покладенні на поліцейського великою кількістю нормативно-правових актів, застосовуються поліцейські заходи, як превентивного, так і примусового характеру. До переліку примусових поліцейських заходів відноситься фізичний вплив, що визначається ст. 44 Закону України «Про Національну поліцію». Що ж таке фізичний вплив і як треба трактувати цей термін з точки зори чинного законодавства?

Посилаючись на ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», зміст поняття фізичного впливу розкривається, як застосування будь-якої фізичної сили у бік людини, а також застосування спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушника [1]. При спробі трактування цього терміну можемо зробити висновок, що будь-який фізичний контакт на людину визначається як застосування примусового поліцейського заходу. Тому для запобігання проблем, що виникають під час виконання своїх обов'язків, необхідно розуміти коли слід застосовувати фізичний вплив для припинення протиправних дій, що визначенні законодавством.

По-перше, необхідно розкрити поняття «з метою припинення протиправних дій правопорушника». Відповідно ст. 44 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський має такі підстави застосування фізичної сили: забезпечення особистої безпеки поліцейського та/або інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, що були покладенні на нього законом [1]. Але Закон не уточнює до яких саме правопорушень, та в якій мірі необхідно застосовувати фізичний вплив до особи, що вчинила правопорушення.

Виходячи з цього, по-друге, слід звернути увагу на формулювання терміну поліцейський захід в ст. 29 вищезазначеного Закону. Поліцейський захід – це дія, або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права та свободи людини та застосовується поліцейським відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Спираючись на ч.ч. 2-7 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський захід повинен бути необхідним, пропорційним, законним та ефективним, а також він повинен припинятися, якщо було досягнуто мети його застосування, або якщо немає необхідності у подальшому його застосуванні. Відповідно до ч. 1, 3 ст. 30 Закону України «Про Національну поліцію», поліція вживає заходи реагування на правопорушення визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінально процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку визначеним законом, а також може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами. Ці нормативно-правові акти визначають перелік усіх заходів, що

використовуються у діяльності поліцейського й допомагають більш детально зрозуміти, коли існують можливість та підстави для застосування фізичної сили.

Неможливо обійти й обмеження які стосуються застосування цього примусового поліцейського заходу. Стаття 43 Закону України «Про Національну поліцію» встановлює чітку заборону застосування фізичної сили на жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків вчинення ними збройного чи групового нападу, збройного опору поліцейському, що загрожує життю та здоров'ю інших осіб.

Проаналізувавши вищенаведені статті, слід зробити імперативний висновок, повторюючи ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію», що фізична сила як примусовий поліцейський захід повинна бути ефективною, необхідною, пропорційною, законною, але також повинна бути припинена якщо було досягнуто мету і немає потреби в подальшому її застосуванні.

Але за для цього поліцейський повинен усвідомлювати мету і завдання цієї досить важкої та відповідальної професії, розуміти та сприймати на належному рівні вимоги чинного законодавства, мати логічне мислення щодо забезпечення протидії злочинності та розкриття злочинів та правопорушень, не перевищувати межі своїх повноважень[3].

Список використаних джерел:

1. Закон України « Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19
2. Кримінальні Кодекс України від 05.04.2001 // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
3. Плахотний А.П. Підвищення рівня правової свідомості в діяльності працівника Національної поліції / А.П. Плахотний, Д.О. Богдан // Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану : матеріали Регіон. наук.-практ. конф.. – Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 63-64

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ГЛОБАЛЬНІЙ ПРОБЛЕМІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ. ПРОГАЛИНИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У ДАНОМУ ПИТАННІ

Лавроненко Владислав Олександрович
курсант 3-го курсу ННІППФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Штопенко Владислав Миколайович
курсант 3-го курсу ННІППФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна
старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
капітан поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Протягом останнього століття таке явище як торгівля людьми набуло значної поширеності як в Україні, так і в інших розвинутих країнах. Раніше даний злочин був досить рідкісним, феноменом, який навіть не передбачався нормативно-правовими актами та іншими законними та підзаконними актами. Згодом з'явилася необхідність регулювання на державному та світовому рівнях глобальної проблеми торгівлі людьми, почали з'являтися певні документи, котрі передбачали регулювання та санкціонування даного проблемного питання.

Досить багато вчених намагалися дослідити цю проблему, а саме: К.Б. Левченко, А.В. Орлеан, Б.В. Лизогуб та інші. Також над цим питанням замислювалися іноземні вченні. Зокрема,це дослідження А. Ароновіц, Г.Тойєрманн, а також відомі матеріали міжнародних круглих столів та семінарів, методичних посібників, міжнародних організацій, Світового банку, ОБСЄ, МОП, Європейська Рада та інші.

Стосовно практики боротьби з протидією глобальної проблеми торгівлі людьми на світовому рівні, то всі ці організації спільно працюють над виключенням питання пов'язаного з торгівлею людьми. Окрім цього, ООН здійснює роботу над «Глобальною програмою, спрямованою на боротьбу з торгівлею людьми», у якій головну увагу зосереджено на питаннях злочинних угрупувань із торгівлі наркотиками та людьми, а також питання щодо здійснення санкцій до таких осіб. Цим питанням також займаються спеціалізовані органи ООН, такі як Міжнародний фонд допомоги дітям, УВКБ та ПРООН.

Сьогодні основним документом з цього питання - Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, а також Протокол про попередження і припинення торгівлею людьми, передусім жінками і дітьми, що доповнює Конвенцію, а також покарання за даний вид злочину.

Зокрема, міжнародні документи не передбачають єдиного, повного та робочого механізму щодо боротьби з торгівлею людьми . На низькому рівні залишається співпраця у даному питанні між країнами. Лише у деяких країнах є міжвідомчі органи, які займаються виробленням змін щодо чинного законодавства, а також забезпечують координацію діяльності міграційних служб та інших організацій. Також

на низькому рівні залишаються питання поінформованості населення щодо поширеності цього злочину і щодо покарання за нього. Не вистачає кваліфікованих працівників згідно цього питання.

Щодо українського законодавства, то воно в цілому відповідає положенням Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (стаття 149 Кримінального Кодексу України, Закон України «Про протидію торгівлі людьми»). В українському законодавстві передбачено досить суттєві та суворі санкції щодо даного злочину.

Закон "Про протидію торгівлі людьми" містить кілька новаторських положень щодо захисту жертв торгівлі людьми. Наприклад, з метою ефективної допомоги та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми, створюється національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми. (ст.13).

- Особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, має право звернутися до місцевої державної адміністрації із заявою про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та до органів внутрішніх справ щодо захисту прав і свобод (ст. 14).
- Статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, встановлюється на строк до двох років (ст.15).

Закон також містить пункти щодо захисту іноземців. Проте у законодавстві є низка недоліків, які заважають забезпеченню функціонування механізму виключення проблеми торгівлі людьми. Наприклад:

- не застосовується термін «встановлення періоду реабілітації та обмірковування» для осіб, відносно яких є підстави вважати, що вони є жертвами торгівлі людьми.
- Не прописано механізм з'ясування безпечності повернення особи до країни походження.
- Положення про виплату компенсації жертвам торгівлі людьми, як того вимагає стаття 1, про створення спеціального компенсаційного фонду для жертв торгівлі людьми. Стаття 15 Конвенції.Не передбачено можливість притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності.
- Не визначено незалежний механізм моніторингу державної політики у цій сфері.
- вчинення юридичною особою торгівлі людьми не є підставою для позбавлення юридичної особи ліцензії на здійснення зазначеного в ній виду діяльності (перевізники, туристичні кампанії тощо, які часто задіяні у схемах торгівлі людьми). [3]

Нині торгівля людьми розглядається як певний прояв рабства. Від цього явища страждають переважно жінки та діти, які по зрозумілим причинам виїхали закордон і стають жертвами різноманітних фізичних та юридичних осіб, які мають на меті нажитися за допомогою трудової експлуатації, під гаслом "допомогти". Дослідники вважають, що головною причиною такої вразливості жертв даного явища є те, що вони соціально не захищені, також важливу роль відіграють індивідуальні моральні особливості та психологічний стан у жінок та дітей, які до цього перебували у стані підвищеної небезпеки, особливості самих людей, наприклад: неблагополучні родини, бідність, соціальна нерівність та відсутність підтримки з боку оточуючих.

На нашу думку, варто забезпечити закріплення механізму забезпечення безпеки осіб, які постраждали від торгівлі людьми, з обов'язковим урахуванням інтересів дітей. Дане питання потребує уваги на законодавчому рівні, а саме запровадження

врегульованої системи заходів про боротьбу з торгівлею людьми та покараннями за неї, більше звернути увагу на поінформованість населення щодо даного злочину. Завдяки співпраці на міжнародному рівні та всередині країни спеціалізованих організацій щодо протидії торгівлею людьми вдасться досягти ефективних результатів, та забезпечити зменшення відсотку цього злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення 28.06.2023).
2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р.№ 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17 (дата звернення 12.06.2023).
3. Корогод С.В. Історико-правовий нарис розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за умисне вбивство, поєднане із зґвалтуванням або сексуальним насильством (від уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 року до КК України 2001 року). *Юридична наука*. 2020. № 7. С. 321–327.

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Жукова Єлизавета Геннадіївна
курсант 2-го курсу ННІППФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Плахотний Артем Павлович
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Анотація: *У даному тексті розглянуто роль та важливість поліцейських в забезпеченні публічного порядку під час воєнного стану. Вказано, що вони беруть участь у проведенні заходів, пов'язаних з воєнним станом, та контролюють їх дотримання. Зазначено, що в умовах воєнного стану поліцейські повинні мати професійну підготовку, знати чинне законодавство та орієнтуватися в тактиці та організації діяльності в цих умовах. Підкреслено необхідність дотримання принципу законності та прав громадян, а також використання ефективних форм та методів роботи.*

Війна є надзвичайно негативним явищем для будь-якої країни, включаючи Україну, оскільки вона призводить до серйозних людських трагедій і знищень. Вона порушує економічну стабільність країни, знижує рівень життя громадян і завдає шкоди розбудові інфраструктури та соціальному розвитку. Воєнний конфлікт супроводжується загостренням міжетнічних та політичних розділів, порушенням прав людини і загальної безпеки населення.

24 лютого 2022 року Україна оголосила воєнний стан внаслідок збройного вторгнення рф на її територію. Це пряме порушення незалежності, державної цілісності та недоторканності України, що вимагає надання додаткових повноважень певним органам державної влади для забезпечення національної безпеки та відвернення загрози. Внутрішня безпека, зокрема забезпечення публічного порядку, тепер безпосередньо залежить від дій органів виконавчої влади, зокрема Національної поліції України. Зміна повноважень та способів дії поліцейських в умовах воєнного стану є актуальним питанням.

Спочатку варто відзначити, що Національна поліція України зберігає свої повноваження навіть під час воєнного стану, як це передбачено статтею 10 Закону України "Про правовий режим воєнного стану". Це означає, що підрозділи поліції, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність та проводять досудове розслідування, продовжують свою роботу. Закони, такі як цей, а також інші чинні правові акти, регулюють специфіку організації діяльності внутрішніх справ в умовах воєнного стану. Ці особливості залежать від поставлених завдань та поточної оперативної ситуації. Тобто Національна поліція України безпосередньо є суб'єктом забезпечення публічного порядку та безпеки громадян навіть під час повномасштабної війни як на окупованих так і на окупованих територіях нашої держави. [1]

Умови воєнного стану вимагають від працівників поліції використання різних методів соціального регулювання, включаючи переконання та примус, для

забезпечення громадського порядку. З метою ефективного проведення мобілізації, поліцейські проводять профілактичні бесіди як з колективами, так і з окремими особами. Вони також здійснюють роз’яснювальну роботу, використовуючи метод переконання, щоб пояснити необхідність свідомого та добровільного дотримання правових норм. Крім того, поліцейські вживають заходи для припинення антигромадської поведінки, застосовуючи необхідний примус, якщо це вважається необхідним.

З метою забезпечення громадського порядку під час воєнного стану, встановленого Законом України "Про правовий режим воєнного стану", можуть бути введені різні заходи, які спрямовані на запобігання порушенням закону та збереження життя та здоров'я населення. Зокрема, статтею 8 цього Закону передбачено такі заходи: встановлення комендантської години, що обмежує рух осіб певним часом на вулицях; обмеження свободи пересування шляхом встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду; перевірка документів та, при необхідності, огляд речей, транспортних засобів, багажу, службових приміщень і приватного житла громадян; заборона проведення масових заходів, таких як мирні збори, мітинги, демонстрації та інші. У забезпеченні ефективності цих заходів велику роль відіграє Національна поліція України, оскільки вони безпосередньо беруть участь у їхньому проведенні та контролюють їх дотримання.[2]

Дотримання принципу законності є необхідною та невід'ємною частиною діяльності поліцейських, навіть у ситуаціях воєнного стану та при виконанні вище згаданих заходів та повноважень. Це означає, що поліцейські повинні діяти відповідно до закону, навіть у складних умовах. Систематичний контроль з боку вищих органів управління, можливість оскарження дій в суді, постійний контроль з боку громадськості та засобів масової інформації є механізмами, які забезпечують дотримання принципу законності в будь-яких умовах. Умови воєнного стану відрізняються від звичайних умов, що ставить перед поліцією вимогу знати свої функціональні обов'язки та вміти їх виконувати в будь-яких обставинах.

Дії поліцейські в умовах воєнного стану мають бути заснованими на правових принципах, відповідати вимогам закону та сприйматися як справедливі та законні особами, чиї права та свободи обмежуються. Невідповідні або незаконні дії можуть мати серйозні наслідки. Діяльність органів Національної поліції України в умовах воєнного стану має велике значення для забезпечення публічного порядку та національних інтересів. Вона включає захист від воєнних загроз, охорону прав і свобод, здоров'я та життя громадян, забезпечення соціальної стабільності та боротьбу з тероризмом та іншими протиправними діями. Важливим є постійне удосконалення форм і методів, що використовуються поліцією, оскільки від цього залежить ефективність їх застосування для забезпечення публічного порядку в умовах воєнного стану. [3, с. 250]

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що поліцейські відіграють ключову роль у забезпеченні публічного порядку, зокрема під час воєнного стану. Національна поліція України при будь яких умовах, зокрема умовах воєнного стану виступає суб'єктом дотримання публічного порядку та захисту громадян на територію нашої держави. Поліцейські активно беруть участь у проведенні відповідних заходів та контролюють їх виконання. При виконанні своїх обов'язків в умовах воєнного стану, вони повинні мати глибокі знання щодо організації та тактики діяльності в таких складних умовах, а також бути орієнтованими в чинному законодавстві, зокрема в тих нормах, що регулюють

діяльність правоохоронних органів під час воєнного стану. Іншими словами, забезпечення громадського порядку в умовах воєнного стану вимагає високого рівня професійної підготовки поліцейських

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/ed20220609#Text (дата звернення: 13.05.2023)
2. Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. URL: https://infopedia.su/1x1bae.html (дата звернення: 13.05.2023)
3. Ковалів М. В., Іваха В. О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки.* 2015. № 813. С. 245-250

НОРМАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПОЛІЦІЇ ОСОБЛИВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗБРОЇ ТА БОЙОВОЇ ТЕХНІКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ, ВІДСІЧІ І СТРИМУВАННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Афанасьєв Данило Сергійович
курсант Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Плахотний Артем Павлович
Старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У зв'язку з повномасштабним збройним вторгненням військ російської федерації на територію нашої держави 24 лютого 2022 року, в Україні введено режим воєнного стану. Діяльність поліцейського Національної поліції України зобов'язує завжди дотримуватись чинного законодавства. При цьому в таких умовах особливого значення набуло регулювання діяльності Національної поліції, зокрема щодо застосування вогнепальної зброї[1].

Стаття 46-1 Закону України «Про Національну поліцію»(далі - ЗУ «Про НП») відноситься до застосування зброї та бойової техніки поліцейськими поліції особливого призначення в рамках забезпечення національної безпеки і оборони України, а також під час відсічі і стримування збройної агресії проти України. Згідно з цим положенням, поліцейські поліції особливого призначення під час дії воєнного стану в разі залучення до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України, а також при виконанні завдань щодо участі в обороні держави мають право застосовувати і використовувати зброю та бойову техніку в установлених для з'єднань, військових частин та підрозділів Збройних Сил України порядку та випадках. Варто відзначити, що ці положення не поширюються на уповноважених осіб інших правоохоронних органів, які мають свої власні НПА, регулюючі застосування та використання зброї [2].

Україна, як будь-яка інша країна, має обов'язок захищати свою національну безпеку та територіальну цілісність. В умовах воєнного стану, коли загроза збройної агресії проти України зростає, поліцейські поліції особливого призначення стають важливими силами для забезпечення національної безпеки. Застосування зброї та бойової техніки дозволяє їм ефективно протистояти агресорам та захищати інтереси України. Поліцейські поліції особливого призначення знаходяться в передовій лінії в боротьбі з збройною агресією. У разі залучення до виконання завдань щодо відсічі та стримування агресорів, ці поліцейські можуть бути першою ланкою оборони. Застосування зброї та бойової техніки надає їм засоби для ефективної реакції на загрозу і протидії ворожому нападу. В умовах воєнного стану створюються надзвичайно складні та небезпечні умови для поліцейських. Застосування зброї та бойової техніки надає їм можливість захистити себе та своїх колег у ситуаціях, коли

існує пряма загроза їх життю або безпеці, а також усіх громадян. Це дає поліцейським більшу впевненість в себе та допомагає забезпечити їх особисту безпеку в умовах конфлікту. Враховуючи ці фактори, стаття 46-1 ЗУ «Про НП» дозволяє поліцейським поліції особливого призначення ефективно здійснювати свої обов'язки забезпечення національної безпеки та оборони, а також захистити свою власну безпеку в умовах воєнного стану. Застосування зброї та бойової техніки надає їм потужні інструменти для успішного виконання цих завдань [3].

Воєнний стан передбачає:

1) Мобілізація різних сил і засобів для захисту країни. Поліцейські поліції особливого призначення є ключовими учасниками цього процесу. Вони можуть бути залучені до виконання важливих завдань забезпечення національної безпеки і оборони. Застосування зброї та бойової техніки дозволяє їм здійснювати свої обов'язки ефективно та забезпечувати максимальну підтримку у зусиллях оборони країни.

2) Відповідь на збройну агресію. Умови воєнного стану часто включають загрозу збройної агресії проти країни. У таких ситуаціях поліцейські поліції особливого призначення готові відповідати на ворожий напад та ефективно діяти на передовій. Вони можуть використовувати зброю та бойову техніку для відстоювання території, забезпечення безпеки мирних жителів та виконання стратегічних завдань оборони країни.

3) Підтримка інших військових сил: Поліцейські поліції особливого призначення можуть бути мобілізовані для спільної роботи з іншими військовими силами в умовах воєнного стану. Вони можуть допомагати в здійсненні об'єднаних операцій, виконанні завдань розвідки, забезпеченні безпеки важливих об'єктів та багато іншого. Застосування зброї та бойової техніки надає їм необхідні засоби для ефективної співпраці з іншими військовими підрозділами та досягнення поставлених цілей.

Отже, в умовах воєнного стану стаття 46-1 Закону України «Про Національну поліцію» відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної оборони країни, координації роботи з іншими військовими силами та забезпеченні особистої безпеки поліцейських поліції особливого призначення.

Список використаних джерел:

1. Плахотний А. П., Щвець Є. В. Додаткові повноваження поліцейського в умовах воєнного стану при застосуванні вогнепальної зброї. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 жовтня 2022 року) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 273-274
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19
3. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/964-15

ПОНОВЛЕННЯ УГОДИ ПРО МОБІЛЬНІСТЬ МОЛОДІ ЯК ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОБМІНІВ МОЛОДДЮ

Гнілуша С. І.
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Україна

Як відомо, восени 2010 року між Канадою та Україною було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Канади про молодіжні обміни [1]. Відповідно до документу метою його було «спрощення та полегшення адміністративних процедур, проходженню яких підлягають громадяни однієї країни, коли вони мають намір в'їхати та тимчасово проживати на території іншої країни для покращення своїх знань мови (мов), культури та суспільства приймаючої країни за допомогою досвіду подорожування, проживання та праці» [1].

Проте вказаний документ так і не набув повної законної сили. Більше того, вже через декілька років його дія була офіційно припинена. Разом з тим, вже у 2018 році в українських ЗМІ активно поширювалася інформація про те, що Україна і Канада наближаються до поновлення Угоди про мобільність молоді [2]. Офіційно ж переговори з цього приводу між країнами розпочалися лише у 2022 році [3].

Зрештою, 2023 року, під час робочого візиту в Канаду делегації України на чолі з Прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем, Угоду між Урядом України та Урядом Канади про мобільність молоді (далі - Угода) все ж таки було підписано [4; 5].

Станом на червень 2023 року, проаналізувати повний текст цієї Угоди, на жаль, неможливо, адже він буде доступний лише після набрання останньою чинності [6]. Проте вже сьогодні можна стверджувати про її значний позитивний внесок у подальший розвиток українсько-канадських відносин, зважаючи на таке:

1) По-перше, Угода, серед іншого, має на меті зробити більш доступним для молодих українців міжнародний ринок праці. Зокрема, одним із найбільш очікуваних аспектів реалізації Угоди є забезпечення можливості молодим українцям брати участь у програмі International Experience Canada [7], що дозволяє молодим іноземцям отримати дозвіл на роботу в Канаді на тимчасовій основі. Так, завдяки International Experience Canada громадяни країн, які мають двосторонню угоду про молодіжну мобільність з Канадою, віком від 18 до 35 років, можуть отримати відкритий дозвіл на роботу, дійсний протягом одного-двох років, який дозволяє учасникам працювати в будь-якому місті Канади та практично на будь-якого канадського роботодавця. До того ж, у рамках цієї програми громадяни країн-учасниць можуть отримати цінний міжнародний досвід, працюючи у канадській компанії. Крім того, ця програма дозволяє громадянам країн-учасників, які зараховані до вищих навчальних закладів країни, громадянство якої вони мають, пройти практику у канадській компанії. Більш доступні будуть і подорожі.

2) По-друге, Угода відкриває нові можливості працювати та подорожувати в Україні для молоді Канади. Включно з можливостями для канадської молоді допомагати відновлювати Україну після того, як Росія виведе свої війська з країни.

3) По-третє, як слушно зауважується Міністерством молоді та спорту України [4], Угода значно нарощує можливості, як молоді України, так і молоді Канади, в аспекті якнайкращого розуміння культури та суспільства країни-партнера, а також

поглиблення знань мови країни-партнера завдяки мандрівкам, тимчасовому працевлаштуванню.

4) По-четверте, Угода ще більше поглиблює міцні зв'язки між нашими народами та нашими двома країнами.

Список використаних джерел:

1. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Канади про молодіжні обміни від 25.10.2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_048#Text https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_048#Text
2. Україна і Канада наблизилися до поновлення Угоди про мобільність молоді — Шевченко. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2595031-ukraina-i-kanada-nablizilisa-do-ponovlenna-ugodi-promobilnistmolodisevcenko.html
3. Україна та Канада розпочнуть переговори щодо угоди про мобільність молоді. URL: https://mms.gov.ua/news/ukrayina-ta-kanada-rozpochnut-peregovori-shchodo-ugodi-pro-mobilnist-molodi
4. Україна та Канада підписали Угоду про мобільність молоді. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-kanada-pidpysaly-uhodu-pro-mobilnist-molodi
5. Про підписання Угоди між Урядом України та Урядом Канади про мобільність молоді: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.01.2023 № 49-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/49-2023-%D1%80#Text
6. Agreement between the Government of Canada and the Government of Ukraine concerning Youth Mobility. URL: https://treaty-accord.gc.ca/result-resultat.aspx?lang=eng&type=1&text=Agreement%20between%20the%20Government%20of%20Canada%20and%20the%20Government%20of%20Ukraine%20concerning%20Youth%20Mobility&page=1&maxRecords=50&t=638230517638628141
7. International Experience Canada. URL: https://www.cic.gc.ca/english/helpcentre/results-by-topic.asp?top=25

ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Вольський Руслан Олександрович
курсант навчальної групи СР-142,
Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна
капітан поліції
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В даний час в Україні проводиться активна політика захисту прав громадян-споживачів товарів (робіт, послуг). Це зумовлено економічним станом України, який можна охарактеризувати як етап становлення ринкової економіки, де формуються ринкові відносини виробників, продавців та покупців. У цей період споживач найбільш уразливий, і потребує посиленого захисту з боку держави. Саме тому розгляд різних аспектів захисту прав споживачів у всіх сферах життєдіяльності людини не може не бути актуальним і сучасним дослідженням.

Захист цивільних прав у матеріально-правовому значенні слова зазвичай визначається як система заходів правового впливу (заходів охорони), які застосовуються у разі порушення права та спрямовані на його відновлення.

Так, на думку Станкова І.М, під захистом прав споживача в широкому сенсі слід розуміти «сукупність різнорідних соціальних механізмів, покликаних допомогти споживачеві в ситуаціях, коли контакт із професіоналом або підприємцем загрожує йому особливими небезпеками» [1].

Правова природа відносин між покупцем та продавцем, з погляду товарообміну, була і залишається об'єктом дослідження провідних учених у сфері підприємницького права.

Це дозволяє зробити висновок про те, що коло відносин, що складає предмет галузі підприємницького права, містить відносини, що виникають виключно в процесі ведення підприємницької діяльності, включаючи відносини щодо взаємодії з державними структурами, а також відносини, що виникли внаслідок організації такої діяльності, та інші взаємопов'язані відносини [2].

Під правовими засобами захисту суб'єктивних цивільних прав слід розуміти комплекс заходів, що включає конституційно-правові, кримінально-правові, цивільно-правові, адміністративно-правові, процесуальні та інші засоби захисту суб'єктивних цивільних прав..

Відповідно до Закону «Про захист прав споживачів» органи виконавчої влади України мають право здійснювати контроль та нагляд за виконанням вимог законодавства, що регулює відносини у сфері захисту прав громадян відповідно до положень, передбачених цим нормативно-правовим актом

Контроль за дотриманням зазначених вимог законодавства покладено на спеціалізовані органи виконавчої влади, які мають відповідні повноваження, передбачені нормами права. Контролюючі функції державних органів виконавчої влади виявляються не тільки у тому, що вони мають право здійснювати нагляд над виконанням вимог закону, а й в тому, що самі форми контролю мають значну розмаїтість і охоплюють всі можливі сторони недотримання прав споживачів .

У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством, має право вимагати:

1. пропорційного зменшення ціни;
2. безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
3. відшкодування витрат на усунення недоліків товару (стаття 8 Закону України «Про захист прав споживачів») [3].

За загальним правилом виробник має виробляти товари з урахуванням принципу верховенства права і законних інтересів споживачів. У зв'язку з цим законодавчий орган визначає статус відповідальності за недоліки товару за його виробництва. Таким чином, наявність такої норми гарантує відповідальність усіх осіб, які можуть порушувати права та інтереси споживача.

Таким чином, можна говорити про те, що в чинному українському законодавстві передбачено досить широкий перелік засобів захисту прав споживачів, що дозволяє на досить високому рівні реалізовувати їх права та свободи. За допомогою цих правових засобів статус споживача стає більш захищеним і дозволяє відчувати впевненість у правовідносинах з продавцями та виробниками. Проте простежується подальша необхідність удосконалення законодавства з метою покращення роботи механізму захисту прав споживача

Список використаних джерел:

1. Станкова І.М. Цивільно-правове регулювання захисту прав споживачів у сфері надання послуг. Diss. 2021.
2. Серединський В.В., Л.В. Жиленко. Правове регулювання сфери захисту прав споживачів. Програмний комітет. 2020. с. 187.
3. Закон України «Про захист прав споживачів» від 19.11.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ КОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Чернєцова Ганна Дмитрівна
курсант 3-го курсу ННІППФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Рибальченко Тетяна Сергіївна
курсант 3-го курсу ННІППФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна
старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
доктор філософії капітан поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В умовах сучасності досить актуальна проблема протидії корупційних злочинів. Взагалі,що таке корупційні злочини? Згідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» в контексті корупції означає, що перелічені та визначені у відповідному нормативно-правовому акті особи використовують службові повноваження чи можливості, які їх стосуються, з метою одержання неправомірної вигоди або отримання такої переваги або прийняття обіцянки/пропозиції такої переваги для себе чи інших осіб або обіцянки/пропозиції чи надання несанкціонованої переваги визначеній особі чи на її прохання іншій фізичній чи юридичній особі з метою спонукання до цього факт. Особа неправомірно використала службові повноваження або пов'язані з ними можливості [1].

В чому ж таки проявляється корупція? Вона поширює свій прояв не тільки на фінансовий рівень,а також з’являється і в іншій системі без отримання неправомірної вигоди,а лише віддячуючи послугою на послугу. При вирішенні цієї проблеми треба дивитися глибше, більш підсвідомо. Навіть знімаючи людей з посад це виявлення продовжується,тому що наші економічні ,політичні, природні ресурси знаходяться у володінні певного кола людей. Олігархи та деякі політики зацікавленні в особистому збагаченні і тому прикривають корупційний вияв всіма необхідними силами,а від цього страждає суспільство.

У Кримінальному кодексі України боротьба з корупційними злочинами міститься у статтях 191, 210, 262, 308, 312, 313, 320, 354, 357, 364, 368, 369, 369. Про це хочеться поміркувати детальніше, а найбільш про статтю 364 Кримінального кодексу України.

Зловживання владою або службовим становищем відображає взаємозв'язок між службовим становищем правопорушника та його поведінкою, що полягає у протиправних діях чи бездіяльності, при зловживанні будь-яким способом службова особа намагається використати своє службове становище, вчиняючи зловживання службовим становищем. Що гарантує наявність визначених законами та іншими нормативно-правовими актами юридичних дій (прав та обов'язків) суб'єкта владних повноважень, а також наявність реальних можливостей, які надає сам орган для виконання цієї функції.

Словосполучення всупереч службовим інтересам означає, що посадова особа не бажає враховувати обов'язки, покладені на неї законом чи іншим нормативно-правовим актом, діє всупереч їм, не враховує службових інтересів.

Головною ознакою посадових злочинів є те, що вони тісно і нерозривно пов'язані зі службовим становищем (посадою) винного. Це означає, що посадова особа вчиняє злочин лише через своє службове становище. У разі вчинення працівником злочину, не пов'язаного з його службовим становищем, його діяння буде лише загальним, але не службовим злочином. Ця характеристика службової злочинної діяльності в основному випливає з кримінального законодавства, її поділяють більшість науковців і підтверджує судова практика[5].

Зв'язок діяння зі службовим становищем особи часто є конструктивною чи кваліфікуючою ознакою злочинів, які не підпадають під дію глави XVII КК України. Так, існує понад 70 норм, положення яких свідчать про вчинення службовими особами цих злочинів. Останній термін видається найбільш вдалим з таких причин: службова особа визнається такою лише тоді, коли вона використовує надані їй повноваження чи статус, в інших випадках вона є загальним суб'єктом кримінального права [4].

Власним інтересом можуть керувати такі мотиви, як кар'єризм, протекціонізм, помста, заздрість, зарозумілість тощо. Інтереси третіх осіб можуть мати матеріальний або нематеріальний характер і полягати, наприклад, у бажанні догодити начальству, надати блага, переваги та привілеї або звільнити від обов'язків родичів, членів сім'ї, знайомих та інших осіб

Стаття 364 ККУ співвідноситься з такими статтями, як загальна та спеціальна норма, тому тут для кваліфікації має використовуватися спеціальна норма. Нинішнє застосування таких норм можливе лише за наявності у вчиненому випадку ознак реальної сукупності таких злочинів.

При кваліфікації діяння за ст. 364 КК достатньо довести наявність у поведінці службової особи хоча б одного із зазначених мотивів. Також вказується на сукупність різних мотивів вчинення цього злочину. Відсутність викладених мотивів виключає кваліфікацію вчиненого за ст. 364 КК і свідчить лише про наявність адміністративного чи дисциплінарного правопорушення, а в окремих випадках і про недбалість.

Тому, роблячи висновок можна цілком вірно сказати, що у 364 статті відображається саме діяння яке нерозривно пов'язане зі службовим становищем винної службової особи. У цій статті виявляється прямий прояв корупції з яким потрібно боротися. Тому що саме посадові особи повинні давати приклад прозорості для суспільства та держави в цілому.

Для вирішення цієї нагальної проблеми потрібно збільшити контроль над службовими особами і здійснити більш суворий нагляд за їх службовою діяльністю. А також ми пропонуємо вирішити питання саме з судовою системою в Україні, бо у деяких випадках корупція показується, а на покарання ніхто не звертає необхідної уваги. Ще одним методом вирішення цього питання є збільшення вже існуючих антикорупційних органів та посилити їх навантаження для прозорості та чесності.

Не секрет, що корупція робить негативний вплив на суспільні процеси, сприяє погіршенню інвестиційного клімату, поширенню бідності, зниження моральності населення, генеруючи загрози для національної безпеки і ефективного соціально-економічного розвитку країни. З метою запобігання корупції, Україна зацікавлена в отриманні інформації про будь-яких можливих корупційних проявах і службових зловживаннях в державі.

Конституція і закони України дають підстави для висновку, що не можна вважати корупційним правопорушенням виконання за сумісництвом, скажімо, викладацької роботи, якщо воно вчинене суддями, іншими суб'єктами. Не кажучи вже

про те, що держава, навпаки, повинна підтримувати державних службовців, які, крім своєї основної роботи, знаходять час для викладання, науки і творчості.

Чому на територіях інших країн у державних службовців взагалі немає бажання брати неправомірну вигоду? Ми вважаємо, по-перше зарплати у державних службовців на високому рівні порівняно з Україною, по друге в інших країнах неправомірну вигоду взяти набагато важче і залишитися не спійманими дорівнює нулю, по-третє довіра населення до державних службовців велика, та обізнаність народу до того, до чого це може призвести. Слід зауважити той факт ,що народ допомагає державним органам справитися з корупцією своїми зусиллями та своєю обізнаністю у цій сфері. Можна привести приклад ,що у Сполучених Штатах Америки є винагороди за доповідь про порушника .

Висновок

Отже, підсумовуючи вищесказане можемо сказати, що кожна країна робить значний наголос на протидії корупції. Для того щоб мінімізувати корупцію потрібно підвищити покарання для державних службовців, створити більшу заробітну платню, довести до відома народу про відповідальність за дачу неправомірної вигоди, запровадити матеріальну винагороду за допомогу та співпрацю задля протидії корупції. Боротьба з корупційними злочинами є дуже важливим аспектом всіх систем держави. І потрібно найшвидше впровадити протидію цієї проблеми.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» - Редакція від 28.05.2023
2. Кримінальний кодекс України – Редакція від 28.04.2023
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. Ред. Копотуна І.М. – Київ «КНТ», 2023.
4. Узагальнення Судова практика розгляду кримінальних справ про службові злочини з ознаками корупційних діянь (статті 364, 365 та 368 Кримінального кодексу України – Прийняття від 01.04.2008
5. Підстави та принципи криміналізації умисного вбивства, поєднаного із згвалтуванням або сексуальним насильством. Світлана Корогод УДК 343.6 DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-411-418

СЕКТОРАЛЬНИЙ БЕЗВІЗ У РАМКАХ УКРАЇНА-ЄС В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Казік Т. В.
аспірантка кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Україна

Як відомо, у 2022 році розпочався новий етап у відносинах Києва та Брюсселя — Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС [1]: 23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Ставши стимулом для влади і громадян країни, позитивним сигналом для європейських і світових інвесторів, такий вагомий крок неабияк позитивно вплинув на українське суспільство мотивуючи до подальших реформ.

Разом з тим, оцінюючи сучасний стан і особливості співробітництва Києва і Брюсселя у воєнний період, слід, насамперед, відзначити чітку та послідовну політико-дипломатичну солідарність об'єднаної Європи з Україною.

Так, зокрема, з 1 жовтня 2022 року запрацював «митний безвіз», завдяки якому Україна отримала: по-перше, можливість здійснювати обмін митною інформацією щодо транзитних вантажів із 36-ма країнами в режимі реального часу; по-друге, спеціальні транзитні спрощення; по-третє, рівні фінансові умови [2]. Варто зазначити, що відповідно до звітних даних Митної служби України, за перші 8 місяців «митного безвізу» оформлено 7,5 тис. транзитних декларацій у системі NCTS (New Computerized Transit System), з яких загальна кількість переміщень з України за цей період склала 5974. У порівнянні з квітнем 2023 року, показники зросли майже вдвічі, що підтверджує позитивну динаміку, яка спостерігається 3 місяці поспіль [3]. Утім, механізм практичної реалізації «митного безвізу» нині призводить і до низки труднощів. Так, зокрема, зважаючи на те, що тоді, коли гарантії встановлюються в євро, розрахунки розміру компенсації, у разі порушення, мають здійснюватися в національній валюті – гривні, сьогодні українські компанії несуть неабиякий фінансовий ризик. Адже, в умовах воєнного часу, стрімко зростає, як рівень інфляції, так і курс євро.

У свою чергу, 25-26.10.2022 відбулося 7-ме засідання Комітету асоціації Україна – ЄС у торговельному складі. Серед основних досягнень: ухвалення спільного Рішення Комітету про внесення змін до Додатка XV (Наближення митного законодавства) до Глави 5 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; досягнення згоди щодо значного оновлення Пріоритетного плану дій Україна-ЄС з імплементації ПВЗВТ на 2023-2024 рр. Було визначено й подальші кроки на шляху до «промислового безвізу» – укладання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА) [2].

Утім, в умовах війни укладання Угоди АСАА значно ускладняється втратами підприємств обробної промисловості через бойові дії та окупацію територій, послаблення підприємств інфраструктури якості через руйнування, втрату персоналу та скорочення доходів [4].

Під загрозою «промисловий безвіз» й через неналежну діяльність Національного агентства з акредитації України. Адже, як відомо з відкритих джерел [5], фактично ця інституція штучно затягує терміни виконання робіт з акредитації, у зв'язку з наявністю відповідних законодавчих прогалин у частині визначення строків, що регламентують погодження і оформлення відповідних документів.

Складно переоцінити й значення запровадження інших секторальних «безвізів»: енергетичного, цифрового, транспортного тощо. Адже це нові безсумнівно можливості та додаткові прибутки для українського бізнесу, який наразі переживає доволі важкі часи. Проте й у цих сферах наразі залишається ще багато викликів та труднощів для нашої держави.

Насамкінець, варто зазначити, що запровадження «безвізових режимів» між Україною та ЄС на різних напрямах співробітництва в умовах воєнного часу є вагомою складовою спільного протистояння російській експансії. Проте цей шлях, враховуючи реалії сьогодення, для нашої держави буде непростим.

Список використаних джерел:

1. Проєкт «Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи». URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf
2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2022 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf
3. «Митний безвіз» у цифрах: 7,5 тис. транзитних декларацій за 8 місяців міжнародного застосування NCTS. 05.06.2023 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/mitnii_bezviz_v_tsifrakh_75_tis_tranzitnikh_deklaratsii_za_8_misiatsiv_mizhnarodnogo_zastosuvannia_ncts-4039
4. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни: виклики та можливості. Київ, 2023. 64 с.
5. Очільник НААУ Сергій Костюк створив ризики для промислового безвізу з ЄС. URL: https://focus.ua/uk/ukraine/569465-ochilnik-naau-sergiy-kostyuk-stvoriv-riziki-dlya-promislovogo-bezvizu-z-yes-zmi

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБОЮ ЗБРОЇ ДЛЯ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Кітов О.В.
суддя
Подільський районний суд міста Києва, Україна

Застосування особою зброї для необхідної оборони неможливе в усіх без виключення випадках суспільно небезпечних посягань на її життя, здоров'я, інтереси чи майно. Як нами зазначалось раніше, міри необхідної оборони мають відповідати небезпечності посягання або обстановці захисту. Тому, частиною 5 статті 36 Кримінального кодексу України [1] допускається застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів у випадку здійснення захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення. У такому разі дії особи, що захищається, не вважатимуться перевищенням меж необхідної оборони та не матимуть наслідком кримінальну відповідальність. Втім, у інших випадках, застосування зброї може бути кваліфіковане як перевищення меж необхідної оборони, і у такому випадку особа буде притягнута до кримінальної відповідальності. Про це ж зазначається і у пункті 3 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про необхідну оборону» № 1 від 26.04.2002 [2], а саме, що у перелічених випадках застосування зброї «слід вважати правомірним». А отже, для здійснення необхідної оборони зброя може застосовуватись за наступних умов:

1) у разі нападу озброєної особи;

2) у разі нападу групи осіб;

3) у разі протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення.

У всіх перелічених вище випадках шкода, заподіяна зброєю особі, яка посягає, не обмежується законодавчо жодними межами, у тому числі позбавленням посягаючого життя. Тобто, застосування зброї, а отже ризик заподіяння тяжкої шкоди тому, хто посягає, має відповідати небезпеці від вчиненого посягання (напад вчиняється озброєною особою чи групою осіб), або обстановці захисту, що склалася для того, хто захищається (вторгнення до житла чи іншого приміщення). Втім, навіть в цих випадках дотримання вищезазначених умов не є гарантією того, що дії особи, яка захищалась, не будуть кваліфіковані як перевищення меж необхідної оборони.

Нападом озброєної особи вважається застосування із злочинною метою холодної чи іншої зброї або предметів, здатних заподіяти шкоду життю чи здоров'ю людини (будь-яких спеціально пристосованих чи заздалегідь заготовлених предметів, або ж знайдених, підібраних або взятих на місці нападу), або ж створення реальної загрози її застосування [3, с. 144]. Тобто, під нападом озброєної особи варто розуміти, як напад із застосуванням зброї, так і напад із дерев'яною палицею, металевою трубою, камінням, розбитою пляшкою тощо. З точки зору кримінального права не існує жодної диференціації щодо того, яку зброю може використовувати особа для оборони від нападу, який здійснюється із застосуванням вогнепальної, холодної чи іншої зброї, або для оборони від нападу, який здійснюється із застосуванням певних предметів. В усіх випадках особа, на яку скоється напад або ж існує загроза скоєння нападу, має право застосувати будь-яку зброю для здійснення необхідної оборони.

Напад групи осіб можна пояснити, як вчинення із злочинною метою узгоджених насильницьких дій двома або більше особами, або створення ними реальної загрози застосування насильства до потерпілого [3, с. 145]. У даному контексті можна вести мову про будь-які злочини, які можуть вчинятись групою осіб – у тому числі вбивства, зґвалтування, нанесення тілесних ушкоджень тощо. В усіх випадках особа, на яку здійснюється посягання, має право застосувати зброю з метою здійснення необхідної оборони.

Протиправне насильницьке вторгнення у житло чи інше приміщення можна пояснити, як дії однієї особи чи групи осіб, пов'язані із застосуванням насильства, які вчиняються з метою незаконного проникнення у житло чи інше приміщення людини або підприємства, установи чи організації [3, с. 145]. У даному контексті звернемо увагу на наступну специфіку застосування зброї для захисту від протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення. По-перше, немає різниці, чи таке вторгнення здійснює одна особа, чи група осіб, чи є вони озброєними, чи у них відсутня зброя. В усіх випадках це є підставою для застосування зброї. По-друге, вторгнення у житло чи інше приміщення має супроводжуватись насильницькими діями. Інакше право на необхідну оборону із застосуванням зброї не виникає. По-третє, немає різниці в який тип приміщення здійснюється вторгнення, та хто є його власником. Право на застосування зброї однаково виникає і в разі незаконного проникнення у житло, і в разі насильницького проникнення у будь-яке інше приміщення.

Отже, застосуванням зброї при необхідній обороні є один із способів здійснення необхідної оборони, який передбачає використання зброї, якою особа володіє на законних підставах, щодо озброєної особи чи групи осіб, які посягають на її власні права та інтереси, права та інтереси іншої особи, а також суспільні інтереси та інтереси держави, або ж здійснили протиправне насильницьке вторгнення у житло чи інше приміщення, чи здійснюють замах на вчинення такого посягання, для негайного відвернення чи припинення посягання, із урахуванням передбачених законодавством меж, не з мотивів помсти чи для самочинної розправи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст.131
2. Про судову практику у справах про необхідну оборону: Постанова Верховного суду України від 26.04.2002 № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02#Text (дата звернення 30.05.23р.)
3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т.. за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х. : Право, 2013. Т. 1: Загальна частина. Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 376 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРЕДСТАВНИКІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Снісар В.Є.
курсант 2 курсу
Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Плахотний А.П.
підполковник поліції
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В даний час успішна діяльність співробітників Національної поліції залежить від якості їхньої професійної підготовки. Наше суспільство все більше потребує грамотних, освічених, компетентних співробітників правоохоронних органів, здатних у будь-якій важкій, а часом критичній ситуації прийти на допомогу громадянам, а особливо в наш час в умовах воєнного стану.

Співробітники поліції повинні бути готові виконувати свої обов'язки в різних умовах та ситуаціях. Вони повинні чітко розуміти правила щодо використання фізичної сили, зброї та спеціальних засобів. Тому надзвичайно важливо, щоб співробітники поліції були добре підготовлені, засвоїли всі необхідні знання та набули відповідні навички. Освітні організації системи МВС України є основою для формування професіоналів, які забезпечують внутрішню безпеку та додержують правопорядку [1, с. 9].

Професійна діяльність сучасного поліцейського характеризується екстремальними ситуаціями, ризиком для життя під час взаємодії зі злочинцями та великою відповідальністю під час виконання оперативно-службових завдань. Це вимагає від поліцейських психологічної стійкості та високого рівня професійної підготовки [2, с. 89].

Тому найважливішою метою освітніх організацій системи МВС України є якісна підготовка майбутніх офіцерів. Навчальна дисципліна «Тактико-спеціальна підготовка» спрямована на навчання співробітників внутрішніх справ вмілим діям, які допоможуть їм успішно виконувати оперативно-службові завдання у кризових ситуаціях та особливих умовах. Вона також спрямована на формування постійної готовності до рішучих та вмілих дій для протидії протиправним проявам за допомогою фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї. Крім того, навчання тактиці дій у складі нарядів та функціональних груп у разі надзвичайних обставин або проведення спеціальних заходів є важливою частиною цієї підготовки [2, с. 99].

Необхідно зазначити, що поліпшення проведення занять з тактико-спеціальної підготовки включає в себе вирішення проблеми покращення методичного забезпечення та змісту навчання, які проводяться разом з розвитком важливих якостей курсантів та слухачів [4, с. 60].

Один з підходів полягає у використанні на заняттях семінарського типу з дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка» новаторських методик та комплектів

обладнання, які дозволяють створювати реальні ситуації з практичної діяльності, щоб учні могли правильно оцінювати оперативну обстановку, аналізувати свої дії та дії товаришів, приймати управлінські рішення навіть у складних та критичних ситуаціях.

Слід відзначити, що використання комплекту обладнання лазертаг дозволяє викладачам оцінювати правильність дій учнів під час занять і навіть визначати ступінь «поранення». Це досягається шляхом реєстрації інфрачервоного променя від автомата противника за допомогою датчиків, розташованих на головних пов'язках, які мають спеціальну електроніку та червоні світлодіоди [2, с. 75].

При одиночному попаданні («пораненні») світлодіоди починають блимати червоним, при «смертельному пораненні» – постійно горіти. Крім того, будь-яке потрапляння супроводжується відчутним для учасника вібросигналом [3, с. 120].

Таким чином, використання імітаційного стрілецького обладнання дозволяє професорсько-викладацькому складу широко застосовувати активні та інтерактивні методи навчання з урахуванням особливостей кожного учня.

Результати його застосування в освітньому процесі дозволяють зробити висновок про те, що інтегрований в освітній процес сучасний комплект навчально-стрілецького імітаційного обладнання слід розглядати як перспективний засіб підвищення тактичної підготовленості співробітників поліції з метою дотримання особистої безпеки під час виконання службово-бойових завдань. Це сучасне обладнання дозволяє моделювати на заняттях типові проблемні ситуації, що допоможе створити в учнів адекватні уявлення про майбутню професійну діяльність у територіальних органах МВС України.

Список використаних джерел:

1. Варич, Валерія, Артем Плахотний. Діяльність національної поліції в умовах воєнного стану. незалежність україни: права людини та національна безпека Збірник матеріалів Другої міжнародної науково-практичної конференції Національний університет «Львівська політехніка»: 360.
2. Мозоль, Катерина Олександрівна, Артем Павлович Плахотний. Проблеми взаємодії органів безпеки і оборони у сфері протидії злочинності в умовах воєнного стану. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: 214.
3. Шевченко, Т. В. Упровадження в систему професійної підготовки нормативів з тактико-спеціальної підготовки. 2020 р.
4. Плахотний, Артем Павлович, Застосування пристроїв для відстрілу гумових куль що знаходяться у розпорядженні поліції як засіб забезпечення публічної безпеки та порядку. ББК 67.305 А 43: 353.

СЕКЦІЯ VIII.
ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОПОМОГИ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ВИКЛИКИ ГУМАНІТАРНОГО ВТРУЧАННЯ

Капустян Артем Євгенович
курсант 2-го курсу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна
капітан поліції
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В умовах збройних конфліктів, допомога постраждалим має життєво важливе значення. Гуманітарні організації та правозахисники залучаються до надання допомоги, але це постає перед ними з численними правовими викликами та обмеженнями. Це дослідження зосереджується на актуальних питаннях, пов'язаних з правовими аспектами гуманітарної допомоги в умовах бойових дій та викликах, з якими стикаються гуманітарні організації та правозахисники.

Однією з основних нормативних рамок, що регулюють надання гуманітарної допомоги в умовах збройних конфліктів, є міжнародне гуманітарне право (МГП). МГП включає такі документи, як Женевські конвенції 1949 року та додаткові протоколи до них, а також звичаєве міжнародне гуманітарне право. Ці документи встановлюють норми та принципи, що регулюють поведінку сторін конфлікту та захист цивільного населення.

Один з ключових аспектів МГП є забезпечення доступу до гуманітарної допомоги. Однак, в умовах бойових дій, забезпечення безпечного та необмеженого доступу гуманітарних організацій до постраждалих може бути складним. Відсутність безпеки, бойові дії та обмеження свободи пересування створюють перешкоди для доставки допомоги. Додатковими факторами є відмова деяких сторін конфлікту в допуску гуманітарних працівників, а також обмеження їхньої діяльності [1.]

Окрім того, умови збройних конфліктів поставляють перед гуманітарними організаціями та правозахисниками виклики щодо забезпечення захисту постраждалих. Це включає питання безпеки гуманітарних працівників, захисту медичних співробітників та медичних закладів, а також запобігання використанню гуманітарної допомоги для воєнних цілей.

У контексті допомоги в умовах збройних конфліктів також важливо враховувати відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права. Існує необхідність у забезпеченні правової відповідальності для осіб, що вчиняють злочини проти людяності, воєнні злочини та порушення гуманітарного права.

Притягнення до відповідальності злочинців є важливою складовою частиною справедливості та запобігає безкарності за вчинені злочини.

Щоб вирішити актуальні питання допомоги в умовах бойових дій, необхідно посилити співпрацю міжнародних організацій, урядів, гуманітарних організацій та місцевих структур. Крім того, важливо вдосконалювати механізми моніторингу дотримання МГП та розслідування порушень. Надання гуманітарної допомоги повинно бути безперешкодним, а доступ до неї має бути забезпечений для всіх потребуючих.

Загалом, допомога в умовах бойових дій є складним завданням, що вимагає дотримання правових норм і принципів, а також забезпечення безпеки гуманітарних працівників та захисту постраждалих. Тільки шляхом спільних зусиль міжнародного співтовариства та залученням правових механізмів можна досягти ефективної гуманітарної допомоги в умовах бойових дій і забезпечити захист прав людей, постраждалих від конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Henckaerts, J.-M., & Doswald-Beck, L. (Ред.). (2005). Звичаєве міжнародне гуманітарне право (том 1). Cambridge University Press
2. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ). (2017). База даних звичаєвого МГП. Отримано з https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul
3. Управління ООН з координації гуманітарних питань (OCHA). (2019). План гуманітарного реагування 2019. Отримано з https://www.unocha.org/sites/unocha/files/dms/OCHA%20Humanitarian%20Response%20Plan%202019.pdf
4. Рада Безпеки ООН. (2000). Резолюція 1296. Отримано з https://undocs.org/en/S/RES/1296(2000)
5. Ферріс, Е. Г., Келін, В. (Ред.). (2018). Оксфордський довідник з міжнародного гуманітарного права. Oxford University Press.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Клець Анастасія Володимирівна
здобувач вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Шарлай Анастасія Анатоліївна
здобувач вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Збройна агресія Російської Федерації та введення воєнного стану на території нашої держави є, на жаль, головним чинником, який так чи інакше впливає на всі процеси та відносини в Україні, а подекуди і далеко за її межами. Як зазначає О. Майборода, агресія проти України стала справжнім історичним випробуванням для українського суспільства, яке має визначити рівень його солідарності, патріотизму та ставлення до незалежності як найвищої цінності. Цей рівень можна оцінити за ставленням населення до таких питань, як сприйняття причин і характеру війни, адміністрації на окупованій території та встановлених нею порядків, рівень патріотичної готовності захищати свою землю від агресора, а відтак і ставлення до самого агресора, готовність платити ціну за перемогу чи мирне врегулювання, наявність спільного бачення вирішення проблем, спричинених агресією тощо [1, с. 138, 139].

Повністю погоджуючись з думкою цього науковця, слід додати, що умови війни, серед іншого, чітко виявляють рівень відповідальності громадян за свою поведінку та її наслідки, а також усвідомлення того, що сьогодні будь-яке порушення грає на руку ворогу та послаблює нашу державу. У цьому сенсі водіння в нетверезому стані є своєрідним лакмусовим папірцем, який чітко визначає, хто насправді хоче нашої перемоги, а хто, не в змозі перебороти свої ганебні бажання, вчиняє протиправні дії у такий складний для країни час.

Особливо обурює, що такі дії вчиняються тими, хто має забезпечувати безпеку та захист українських громадян, а саме правоохоронними органами. Наприклад, 12 травня 2022 року представники Державного бюро розслідувань затримали майора поліції, який збив двох пішоходів на червоне світло в Старокостянтинові. За даними поліції, офіцер перебував за кермом у стані алкогольного сп'яніння і перевищив допустиму норму алкоголю в крові в 12 разів. Постраждалі, дві жінки віком 36 та 66 років, отримали тяжкі тілесні ушкодження та перебувають у лікарні. Вирішується питання щодо повідомлення дорослому про підозру.

Повідомлення про підозру винесено за ч. 1 ст. 2861 Кримінального кодексу України (Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами особами, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння).

Чоловікові загрожує покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до п'яти років. Поліцейському загрожує покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років [2].

Не потрібно доводити чи демонструвати негативні наслідки водіння в нетверезому стані, коли водій наражає на небезпеку не лише себе, а й усіх, хто його оточує. На жаль, багато таких прикладів було в поліцейській практиці ще до війни, і ця статистика, на жаль, залишається правдивою і сьогодні. Однак зараз, коли багато наших співвітчизників гине через військову агресію Росії, жертви "нетверезого водіння" виглядають ще більш невиправданими та безглуздими і змушують переглянути питання про підвищення рівня відповідальності за такі злочини.

Питання підвищення рівня відповідальності за такі правопорушення - це питання, яке потребує вирішення.

Нагадаємо, що були прийняті законодавчі зміни щодо посилення покарання за водіння в нетверезому стані.

Нові покарання за водіння в нетверезому стані були запроваджені більше двох років тому. Так, 16 лютого 2021 року Верховна Рада ухвалила закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері керування транспортними засобами у стані сп'яніння".

Закон "Про посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху".

Метою цього закону було створення безпечних умов для учасників дорожнього руху, збереження життя і здоров'я громадян та підвищення ефективності впливу на дисципліну учасників дорожнього руху шляхом чіткого визначення правових санкцій за вчинені правопорушення та забезпечення належного рівня виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Цим законодавчим актом внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу та законів України "Про дорожній рух" і "Про Національну поліцію".

Крім того, Закон України "Про дорожній рух" посилив відповідальність водіїв транспортних засобів, змінено механізм притягнення до відповідальності за зафіксовані адміністративні правопорушення в автоматичному режимі, скасовано накопичення штрафних балів; легалізовано використання поліцією засобів відеофіксації з обов'язковим долученням відеозаписів до поліцейської справи.

Також було узаконено використання поліцейськими засобів відеофіксації з обов'язковим долученням відеозапису до протоколу про адміністративне правопорушення тощо [3].

На жаль, на думку експертів, прийняття цього закону не дало бажаних результатів. Статистика щодо керування транспортними засобами у стані сп'яніння свідчить про збільшення кількості таких правопорушень: якщо станом на 31.12.2020 р. було зафіксовано 104 917 правопорушень, за які Національна поліція склала адміністративні протоколи, то за аналогічний період 2021 року кількість таких правопорушень зросла до 108 869 (день набрання чинності законом - 17.03.2021 р., що дало змогу порівняти ці періоди) [4].

Статистика правопорушень, пов'язаних з керуванням у стані алкогольного сп'яніння, є дуже вражаючоюНаприклад, за словами заступника начальника Департаменту патрульної поліції Олексія Білошицького, у 2021 році процесуальні

документи було складено на 133289 водіїв з ознаками алкогольного та наркотичного сп'яніння. У 2020 році цей показник становив 129480 водіїв. Лише за січень 2022 року зафіксовано 6567 випадків керування транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння [5]. Від початку війни кількість нетверезих водіїв не зменшується. Наприклад, лише у Львівській області з 24 лютого працівники патрульної поліції наклали 492 штрафи за статтею 130 КУпАП (керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції).

За цей період в області сталася 31 дорожньо-транспортна пригода через керування транспортними засобами в стані алкогольного сп'яніння, в яких одна людина загинула і ще троє отримали травми. У зв'язку з цим вимоги громадських організацій узаконити конфіскацію автомобілів п'яних водіїв на користь Збройних сил України є цілком виправданими. Слід зазначити, що подібні заходи проти п'яних водіїв вже діють у шести областях: Вінницькій, Волинській, Житомирській та Закарпатській та Рівненській. За даними активістів, з початку березня у Рівненській області вже вилучено понад 200 автомобілів [6]. Ми вважаємо, що такі вилучення можуть бути дуже ефективним превентивним заходом для водіїв з низьким соціальним статусом, особливо під час війни.

Законодавець також дотримується такої позиції, про що свідчить

реєстрація у Верховній Раді законопроєкту №7382 від 17.05.2022 "Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за керування транспортними засобами у стані сп'яніння у воєнний час". Законопроектом передбачається доповнення статті 130 КУпАП новою частиною, яка передбачає можливість конфіскації транспортного засобу для передачі на потреби Збройних Сил, Міністерства внутрішніх справ або державної служби з надзвичайних ситуацій у таких випадках керування транспортним засобом особою, яка перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів або інших одурманюючих речовин в умовах воєнного чи надзвичайного стану [7].

Тому питання запровадження ефективних заходів боротьби з правопорушеннями, пов'язаними з керуванням транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння, залишається відкритим і актуальним. Враховуючи неабияку здатність українських громадян об'єднуватися для вирішення нагальних проблем, особливо у складні часи, хотілося б висловити щиру надію, що наше свідоме суспільство об'єднається і в цьому випадку. Результати діяльності громадських організацій (зокрема, Громадського комітету транспортної безпеки, Асоціації безпеки дорожнього руху та ін.), спрямованої на викриття, оприлюднення та притягнення до відповідальності винних у цих злочинах (у тому числі високопосадовців), наочно демонструють ефективність такої єдності.

Список використаних джерел:

1. Майборода О.М. Консолідація українського суспільства в умовах російської агресії: проблема пошуку оптимальних політичних рішень. Наукові записки. Вип. 5-6 (91-92). С. 138–157. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/maiboroda_konsolidatsiia.pdf.
2. ДБР затримало майора поліції за п’яну ДТП з пішоходами у Старокостянтинові. zaxid.net. URL: https://zaxid.net/dbr_zatrimalo_mayora_politsiyi_za_pyanu_dtp_z_pishohodami_u_starokostyantinovi_n1542685

3. Прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху». rada.gov.ua. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/203384.html.
4. Мамка Г. Штрафи за нетверезе керування. Що не так? Юридична Газета Online. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/shtrafi-za-netvereze-keruvannya-shcho-ne-tak-.html.
5. В Україні озвучили страшну статистику п'яних ДТП та смертей на
6. Львівські активісти вимагають вилучати автомобілі у п’яних водіїв для армії. zaxid.net. URL: https://zaxid.net/lvivski_aktivisti_vimagayut_viluchati_avtomobili_u_pyanih_vodiyiv_dlya_armiyi_n1542286.
7. Проект Закону «Про внесення зміни до Кодексу про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за керування транспортним засобом в стані сп’яніння в умовах воєнного часу» No 7382 від 17.05.2022 р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39627.

МЕТА ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СУДДІВ

Барсук М.А.
кандидат юридичних наук
Україна

На сьогоднішній день мета правового механізму соціального захисту суддів в Україні ще не були предметом комплексного наукового дослідження (розвідки). Разом із тим, аналіз наукової літератури дозволяє дійти висновку про наявність ряду наукових напрацювань, присвячених встановленню мети соціального захисту [див., напр.: 1; 2], а так само й мети правового механізму [див., напр.: 3]. Отже можна констатувати теоретичну спроможність уточнення актуального змісту мети правового механізму соціального захисту суддів в Україні.

Спершу зазначимо, що «соціально-правове значення мети в площині права обумовлене тим фактом, що мета існування, функціонування (здійснення) будь-якого суб'єкту (предмету, процесу)» «визначає динамічну об'єктивацію цього суб'єкту (предмету, процесу) в практичній дійсності, зводячи її до певної логічної форми, розумність і раціональність якої обумовлюється достатньою адекватністю відповідної мети» [4, с. 101]. У цьому контексті погодимось із тим, що «діяльність, яка не досягає своєї мети, оскільки в дійсності не спрямована на її досягнення, не є діяльністю з досягнення задекларованої мети (якщо трудове законодавство держави формується та реалізується привносячи у практичну дійсність дисгармонію світу праці, то в такому разі декларування мети трудового права є маніпулятивним, спрямованим на маскування мети, що суперечить трудовому праву, як цивілізаційній цінності)» [4, с. 101-102]. Відповідні концептуальні зауваження можуть бути застосовані й щодо мети правового механізму соціального захисту суддів, що додатково вказує на потребу її встановлення у межах цієї наукової розвідки.

Встановлюючи мету правового механізму соціального захисту суддів в Україні зазначимо, що українськими вченими вже робились спроби з'ясувати мету аналогічних юридичних конструкцій. Приміром, О.О. Беспалов вважає, що «основна мета механізму правового регулювання – задоволення інтересів суб'єктів суспільних відносин та надання їх зв'язкам нормативного характеру, а його елементами є юридичні засоби, способи та форми, об'єднані спільним заздалегідь визначеним завданням у формі досягнення результативності у функціонуванні механізму» [3, с. 101]. Таким чином, мета правового механізму соціального захисту суддів в Україні може бути зведена до:

1) *задоволення певних інтересів суддів, суспільства та держави у соціальній та інших сферах соціального буття шляхом задоволення інтересу суддів в їх соціальному захисті, що в практичній дійсності досягається, коли досягнута мета соціального захисту зазначеного кола працівників*. Окреслений аспект мети зазначеного правового механізму вказує на те, що соціальний захист суддів – це не лише соціально-правове явище, в якому потребують відповідні працівники з особливим трудоправовим статусом, але й суспільство та держава загалом, адже такий захист служить законним інтересам суддів, суспільства та держави, визнаючи взаємозв'язок цих суб'єктів соціального права України;

2) *забезпечення правової нормативності взаємодії суб'єктів, які забезпечують соціальний захист суддів, між собою та з суддями, а також суддів між собою з метою*

захисту свого права на соціальний захист, та на реалізацію цього суб'єктивного права. Вказане означає, що цей правовий механізм спрямовується на: а) створення нормативно-правової основи, яка регламентуватиме законну (таку, що відповідає вимогам ч. 2 ст. 19 Конституції України) взаємодію суб'єктів, залучених до процесу забезпечення соціального захисту суддів (насамперед, стосується відповідних органів публічної служби в системі правосуддя Україна та поза цією системою, а також суб'єктів громадянського суспільства); б) створення дієвої інституційної основи соціального захисту суддів.

Отже, можемо дійти висновку, що метою правового механізму соціального захисту суддів в Україні слід вважати створення та підтримку існування оптимальних умов функціонування системи соціального захисту відповідного кола працівників, за яких у належному вигляді досягається мета соціального захисту суддів (також суддів у відставці). Таким чином можемо дійти висновку, що розглядуваний нами правовий механізм є *механізмом забезпечення належного рівня соціальної безпеки суддів в Україні*.

Узагальнюючи викладене в науковій розвідці зазначимо, що соціальний захист є соціально-значимим елементом політики соціальної, правової та демократичної держави [5, с. 63] й соціальний захист суддів не є виключенням з цього правила. Цю тезу підтверджує аналіз актуальної мети правового механізму соціального захисту суддів, що слугує задоволенню законних інтересів суддів у соціальній сфері, а також пов'язаних із забезпеченням соціальної безпеки суддів інтересів суспільства та держави. Отже, досягаючи своєї мети правовий механізм соціального захисту суддів сприяє створенню гармонійного та справедливого (зокрема, інклюзивного) суспільства, в якому забезпечення соціально безпечного буття суддів відбувається без шкоди для незалежності та самостійності судової влади.

Список використаних джерел:

1. Безусий В.В. Мета соціального захисту державних службовців. *Соціальне право*. 2018. № 3. С. 80-84.
2. Соколов В.М. Мета соціальної безпеки державних службовців. *Юридична наука*. 2020. № 9 (111). С. 232-237.
3. Беспалов О.О. Структура механізму системи соціального забезпечення суддів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 33-2, Т. 2. С. 172-176.
4. Гладкий В.В. Мета трудового права як сучасної цивілізаційної цінності. *Соціальне право*. 2021. № 3. С. 99-105.
5. Павліченко О.В. Мета соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби. *Соціальне право*. 2021. № 2. С. 63-69.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТЯГНЕНЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Терепищий Єгор Сергійович
здобувач вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Миронюк Роман Вікторович
Викладач кафедри
Адміністративного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Суспільна небезпека транспортних правопорушень має два аспекти: по-перше, виникає небезпека для життя та здоров'я людей; по-друге, заподіюється або створюється загроза заподіяння матеріальної шкоди і, водночас, порушується безпечна робота самого транспорту.

Для прикладу розглянемо статистику правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху за 2020 рік. За даними Національної поліції України, з початку року кількість дорожньо-транспортних пригод зі смертельними наслідками зросла на 33% порівняно з аналогічним періодом минулого року, при цьому на 35% більше загиблих і травмованих. Так, за січень-лютий 2020 року сталося загалом 24 698 дорожньо-транспортних пригод, з яких 3 638 - зі смертельними наслідками, в яких 500 осіб загинуло та 4 633 було травмовано. Катастрофічними є також цифри дитячого травматизму в ДТП. Лише за два місяці на дорогах країни загинуло 20 дітей, що на 42,9% більше, ніж за попередній період, та 498 дітей (на 37,2% більше) отримали різні види травм [1].

Негативна динаміка зростання дорожньо-транспортного травматизму спостерігається майже в усіх регіонах України. За статистикою, найбільша кількість ДТП припадає на зіткнення та наїзди на пішоходів. Як і в попередні роки, основними причинами ДТП залишаються перевищення безпечної швидкості руху, порушення правил маневрування, порушення правил проїзду перехресть, недотримання дистанції та керування транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння.

Водночас різко зросла кількість ДТП через втому та сонливість водіїв за кермом, порушення правил проїзду перехресть та незадовільне утримання доріг і вулиць.

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає такі санкції за порушення правил дорожнього руху, як штраф, позбавлення права керування транспортними засобами, громадські роботи та адміністративний арешт. З метою усунення негативного впливу окремих законодавчих положень в частині заходів забезпечення дотримання правил дорожнього руху його учасниками, а також забезпечення ефективної відповідальності осіб, які вчиняють адміністративні правопорушення, законодавець вніс зміни до КУпАП, якими виключено положення про дію адміністративного стягнення у вигляді штрафних балів, що накладаються на громадян за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі (п. 2-1 ч. 1 ст. 24, ч. 2 ст. 27, ст. 27-1, п. 2 ч. 1, 2 ст. 122 КУпАП) [2].

Серед особливостей запровадження адміністративної відповідальності - нова система фіксації порушень швидкісного режиму. По суті, якщо водій перевищує швидкість, система визначає власника (фізичну чи юридичну особу) за номером автомобіля, на якого буде накладено штраф. Штраф буде надіслано порушнику рекомендованим листом за місцем реєстрації протягом трьох днів. Крім того, водій може бути проінформований про правопорушення за допомогою: SMS або електронної пошти, якщо подасть запит до МВС, на сайтах МВС та Національної поліції в електронній скриньці водія, у прикордонній службі при перетині кордону (якщо автомобіль був ввезений на територію України нерезидентом).

Автомобілісти мають 10 днів на оскарження та 30 днів на сплату штрафу. У 2020 році планується збільшити розмір штрафів за низку правопорушень. Зокрема, за перевищення швидкості більш ніж на 50 км/год - 3400 грн (зараз 510 грн), за втечу з місця ДТП - 3400 грн (зараз 255 грн), за керування транспортним засобом особою, яка не має права керування - 10 200 грн (зараз 510 грн).

Штраф за автомобіль з порушенням митних правил становитиме від 85 000 до 170 000 гривень, а за перевезення дітей без дитячого крісла - 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або 510 гривень, за перше порушення і 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або 850 гривень, у разі повторного порушення протягом року.

Новий закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення доступу до інфраструктури зарядних станцій для електромобілів" посилить контроль за порушеннями, вчиненими водіями електромобілів. Зокрема, штраф для тих, хто не дотримується правил паркування та стоянки таких авто і створює перешкоди на дорогах, становитиме від 340 до 510 гривень. Інспектори будуть уповноважені евакуйовувати такі авто, для чого закон передбачає зелені номери та знаки.

З 1 січня, згідно з новими правилами, в Україні почнуть штрафувати автомобілі на єврономерах: розмір штрафу становитиме від 85 000 до 170 000 гривень, а штраф за використання авто на єврономерах у комерційних цілях - 34 000 гривень.

Наприкінці 2019 року було ухвалено закон про штрафи за перевезення дітей без дитячого крісла: за перше порушення передбачено штраф у розмірі 510 грн, за друге - 850 грн. Штрафи за перевезення дітей у кузові вантажівки та за перевезення груп дітей у нічний час однакові.

З 1 липня 2020 року в Україні запроваджуються нові штрафи за керування транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння: одноразове порушення коштуватиме 10,2 тис. грн з позбавленням прав на один рік, повторне - 40,2 тис. грн з позбавленням прав на 5 років [3].

Виходячи з вищевикладеного, можна сказати, що вітчизняний законодавець намагається покращити ситуацію на дорогах, вносячи певні зміни до законодавства, але, незважаючи на динамічність та детальне опрацювання, все ще залишається багато прогалин та суперечностей, які, зважаючи на їх зростаючу важливість, потребують ще більшої уваги з боку громадян та держави.

Список використаних джерел:

1. Смертельні дороги: з початку року кількість загиблих і травмованих в ДТП зросла на 35%. URL: http://medtransvp.com.ua (дата звернення: 24.05.2020).
2. Скасовано штрафні бали за порушення ПДР. https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/skasovano-shtrafni-baly-za-porushennya-pdr/(дата звернення: 01.06.2020).
3. Як зміняться штрафи за порушення ПДР для водіїв у 2020 році. https://www.032.ua/news/2659423/ak-zminatsa-strafi-za-porusenna-pdr-dla-vodiiv-u-2020-roci

СЕКЦІЯ ІХ.
ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОНАННЯ ВПРАВ У РУСІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В МАЙБУТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Мігрін Б.О.
курсантка 2 курсу ННІПФПНП
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник*:* Плахотний А.П.
Старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Під час проходження навчання в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що знаходяться під управлінням Міністерства внутрішніх справ та здійснюють підготовку поліцейських, завдання яких будуть забезпечувати захист прав і свобод людини й протидіяти злочинності, для курсантів проходять заняття з такої навчальної дисципліни, як вогнева підготовка. Оскільки, під час виконання цих важливих і небезпечних завдань можуть виникнуть підстави для застосування чи використання вогнепальної зброю, або ж доведеться застосувати її аби зберегти своє життя. А також в наш час актуальним питанням є протидія загрозам при загостренні військових дій та можливій окупації. Міністерство внутрішніх справ взагалі, а також Національна поліція, зокрема, входять до складу сектору безпеки і оборони України. Сьогодення, поряд з підготовкою та веденням звичайних військових дій, вимагає посилення уваги і обробки проведення комплексу заходів з підготовки до боротьби з силами спецоперацій, диверсійно-розвідувальними силами, мобільними угрупованнями противника, що прорвалися на територію країни, іншими антидержавними збройними формуваннями на всій території країни, а можливо і під час окупації певних територій України.

Тому важливість цих занять дуже висока, оскільки вони дають майбутнім поліцейським розуміння щодо основних підстав застосування та використання вогнепальної зброї, які визначенні в Законі України «Про Національну поліцію». А також надають основні знання, щодо матеріальної частини зброї, тактико-технічних характеристик, особливостей, затримки та їхнє усунення, порядку чищення зброї та великий перелік багажу знань, який буде застосовувати майбутній поліцейський. Але слід звернути увагу на практичні вправи, важливість яких неможливо оцінити, оскільки вони надають можливість зрозуміти що таке зброя і відчути її особливості. На таких практичних заняттях майбутній поліцейський отримає навички, які спрямованні на підготовчі (сприяють засвоєнню форми, техніки рухів), і розвиваючі, які спрямовані на виховання фізичних якостей (сили, швидкості, витривалості і т.ін.) [2].

Тобто кожне практичне заняття дозволяє отримати необхідні знання, що неможливо передати в теоретичній формі. Але найбільшого впливу на розвиток має виконання навчально-практичних стрільб, які дозволяють отримати як підготовчі, так і розвиваючі навички, що дозволять підготовитись до проблем, що можуть виникнути під час виконання своїх повноважень. Тому за для більш ефективного передачі знань були систематизовані вправи за своєю складністю, починаючи в зафіксованій стійки та закінчуючи вправами, які необхідно виконувати в русі, за укриттям, чи отримавши поранення.

Особливість виконання цих вправ полягає в обмеженні часі та необхідності влучно потрапити в мішені, аби отримати позитивну оцінку й вкластися в норматив, який визначений в теоретичному викладі в навчально-науковому посібнику. Наприклад, на виконання вправи двадцять другої необхідно вкластись у 25 секунд, при цьому маючі два магазина по два патрони в кожному, змінюючи укриття та точно влучати в визначенні зони мішені [3]. Тобто виконання цієї вправ дозволить отримати навички, щодо швидкого зміни укриття, бойової заміни магазину, зміни положення та прицілювання з різних положень в мішень. Таким чином, виконуючі лише одну вправу майбутній поліцейський отримає великий багаж знань і навичок, які необхідні будуть під час застосування вогнепальної зброї, якщо на це будуть підстави. А переглянувши інші вправи, що визначенні в навчально-науковому посібнику, можливо зробити висновок, що кожна вправа спрямована на розвивання навичок, які виражаються у швидкій реакція, розумінні ситуації, автоматизації дій, швидкому пересуванні, влучності та інших факторів й навичок, які будуть застосовуватися під час виконання покладених на поліцейського повноважень.

Список використаних джерел:

1. Плахотний А.П. Вогнева підготовка, як основа службово-бойової діяльності поліцейських в сучасних умовах воєнного стану / А.П. Плахотний // Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 30 черв. 2022 р.). – Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 62-63
2. Навчання поліцейських на початковому етапі вогневої підготовки: методичні рекомендації / кол. авт.; за заг. ред. к.ю.н., доц. Поливанюка В.Д. Дніпро: ДДУВС, 2019. 52 с.
3. Вогнева підготовка: навчально-методичний посібник. Володимир ТИМОФЄЄВ, Анатолій НАТОЧІЙ, Юрій ВОЛКОВ, Олександр НІКОЛАЄВ, Олег КУЗНЕЦОВ – Дніпро: ДДУВС 2020. – 220с.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМ АЛГОРИТМУ MARCH НА ВІЙНІ

Помаз Анастасія
курсант
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Плахотний Артем Павлович
Старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Алгоритм MARCH в концепції TCCC (Tactical Combat Casualty Care) рекомендується застосовувати на другому етапі роботи - Tactical Field Care, кажучи по іншому , у жовтій або зеленій зоні, коли ви вже не знаходитесь під вогнем та можете зосередитись на наданні допомоги пораненій особі в повному обсязі. Алгоритм визначає порядок дій в наданні допомоги пораненому.

Алгоритм MARCH можна тлумачити так: M (Massive bleeding) - Масивна кровотеча.,A (Airway Management) - Управління дихальними шляхами., R (Respiration) - Дихання.,C (Circulation) - Циркуляція.,H (Head injury / Hypothermia / Hypovolemia) - Травма голови / Гіпотермія / Гіповолемія.

M - масивна кровотеча Роботи будуть продовжені там, де роботи закінчились у червоній зоні. Перевіряємо якість зупинки кровотечі: наскільки добре накладено джгут. При цьому кровотечу слід зупиняти джгутом, який за його наявності слід замінити кровоспинним засобом або пов'язкою, що давить.

A - Управління дихальними шляхами Якщо постраждалий не спілкується з рятувальником, перевірте його дихання: закиньте голову назад, щоб відкрити дихальні шляхи, загляньте йому в рот, за потреби очистіть і перевірте дихання.

R – Дихання Розкриваємо грудну клітину та оглядаємо її на наявність ран. Нанесіть оклюзійну пов'язку на будь-які рани на грудях, пахвах і шиї. Оглядаємо переломи ключиці, грудини та ребер. Перевіряємо спину.

C – Циркуляція Під час початку алгоритму потрібна повторна перевірка раніше виконаного контролю кровотечі. Перевіряємо джгут, накладаємо його додатково або при необхідності замінюємо джгут на давлючу пов’язку з гемостатиком.

H - Травма голови / Гіпотермія / Гіповолемія. Для виявлення симптомів черепно-мозкової травми необхідно перевірити: голову на наявність садна, синців та переломів, синці навколо очей – за відсутності ознак травми носа, симетричність зіниць.

Насамперед, не забувайте про особисту безпеку. Обов'язково надягайте медичні рукавички на початкових етапах, якщо ви цього ще не зробили!Нагадуємо, що за протоколом TCCC пораненому, який непритомний і дихає в бойових умовах, допомога не надається - він вважається загиблим. Але якщо ще є можливості та засоби його врятувати, то потрібно зробити все можливе..

На мою думку це найбільш ефективний алгоритм дій, який потребує застосування не тільки в зоні бойових дій так і в діяльності поліції. [1].

Список використаних джерел:

1. ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ. - ПП «МВЦ «Медінформ» - К„ 2016. - 146 с.

СЕКЦІЯ X.
АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВПЛИВ ПРИПОСІВНОГО ВНЕСЕННЯ КОМПЛЕКСНОГО ДОБРИВА RENOVATION FUERZA НА БІОЛОГІЧНУ ВРОЖАЙНІСТЬ СОНЯШНИКА В СХІДНОМУ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Воропай Юлія Володимирівна
канд. с.-г. наук, асистент кафедри рослинництва
Державний біотехнологічний університет, Україна

Серед технічних культур, олійні займають чільне місце в структурі посівних площ. Головною олійною культурою України є соняшник, посівні площі якого становлять близько п'яти мільйонів гектар. Така тенденція розширення посівів соняшника пояснюється значним попитом на соняшникову продукцію як в Україні так і світі, а також досить високою ціною за насіння (15 тис. грн за тонну), що майже втричі більше вартості за насіння зернових культур. Збільшення врожайності та валових зборів соняшника, головна задача виробничників. Її вирішення в значній мірі визначається удосконаленням технологічних заходів вирощування культури, серед яких важливе значення має система удобрення.

У зв'язку з цим на дослідному полі Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва у 2020–2021 рр. було проведено дослідження з вивчення впливу різних доз припосівного внесення комплексного добрива Renovation Fuerza зі стимулятором росту на врожайність соняшника.

Ґрунт представлений чорноземом типовим середньогумусним важко-суглинковим на карбонатному лесі. Погодні умови вегетаційного періоду років дослідження були типовими для району Східного Лісостепу України. Даний однофакторний дослід закладено системним методом у трьох повтореннях у трьох ярусах, відповідно до загальноприйнятої методики Б.О. Доспєхова. Загальна кількість облікових ділянок у досліді – 12. Загальна площа посівної ділянки – 112,0 м^2. Площа облікової ділянки – 84,0 м^2. Кількість варіантів у досліді чотири: абсолютний контроль (без добрив); виробничий контроль (припосівне внесення $N_{16}P_{16}K_{16}$); припосівне внесення Renovation Fuerza – 80 кг/га; припосівне внесення Renovation Fuerza – 100 кг/га. Renovation Fuerza – комплексне добриво з мікроелементами, до складу якого входять амінокислоти та солі гумінових кислот. Частка азоту, фосфору та калію в добриві становить 8 %, 14 і 6 % відповідно. Також це добриво містить 13 % сірки, 2,5 % калію, 2,0 % магнію, 1,0 % заліза і 0,1 % цинку. Вміст гумінових кислот у добриві становить 6,0 %, протеїногенних амінокислот оптично-активної *L*-конфігурації – 0,5 %. Добрива Renovation Fuerza виготовлені із застосуванням технологій – Microvit, Duramon, Protect, Prolife, Actibion, SOP.

Дослідження проводили з ранньостиглим гібридом соняшнику – Командор компанії ЛІСТ. Гібрид інтенсивного типу, відмінно реагує на внесення мінеральних добрив. Характеризується високою стійкістю до вилягання та обсипання, посухостійкий. Гібрид стійкий до семи рас вовчка (А–Н), добре протистоїть іржастим

хворобам, борошнистій росі, стійкість до сірої гнилі, фомозу на рівні семи балів, до білої гнилі – 8 балів. Тривалість вегетаційного періоду становить 111–115 днів. Потенціал урожайності сорту перевищує 5,0 т/га. Вміст олії в насінні становить 50–52 %. Гібрид середньорослий – 170–180 см. Оптимальна густота рослин перед збиранням складає біля 55–60 тис. шт./га.

За результатами досліджень встановлено, що найвищу біологічну врожайність насіння соняшнику в 2020 року – 3,27 т/га, отримали на варіанті передпосівного внесення комплексного добрива Renovation Fuerza у дозі 100 кг/га. Біологічна врожайність насіння в цьому варіанті істотно перевищувала показник отриманий на виробничому контролі (прибавка – 0,33 т/га), на абсолютному контролі (прибавка – 0,78 т/га) та варіанті передпосівного внесення добрива Fuerza у дозі 80 кг/га (прибавка – 0,05 т/га) відповідно. У 2021 році спостерігалась аналогічна тенденція, припосівне внесення добрива Renovation Fuerza у дозі 100 кг/га забезпечило істотне підвищення врожайності насіння соняшника. За проведеним статистичним аналізом біологічна врожайність насіння соняшника істотно перевищувала показники на всіх інших варіантах. У середньому за повтореннями вона становила 3,67 т/га, що на 0,76, 0,31 і 0,12 т/га вище порівняно з першим, другим і третім варіантами досліду відповідно. Отже, в погодних умовах 2020–2021 рр. найвищі показники врожайності гібриду соняшника Командор 3,27 і 3,67 т/га отримано на варіантах припосівного внесення добрива Renovation Fuerza у дозі 100 кг/га.

ПІРАКАНТА ЯСКРАВО-ЧЕРВОНА (*PYRACANTHA COCCINEA* M.ROEM.). –ПЕРСПЕКТИВНИЙ ВИД ДЛЯ ДЕКОРАТИВНОГО САДІВНИЦТВА

Ковригін Вадим Миколайович
здобувач вищої освіти лісогосподарського факультету
Національний лісотехнічний університет України, м. Львів, Україна

Вступ. Актуальна потреба в збільшенні та розширенні списку рослин, які можуть бути використані для озеленення, стимулює вивчення та використання нових видів деревних рослин. До таких перспективних видів належить піраканта яскраво-червона (*Pyracantha coccinea* M. Roem.) **[4]**. Цей чагарник має не тільки декоративні, а й харчові, захисні та медоносні властивості, що значно пришвидшує ріст його популярності в озелененні. *Pyracantha* була названа К. Ліннеєм як *Mespilus pyracantha* (Linnaeus, 1753), згодом перевизначена Медікусом – *Crataegus pyracantha* (Medicus, 1789), Спачем – *Cotoneaster pyracantha* (Spach, 1834), Рьомером – *Pyracantha coccinea* (Roemer, 1847).

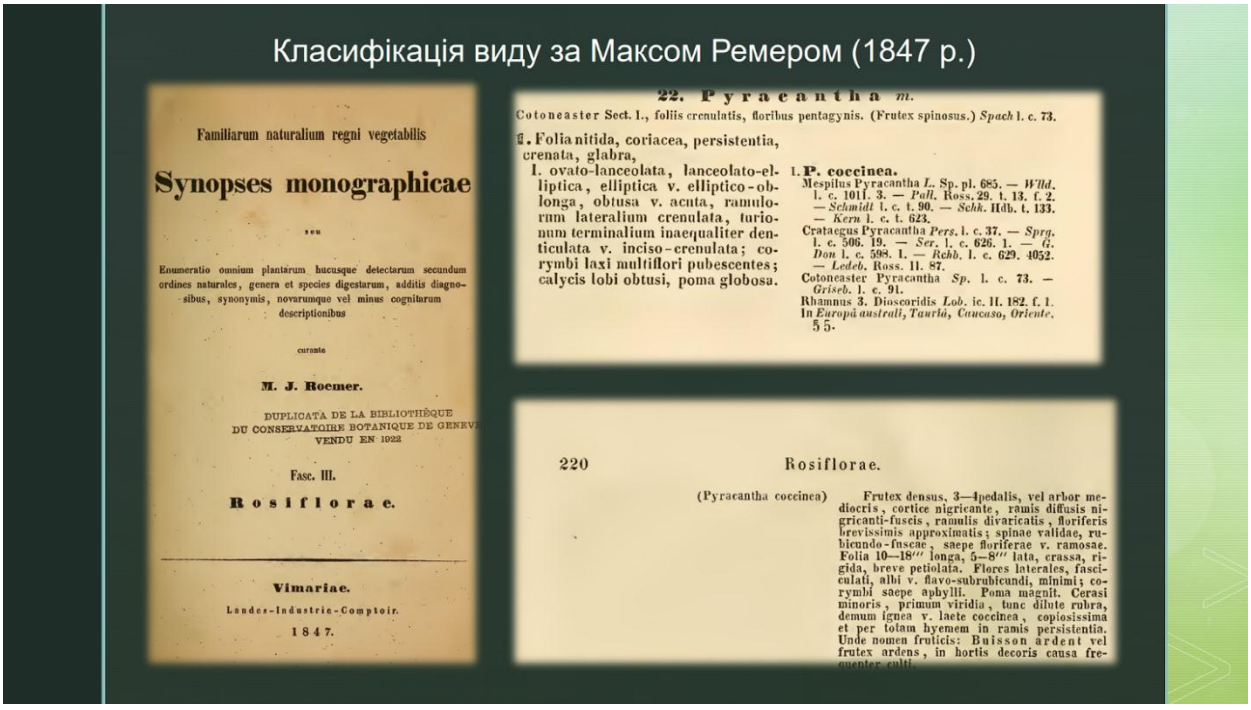

Рис. 1. **Класифікація виду за Максом Ремером (видання 1874 р.).**

Рід *Pyracantha* за систематичним **с**писком сучасних рослин The Plant List включає в себе 11 прийнятих назв та родини Розових (*Rosacea*e). Цей інтернет-проект виник в результаті співпраці між Королівськими ботанічними садами в К'ю і Міссурійським ботанічним садом. У проекті об'єднані бази даних цих установ та інших учасників [3].

В Україні *Pyracantha coccinea* було введено в культуру в 1629 році в західній частині Південного берега Криму, а в 1833 році згадано в переліку рослин, що поповнили колекцію Криворізького ботанічного саду [1,2]. Сьогодні інші види роду ростуть переважно в ботанічних садах та дендропарках України. Вид поширений в Південній Європі на схід до Кавказу та Західної Азії в Албанії, Болгарії, Франції, Греці,

Ірані, Італії, Криму, Іспанії, Туреччині. Росте на кам'янистих схилах, узліссях, галявинах, в заростях чагарників.

Його ще називають "палаючий кущ, вічнозелений терен", через те, що він не скидає свої плоди взимку. Піраканта походить від грецьких слів *pyr*, що означає вогонь і ***acanthos*** – окантовка.

Мета дослідження. Визначити оцінку декоративних ознак *Pyracantha coccinea*, яка представлена на території ботанічного саду НЛТУ України.

Pyracantha coccinea це напівчнозелений кущ. Рослина має життєву форму великого куща або невеликого деревця. Прямостоячі або розлогі чагарники виду можуть досягати висоти до 3 м з широкою кроною до 5 м в діаметрі, яка сформована розгалуженими, колючими, довгими, червонувато-бурими гілками Ззовні нагадує види з роду кизильник (*Cotoneaster*), проте на відмінну від нього, піраканта має пагони, які покриті колючками, довжиною від 0,5 до 2,5 см.

Листки почергові, темно-зелені, блискучі, товсті, жорсткі, ланцетні або продовгувато-еліптичні, верхівка тупа, рідше гостра, по краю городчасті, довжиною від 2,0 до 5,0 см та шириною від 0,7 до 1,5 см. Молоді листки знизу слабо опушені, а пізніше стають голими, черешкові або сидячі. Черешки до 2,5 мм довжиною, також опушені, прилистки довжиною 4-8 мм. Взимку набувають бурого відтінку.

Рослина однодомна з квітками діаметром 6-8 мм з дрібними білими або рожево-жовтими пелюстками в кількості 5 шт., опушені, ароматні, на коротких черешках, зібрані в щитки до 4 см в діаметрі. Квітконоси довжиною 3-10 мм, покриті грубими волосками. Квітка має повстисто опушену чашечку довжиною близько 3 мм, трикутні чашолистки та червоні пиляки. Чашолистки, пелюстки і тичинки зрослі при основі в м'ясисту квіткову трубочку. Гінецей синкарпний повністю занурений в гіпантій, мезоендокарпій лігніфікується, формуючи кісточки, в яких сховане насіння. Гіпантій опушений, зав'язь нижня. Цвіте у травні-червні.

Плід – яблуко, кулястої форми, 5-6 мм в діаметрі, спочатку зелений, з часом червоніє, а в кінці має коралово-червоний, до жовтого, колір. Плодів по 2-5 штук. на плодоніжці. Плоди не їстівні, мають гіркий смак, проте не отруйні. Дозрівають восени і залишаються на пагонах протягом зими. Кількість насінин в плоді постійна – 5 шт. Маса 1000 насінин становить 4,83 г.

Рослина теплолюбна, швидкоростуча, розвиває потужну кореневу систему. Плодоносить у вересні-жовтні.

Результати дослідження. Піраканти популярні як декоративні рослини в районах з м'яким кліматом. Найбільш холодостійкі особини можуть витримувати температуру до -20 °С. Фенологічні спостереження за рослинами свідчать, що розвиток вегетативних органів починається зі стійкого перевищення першого граничного показника +5°С. Розвиток репродуктивних органів, потребує вищої граничної межі ефективної температури, яка складає +10°С. Початок вегетації настає з III декади березня до II декади квітня за середньодобової температури повітря вище +10°С і накопиченні суми ефективних температур від 39°С. Розгортання листків починається через декілька днів після розпукування вегетативних бруньок за середньодобової температури 10-15ºС.

Цей вид дуже добре захищає сади завдяки гострим колючкам. Це невибаглива рослина до родючості ґрунту та освітлення. Оптимальними умовами для росту та розвитку особин піраканти є пухкі, добре аеровані, помірно зволожені ґрунти. Може бути агресивною по відношенню до інших рослин. Є хорошим медоносом, який приваблює бджіл, а плоди – птахів. Добре переносять обрізку, яку слід проводити в середині літа після цвітіння.

Розмножується насінням і живцями. Посів насіння здійснюють весною з холодною стратифікацією, або восени у відкритий ґрунт. Живцювання проводиться влітку. Живцям важливо забезпечити захист від сонячних променів, регулярний полив і обприскування протягом 2,5-3 тижнів. Пересадку молодих рослин слід проводити наступної весни. На початку другого року життя у сіянців формуються характерні для виду листки. Росте з швидкістю близько 15-20 см в перший рік.

Висновок. Таким чином, піраканта яскраво-червона є достатньо перспективною рослиною для активного використання в садівництві, озелененні міських територій та присадибних ділянок, завдяки своїй невибагливості до ґрунту, освітлення, морозостійкісті та захисним властивостям.

Завдяки високим декоративним властивостям, вид чудово себе показує у різних композиціях, настінній культурі, групах та одиночних посадках.

Список використаних джерел:

1. Івченко І. С. Історико-науковий аналіз формування і розвитку таксономії і філогенії деревних рослин флори України в XX столітті. К.: В-во Національного пед. університету ім. М. П. Драгоманова, 2001. 428 с.
2. Кохно Н. А. Курдюк А. М. Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине. Киев : Наук. думка, 1994. 188 с.
3. *Pyracantha coccinea.* http://www.theplantlist.org/1.1/browse/
4. M. J. Roemer. Familiarum Daturaliiim repi vegetabilis. Synopses monographicae. Fase 1. Веймар: M. J. Roemer, 1847. 219 с.

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СТРУКТУРИ УРОЖАЮ СОЇ ЗА ВПЛИВУ БУР'ЯНІВ, АЗОТНИХ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ ТА ГЕРБІЦИДІВ

Дикун Олексій Васильович
ORCID ID: 0000-0001-8378-8646
науковий співробітник
відділу обробітку ґрунту і контролювання сегетальної рослинності
Національний науковий центр «Інститут землеробства НААН», Україна

Соя – цінна харчова та кормова культура, яка завдяки високому вмісту в насінні збалансованого протеїну здатна успішно вирішити для людства проблему нестачі білка. Продуктивність сої залежить насамперед від ґрунтово-кліматичних та технологічних умов вирощування. Важливими аспектами сучасних технологій виробництва сої на зерно є застосування азотних мінеральних добрив та гербіцидів. Доведено, що біологічна азотфіксація сама по собі не може повністю задовольнити потреби рослин сої в азоті, тому його необхідно вносити у вигляді мінеральних добрив, що прискорює синтез хлорофілу та амінокислот, посилює фотосинтез, активує та стимулює ростові процеси, сприяє додатковій мобілізації ґрунтового азоту, а, отже, суттєво збільшує врожайність культури. Проте, значну частину внесеного мінерального азоту можуть перехоплювати бур'яни, причому їх шкідливість зростає за збільшення загальної забур'яненості посівів. Висока поглинаюча здатність кореневих систем сегетальної флори забезпечує їх значно сильнішу конкурентоспроможність порівняно з культурою. Зокрема, коефіцієнт використання мінерального азоту добрив у лободи білої (*Chenopodium album* L.) складає близько 60–70%, тоді як у сої не перевищує 40% [1]. При цьому вміст азоту у сухій речовині цього бур'яну складає 3,25 %, випереджаючи за цим показником інші сегетальні види. При достатньому забезпеченні азотом, включаючи екзогенний, лобода біла інтенсивно розвивається, пригнічуючи інші види бур'янів та ще активніше конкурує з соєю [3]. Тому використання азотних мінеральних добрив на сої неефективне без застосування селективних гербіцидів [2]. В свою чергу, зростання поглинаючої здатності кореневих систем бур'янів за дії азотних сполук веде до збільшення біологічної ефективності гербіцидів. Перевагу слід віддавати баковим сумішам селективних гербіцидних препаратів з різними механізмами дії, що розширює спектр чутливих бур'янів та мінімізує ризики появи їх резистентних популяцій.

Численними дослідженнями достовірно встановлено тісний кореляційний зв'язок продуктивності сої з багатьма елементами структури урожаю. Їх порівняльний аналіз може свідчити про ефективність застосування окремих агротехнічних прийомів у технології вирощування сої на зерно. Тому метою наших досліджень було встановити рівень впливу сумісного використання азотних мінеральних добрив та гербіцидних сумішей на формування основних елементів структури врожаю сої.

Дослідження проводили на полях відокремленого підрозділу НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» в 2017–2019 рр. Ґрунт дослідного поля – чорнозем малогумусний крупнопилуватий. Варіанти двофакторного досліду включали:

За фактором А (добрива):

1 – без добрив (контроль);

2 – N_{90}.

За фактором В (гербіциди):

1 – без гербіцидів (контроль);

2 – Примекстра TZ Голд (к.с., 31,25% S-метолахлору + 18,75% тербутилазину), 4,5 л/га;

3 – Зенкор (к.с., 70% метрибузину), 0,4 л/га + Комманд (к.е., 48% кломазону), 0,2 л/га;

4 – Базагран (в.р., 48% бентазону), 2,5 л/га + Хармоні (в.р.г., 75% тифенсульфурон-метилу), 0,008 кг/га.

Розміщення ділянок систематичне. Площа облікової ділянки 25 м^2, повторність – трикратна. Обліки забур'яненості проводили двічі за вегетацію кількісним та кількісно-ваговим методами. У структурному аналізі визначали кількість бобів та насінин з рослини, масу насінин з рослини та масу 1000 насінин.

За роки досліджень на дослідних полях відмічали змішаний тип забур'янення. Середня щільність бур'янів на необроблених контролях досягала 60 – 70 шт./м^2 (таблиця 1).

Таблиця 1

Елементи структури врожаю сої за впливу бур'янів, азотних мінеральних добрив та гербіцидів (середнє за 2017-2019 рр.)

Агрофони (фактор А)*	Гербіциди (фактор В)**	Показники забур'янення посівів		Кількість, шт.		Маса, г	
		шт./м^2	г/м^2	бобів на рослині	зерен з рослини	зерен з рослини	1000 зерен
1	1	62,1	1092,0	13,4	24,0	3,6	151,1
	2	10,9	281,7	24,8	41,9	6,4	158,9
	3	6,9	188,0	22,9	40,4	6,4	164,6
	4	14,5	264,7	21,7	39,3	6,2	160,9
2	1	71,7	1133,7	15,6	26,9	4,1	154,3
	2	12,7	291,0	25,7	46,0	7,4	167,8
	3	7,6	223,0	25,9	47,2	7,7	166,3
	4	15,0	267,0	25,8	45,6	7,4	166,4

***Примітки**: *1 – без добрив (контроль), 2 – N_{90} (90 кг д.р. азоту/га); **1 – без гербіцидів (контроль), 2 – Примекстра TZ Голд (к.с., 31,25% S-метолахлору + 18,75% тербутилазину), 4,5 л/га, 3 – Зенкор (к.с., 70% метрибузину), 0,4 л/га + Комманд (к.е., 48% кломазону), 0,2 л/га, 4 – Базагран (в.р., 48% бентазону), 2,5 л/га + Хармоні (в.р.г., 75% тифенсульфурон-метилу), 0,008 кг/га*

У видовій структурі забур'янення переважали ранні та пізні ярі бур'яни з домінуванням дводольних ботанічних видів – лободи білої (*Chenopodium album* L.) та щириці звичайної (*Amaranthus retroflexus* L.). З однорічних злакових переважали мишій сизий (*Setaria glauca* L.) та плоскуха звичайна (*Echinochloa crus-galli* L.). Застосування бакових гербіцидних сумішей забезпечувало суттєве зниження забур'яненості посівів сої. Найбільший відсоток загибелі сегетальних видів без видимих ознак фітотоксичності для культури відмічали на експериментальних ділянках із внесенням суміші ґрунтових гербіцидів Зенкор + Комманд (0,4 + 0,2 л/га), де цей показник до фази наливу бобів досягав 89%. При цьому на кінець вегетаційного періоду вказана гербіцидна суміш забезпечувала суттєве (до 80–83%) зниження маси бур'янів. Біологічна ефективність гербіцидної суміші страхових препаратів Базагран + Хармоні (2,5 л/га + 0,008 кг/га) була на рівні еталонного комбінованого гербіциду Примекстра TZ Голд.

Застосування азотних мінеральних добрив (аміачна селітра) за відносно високої норми внесення (90 кг д.р. азоту на 1 га) призводило до збільшення рясності окремих видів бур'янів–азотофілів (зокрема, лободи білої) на 10–12%, збільшуючи загальну

забур'яненість контролів. Проте за дії гербіцидів не фіксувалося суттєвого збільшення забур'яненості експериментальних ділянок, що свідчать про зростання поглинаючої здатності кореневої системи бур'янів за впливу азотних сполук і збільшення таким чином кількості токсичного агенту в тканинах.

Морфологічний аналіз снопового матеріалу показав значний вплив застосування азотних мінеральних добрив та гербіцидів на елементи структури врожаю сої. Істотне зниження конкуренції бур'янів за високої гербіцидної активності суміші ґрунтових препаратів Зенкор + Комманд навіть без удобрення кількість бобів та насінин сої з рослини зросла порівняно з контролем без гербіцидів відповідно на 9,5 та 15 шт. з рослини. За сумісного використання добрив та гербіцидів щодо абсолютного контролю ці цифри зросли до 12,5 та 23,2 шт. або майже на 50%. Аналогічні результати отримані і при аналізі маси насінин з рослини і маси 1000 насінин. Так, застосування лише азотних мінеральних добрив на безгербіцидних контролях збільшило масу зерен з рослини на 0,5 г, а масу 1000 насінин на 3,2 г. Водночас, знищення бур'янів гербіцидними сумішами збільшувало ці показники на 2,6–3,3 г та 7,8–13,5 г. Комплексне застосування азотних мінеральних добрив та гербіцидів забезпечувало максимальне зростання обох структурних показників порівняно з абсолютним контролем. Так, за внесення мінерального азоту в нормі N_{90} та застосування гербіцидної суміші Зенкор + Комманд маса насіння з рослини досягала 7,7 г, що на 3,8 г або на 47% більше контролю без добрив і без гербіцидів. За таких же умов маса 1000 насінин зросла порівняно з абсолютним контролем на 15,2 г або на 10%.

Таким чином, сумісне застосування азотних мінеральних добрив та ефективних гербіцидних сумішей забезпечує високі показники основних елементів структури врожаю сої та високу продуктивність рослин. Внесення значних норм азотних мінеральних добрив без надійного захисту посівів сої від бур'янів нераціональне та призводить до суттєвого зниження коефіцієнту їх використання.

Список використаних джерел:

1. Антипова Л. К. Поглинання елементів живлення бур'янами залежно від технології вирощування люцерни насіннєвого призначення. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2017. Випуск 1 (93). С. 79–85.
2. Господаренко Г. М., Єщенко Н. Б. Окупність мінеральних добрив урожаєм сої на чорноземі опідзоленому Правобережного Лісостепу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2012. Вип. 81. Ч. 1. С. 8-14.
3. Марченко Д. І., Цюк О. А. Винос елементів живлення бур'янами з агрофітоценозу сої. *Наукові доповіді НУБіП України*. 2020. №4 (86).

СЕКЦІЯ XI.
ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ БІОДОБАВОК ЯК СМАКОВИХ СКЛАДНИКІВ У МОЛОЧНИХ ПРОДУКТАХ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Гачак Юрій Романович
ORCID ID: 0000-0003-1028-1910
кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри технології молока і молочних продуктів
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, Україна

Михайлицька Ольга Романівна
ORCID ID: 0000-0002-3727-1088
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри технології молока і молочних продуктів
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, Україна

Варивода Юрій Юрійович
кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, Україна

Воськало Вероніка Андріївна
здобувач вищої освіти факультету харчових технологій та біотехнології
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, Україна

Останніми роками велика увага приділяється молочним продуктам, що володіють високою харчовою цінністю, збагачені вітамінами та мінеральними речовинами за рахунок введення функціональних інгредієнтів [1]. Однією з вимог, що висувається до останніх, є їх натуральність. У цей же час складні екологічні умови потребують суттєвого покращення структури харчування населення за рахунок підвищення якості, біологічної цінності та смакових характеристик продуктів [2].

У харчовій промисловості продовжує розвиватися новий важливий напрям – виготовлення продуктів функціонального призначення, які є не лише джерелами пластичних речовин та енергії, але й включають немедикаментозний фактор впливу природного походження на потенційного споживача, який має помітно виражені лікувальні, профілактичні та оздоровчі властивості [3].

Особлива роль в організації такого харчування належить функціональним продуктам на основі молочної сировини, частка яких на світовому ринку молочної продукції є доволі значною та продовжує зростати [4, 5].

Перспективним є використання рослинних біодобавок нового покоління із чітко визначеними функціями, а також використання їх у технології молочних продуктів [6]. Біодобавки застосовують у різних формах: у вигляді витяжок, порошків та сиропів [7].

У зв'язку з цим, нами запропоновані дослідження щодо можливості використання нових фітосиропів спецпризначення «Вітамінний коктейль», «Пшеничний» та «Заспокійливий» як рецептурних складників у технологіях сиру «Домашній», кисломолочних напоїв (нарине, йогурт та кефір), а також фітодобавок у технології сичужних і плавлених сирів.

Виробництво кисломолочних напоїв із використанням солодких наповнювачів – сиропів «Вітамінний коктейль», «Пшеничний», «Заспокійливий» проводили резервуарним способом. При цьому при постійному перемішуванні в сквашену нормалізовану суміш вносили відповідні сиропи. Виготовлення сиру «Домашній», сичужних і плавлених сирів із фітодобавками проводили за традиційними технологіями.

На основні проведених експериментів складені промислові рецептури, запропоновано порядок та способи внесення фітодобавок, розроблено технологію молочних продуктів з добавками. Паралельно досліджували органолептичні та фізико-хімічні показники, біологічні властивості, а також показники безпеки дослідних зразків кисломолочних напоїв і сирів. Дослідні зразки володіли нормативними органолептичними показниками, характеризувались підвищеним вмістом вітамінів. Аналіз амінокислотного складу показав зміни у співвідношенні як окремих груп, так і окремих амінокислот при застосуванні фітодобавок, що підтверджує підвищення їх біологічної активності.

Отже, можна узагальнити, що застосування фітодобавок лікувально-профілактичного спрямування як рецептурних складових для традиційних молочних продуктів забезпечує належні органолептичні та технологічні характеристики, володіє нормативними показниками безпеки.

Список використаних джерел:

1. Стеценко Н.О. (2019) Використання маслянки для виробництва оздоровчого напою з комбінованим складом сировини. *Scientific discoveries: projects, strategies and development: Collection of scientific papers «ΛΌГОΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference,* October 25, 2019. Edinburgh, UK: European Scientific Platform, Vol. 1, P. 88–89. Вилучено з: https://ojs.ukrlogos.in.ua/files/journals/4/issues/23/public/23-58-PB.pdf#page=89
2. Yukalo V., Datsyshyn K., Shkilna M. (2022) Low allergenic fermented drink enriched with bioactive peptides of whey proteins. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Food Technologies*, *24* (97), 20–26. DOI: https://doi.org/10.32718/nvlvet-f9704
3. Власенко І.Г., Семко Т.В. & Іваніщева О.А. (2022) Технологія кисломолочного напою з вторинної молочної сировини. *Науковий вісник Таврійського державного агротехнологічного університету ім. Д. Моторного*, Вип. 12, том 2, С. 215–228. DOI: https://doi.org/10.31388/sbtsatu.v12i2.320. Вилучено з: http://ir.vtei.edu.ua/card.php?id=27628
4. Мінорова А.В., Романчук І.О., Даниленко С.Г., Рудакова Т.В., Крушельницька Н.Л., Потемська О.П. & Наріжний С.А. (2022) Підбір та дослідження ефективності заквашувальних препаратів З підвищеною β-галактозидазною активністю. *Продовольчі ресурси*, Т. 10, № 19, С. 88–98. DOI: https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-10

5. Мінорова А.В., Даниленко С.Г., Рудакова Т.В., Крушельницька Н.Л., Моісеєва Л.О. & Наріжний С.А. (2021) Біотехнологічні аспекти застосування штамів з β-галактозидазною активністю у виробництві ферментованих молочних продуктів. *Продовольчі ресурси*, № 16, С. 117–134. DOI: https://doi.org/10.31073/foodresourses2021-16-12.
6. Hachak, Y., Gutyj, B., Bilik, O., Nagovska, V. & Mykhaylytska, O. (2018). Effect of the cryopowder «Amaranth» on the technology of molten cheese. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 1, 11(91). 10–15. DOI: https://doi.org/10.15587/1729-4061.2018.120879
7. Nagovska, V., Mykhaylytska, O., Slyvka, N., Bilyk, O. & Hachak, Y. (2023). Influence of the biologically active supplement "Immunocort" on the production and quality of the "Mozzarella Ukrainian" cheese. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 1 (11(121)), 31–40. DOI: https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.272399

СЕКЦІЯ XII.
ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ЗОЛОШЛАКОВИХ ВІДХОДІВ ТЕПЛОВИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ

Глуховеря Микола Романович
ORCID ID: 0000-0001-6099-0219
аспірант кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

Науковий керівник: Младецький Ігор Костянтинович
ORCID ID: 0000-0002-6159-6819
д-р. техн. наук, професор,
професор кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Україна

У процесі спалювання вугільного палива на теплових електростанціях (ТЕС) утворюються золошлакові відходи. Рівень переробки цих відходів в Україні не перевищує 10% обсягу, який утворюється щороку. Основний напрямок використання цих відходів будівельна індустрія [1]. Дані відходи шкідливо впливають на навколишнє середовище і людину, займаються значні площі земель придатних для аграрної промисловості. Водночас золошлакові відходи є цінною полімінеральною сировиною. Так у золі винесення постійно присутні незгорілі частинки вугільного палива (механічний недопал). Вилучення цих частинок дозволить підвищити раціональність використання корисних копалин, знизити навантаження на вугледобувну промисловість країни, наприклад одержувані вугільні концентрати можна повторно спалювати на теплоелектростанціях або використовувати в інших галузях. Залежно від типу вугілля, що спалюється, та їх реакційних характеристик, параметрів топкового горіння коливання вмісту механічного недопалу в золі винесення ТЕС може становити від 5 до 25% протягом декількох годин. Відомо, що основний метод вилучення вугільних частинок це флотація. Отримані вугільні концентрати повинні мати зольність менше 25% для використання їх як паливо на ТЕС, мінеральна частина золи винесення повинна характеризуватись мінімальним вмістом вугільних частинок менше 5% для застосування даного продукту в будівельній індустрії. Аналіз існуючих публікацій у цьому напрямі показав, що технологічні схеми, що застосовуються а також поєднання збагачувальних апаратів не забезпечують необхідну якість кінцевих продуктів [2,3,4]. У зв'язку з цим розробка математичної моделі обчислення показників збагачення золошлакових відходів ТЕС флотаційним способом дозволить нам прогнозувати показники розділення.

Було відібрано пробу золи винесення на одному з місць зберігання відходів Чернігівської теплоелектроцентралі. Гранулометричний та мікроскопічний аналіз показав, що середня крупність частинок золи становить 50 мкм. Такий розмір частинок пояснюється тим, що чим менша крупність палива, що надходить у топку, тим ефективніше відбувається процес горіння. Еталонна крупність частинок

вугільного палива, що надходить у топку котла, повинна становити не менше 70% класу 90 мкм. Враховуючи таку тонкість подрібнення, ми використали диференціальну функцію Пуассона (1), щоб охарактеризувати розподіл частинок:

$$f(d) = \frac{1}{\overline{d}} \cdot exp\left(-\frac{d}{\overline{d}}\right) \quad (1)$$

де: $\overline{d}$ *– середня крупність подрібнення (параметр розподілу).*

Відповідно до робіт [5,6] для того щоб розрахувати очікувані показники збагачення необхідні показники розкриття сировини та сепараційні характеристики при збагаченні. Наш цінний компонент є вкрапленим і його можна охарактеризувати середньою крупністю вкраплення $\overline{d}_{ВК}$. Тоді щодо бідних і багатих зростків функція збагачуваності буде представлена чотирма складовими: відкриті рудні ($P_{РЗ}$) та нерудні ($P_{НЗ}$) зерна, багаті ($P_{РС}$) та бідні ($P_{НС}$) зростки. Згідно з отриманими формулами був проведений розрахунок розкриття золи винесення в результаті чого загальна кількість відкритих зерен вугілля дорівнює $P_{РЗ}$=0.1172, нерудних зерен $P_{НЗ}$=0.2246. Визначено значення розрахункової функції розподілу частинок по зольності. Отримані залежності дозволяють обчислювати показники розкриття вугільних частинок у золі винесення.

Нам відомі параметри розкриття сировини, тому ми розпочали розрахунок показників збагачення з використанням схеми флотації з рециклом з тією умовою, що сепараційні характеристики операцій нам відомі. Сепараційна характеристика показує нам з якою ймовірністю *P* витягується частинка в концентрат при заданому вмісті цінного компоненту. Відомо, що послідовне з'єднання збагачувальних апаратів посилює якісні показники, спробуємо оцінити ці показники для кількох операцій збагачення. Ми розглянули три схеми з двома, трьома та чотирма операціями збагачення. Зробили розрахунок сепараційних характеристик схем. При застосуванні схеми з чотирма операціями отримані кращі результати, які відповідають вимогам до вугільного концентрату. Зольність вугільного концентрату становила 21,7% при виході 21,6%. Схема із чотирма операціями сепарації представлена на рис 1. Сепараційна характеристика має такий вигляд:

$$P_{C3} = \frac{P_1 \cdot P_3 \cdot P_4}{1 - P_2 \cdot (1 - P_1) - P_1 \cdot (1 - P_3) - P_1 \cdot P_3 \cdot (1 - P_4)} \quad (2)$$

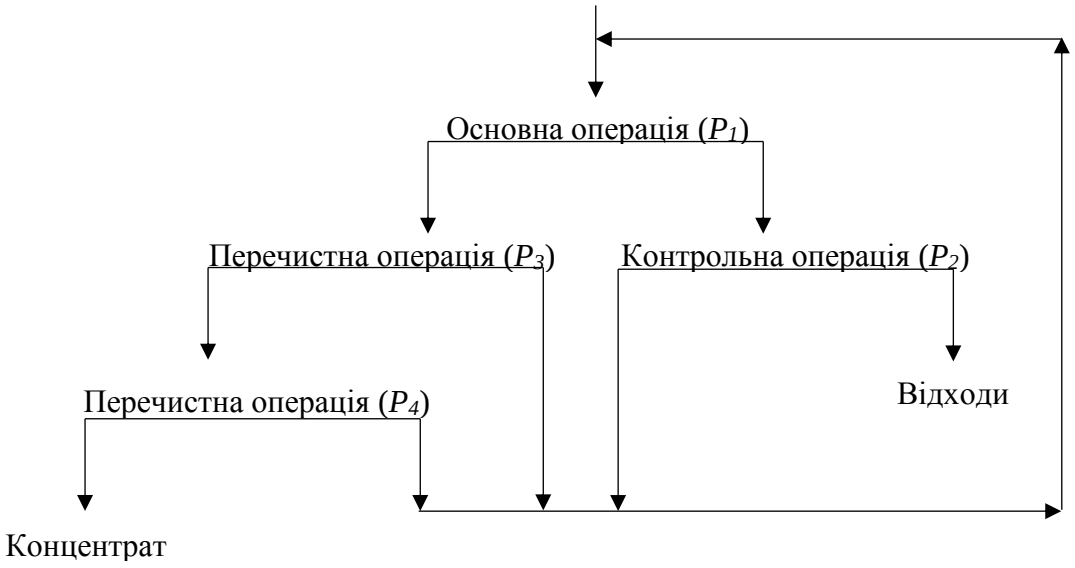

Рис. 1. **Технологічна схема з чотирма операціями сепарації**

Застосування однієї операції перечистки дозволяє отримати вугільний концентрат із зольністю до 27,9% при виході 25,5%, використовуючи дві операції перечистки можна підвищити якість вугільного концентрату до кондиційного значення зольності менше 25% при виході 21,6%.

Послідовне з'єднання збагачувальних апаратів суттєво впливає на якісно-кількісні показники сепарації. За умови, що відома сепараційна характеристика апарату та користуючись трьома величинами розкриття, можна прогнозувати показники збагачення золи винесення ТЕС.

Отримані аналітичні залежності, які дозволяють обчислювати показники розкриття та прогнозувати показники збагачення за умови, що показники подрібнення відомі.

Список використаних джерел:

1. «Використання золошлакових продуктів і гірничої породи в дорожньому будівництві. Європейський досвід і можливості для України». Офіційний сайт European Business Association [Електронний ресурс]. https://eba.com.ua/en/eva-prezentuvala-doslidzhennya-shhodo-vykorystannya-zoloshlakiv-u-dorozhnomu-budivnytstvi/
2. И.И. Мнушкин, Н.Н. Черныш (1987) Флотационное обогащение золы тепловых электростанций. *Обогащение полезных ископаемых*, 37, С. 50-54.
3. Zhang W., Honaker R. (2015). Studies on carbon flotation from fly ash. Fuel processing technology, (139), 236-241. https://doi.org/10.1016/j.fuproc.2015.06.045.
4. Ryabov Yu., Delitsyn L., Ezhova N. (2016). Flotation recovery of carbon from fly ash of coal-fired power plants using mix of kerosene with gasoil. Obogashchenie Rud, (5). https://doi.org/10.17580/or.2016.05.09
5. Младецкий И.К., Ахметшина И.В. Принцип формирования сепарационного блока // Збагачення корисних копалин: Наук.-техн. зб. – 2014. – Вип. 56 (97). – С. 72-77. http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/151630
6. Левченко К.А., Пилов П.И., Младецкий И.К. Методика аналитического расчета технологических показателей обогащения полезных ископаемых // Збагачення корисних копалин: Наук.-техн. зб. – 2014. – Вип. 57 (98). – С. 66-74. http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/151542

СЕКЦІЯ XIII.
АТОМАТИЗАЦІЯ ТА ПРИЛАДОБУДУВАННЯ

RECENT ACHIEVEMENTS IN DIFFRACTION OPTICS

Vasylkovska Inna
Ph.D., senior lecturer
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

Kozhushko Bohdan
student
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

In the realm of optics, diffraction phenomena have long fascinated scientists and engineers, offering a profound understanding of light's behavior and its interaction with matter. Over the past five years, diffraction optics has undergone a remarkable evolution, yielding groundbreaking achievements that have revolutionized various fields, from imaging and sensing to telecommunications and nanotechnology. This article explores the transformative advancements that have propelled the field of diffraction optics to new heights, ushering in a new era of possibilities.

Diffraction optics, rooted in the principles of wave interference and diffraction, involves the manipulation and control of light using specially designed structures or gratings. These structures, often nanoscale in nature, enable the precise control of light's properties, including its intensity, phase, polarization, and direction [1]. By harnessing these fundamental properties, researchers have unlocked a plethora of innovative applications, pushing the boundaries of what was once thought possible.

In the last five years, the field of diffraction optics has witnessed remarkable achievements, such as the development of ultra-compact optical devices capable of capturing high-resolution images at scales previously unattainable. These breakthroughs have had a profound impact on a wide range of disciplines, from biomedical imaging and astronomy to industrial quality control and environmental monitoring.

Furthermore, the advancement of diffraction-based techniques has led to major strides in telecommunications, with the realization of faster and more efficient data transmission [2]. These achievements have laid the foundation for next-generation communication systems that can handle the increasing demands of a digitally interconnected world.

As we delve into the notable accomplishments and cutting-edge applications of diffraction optics in the last five years, it becomes evident that the field continues to propel scientific progress and technological innovation. The transformative power of diffraction optics is poised to reshape numerous industries, offering unprecedented opportunities for discovery, advancement, and improvement in the years to come.

In the realm of imaging and sensing, diffraction optics has witnessed significant advancements over the past five years. One notable achievement is the development of super-resolution imaging techniques that surpass the limits of traditional optical microscopy. Through the utilization of engineered nanostructures, such as plasmonic

gratings or metamaterials, researchers have been able to overcome the diffraction limit, enabling imaging at the nanoscale level. This breakthrough has paved the way for enhanced visualization of biological structures, leading to a better understanding of cellular processes and disease mechanisms.

Additionally, diffraction optics has played a crucial role in the advancement of spectroscopic techniques [3]. By exploiting the unique properties of diffraction gratings, scientists have developed compact and highly sensitive spectrometers capable of analyzing a wide range of materials with unprecedented precision. These advancements have found applications in fields such as environmental monitoring, pharmaceutical analysis, and material characterization.

Diffraction optics has made remarkable contributions to the field of telecommunications, particularly in the area of optical data transmission [4]. Traditional fiber-optic systems rely on wavelength division multiplexing (WDM) techniques to transmit multiple channels of data simultaneously. However, these techniques face limitations in terms of spectral efficiency and bandwidth utilization. In recent years, diffraction-based technologies, such as spatial division multiplexing (SDM) and mode division multiplexing (MDM), have emerged as promising alternatives.

SDM employs specialized waveguide structures or mode converters to guide light in different spatial modes, effectively increasing the capacity of optical fibers. MDM, on the other hand, utilizes the orthogonal properties of light's spatial modes to transmit multiple independent data streams through a single fiber. These advancements in diffraction-based multiplexing techniques have the potential to revolutionize data transmission, offering significantly higher bandwidths and increased data rates, thereby meeting the ever-growing demands of data-intensive applications.

The field of nanotechnology has greatly benefited from the achievements in diffraction optics. By designing and fabricating nanoscale gratings and structures, researchers have been able to manipulate light in extraordinary ways, leading to advancements in areas such as nanolithography, nanofabrication, and optical trapping. Diffraction-based techniques have enabled precise control over light's intensity and phase, allowing for the creation of complex nanostructures with unprecedented precision and accuracy.

Moreover, the development of metamaterials – artificial materials engineered to exhibit extraordinary optical properties – has been driven by diffraction optics. Metamaterials have opened up new possibilities in areas such as cloaking, enhanced light-matter interactions, and efficient light absorption. By carefully designing the shape, size, and arrangement of nanoscale structures, researchers have been able to manipulate the flow of light at subwavelength scales, enabling groundbreaking applications ranging from invisible cloaking devices to high-efficiency solar cells.

The achievements in diffraction optics have paved the way for numerous emerging applications. In the field of augmented reality (AR) and virtual reality (VR), diffractive waveguides are being explored as a means to create compact and lightweight head-mounted displays with high-resolution imaging capabilities. Diffraction optics also holds promise in the development of novel sensors for environmental monitoring, biosensing, and security applications, offering high sensitivity, selectivity, and miniaturization.

Over the next two years, the field of diffraction optics is expected to continue its rapid progress, fostering groundbreaking advancements across various disciplines. In imaging and sensing, further developments in super-resolution techniques will enable even finer visualization of biological structures, facilitating new discoveries in life sciences and medical research. In telecommunications, diffraction-based multiplexing techniques like SDM and MDM are projected to become more widespread, significantly enhancing data transmission

capacities and supporting the growing demands of data-intensive applications. Additionally, the integration of diffraction optics with nanotechnology and metamaterials will lead to exciting breakthroughs in areas such as nanofabrication, cloaking, and advanced optical devices. Overall, the next two years hold great promise for diffraction optics, driving innovation and transformative applications.

References:

1. ВАСИЛЬКОВСЬКА, Інна Олегівна; КОЛОБРОДОВ, Валентин Георгійович; ТИМЧИК, Григорій Семенович. Удосконалення методів проектування дифракційних лінз. 2020.
2. KOMOROWSKI, Paweł, et al. Frequency division multiplexing of terahertz waves realized by diffractive optical elements. *Applied Sciences*, 2021, 11.14: 6246.
3. LEE, Younggeun, et al. Ultra-thin light-weight laser-induced-graphene (LIG) diffractive optics. *Light: Science & Applications*, 2023, 12.1: 146.
4. SOLTAU, Jakob; OSTERHOFF, Markus; SALDITT, Tim. Coherent diffractive imaging with diffractive optics. *Physical Review Letters*, 2022, 128.22: 223901.

СЕКЦІЯ XIV.
ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЕЛЕКТРОГЕНЕРАТОРНОЇ УСТАНОВКИ RURIS R-POWER GE1000

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Попов Станіслав Вячеславович
кандидат технічних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Левченко Юлія Вікторівна
кандидат технічних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Харак Руслан Миколайович
кандидат технічних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Басова Юлія Олександрівна
кандидат технічних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Розвиток сільськогосподарського виробництва відповідно до закономірностей технічного прогресу призводить до невпинного зростання потреби в електроенергії для виконання різноманітних функцій [1, 2]. Прагнення підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської техніки призводить до зростання кількості і потужності встановленого на них електроустаткування.

Питання зростання надійності електроенергетичної системи як комплексу генерації, перетворення та доставки енергії різним категоріям споживачів набуло особливої актуальності сьогодні [3]. Передусім це пов’язано із усвідомленням того, що під час війни не тільки промислові та сільськогосподарські підприємства, але і побутові споживачі стали вразливими до порушень функціонування системи електропостачання. Ліквідація наслідків цих аварій вимагає чималих затрат людських та матеріальних ресурсів.

Аналіз проблем, пов’язаних із впровадженням аварійного електропостачання, показує, що просте рішення можливе шляхом використання оперативно сформованого джерела живлення або локального автономного джерела живлення, яке складається з наявного електрообладнання та електростанцій різного функціонального призначення.

Аналіз інформаційних джерел показав, що потреби альтернативного живлення може задовольняти електрогенератор змінного струму різної потужності залежно від кінцевих потреб [3-6].

Поруч із цим, більшість джерел інформації, що присвячені будові та особливостям роботи електрогенераторних установок, копіюють одне одного. Деякі моменти функціонування взагалі не висвітлені. Важливим етапом під час експлуатації є перший запуск та обкатка, які здійснені авторами на прикладі бензинового генератора Ruris R-Power GE1000 (таблиця 1).

Наведені рекомендації будуть справедливі не лише для моделі електрогенераторної установки, зображеної на рисунку 1, але й інших, що подібні за конструктивним виконанням та принципом дії.

Таблиця 1

Технічна характеристика електрогенераторної установки Ruris R-Power GE1000

№ з.п.	Найменування параметру	Розмірність	Значення
1	Вид генератора	-	Бензиновий
2	Запуск двигуна	-	Ручний стартер
3	Номінальна потужність	кВт	1,0
4	Максимальна потужність	кВт	1,1
5	Кількість фаз, напруга, частота	фаз; В; Гц	1; 220; 50
6	Режим роботи	-	Резервне джерело живлення
7	Вид палива	-	Бензин
8	Спосіб утворення горючої суміші	-	Зовнішній (карбюратор)
9	Кількість тактів двигуна	-	4
10	Кількість циліндрів	-	1
11	Потужність двигуна	Вт	1100
12	Охолодження двигуна	-	Повітряне
13	Автономна робота	год.	15
14	Об’єм паливного баку	л	6
15	Габаритні розміри, L×B×H	мм	480×380×440
16	Маса	кг	27

Для запуску та експлуатації електрогенераторної установки доцільно використовувати моторну оливу із в’язкістю 10W30 або 10W40. Дешевий нафтопродукт може вплинути на подальшу роботоздатність двигуна. Важливим є використання якісного бензину марок А95 або А92.

Між бензобаком та карбюратором є кран подачі палива. Вони з’єднані між собою шлангом (паливопровід). Для захисту від потрапляння дрібних часток, пилу, бруду до дрібних деталей карбюратора під час заливання палива необхідно встановити очисний фільтр у паливну магістраль (між краном та карбюратором). Перед першим запуском необхідно злити із картера технологічну оливу. Вона була залита заводом-виробником і використовується під час складання як консервант. Для цього використовуємо спеціально передбачений маслозливний отвір (рисунок 2). Застосування суміші технологічної та робочої олив є небажаним. Рівень наповнення картера контролюється за допомогою спеціального щупа через маслозаливний отвір. Після заливання бензину відкривають кран подачі палива. Особливістю першого запуску є дотримання інтервалу близько 1 хв. між запуском та відкриванням крану подачі палива для належного заповнення карбюратора.

Рис. 1. **Загальний вигляд електрогенераторної установки Ruris R-Power GE1000**

Рис. 2. **Зливання технологічної оливи з картера**

Важливе значення має положення повітряної заслінки. У холодну пору року не рекомендується її відкривати відразу після запуску, так як двигуну потрібен час для нагрівання. Водночас тривале перебування дросельної заслінки у закритому положенні також є небажаним. При цьому може утворюватися збагачена суміш, яка призведе до утворення нагару на свічці запалювання та деталях циліндро-поршневої групи. Рекомендується після запуску перевести дросельну заслінку із закритого (2…3 с) у проміжне положення (60…90 с), потім повністю відкрити. Після запуску енергетична установка повинна працювати на холостих обертах, тобто без навантаження, протягом 2…3 хвилин.

При під'єднанні споживачів під час обкатки навантаження повинно бути 20…25% від номінальних параметрів установки. Експлуатація генератора на холостому ході тривалий час заборонена. У даному випадку одноциліндровий двигун із кривошипно-шатунним механізмом зазнаватиме ударів при роботі без навантаження. У режимі 20…25%-го навантаження генератор повинен працювати 4 цикли. Він включає 30 хвилин у режимі навантаження та не менше 15 хв. у виключеному стані для охолодження. У холодну пору року можна обійтися без включень-відключень, замінивши їх 2-ох годинною безперервною роботою.

Другим етапом обкатки є подальша робота генератора протягом 3 годин. Отже, загальна тривалість роботи становитиме 5 годин. Далі проводять заміну оливи. Подальше оновлення оливи здійснюють після 20 год. роботи (після цього часу навантаження може сягати номінального значення), потім через 50 год. Усі подальші заміни виконуються через кожні 100 год. роботи. Чистку (заміну) повітряного фільтру необхідно здійснювати через кожні 25 мотогодин.

Наведений вище ступеневий вид обкатки пов'язаний із особливостями роботи чотирьохтактного двигуна внутрішнього згоряння, який не має масляного очисного фільтра. Отже, усі часточки абразивного зносу після обкатки будуть накопичуватися в оливі. Цей абразив буде негативно впливати на циліндро-поршневу групу. Повна обкатка двигуна відбувається після перших 100 мотогодин роботи.

Окрім цього, важливе значення має правильність вимикання електрогенераторної установки. Спочатку вимикається навантаження від споживачів, а вже потім проводиться безпосередня зупинка генератора.

Отже, електрогенераторна установка в цілому має нескладну конструкцію та проста в експлуатації, проте її ефективність та довговічність роботи суттєво залежить від дотримання визначених правил її обкатки, експлуатації та технічного обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Popov S., Levchenko Yu., Popov K. Determination of optimal working parameters of technological equipment for renewable energy. Proceedings of the XXII International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. 2023. Pp. 418-420. URL: https://isg-konf.com/modern-theories-and-improvement-of-world-methods/
2. Попов С.В., Прілєпо Н.В., Попов К.С. Відновлювальні джерела постійного струму для освітлення приміщень за умов віялових відключень енергопостачання та блекауту. *Технічне забезпечення інноваційних технологій в агропромисловому комплексі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції, м. Запоріжжя, ТДАТУ, 01-25 листопада 2022 р*. Запоріжжя, 2022. С. 207.
3. Shevtsov A., Zemliany M., Ryauzova T. Non-traditional and renewable energy sources in Ukraine in the light of new European initiatives. National Institute for Strategic Studies: website. URL: www.niss.gov.ua/Monitor//november08/2.html
4. Kaletnik, G., Honcharuk, I., Okhota, Yu. The Waste-Free Production Development for the Energy Autonomy Formation of Ukrainian Agricultural *Enterprises. Journal of Environmental Management and Tourism*. 2020. 3 (43), (Volume XI, Summer). P. 513-522.
5. Зеленов Д.В. Автоматична система діагностики генераторів змінного струму. *Автоматизація та приладобудування («Automation and Development of Electronic Devices» (ADED-2020) збірник студентських наукових статей (Випуск 1)*. Харків: ХНУРЕ, 2020. С.: 180 – 185
6. Толочко О. І., Бугайчук Б. В. Аналітичний огляд систем управління пуском дизель-генератора. *Міжнародний науково-технічний журнал" Сучасні проблеми електроенерготехніки та автоматики.* 2020. С. 277-282.

СЕКЦІЯ XV.
ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ВПЛИВ ВОДИ З БУРШТИНСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА НА РОСТОВІ ПАРАМЕТРИ ПШЕНИЦІ (*TRITICUM AESTIVUM* L.)

Кравчук Віра Володимирівна
здобувач вищої освіти біологічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Антоняк Галина Леонідівна
ORCID ID: 0000-0002-1640-737X
доктор біологічних наук, професор, професор кафедри екології
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

За сучасних умов проблеми, пов'язані з екологічними аспектами діяльності теплових електростанцій (ТЕС), стають дедалі більш актуальними. Вплив ТЕС, які належать до найбільших джерел забруднення довкілля, охоплює не тільки забруднення повітря, спричинене викидами шкідливих газів, а й теплове та хімічне забруднення поверхневих вод. Тому важливе значення мають дослідження якості води у водних об'єктах, які зазнають впливу ТЕС. Одним із небезпечних в екологічному аспекті енергетичних комплексів є Бурштинська ТЕС, яка забезпечується водою з Бурштинського водосховища площею 1 260 га.

Метою роботи було дослідження впливу діяльності Бурштинської ТЕС на якість води у Бурштинському водосховищі методом біотестування.

Для оцінки впливу діяльності ТЕС на якість води використовували метод ростового тесту із застосуванням пшениці звичайної (*Triticum aestivum* L.) як тест-об'єкта. Проби води з Бурштинського водосховища для пророщування насіння пшениці відбирали в трьох точках акваторії на різній віддалі від ТЕС (2,0 км, 3,5 км і 5 км). Відповідно, формували чотири варіанти біотестування: три дослідні варіанти (Д1, Д2 і Д3) і контрольний варіант (К). У контрольному варіанті для пророщування рослин використовували відстояну водопровідну воду. Під час досліджень аналізували висоту пагона, довжину коренів і суху масу рослин. Дослід тривав впродовж 96 годин. У кожному варіанті експеримент повторювали тричі. Результати опрацьовували методами варіаційної статистики.

Результати досліджень свідчать, що під впливом води з Бурштинського водосховища, яку використовували для пророщування насіння, відбуваються неоднозначні зміни ростових показників пшениці. У варіанті Д1 виявлено вірогідне збільшення висоти пагона, у варіанті Д2 – збільшення висоти пагона і довжини кореня рослин, а у варіанті Д3 – вірогідне зменшення обох ростових параметрів порівняно з контролем. Отримані результати щодо збільшення ростових показників тест-об'єкта у варіантах Д1 і Д2 можна пояснити тим, що вода з Бурштинського

водосховища містить підвищену концентрацію біогенних речовин, зокрема нітрогенвмісних сполук, які сприяють ростовим процесам у рослинах, а в природних умовах можуть спричиняти процеси евтрофікації. Результати щодо зменшення значень ростових показників рослин у варіанті Д3 можна пояснити тим, що перед місцем відбору зразків води, використаних у цьому варіанті (5,0 км від ТЕС), у Бурштинське водосховище надходять стічні води з місцевих промислових підприємств, які можуть містити шкідливі речовини. Це призводить до погіршення якості води у водосховищі та пригнічення ростових показників тест-об'єкта порівняно з контролем.

Висновки. Під час дослідження якості води з Бурштинського водосховища методом біотестування встановлено неоднозначні зміни ростових параметрів пшениці (*Triticum aestivum* L.), яку використовували як тест-об'єкт. На отримані результати впливає віддаль місця відбору досліджуваних проб води від ТЕС, яка є джерелом забруднення водного середовища біогенними речовинами, та наявність інших промислових об'єктів на території, прилеглій до Бурштинського водосховища. Проби води, відібрані на віддалі 2,0–3,5 км від ТЕС, сприяли збільшенню значень ростових показників у тест-рослинах, а проби води, відібрані на віддалі 5,0 км від ТЕС, пригнічували ростові процеси в рослинах пшениці під час біотестування. Такі чинники потрібно враховувати під час оцінювання впливу Бурштинської ТЕС на якість води в Бурштинському водосховищі.

СТАВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ МІСТА ТОРОНТО (КАНАДА) ДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Лепецька Вікторія Тарасівна
здобувач вищої освіти біологічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Антоняк Галина Леонідівна
ORCID ID: 0000-0002-1640-737X
доктор біологічних наук, професор, професор кафедри екології
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Нині людство стикається з багатьма екологічними проблемами, тому велике значення має екологічна освіченість громадян, екологічна освіта й виховання. Важливу роль відіграє екологічна освіта дітей дошкільного і шкільного віку, скерована на виховання екологічної свідомості, формування екологічної культури, осмислення взаємозв'язків між людиною і природою. Виховання екологічної свідомості дітей значною мірою залежить від екологічної освіченості батьків, їхніх екологічних знань та усвідомлення наявності екологічних проблем.

Метою роботи було проаналізувати ставлення представників української діаспори у місті Торонто (Канада) до екологічних проблем.

Дослідження проводили за допомогою методу опитування респондентів (представників української діаспори м. Торонто) весною 2023 р. З цією метою розроблено опитувальник з 29 запитань, поділених на три блоки, з варіантами відповідей закритого і напівзакритого типу. Опитування проводили анонімно з використанням інтернет-ресурсів та усно; кожен учасник опитування мав змогу залишитись неідентифікованим. Усне опитування проводили з метою отримання детальних відповідей і залучення громадян до обговорення питань екологічної освіти та виховання. В опитуванні взяли участь 50 осіб обох статей різного віку. Опрацювання результатів проводили за допомогою ресурсів Google Forms.

Результати опитування свідчать, що представники української діаспори м. Торонто з відповідальністю ставляться до освіти своїх дітей, приділяють увагу екологічній освіті й вихованню. Екологічну інформацію доносять до дітей різними способами, від власного прикладу ставлення до природи до залучення дітей до занять в екологічних гуртках та участі в екологічних заходах. Більшість опитаних осіб виявляють зацікавлення до екологічних проблем, стану довкілля у м. Торонто, джерел забруднення довкілля та проблеми утилізації відходів. Серед екологічних проблем міста найбільше респондентів виділили шумове забруднення, на другому і третьому місцях, відповідно, забруднення повітря та проблеми, зумовлені розвитком туристичної інфраструктури. Водночас важливими проблемами респонденти вважають вирубування лісів та забруднення води. Багато учасників опитування запропонували власні варіанти відповідей щодо заходів, скерованих на покращення екологічного стану міста. Результати усного опитування свідчать, що українська громада м. Торонто бере активну участь в екологічній діяльності. У місті діють суботні українські школи та вищі навчальні заклади, де велику увагу приділяють екологічній освіті. Екологічну ситуацію в місті учасники опитування оцінили загалом нормальною, проте рекомендують частіше проводити толоки й екологічні акції та

беруть активну участь у таких заходах. Однак частина респондентів не приділяють уваги екологічним питанням, не виявляють інтересу до екологічних проблем.

Висновки. Аналіз результатів дослідження свідчить про неоднаковий рівень екологічної освіченості представників української діаспори м. Торонто. Більшість респондентів усвідомлюють важливість екологічного виховання та освіти, розвивають у дітей екологічну свідомість та бережливе ставленню до природи. Важливо те, що багато учасників опитування беруть активну участь в екологічних заходах, пропонують способи поліпшення стану довкілля в місті. Частина опитаних осіб відносно недавно переїхала до Канади з України. Увага до екологічних питань та екологічного виховання дітей свідчить про екологічну свідомість цих респондентів та належний рівень екологічної освіти, яку вони отримали в Україні.

СЕКЦІЯ XVI.
КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ARTIFICIAL INTELLIGENCE - CRITERIA, COMPONENTS, FORM. ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Pariiar D.
student
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

O. S. Gubaryeva
PhD, Associate Professor
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Artificial intelligence is now well-known as AI and even teenager will manage to describe the vast possibilities it might contribute to the contemporary world. The term artificial intelligence was coined in 1956, but AI has become more popular today, thanks to increased data volumes, advanced algorithms, and improvements in computing power and storage.

Artificial intelligence (AI) is intelligence demonstrated by machines, as opposed to intelligence displayed by humans or by other animals. "Intelligence" encompasses the ability to learn and reason, to generalize and infer meaning. Nevertheless, we are not limited by bare imitation of human abilities and skills, but we are talking about the possibility of searching for the rational solution to numerous tasks and understanding of the goals and approaches, which are required to reach them.

Research in AI has focused chiefly on the following components of intelligence: learning, reasoning, problem solving, perception, and language usage, social and general intelligence- these are the basic foundations, the components, which demand constant observation, assessment and measurement. At this point, there are multiple methods, that can give us understanding of each following component and the way it is implemented.

Studying can be demonstrated in various forms, from random choice and simplest memorization (rote learning) to more advanced and complex variant- generalization, which pressuposes the problem of implementing, which involves applying past experience to analogous new situations.

Reasoning highlights the importance of drawing inferences, that might be appropriate in this particular situation. Inferences are classified as either deductive or inductive. The most remarkable difference in between these two forms of reasoning is that in the deductive case - the truth of the premises guarantees the truth of the conclusion, whereas in the inductive case - the truth of the premise lends support to the conclusion without giving absolute assurance.

Problem - Solving involves numerous methods and approaches, that serve as a guarantee of successful achievement of the set goals or predefined solution. Problem-solving methods divide into special purpose and general purpose.

The perception of the environment is performed through scanning by means of various sensory organs, analysis, recognition and ability to operate autonomously.

The abilities in linguistics could be demonstrated by the foremost perception, thorough and genuine understanding, deep analysis and interaction as the highest merit.

Social intelligence allows the system to recognize, interpret, process or simulate human feeling, emotions and mood, which furthermore creates solid background for human - computer interaction as a phenomenon.

While general intelligence offers a wide range of abilities that might grant the solution, which was found with breadth and versatility similar to human. Undoubtedly, it fascinates the average human being and creates numerous questions about the further performance and enrolment to various spheres of our life!

Self-correction. This aspect of AI programming is designed to continually fine-tune algorithms and ensure they provide the most accurate results possible.

AI uses neural networks, rules-based systems, statistical methods and other AI techniques to generate new images, new text, new music and new ideas in order to catch up with modern concepts of creativity, design and development.

What are the advantages and disadvantages of artificial intelligence?

Let's start with a small intercourse into advantages that AI is capable of. AL can process large amounts of data much faster and make predictions more accurately than human being, which gives us reduced time and orientation on the smallest details as visible benefits. Also, it allows rapid transformation to actionable information. AI is widely used in data-heavy industries, including banking and securities, pharma and insurance, to reduce the time it takes to analyse big data sets. Financial services, for example, routinely use AI to process loan applications and detect fraud.

Saves labour and increases productivity. An example here is the use of warehouse automation, which grew during the pandemic and is expected to increase with the integration of AI and machine learning.

The best AI translation tools deliver high levels of consistency, offering even small businesses the ability to reach their customers in their native language.

In addition, AI can personalize content, messaging, ads, recommendations and websites to individual customers.

AI-powered virtual agents are always available, programs do not need to sleep or take breaks, providing 24/7 service, unlike human representatives.

Though, nothing is perfect, it's high time to proceed with highlight the disadvantages, which are also available. The first and the primary disadvantage of AI is its price, it's quite expensive to process the large amounts of data, AI programming require hight costs. As AI techniques are incorporated into more products and services, organizations must also be attuned to AI's potential to create biased and discriminatory systems, intentionally or inadvertently. As AI is still considered brand new and developing sphere, we can observe the limited supply of qualified workers to build AI tools.

The other pitfalls are about the fact that AI reflects the biases of its training data, at scale.

Furthermore, we can't omit the lack of ability to generalize from one task to another.

Still the generalization and popularization of AI lead to the elimination of human jobs, increasing the unemployment rates.

To summarize my report, I would like to say, that AI is successfully implemented in various essential spheres of our life, such as health, business, education, finance, law, entertainment, media, software coding, IT processes, security, manufacturing, banking, transportation. AI has gained exemplary reputation and it's hard to imagine modern life without its existence and further influence!

References:

1. "Artificial Intelligence: A Modern Approach" by Stuart Russell and Peter Norvig - https://www.amazon.com/Artificial-Intelligence-Modern-Approach-3rd/dp/0136042597

2. "Deep Learning" by Ian Goodfellow, Yoshua Bengio, and Aaron Courville - http://www.deeplearningbook.org/
3. "Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies" by Nick Bostrom - https://www.amazon.com/Superintelligence-Dangers-Strategies-Nick-Bostrom/dp/0198739834
4. "Machine Learning Yearning" by Andrew Ng - https://www.deeplearning.ai/machine-learning-yearning/
5. "Playing Atari with Deep Reinforcement Learning" by Volodymyr Mnih, et al. - https://www.cs.toronto.edu/~vmnih/docs/dqn.pdf
6. "The Unreasonable Effectiveness of Deep Learning" by Yann LeCun, Yoshua Bengio, and Geoffrey Hinton - https://static.googleusercontent.com/media/research.google.com/en//pubs/archive/44823.pdf
7. "Attention Is All You Need" by Ashish Vaswani, et al. - https://arxiv.org/abs/1706.03762

MUTUAL BENEFIT IN AI AND CONTAINERS ORCHESTRATION INTEGRATION

Lytovchenko Vladyslav
graduate of the Faculty of Computer Science
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Scientific adviser: Olga Gubaryeva
PhD, Associate Professor of the Foreign languages Department
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

In today's software development industry, container orchestration and artificial intelligence play an essential role in making applications more efficient and scalable. Container orchestration allows you to efficiently deploy and manage applications using containers, while AI opens up new horizons for automation and data analysis. The interaction of these two areas can lead to synergy, performance improvement and optimization.

One of the main challenges in container orchestration is scaling and managing large numbers of containers [1]. Companies face challenges in scheduling and placing containers on hosts as well as in load balancing and optimal use of resources. Another challenge is managing and optimizing network connections between containers. The use of artificial intelligence can help solve these problems by automating decision making and streamlining container orchestrators.

Artificial intelligence can help automatically scale applications based on load analysis and resource requirement prediction [2]. It can also be used to optimize the distribution of containers on hosts, load balancing and anomalies detection in application performance. Moreover, we can orchestrate artificial intelligence to enhance its work and improve the efficiency of calculations.

The use of artificial intelligence in container orchestration has a number of examples [3]. In practice, artificial intelligence (AI) can help with container orchestration in several ways. Here are some examples:

– Autoscaling. AI can be applied for automatic scaling of containerized applications based on load changes. Machine learning algorithms can analyze historical application load data and predict future load. The AI can automatically adjust the number of containers, scaling the application up or down for optimal performance according to these predictions.

– Resource Optimization. AI can help optimize the use of resources in container orchestration. AI can analyze the characteristics and load of each host, as well as the requirements and priorities of applications, and suggest the optimal placement of containers, given the available resources.

– Perform load balancing. AI can assist in automatic load balancing between containers. Machine learning algorithms can analyze the current load of each container and optimize load balancing to equalize resource usage. AI can also optimize the performance of each container, taking into account application preferences and priorities.

– Automatically detect and respond to changes. AI can help automatically detect changes in the container environment and take appropriate action. For example, AI can analyze container performance and availability metrics and, if a problem is detected, automatically restart the container, move it to another host, or take other actions to keep the application running smoothly.

On the other hand, containerization and orchestration can also be used to improve AI performance. By orchestrating and deploying AI models and algorithms in containers, we can achieve high flexibility and scalability. Orchestration tools such as Kubernetes allow you to scale your infrastructure automatically in order to provide fast and responsive access to computing resources for processing data and executing complex AI algorithms.

This offers a number of benefits. First, it makes it easier to develop and test AI models, as containers provide an isolated environment in which users can run different versions of models and their components. This allows developers to rapidly prototype and deploy new models.

Secondly, containerization and orchestration allow AI applications to scale efficiently. The use of orchestrators allows you to scale lots of containers automatically depending on the load. As a result, it can ensure high system performance and responsiveness. This is especially useful when processing large amounts of data or when working with distributed computing.

In addition, containerization and orchestration make it easier to deploy AI solutions across multiple environments. Containerized AI models can be easily transferred between different cloud platforms or local servers. This positively impacts flexibility and mobility of AI applications, which is especially important when used in different environments or when developing multi-platform solutions.

Applying AI to improve container orchestration can be achieved by integrating tools such as Kubernetes, TensorFlow, and Prometheus [4]. For example, Kubernetes can be used to manage and automatically orchestrate containerized applications including some AI applications, while artificial intelligence implemented with TensorFlow can analyze load data and predict the required resources to optimally scale applications. At the same time, Prometheus can collect performance and resource usage metrics that should be used by artificial intelligence to make decisions about load balancing or anomaly detection and remediation. This interaction of tools and artificial intelligence allows you to create smart and autonomous systems that can adapt to changing conditions and optimize the performance of containerized applications.

References:

1. Kanjilal J. How to tackle container orchestration challenges | TechTarget. IT Operations. URL: https://www.techtarget.com/searchitoperations/tip/How-to-tackle-container-orchestration-challenges (date of access: 18.05.2023).
2. Zhong, Zhiheng & Xu, Minxian & Rodríguez, María & Xu, Cheng-Zhong & Buyya, Rajkumar. (2022). Machine Learning-based Orchestration of Containers: A Taxonomy and Future Directions. ACM Computing Surveys. 54. 10.1145/3510415.
3. DevOps Use Cases for AI-Assisted Kubernetes. DevOps.com. URL: https://devops.com/devops-use-cases-for-ai-assisted-kubernetes/ (date of access: 18.05.2023).
4. Deploying a TensorFlow Model to Kubernetes. Medium. URL: https://medium.com/geekculture/deploying-a-tensorflow-model-to-kubernetes-444b36672207 (date of access: 18.05.2023).

RESEARCH AND ANALYSIS OF DEVELOPMENT AND TESTING SPECIFICATIONS OF MOBILE APPLICATIONS

Topchiy B.S.
Student
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Gubaryeva O.S.
PhD., Associate Professor
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Development and testing of mobile applications is a complex and detailed process that requires a significant amount of time and effort from the development team. Typically, this process can be viewed as a sequence of steps, each of which involves the completion of different tasks and active collaboration between the team and the client.

1. Analysis and Planning: The first stage involves a detailed analysis of requirements and the determination of project goals. The team meets with the client, studies their business needs and app specifications. They define the functionality, scope of work, technical requirements, and create a work plan and schedule.

2. Design and Interface: At this stage, the user interface (UI) and user experience (UX) design are developed. Designers create layouts, prototypes, and the visual style of the app, ensuring its usability, attractiveness, and logical flow for users.

3. Functionality Development: Developers begin writing code for the app using selected programming languages and frameworks. They create functional modules, interact with databases, implement integration with third-party services, and develop advanced app capabilities.

4. Testing and Debugging: The next step is to test the app to identify and fix errors, ensuring its stability and uninterrupted performance. Testers perform various types of testing, including functional testing, performance testing, security testing, etc. They check the app on different devices and platforms to ensure its compatibility and reliability.

5. Deployment and Release: After successful testing, the app is ready for deployment on mobile platforms such as the App Store for iOS and the Google Play Store for Android. The team goes through the deployment and release process, adhering to platform requirements and app store standards.

6. Support and Updates: After the app is released, the team continues to support it by collecting user feedback, identifying and fixing any issues, and developing updates to enhance the app. Updates may include new features, bug fixes, performance optimizations, and more.

Taking into account all these stages and the required time for each, the process of developing and releasing a mobile app can take a considerable period, ranging from a few months to several years. This depends on the project's complexity, team size, available resources, and other factors. It's important to remember that successful app development requires attention to detail, a focus on quality, and teamwork to create a functional and high-quality mobile application.

Here are some more aspects to consider when developing and releasing mobile applications, as they will help create a high-quality, safe and popular product.

1. Mobile platforms: Today, the two most common mobile platforms are Android and iOS. Developing applications for these platforms requires different sets of tools,

programming languages, and technologies. Developers must consider the specific features of each platform and ensure that the application is compatible with both.

2. Mobile APIs: Some mobile applications use external services and APIs to obtain data or extend functionality. Developers should take this into account when interacting with third-party services and integrating with them.

3. Analytics and Feedback: It is important to include analytics tools in the app to help collect data about user usage and behavior. This can provide valuable information to improve the product and make decisions about updates and improvements.

4. Security: Ensuring the security of a mobile application is an important aspect of development. Developers should be aware of potential security threats, such as hacking, data leakage, or unauthorized access, and take steps to protect the application and users.

5. Marketing and Promotion: The success of a mobile app also depends on effective marketing and promotion. Developers must develop a marketing strategy, including defining the target audience, promotion in app stores, interaction with users and obtaining feedback.

References:

1. "Mobile App Development: A Comprehensive Guide" - Александр Джонсон, 2020.
2. https://devlight.io/rozrobka-mobilnykh-dodatkiv/
3. https://qalight.ua/baza-znaniy/testuvannya-mobilnih-dodatkiv/
4. https://itvdn.com/ua/blog/article/mob-test-blog

СЕКЦІЯ XVII.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОСТАНОВКИ ЗАДАЧІ РОЗРОБКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ

Кіліхевич Нікіта Іванович
аспірант кафедри програмного забезпечення автоматизованих систем
Черкаський державний технологічний університет, Україна

Науковий керівник: Катаєва Євгенія Юріївна
канд.техн.наук, доцент кафедри програмного забезпечення автоматизованих систем
Черкаський державний технологічний університет, Україна

Зростання продуктивності обчислювальних машин і збільшення обсягів носіїв інформації уможливили рішення за допомогою ЕОМ широкого класу задач, пов'язаних з цифровою обробкою даних, саме тому інтелектуальні системи на основі штучного інтелекту почали набувати популярності. Наприклад, персональний комп'ютер зараз здатний зберігати і обробляти зображення, звук, відео, а адже всього 30 років тому про це можна було тільки мріяти.

Здавалося б, що сучасні комп'ютери стають все «розумніші», і зараз вони можуть вирішувати ті завдання, які ще недавно були їм не під силу. Однак, є завдання, які не можуть бути вирішені з використанням ЕОМ і зараз.

Це завдання, які мають алгоритм рішення, але цей алгоритм не може бути реалізований з достатнім ступенем ефективності на сучасній обчислювальній машині. Такі завдання можуть бути вирішені, наприклад, за допомогою паралельних обчислень. Як приклади подібних завдань можна привести завдання аналізу генетичної інформації [1] або завдання моделювання атмосферних явищ.

Існують завдання, які не мають алгоритмічного рішення. Прикладом такого роду завдань є завдання створення штучного інтелекту. Для того, щоб вирішити цю задачу, необхідно знати, як діє інтелект людський, тобто необхідно розібратися в тому, як «працює» людський мозок.

Однією з складових областей застосування штучного інтелекту є розпізнавання образів та символів, яка дозволила створювати системи ідентифікації графічних об'єктів на основі аналогічних ознак. В майбутній роботі буде розроблено програмний продукт розпізнавання текстової інформації з зображень на основі нейромережі та з використанням методів цифрової обробки та інтелектуальної обробки зображень.

Інтелектуальні системи на основі штучного інтелекту (ШІ) – це одна з передових областей досліджень вчених. Причому розглядаються як системи, створені з його частковим використанням: від розпізнавання текстів, виконання побутових робіт, до можливості заміни творчої праці людини інтелектуальною системою. Дана область утворилася на стику цілого ряду дисциплін: інформатики, філософії, кібернетики, математики, психології, фізики, хімії та інших [2]. Сьогодні в самих різних областях науки і техніки машини (з програмним забезпеченням) на основі штучного інтелекту мають можливість виконувати ті завдання, які під силу були тільки людині. Спочатку

ШІ не претендував на пряме моделювання мислення, а був просто рішенням за допомогою машини складних «людських» завдань.

Сьогодні системи, як програмні, так і апаратні, створені на основі штучного інтелекту знаходять все більше застосування в техніці. Це і автомобілі з електронікою з використанням ШІ, і новітні роботи, які беруть участь у виробництві складних завдань, і комп'ютерні програми, які включають в себе також і гри з ШІ. Мета створення повного ШІ, тобто такого, якої міг би виконувати дії по обробці інформації нарівні з людиною або краще, – це перш за все поліпшення життя людини і подальше збільшення ступеня автоматизації виробництва.

Звичайно, багато особливостей застосування ШІ залежать від конкретних проектів, розробок і завдань, які стоять перед розумними пристроями. Але також можна виділити кілька аспектів, які стосуються практично будь-який сфери використання штучного інтелекту.

В першу чергу – це помилки. Безумовно, не можна сказати, що ШІ ніколи не помиляється і зовнішні чинники не здатні вплинути на його дії (в тому числі аварії або, наприклад, хакерські атаки). Тому можна припустити, що навіть коли розумні машини набагато міцніше увійдуть в наше життя, людина все так само буде брати участь в прийнятті важливих рішень. Швидше за все, ця теза буде актуальна для будь-якої сфери застосування штучного інтелекту, де на кону стоїть щось серйозне. Зараз такий підхід можна проілюструвати на прикладі суперкомп'ютера-діагноста IBM Watson. Статистика говорить про те, що ШІ, в який завантажені мільйони медичних документів і історій хвороб, часто ставить діагнози точніше людей. Проте поки останнє слово залишається саме за лікарем, а суперкомп'ютер виступає як помічник.

Наступне питання частково пов'язаний з попереднім – це відповідальність. Наприклад, вже зараз розробляються і впроваджуються безпілотні особисті автомобілі та громадський транспорт. Але хто візьме на себе відповідальність, якщо такий автомобіль потрапить в аварію? Або, припустимо, буде створений високоінтелектуальний робот-хірург, який зможе самостійно проводити операції. На кого ляже вина, якщо пацієнт помре від невірного руху такого робота? Чи можна вважати відповідальним сам ШІ і що має йти з такого кроку? Поки ці питання залишаються відкритими, і, можливо, в цьому одна з причин, чому діяльність і рішення роботів контролюються людьми: так вирішувати проблеми відповідальності набагато простіше.

Незважаючи на порівняльну молодість даних технологій, ШІ вже знайшов широке застосування в самих різних сферах, і багато проектів, ніби прийшли до нас з фантастичних книг, стають цілком реальними.

У медицині особливо цінується відмінна пам'ять штучного інтелекту і його здатність обробляти велику кількість даних, зіставляти і аналізувати інформацію. Так працює вже згаданий вище IBM Watson [3] або, наприклад, DeepMind Health [4] від компанії Google. Ці та аналогічні їм розумні помічники не просто дають поради лікарів, а й визначають схильність до захворювань або виявляють їх на дуже ранніх стадіях, коли вони можуть сховатися від людського ока. Також розвивається систему підтримки прийняття рішень лікаря «Третя думка». Зараз вона вміє аналізувати знімки клітин крові і очного дна, УЗД сечового міхура і рентгенограми легенів, а в майбутньому навчиться обробляти дані комп'ютерних томографів та МРТ. Серед її завдань – аналіз діагностичних даних, підказки та поради лікарів, моніторинг проводиться лікування.

Проект Face2Gene від компанії FDNA обіцяє визначити генетичні захворювання по фото. За словами розробників, за рисами обличчя можна виявити близько 3 500

генетичних захворювань, навіть якщо за симптомами вони себе ще не проявили [5]. Додаток доступний для смартфонів на Andriod і iOS.

Штучний інтелект допомагає не тільки лікарям, а й пацієнтам. В останні роки зростає популярність телемедицини та відповідних додатків. Вони використовують різні алгоритми: деякі збирають дані з датчиків на кшталт фітнес-браслетів; інші, скоріше, є опитувальники, мета яких - встановити точні симптоми і проблеми пацієнтів. Деякі ШІ розпізнають мову, і їм можна відповідати усно, інші вважають за краще письмову комунікацію. Отримавши потрібну інформацію дають рекомендації, що робити далі і як лікуватися або відправляють відповідні відомості лікаря. Одні з найвідоміших інтелектуальних помічників такого роду – Ada і Your.MD (можна скачати в Google Play і App Store).

Особливе значення відводиться системам, здатним розробляти нові лікарські засоби. За словами топ-менеджера компанії Pfizer, Джуді Сюардс, розробка і виведення на ринок нового медикаменту в середньому займає 12 років. ШІ дозволить створювати молекулярну структуру і моделювати ліки, що збільшить його якість і скоротить час випуску нових препаратів. Піонерами в сфері створення суперкомп'ютерів, що вирішують цю проблему, є компанії Atomwise і Berg Health.

У промисловості штучний інтелект дозволяє робити роботу все більш і більш автоматизованою, аж до того, що участь людини практично перестає турбуватися. Також ШІ контролюватиме знос обладнання, виконання поставлених планів та інші фактори, які зазвичай відстежує людина. Що стосується сільського господарства, то тут штучний інтелект використовується для контролю за станом рослин, рівнем вологості, наявністю в грунті необхідних поживних речовин і в принципі для належного догляду за посадками. наприклад, роботи навчилися ідентифікувати бур'яни і акуратно позбавлятися від них (висмикуючи або обробляючи хімікатами). Розумні помічники здатні визначати захворювання рослин або напали на них шкідників по фотографіях, а також точково доставляти необхідні препарати. Це допомагає економніше витрачати пестициди і гербіциди.

Потенціал ШІ в сфері вищої освіти до сих пір повністю не реалізований, але вузи можуть запозичити досвід з споживчого сектора. Наприклад, віртуальні помічники можуть інтерпретувати вербальні репліки і відповідати на них, імітуючи людську мову. Великою популярністю користуються Siri і Cortana для смартфонів, а Alexa від Amazon є прикладом незалежного, постійно активного віртуального помічника, який використовує віддалені мікрофони для пошуку інформації в мережі по голосовій команді. Дійсно, автономні технології, що задовольняють потреби людей, розвиваються стрімкими темпами.

Ще один приклад використання ШІ – автоматичні перекладачі. Якщо раніше якість пропущеного через них тексту залишало бажати багато кращого, то зараз ситуація змінюється. Алгоритми вчаться підбирати правильний переклад в залежності від контексту і погоджувати частини пропозиції між собою. Як підсумок, замість «машинного перекладу» можна отримати цілком читабельний текст.

Розпізнавання образів – ще одна область застосування штучного інтелекту яка дозволила створювати системи ідентифікації графічних об'єктів на основі аналогічних ознак. В якості ознак можуть розглядатися будь-які характеристики об'єктів, що підлягають розпізнаванню. Ознаки повинні бути інваріантні до орієнтації, розміру і форми об'єктів. Алфавіт ознак формується розробником системи. Якість розпізнавання багато в чому залежить від того, наскільки вдало склався алфавіт ознак. Розпізнавання полягає в отриманні вектора ознак для виділеного на зображенні окремого об'єкта і, потім, у визначити до якої з еталонів алфавіту ознак цей вектор відповідає.

Як можна побачити з вищезазначених розробок, розвиток інтелектуальних систем не стоїть на місці і є відмінною і актуальною нішею для розробки власного програмного продукту.

Список використаних джерел:

1. Претт У. Цифрова обробка зображень: Пер. с англ. — М.: Мир, 1982. Кн.2. - 480 с.
2. Бобровський С. В«Перспективи та тенденції розвитку штучного інтелекту.В» — PC Week/RE № 32, 2001. с.32-34
3. ManipalHospitals IBM Watson. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://watsononcology.manipalhospitals.com
4. DeepMind Health. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://deepmind.com/applied/deepmind-health/
5. Хайтек. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hightech.fm/2016/12/13/face2gene
6. ABBY FineReader.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.abbyy.ru/finereader/
7. Розпізнавання тексту на зображеннях. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ria.ru/science/20130711/949012277.html
8. SimpleOCR system. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://freeanalogs.ru/SimpleOCR
9. Free-OCR system. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.free-ocr.com/
10. Розпізнавання тексту за допомогою Free-OCR.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://besplatnyeprogrammy.net/ofis/raspoznavanie-teksta/freeocr
11. Free OCR - розпізнавання тексту. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pro-spo.ru/textl/2534-free-ocr
12. Tesseract-OCR source code. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://github.com/tesseract-ocr
13. OCR.Space. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ocr.space/
14. OCR.Space OCR API. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ocr.space/
15. Лучшие OCR-системы . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://winbeginner.com/the-best-ocr-software

ДЕЯКІ АСПЕКТИ З ПРОТИДІЇ СПУФІНГУ MAC-АДРЕС

Цяпа Сергій Михайлович
ORCID ID: 0000-0001-9263-1050
старший науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, Київ, Україна

На даний час існує високий попит на спільне використання ресурсів, особливо в сфері хмарних сервісів. Однак, важливо визнати, що експлуатація мереж та несанкціонований доступ до них також зростають. Для полегшення комунікації в мережах зазвичай впроваджується багаторівнева архітектура або модель, причому TCP/IP є популярним вибором для комунікації між мережевими об'єктами [1].

Модель TCP/IP складається з п'яти рівнів: прикладного, транспортного, мережевого, канального та фізичного, кожен з яких виконує певну функцію. Візуальне представлення моделі TCP/IP. У мережевому середовищі комп'ютер або хост має різні адреси, включаючи адресу порту, IP-адресу, логічну адресу та MAC-адресу [2]. Кожен тип адреси має важливе значення під час комунікації. Однак важливо зазначити, що ці адреси також можуть стати мішенями для зловмисників, які намагаються використати мережеві хости, маршрутизатори або брандмауери.

В цьому аспекті дуже важливо розуміти різні типи MAC-адрес та їх вплив на мережеве середовище [3]. Слід розглянути ці типи та їх характеристики:

1. одноадресна MAC-адреса:

- MAC-адреса вважається одноадресною, якщо молодший біт першого октету дорівнює 0.

- наприклад, "aa:1c:5d:20:11:ba" - це одноадресна MAC-адреса, оскільки перший октет "aa" у шістнадцятковому представленні має двійкове представлення 10101010. Молодший біт дорівнює 0, що вказує на одноадресність.

2. багатоадресна MAC-адреса:

- MAC-адреса класифікується як багатоадресна, якщо молодший біт першого октету дорівнює 1.

- наприклад, "ab:10:2a:2f:11:1c" є багатоадресною MAC-адресою, оскільки перший октет "ab" у шістнадцятковому коді має двійкове представлення 10101011. Молодший біт дорівнює 1, що означає багатоадресність.

3. широкомовна MAC-адреса:

- широкомовна MAC-адреса виникає, коли всі біти всіх октетів встановлені в 1.

- прикладом широкомовної MAC-адреси є "ff:ff:ff:ff:ff:ff:ff", де кожен октет, представлений "ff" у шістнадцятковому коді, має двійкове представлення 11111111. Якщо всі біти встановлені в 1, ця адреса вважається широкомовною MAC-адресою.

Зловмисники можуть використовувати MAC-адреси або займатися спуфінгом (підробкою) MAC-адрес, щоб поставити під загрозу безпеку мережі. Спуфінг MAC-адреси передбачає зміну MAC-адреси хоста в мережевому середовищі, що часто використовується для уникнення виявлення або перенаправлення даних від жертви до іншого хоста. Ця техніка може бути використана для несанкціонованого доступу, перехоплення сеансу, спуфінгу ARP, мережевого прослуховування тощо.

Для пом'якшення наслідків спуфінгу MAC-адрес були розроблені контрзаходи та процедури запобігання [4]. Наприклад, Alok Pandey та ін. пропонують отримувати MAC-адресу безпосередньо з мережевої інтерфейсної карти (NIC) і порівнювати її з MAC-адресою, що зберігається в операційній системі або реєстрі. Якщо відбувається

розбіжність, запис слід видалити. Маршрутизатори також можуть заморожувати MAC-адреси для підтримки MAC-фільтрації та резервування IP-адрес.

Важливо вивчити контрзаходи, процедури запобігання та середовище атак, пов'язаних зі спуфінгом MAC-адрес. Підсумовуючи ключові моменти можливо виділити наступні методи щодо протидії спуфінгу MAC-адрес:

1. контрзаходи та запобігання:

- не слід покладатись лише на перевірку MAC-адресу, що міститься в ARP-пакетах, зі збереженою MAC-адресою в операційній системі ;

- маршрутизатори можуть реалізовувати заморожування MAC-адрес для підтримки фільтрації MAC-адрес та резервування IP-адрес, що підвищує безпеку мережі;

- шифрування може використовуватися, як альтернатива для безпечного зв'язку між ПК і точками доступу, запобігаючи спуфінгу MAC-адрес.

2. середовище атаки:

Для демонстрації спуфінгу MAC-адрес створюється середовище атаки, яке складається з наступних кроків:

1. завантаження та встановлення Oracle VirtualBox для налаштування машини зловмисника (Kali Linux);

2. встановлення операційної системи Kali Linux на VirtualBox;

3. запуск Kali Linux у VirtualBox;

4. завантаження терміналу в Kali Linux;

5. середовище для атаки готове. Зловмисник може шукати MAC-адресу цілі через сканування мережі або за допомогою команди "ifconfig";

6. після того, як MAC-адреса знайдена, зловмисник може використовувати команду "macchanger" для зміни власної MAC-адреси на нову.

Розуміючи ці аспекти спуфінгу MAC-адрес, фахівці з кібербезпеки можуть вжити відповідних заходів для виявлення та запобігання таким атакам.

Висновки. Необхідно визнати, оскільки кількість користувачів мережі продовжує зростати, зростає і загроза з боку мережевих зловмисників. Різноманітні атаки, такі як спуфінг IP-адрес, спуфінг MAC-адрес, спуфінг електронної пошти та "смерть пінгу", становлять значний ризик для мережевої безпеки та цілісності ресурсів. У цьому дослідженні було приділено увагу на атаках типу спуфінг MAC-адрес. Крім того, було продемонстрували реалізацію спуфінгу MAC-адрес за допомогою операційної системи Kali Linux. Ця практична демонстрація висвітлює потенційні небезпеки та наслідки спуфінгу MAC-адрес в реальних умовах.

Фахівцям з кібербезпеки вкрай важливо зберігати пильність і вживати проактивних заходів для пом'якшення наслідків таких атак, захисту мереж і цінних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Andrew S. Tanenbaum, “Computer networks”, Dorling Kindersley Pvt Ltd, 2008, 912 pp.
2. Behrouz Forouzan, “TCP/IP-Protocol suite”, McGraw-Hill Science, 3rd edition, January 2005, 896 pp.
3. David C. Plummer, “An Ethernet Address Resolution Protocol”, RFC-826, Network Working Group, November 1982.
4. Alok Pandey, Dr. Jatinderkumar R. SainiCounter Measures to Combat Misuses of MAC Address Spoofing Techniques, Int. J. Advanced Networking and Applications 1358 Volume: 03, Issue: 05, Pages: 1358-1361 (2012)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В ХМАРНИХ СЕРВІСАХ: АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ТА ВИКЛИКИ

Саєнко Олена Олександрівна
ORCID ID: 0000-0002-6558-2772
канд. техн. наук, старший викладач кафедри ІКІ ім. В.В. Поповського
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Хмарні сервіси займають все більш важливе місце у сучасному світі, надаючи зручний доступ до обчислювальних ресурсів та зберігання даних. Зростання використання хмарних технологій приводить до збільшення обсягу даних, які зберігаються та обробляються в хмарних сервісах. Тому забезпечення надійності та безпеки даних, які зберігаються та обробляються в хмарних сервісах, стає основним завданням.

Однак, разом зі зростанням використання хмарних технологій, з'являються нові виклики в галузі кібербезпеки. Основними завданнями кіберзебпеки в хмарних сервісах є:

- аутентифікація та авторизація користувачів: важливим завданням є впевненість у тому, що тільки правомірні користувачі мають доступ до ресурсів хмарних сервісів та даних. Тут важливим кроком є використання сильних механізмів аутентифікації та авторизації;

- шифрування даних: захист конфіденційності даних є одним з ключових аспектів кібербезпеки для запобігання несанкціонованому доступу та зламу;

- моніторинг та виявлення вторгнень, що допомагає вчасно реагувати на потенційні загрози [1].

Для вибору належних заходів безпеки в хмарних сервісах варто враховувати існуючі виклики кібербезпеки [2]. По перше, необхідно розв'язувати питання щодо захисту даних та мережевої інфраструктури в умовах розподілених середовищ. По друге, у хмарних сервісах можуть виникати загрози від внутрішніх користувачів, таких як зламаний акаунт або зловживання привілеями доступу. Необхідно розробляти сувору політику доступу та контролювати привілеї користувачів, щоб запобігти внутрішнім загрозам.

Хмарні сервіси постійно стикаються з різними видами кібератак, такими як віруси, злочинні програми, фішинг, DDoS-атаки та інші. Зловмисники можуть намагатися отримати доступ до конфіденційних даних, які зберігаються в хмарних сервісах, шляхом атак на систему або за допомогою соціального інженерінгу.

Серед основних викликів до забезпечення кібербезпеки в хмарних технологіях можна виділити наступні:

- розвиток штучного інтелекту, який стає інструментом для кіберзлочинців. Технології Deepfake, зокрема клонування голосу, були одними з перших методів штучного інтелекту, які хакери використовували у своїх атаках на голосовий фішинг, щоб успішно змусити співробітників повірити, що вони розмовляють із членами власної організації. Штучний інтелект може створювати переконливі фішингові електронні листи, на які натискають частіше, ніж ті, що створюють люди;

- стрес, відсутність мотивації та недостатня активність експертів з кібербезпеки створюють ідеальну картину для кіберзлочинців. Перевантажені професіонали легко пропускають ознаки атаки або навіть помилки, які створюють уразливість для хакерів, наприклад, нездатність оновити програмне забезпечення. Кіберзлочинці

спеціально націлюються на компанії з командами, які більш вразливі. 60% компаній мали труднощі з утриманням кваліфікованих спеціалістів із кібербезпеки у 2022 році, а стрес на роботі був однією з п'яти основних причин для звільнення [3];

- завдяки різкому збільшенню кількості послуг-вимагачів (RaaS), кіберзлочинці зараз диверсифікують свої бізнес-моделі. Оператори RaaS зараз пропонують будь-кому можливість проводити широкомасштабні атаки, що призвело до астрономічного збільшення потенційної кількості кіберзлочинців. З 2021 по 2022 рік кількість програм-вимагачів зросла на 13% – це зростання вище, ніж за п'ять попередніх років разом узятих [4];

- кіберзлочинці застосовують тактику MFA fatigue або MFA push spam, яка полягає у заповненні цільових робітників з кіберзахисту повторюваними спливаючими сповіщеннями, доки вони врешті-решт не приймуть їх помилково або через виснаження. Цей метод нещодавно використовувався під час масового витоку даних Uber, Microsoft і Cisco [5].

Забезпечення стійкості до таких атак і вчасне виявлення та реагування на них є ключовими завданнями для забезпечення кібербезпеки. Для цього рекомендується використовувати багатофакторну аутентифікацію, шифрування з використанням сильних алгоритмів та механізми керування доступом для забезпечення безпеки вхідного доступу до хмарних сервісів. Крім того, точна ідентифікація користувачів дозволяє відокремити легітимних користувачів від потенційних зловмисників. Постачальники хмарних сервісів повинні регулярно оновлювати та патчити свої системи, програмне забезпечення та інфраструктуру для запобігання використанню вразливостей; мають використовувати системи моніторингу, виявлення аномалій та вторгнень для постійного контролю за безпекою хмарних сервісів.

Налагодження моніторингу можливо шляхом використання систем IDS, що дозволяє виявляти незвичайну активність, включаючи намагання несанкціонованого доступу до даних чи спроби атаки на систему. Це дозволяє оперативно реагувати на потенційні загрози та запобігати їхньому втіленню.

Не менш важливим є питання систематичної освіти та навчання користувачів щодо основних правил кібербезпеки, таких як створення сильних паролів, усвідомлення ризиків фішингу та інших загроз. Рекомендується проводити періодичні перевірки та аудит безпеки хмарних сервісів, щоб виявляти потенційні слабкі місця, виявляти помилки та вдосконалювати системи безпеки.

Висновки. Кібербезпека в хмарних сервісах є критичним аспектом, оскільки обсяги даних і значимість хмарних сервісів продовжують зростати. Актуальні завдання та виклики, пов'язані з кібербезпекою в хмарних сервісах, потребують системного підходу та впровадження відповідних заходів безпеки.

Список використаних джерел:

1. Nogueira, M., Sun, X., & De Sousa, R. T. (2019). Cybersecurity in Cloud Computing: Threats and Solutions. IEEE Communications Surveys & Tutorials, 21(1), 836-880.
2. Kshetri, N. (2019). Privacy and security issues in cloud computing: The role of institutions and institutional evolution. Journal of Business Research, 92, 317-325.
3. ISACA (2022). State of cybersecurity 2022: cyber workforce challenges.
4. Verizon (2023). 2023 Data Breach Investigations Report.
5. Bleeping Computer (2022). MFA fatigue: hackers 'new favorite tactic in high-profile breaches.

СЕКЦІЯ XVIII.
ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ГЛОБАЛЬНИХ РИНКАХ ЕКСПЕДИРУВАННЯ

Василенко Ігор Володимирович
канд.екон.наук,
доцент кафедри організації авіаційних перевезень
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

Учасниками в глобальних мережах постачань можуть бути виробники продукції та посередники. У більшості випадків такими посередниками є транспортно-експедиторські компанії чи логістичні оператори.

В умовах розвитку немережевої економіки для транспортно-експедиторських підприємств були характерні послуги щодо агентування та перевезення вантажів із певними стандартними додатковими процедурами пов'язаними із навантажувально-розвантажувальними, складськими та найпростішими консолідаційними операціями. В той же час слід констатувати, що мережева економіка призвела до трансформації роботи транспортно-експедиторських компаній та початково перетворення їх на організатора доставки вантажів. Еволюційні процеси поступово призводять до появи нового типу компаній – повноцінного провайдера транспортно-логістичних послуг, що було досягнуто через системність трансформацій та їх кількісно-якісну характеристику.

Трансформаційні процеси загалом продиктовані вимогами ринку та потребами вантажної клієнтури, а також бажанням транспортно-експедиторських компаній розширити свої можливості у аспектах консолідування та розконсолідування вантажів, організації інтермодальних, мультимодальних та змішаних перевезень, брокерських та інших послуг. Деякі експедитори змогли забезпечити послуги щодо сортування вантажів у власних вантажних терміналах, розвиток системи спеціалізованих розподільчих центрів, лізингу транспортних засобів тим самим відійшовши від традиційної моделі експедирування та реалізуючи вже певні логістичні моделі.

У табл. 1 приведемо різні точки зору на визначення поняття «експедитор» та «експедиторська компанія» у вітчизняній практиці.

Таблиця 1

Визначення понять «експедитор» та «експедиторська компанія»

Точки зору вчених	Автори, нормативні документи
Експедитор (транспортний експедитор) – «…суб'єкт господарювання, який за дорученням клієнта та за його рахунок виконує або організовує виконання транспортно-експедиторських послуг, визначених договором транспортного експедирування…».	Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» [1]

Продовження табл. 1

Точки зору вчених	Автори, нормативні документи
Експедиторські компанії – це сполучна ланка між перевізниками та замовниками послуг перевезення, при цьому вони акумулюючи інформацію про стан ринку вантажних перевезень, сприяють розвитку транзитних перевезень та забезпечують ефективність функціонування міжнародних транспортних коридорів.	О. Кришко [2]
Експедитор на світовому ринку транспортних послуг діє не лише як посередник, але і як організатор доставки вантажу за схемою «від дверей до дверей».	О. Кужко [3]
Експедитор – об'єднуюча ланка між продавцем, покупцем і різними видами транспорту які в процесі міжнародних перевезень.	Ю. Пічугіна [4]

В той же час у відповідності до Закону України про мультимодальні перевезення [5] оператором мультимодального перевезення визначено «…суб'єкт господарювання, який укладає договір мультимодального перевезення, приймає на час перевезення під свою відповідальність вантаж, оформлює документ мультимодального перевезення та здійснює чи забезпечує здійснення перевезення вантажу до місця призначення…».

Загалом слід констатувати, що нині транспортно-експедиторське підприємство – це системний координатор процесу логістичної доставки вантажу, який займається підготовкою до перевезення вантажу, повним його документальним супроводом та виконанням формальностей, а також надання послуг пов'язаних із розподілом та постачанням.

Проте, звичайно, є суттєві відмінності у побудові бізнесу різних типів експедиторів, наприклад очевидно, що бізнес-модель експедитора-агента суттєво відрізняється від моделі експедитора-консолідатора, а моделі експедиторів-операторів змішаного чи мультимодального перевезення, які є подібними між собою також значно різняться від перших двох типів. Окремо звичайно можна виділити, як новий рівень – експедиторів-логістичних провайдерів, які можуть мати ознаки навіть SMART провайдера-інтегратора комплексних логістичних рішень в ланцюгах поставок, що є на сьогодні найвищим рівнем побудови транспортно-логістичного бізнесу в Україні.

Пришвидшення переходу від локальних до глобальних ланцюгів постачання, від регіональної та субрегіональної інтеграції до національних та глобальних інтеграційних процесів, від вузького сегментування щодо перевезення одним видом транспорту за найпростішими схемами доставки до використання складних мультимодальних систем доставки та формування глобальних ланцюгів постачання дає можливість перейти і національним галузям економіки країн-учасників на якісно новий рівень.

Можна констатувати, що нині переважна більшість ланцюгів постачань, які реалізовані у міждержавному сполученні є залученими, в тій чи іншій мірі, до глобальних світових мереж постачань. В той же час суттєво відрізняється рівень інтегрування до цих глобальних мереж. Саме транспортно-експедиторські компанії, які забезпечують обслуговуванні ланцюгів постачань щодо виробничих процесів є найбільш інтегрованими у глобальну світову економіку. Звичайно, що існують потреби і у забезпеченні потреб у торгівлі, науково-дослідницьких роботах, туризмі, проте в цьому випадку рівень залученості у глобальні інтеграційні процеси є меншим.

В останні десятиліття значно зросли сегменти обслуговування доставки спеціальних категорій вантажів за участю різних видів транспорту, особливо авіаційного. Саме активне використання авіаційного транспорту у глобальних ланцюгах постачання дало можливість побудувати якісно нові схеми доставки, які передбачають високий рівень оборотності та можливість впливати на ті чи інші ринки з точки зору активізації доступу. Адже актуальність продукту на тому чи іншому ринку сьогодні визначається не його унікальними властивостями, а рівнем попиту потенційних покупців на ту чи іншу новинку. І лише доставки за участю авіаційного транспорту можуть забезпечити доступ на ринок такого продукту протягом кількох днів. Авіаційний транспорт дав змогу створити унікальні схеми доставки у сегменті елітних охолоджених продуктів, наприклад морепродуктів.

Глобалізаційні процеси призвели до лібералізації значної кількості світових регіональних та субрегіональних ринків, особливо розвинених країн, а також до посилення процесів інтегрування світових корпорацій, утворення різних альянсів та об'єднань.

Список використаних джерел:

1. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 1 лип. 2004 р. № 1955-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1955-15#Text (дата звернення: 10.06.2023).
2. Кришко О. Г. Вдосконалення системи транспортного обслуговування зовнішньоекономічної діяльності підприємств: автореф. дис ... канд. економ. наук: 08.06.01. Київ, 2005. 25 с.
3. Кужко О. С. Договір транспортного експедирування: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2008. 19 с.
4. Пічугіна Ю. В. Формування ефективного транспортного експедирування в морських портах : автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.04. Одеса, 2009. 19 с.
5. Про мультимодальні перевезення: Закон України від 17 листоп. 2021 р. № 1887-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1887-20#Text (дата звернення: 10.06.2023).

СЕКЦІЯ XIX.
ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ДО ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Ломачевська Інна Ігорівна
здобувачка освіти першого року навчання факультету міжнародних відносин і права
Хмельницький національний університет, Україна

Наукова керівниця: Тарасова Ольга Володимирівна
канд. пед. наук, доцентка кафедри германської філології та перекладознавства
Хмельницький національний університет, Україна

Актуальність. Фразові дієслова є важливою частиною англійської мови. Вони складаються з дієслова та прислівника або прийменника, які разом утворюють нове значення. Вивчення фразових дієслів дозволяє розширити лексичний запас. Це дає можливість виражати думки та ідеї різноманітними способами, покращує мовну компетенцію та розуміння культурних аспектів мови. Вивчення фразових дієслів допомагає краще розуміти англійську мову в контексті культури та традицій та дозволяє сприймати висловлювання інших людей та використовувати мову більш адаптовано до відповідної культурної ситуації.

Об'єкт дослідження – фразові дієслова англійської мови.

Предмет дослідження – класифікація й особливості функціонування фразових дієслів англійської мови.

Термін «фразове дієслово» уперше використав англійський граматист Логан Пірсл Смітт (Logan Pearsall Smith) в словнику «Words and Idioms», вважаючи фразові дієслова найяскравішою ідіоматичною особливістю англійської мови[3]. Вивчення фразових дієслів, їхньої семантики, структури та вживання є актуальним у дослідженнях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема, Н.Д.Дідо, Т.М.Ніколаєвої, О.В.Яковлєвої, Дж. Поуві (J.Povey).

Фразове дієслово – це словосполучення, у якому дієслово поєднується з прийменником (to take off), прислівником (to carry out), або з прийменником і прислівником (to look down on), і функціонує як дієслово, значення якого відрізняється від комбінованих значень окремих слів[5].

Існує декілька *класифікацій фразових дієслів*. Деякі враховують структурно-семантичні особливості одиниць, що вивчаються:

- фразові дієслова, значення яких може бути виведено із суми значень компонентів (наприклад, stay out, move out, put away);
- фразові дієслова, розуміння значень яких можливе завдяки знанням семантики одного з компонентів (наприклад, tidy up, brighten up, do without);
- фразові дієслова, значення яких складається з суми знань компонентів (наприклад, take after, put up with, fall for, take in).

Для вирішення методичних завдань є така класифікація:

• дієслівно–прислівникові комплекси, в яких постпозитив має своє первинне конкретно-просторове значення. Наприклад: come out, take away, walk in, run out, step across;

• поєднання, в яких значення дієслова має чітко виражений переносний (метафоричний) характер, у той час як другий компонент зберігає властивий прислівнику просторовий зміст: let a person down = fail him; bring out = expose; pull through = recover.

• конструкції, в яких основних семантичних змін зазнає постпозитивний елемент, що набуває яскравого аспектуального наповнення.

Серед *аспектуальних відтінків* можна виділити наступні:

- вираз початку виникнення дії (cry out),
- вираз продовження дії (walk on),
- вираз завершення, закінчення дії (burn away),
- позначення повної вичерпності дії (tire out),
- вираз інтенсифікації дії (work away),
- вираз повторення дії (read over /again/).

• значення фразових дієслів засноване на ідіоматизації обох частин, вмотивованість яких зберігається: come about (відбуватися, траплятися), ride out (вийти зі скрутного положення), give away (видавати секретну інформацію).

• фразові дієслова, що характеризуються максимальним ступенем ідіоматизації їхніх складових: give up (кинути), take in (обдурити), put up with (терпіти, примиритися)[1].

Пропонована типологія фразових дієслів передбачає розподіл досліджуваних одиниць з урахуванням труднощів їх засвоєння, і зручна для розробки системи вправ[2].

Адже один із принципів запам'ятовування будь-якої лексики – *групування*. Потрібно поєднувати phrasal verbs в окремі групи. Наприклад, дієслова із протилежними значеннями можна запам'ятовувати відразу парами, наприклад, Turn down і Turn up:

Turn down something – зменшувати, прикручувати (газ, гучність), приглушити (світло): Could you turn down the music? It is too loud. – Зробіть, будь ласка, музику тихіше. Вона надто гучна.

Turn up something – посилити, додати (газ), зробити голосніше (звук), зробити яскравіше (освітлення): Could you turn up the gas? – Можеш зробити вогонь сильнішим?

У деяких випадках вживання фразового дієслова його прийменниковий компонент не впливає на основне значення, лише підкреслює категоричний характер процесу, наприклад, в одиницях melt down, fade away.

Серед труднощів, із якими, зазвичай, зіштовхуються, вивчаючи фразові дієслова, виокремлюють такі:

• по-перше, в одного і того ж фразового дієслова може бути кілька значень та його значення буде залежати від контексту;

• по-друге, за значенням основного дієслова неможливо зрозуміти значення фразового дієслова;

• по-третє, оскільки одне і те ж дієслово з різними прийменниками має абсолютно різний переклад і значення, то, намагаючись вивчити відразу всі фразові дієслова з одним дієсловом, студенти часто плутають значення цього фразового дієслова.

Висновок. Таким чином, вивчення фразових дієслів в англійській мові є важливим для покращення комунікативних навичок, розуміння на слух та при читанні, вдосконалення навичок письма, розуміння контексту та розширення словникового запасу. Це цінний аспект вивчення мови, який сприяє більш вільному і точному спілкуванню як в усній, так і в письмовій англійській мові.

Список використаних джерел:

1. Дідо Н.Д. До питання вивчення фразових дієслів в сучасній англійській мові. Сучасні дослідження з іноземної філології. № 14. 2016. С. 34-39.
2. Talmy L.Path to Realization: A typology of event conflation. Proceedings of the 17th Annual Meeting of the Berkeley Society. Berkeley, California,1991.Pp. 480–519.
3. Сміт Л.П. Фразеологія англійської мови/Пер. з англ. М.: Дрофа, 1998.158 с.
4. Яковлєва О.В. Навчання іншомовного мовлення з використанням фразових дієслів на практичних заняттях з англійської мови. Філологічні науки. 2014. Вип. 36. С. 320-324.
5. Merriam Webster Dictionary. Available at https://www.merriamwebster.com/dictionary/phrasal%20verb

МЕДІАМИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Вишнякова Юлія Сергіївна
викладач кафедри реклами і зв'язків з громадськістю
Національний авіаційний університет, Україна

Вступ. Медіамистецтво є важливою складовою сучасної культури та суспільства і використовується як спосіб висловлення творчих ідей, вивчення технологічних можливостей та взаємодії з аудиторією. Медіамистецтво застосовує інноваційні технології та новаторські підходи до створення медійних візуальних творів. Це можуть бути використання віртуальної реальності, інтерактивних веб-сайтів, аудіо-візуальних інсталяцій та інших мультимедійних форматів, що сприяють залученню аудиторії до дослідження проблем та змін. Це необхідний інструмент у сучасному світі, де медіа впливають на наші переконання, сприйнятття та дії. В епоху, коли чимало митців звертаються до технологій як до засобу вираження, саме медіа виконують роль комунікатора та медіума. [1] Медіамистецтво закликає нас виявляти та реагувати на наявні проблеми, а також, до критичного мислення, до відкриття нових поглядів і переосмислення.

Актуальність дослідження зумовлена потребою простежити використання медіамистецтва як інструменту для висловлення соціальних, політичних та екологічних питань, просування змін та стимулювання громадської свідомості.

Мета дослідження – розглянути та проаналізувати медіамистецтво як засіб соціальної трансформації.

Ступінь опрацювання теми. Медіамистецтво, як засіб соціальної трансформації, відіграє важливу роль у прогресії та змінах суспільства. Воно поєднує в собі мистецтво та медійні технології для висловлення соціальних, політичних екологічних та культурних ідей. «Сучасне критичне мистецтво – це розщеплення суспільної свідомості на мікроелементи та їх репрезентація художніми засобами». [2] Одним з ключових аспектів медіамистецтва як засобу соціальної трансформації є його здатність до створення альтернативного наративу. Воно надає можливість розповідати реальні історії та висловлювати погляди, які відрізняються від домінуючих стереотипів та уявлень. Це дозволяє розширити свідомість громадськості, інспірувати до роздумів та обговорень, а також сприяти побудові більш інклюзивного та толерантного суспільства.

Варто зазначити, що медіамистецтво виступає однією з форм активізму. Воно може бути інструментом протесту, обличчям активного опору та вираженням вимог на зміни у суспільстві. Також допомагає впливати на політичні рішення, закликати до соціальних реформ, сприяти змінам в оточуючому середовищі та стимулювати розвиток сталих практик. Шляхом використання медійних форм, активісти можуть залучати громадськість до своїх ініціатив, змінювати усталені недієві процеси у державі та сприяти побудові більш справедливого та рівноправного суспільства. Медійні проекти, такі як відеодокументалістика, фотожурналістика, мистецькі виставки наживо чи у інтернет-просторі, VR-моделювання тощо спонукають до діалогу та обміну ідеями, сприяють мобілізації громадськості та активній участі у розв'язанні проблемних питань. Можливості медіамистецтва дозволяють нам оперативно сповістити світ про те, що сталося сьогодні.

Крім того, медіамистецтво може перетворити складні або технічні проблеми на більш доступні і зрозумілі для громадськості форми. Воно може спростити складні поняття, показати їх в контексті реального життя та зробити їх більш конкретними і значущими для глядачів. Це дозволяє підвищити інформаційну освіченість та активність громадськості щодо важливих питань. Разом з тим, твори медіаарту спонукають споживачів думати, аналізувати та бути не лише свідомо включеними у мисленнєвий процес, а й часто ставати самим митцями тут і зараз (прикладом можуть слугувати перформанси, інтерактивні інсталяції, де від певної реакції і дії споживача буде змінюватися хід відтвореного мистецького процесу тощо). Варто підкреслити, що медіамистецтво дозволяє об'єднувати творчі індивідуальності та формувати колективну свідомість. Мистецтво може стати засобом об'єднання різних груп людей, які ділять спільну мету або візію змін. Це стимулює взаємодію, співпрацю та формування спільного руху, який може бути потужним фактором змін у суспільстві.

Однією з головних переваг медіамистецтва як активізму є його глобальний охоплюючий характер. Завдяки широкому доступу до медійних платформ та соціальних мереж, медіамистецтво може залучати увагу глядачів та аудиторії з різних країн та культур. Це робить його ефективним інструментом для залучення до глобальних проблем, викликів та ініціатив, що сприяє формуванню глобального обізнаності та спільності. Одна з його суттєвих переваг полягає в тому, що воно може звертатися до емоцій та почуттів глядачів або аудиторії, що дозволяє підвищити ефективість комунікації та запам'ятовуваність повідомлень. Медіамистецтво викликає сильні емоційні реакції, провокує, шокує, активізує глядачів та спонукає їх до роздумів і дій.

Необхідно також відзначити, що медіамистецтво має потужний вплив на формування індивідуальної свідомості та сприйняття світу. Воно розширює наші горизонти, розкриває нові ідеї, спонукає до саморефлексії та розуміння різноманітності. Через об’єкти медіаарту, ми можемо проживати чужі переживання, відчути емоційне зв'язок з іншими людьми і розширити свою емпатію. Медіамистецтво може навчити нас бачити світ з різних перспектив, зрозуміти проблеми та виклики, з якими стикаються інші люди, та залучити нас до діалогу та обміну ідеями.

Не менш важливою складовою медіамистецтва як засобу соціальної трансформації є його вплив на індивідуальний рівень. Він надає можливість самовираження та самореалізації, дозволяючи людям висловлювати свої думки, почуття та переживання через медійні форми. Медіамистецтво стимулює творчість, розвиває креативність та сприяє індивідуальному розвитку кожної особи.

Висновки. Медіамистецтво як засіб соціальної трансформації має потужний вплив на культурні, соціальні та політичні зміни. Воно створює простір для розгортання дискусій, сприяє формуванню критичного мислення та активного громадянства. Медіамистецтво підтримує розвиток толерантного, різноманітного і відкритого суспільства, де різні групи людей мають можливість бути почутими і визнаними. Таким чином, медіамистецтво як активізм поєднує творчу силу мистецтва з соціальним активізмом, спонукаючи нас до рефлексії, дії та змін.

Отже, медіамистецтво як засіб соціальної трансформації має багатогранний вплив на суспільство. Воно змінює свідомість, активізує громадську участь, розширює культурні горизонти та стимулює економічний розвиток. Через поєднання мистецтва, технологій та комунікаційних засобів, медіамистецтво відкриває нові можливості для змін у суспільстві та сприяє побудові кращого та більш гуманного світу.

Список використаних джерел:

1. Bishop C. Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship, Verso, 2012 [Electronic resource] / Claire Bishop. – Access mode: http://selforganizedseminar.files.wordpress.com/2011/08/bishopclaire-artificial-hells-participatory-art-and-politics-spectatorship.pdf
2. Бавикіна В. М. Репрезентація соціальних трансформацій в українському медіа-мистецтві, 2014 [Електронний доступ]: file:///C:/Users/%D0%AE%D0%BB%D1%8F%20%D0%92%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0/Downloads/Telegram%20Desktop/Grani_2014_8_19.pdf
3. Балашова О.О. Медіа в колізіях світосприйняття/ Балашова О.О.//Культура і сучасність: альманах. - К.: Міленіум, 2007. - № 2. - с.61-69.
4. Ховренко, Л. (2018). Медіамистецтво в сучасному культурному просторі: тенденції розвитку. Вісник Львівської національної академії мистецтв, 22(2), 7-14.

ПЕРЕКЛАД УЗАГАЛЬНЕННЬ ВИСЛОВІВ З РІЗНИМ ЦІЛЬОВИМ СПРЯМУВАННЯМ З ЗАСТОСУВАННЯМ ОНЛАЙН ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Єфанов Данило Володимирович
здобувач 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Філологія (спеціалізація Германські мови і переклад
(англійська та німецька мови))
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Матвієнко Л.Г.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Завдяки поширенню та доступності Інтернету, онлайн перекладачі стали необхідним інструментом для фахівців у галузі перекладу та міжкультурної взаємодії. Розвиток технологій машинного перекладу, сприяє все більшому зануренню інформаційно-комунікаційних технологій в системи перекладацької діяльності для автоматизації дій перекладача [3]. Дослідження у цій області проводять вчені як за кордоном, так і в Україні. Вони висвітлюють різні аспекти перекладу, включаючи використання прийомів узагальнень, особливості перекладу технічних термінів та специфічних висловів. Аналіз прийомів узагальнення сприяє вдосконаленню якості перекладу, забезпечуючи більш точне та адекватне відтворення оригінального тексту.

Для професійних перекладачів, які працюють зі спеціальними онлайн ресурсами, вивчення прийомів узагальнення допомагає краще розуміти та використовувати ці прийоми у своїй роботі, покращувати якість своїх перекладів. Розуміння різних прийомів узагальнення дозволяє перекладачам знаходити відповідні еквіваленти, які відтворюють зміст та нюанси оригінального тексту з урахуванням його цільового спрямування.

Застосування онлайн перекладачів під час перекладу узагальненнь висловів з різним цільовим спрямуванням має ряд переваг:

1. Онлайн перекладачі дозволяють отримати швидкий переклад тексту, що економить час при роботі з великим обсягом матеріалу. Це особливо корисно, коли потрібно швидко перекласти текст з узагальненнями для подальшого аналізу чи використання.

2. Електронні перекладачі доступні з будь-якого пристрою з Інтернет-підключенням, що робить їх зручними для використання в будь-який час і в будь-якому місці. Це дозволяє легко отримати переклад узагальнень навіть під час подорожей або відряджень.

3. Багато онлайн перекладачів мають доступ до великої кількості ресурсів та словників, що дозволяє отримати більш точний переклад. При використанні узагальнень висловів, доступ до різних джерел та словників може допомогти знайти відповідні еквіваленти в мові перекладу.

4. Онлайн перекладачі часто дозволяють переглянути переклад кожної окремої фрази або речення, що допомагає зрозуміти, як використовуються прийоми

узагальнень в перекладі. Це дає можливість вносити корективи та вдосконалювати переклад з урахуванням цільового спрямування.

Розглянемо кілька онлайн перекладачів, які можна використовувати для роботи з узагальненнями висловів з різним цільовим спрямуванням.

Google Перекладач (Google Translate). Цей онлайн перекладач є одним з найбільш відомих та доступних інструментів перекладу. Він підтримує велику кількість мов та має можливість перекладати текст, фрази або навіть веб-сторінки. Хоча він не завжди забезпечує точний переклад узагальнень, він може бути корисним для отримання загального уявлення про перекладені вислови.

DeepL. Це інший популярний онлайн перекладач, який використовує нейромережі для забезпечення якісних перекладів. DeepL має хорошу репутацію щодо точності перекладу та здатності враховувати контекст. Він також пропонує можливості перекладу великих обсягів тексту.

Microsoft Перекладач (Microsoft Translator). Це ще один популярний онлайн перекладач, який підтримує багато мов та забезпечує широкий спектр можливостей перекладу. Microsoft Translator використовує технології машинного навчання та штучного інтелекту для покращення якості перекладу.

Linguee. Цей сервіс перекладу пропонує словники та переклади, засновані на великій базі текстів з різних джерел. Linguee дозволяє шукати переклади вже існуючих текстів, що може бути корисним для знаходження відповідних перекладів з прийомами узагальнень.

Онлайн перекладачі зазвичай базуються на автоматичних машинних перекладах, що використовують статистичні моделі або нейромережі для перекладу текстів [1]. Трансформація узагальнень висловів за допомогою онлайн перекладачів включає дотримання системи мовних та перекладацьких правил, що в подальшому дозволяє досягнути максимальної еквівалентності та адекватності перекладу:

- Розуміння обмежень. Перекладачеві необхідно розуміти, що онлайн перекладачі є автоматичними інструментами, які оперують на основі статистичних моделей і бази даних. Вони не здатні до повноцінного розуміння контексту, нюансів і культурних аспектів мови. Фахівці мають пам’ятати про ці обмеження і використовувати їх як допоміжний інструмент, а не основний джерело перекладу.

- Перевірка кількох джерел. Під час перекладу необхідно користуватися кількома онлайн перекладачами для порівняння результатів. Різні системи можуть мати різні підходи та результати, тому перевірка кількох джерел допоможе вам отримати більш точний переклад.

- Членування на фрази. Перекладачам варто розділяти вислови на менші фрази або речення для більш точного перекладу. Це допоможе уникнути помилок, особливо у складних конструкціях або висловах з узагальненнями.

- Редагування та вдосконалення перекладу. Онлайн перекладачі можуть надати загальний переклад, але вони не завжди забезпечують максимальну якість. Переклад вимагає розуміння і творчого підходу. Необхідне редагування та вдосконалення перекладу, для забезпечення точності і відповідності замірів узагальнень.

- Знання мови та контексту. Володіння мовою та розуміння контексту є ключовим фактором при використанні онлайн перекладачів. Чим краще спеціаліст розумієте мову, з якої перекладає, і контекст, в якому використовуються узагальнення, тим більш точний та адекватний переклад отримає. Важливо завжди зважати на культурні відмінності, стилістичні особливості та інші фактори, які можуть впливати на використання узагальнень у конкретному жанрі або контексті.

Онлайн перекладачі можуть бути корисними інструментами під час перекладу узагальнень висловів з однієї мови на іншу. Вони забезпечують швидкість, доступність та можливість перегляду перекладу [2]. Крім того, деякі сервіси мають доступ до різноманітних ресурсів та словників, що покращує точність перекладу.

Розглянувши переваги та обмеження онлайн перекладачів, можна зробити висновок, що їх використання у комбінації зі знаннями та досвідом перекладача створює сприятливі умови для ефективного використання узагальнень висловів та забезпечує більш точний переклад узагальнень з різним цільовим спрямуванням.

Список використаних джерел:

1. Власенко, А. О. (2020). Використання онлайн перекладачів для перекладу узагальнень в англійській мові: проблеми та перспективи. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна», 79(1), 139-143.
2. Полтавець, І. М. (2018). Використання онлайн перекладачів при перекладі висловів з різним цільовим спрямуванням. Збірник наукових праць Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми української термінології та спеціальної лексики, 893, 76-80.
3. Monti, J. (2020). Online Machine Translation: A Review. Machine Translation, 34(1-2), 45-71.

ТЕХНОЛОГІЯ ВЕБКВЕСТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наталія Потапенко
викладач
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Україна

У зв'язку з розширенням інформаційного освітнього простору виникає потреба у використанні інноваційних методів та засобів навчання. Один із способів вирішення проблеми підвищення ефективності освітнього процесу в нових умовах воєнного стану із застосуванням дистанційного навчання є використання технології веб-квест. Вивчення, оволодіння та застосування на практиці такої технології є дуже актуальним [2, с. 890].

Спочатку треба позначити термін WebQuest, що означає інтернет-пошук (англ. web – мережа; quest – пошук). Ця технологія була розроблена в 1995 році Берні Джорджем, професором державного університету Сан-Дієго [5, с. 11]. Дизайн веб-квесту передбачає раціональне планування часу учнів, сконцентрованого не на пошуку інформації, а на її використанні.

Веб-квест дозволяє:

– засвоїти відповідні конкретні дидактичні цілі та завдання у кожній конкретній ситуації;

– формувати в учня на кожному етапі необхідні обсяг і рівень компетентності для вирішення певного класу пізнавальних завдань та відповідного просування від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності;

– виробити в учнів психологічну установку на самостійне систематичне поповнення своїх знань та умінь орієнтуватися у потоці наукової та суспільної інформації при вирішенні нових пізнавальних завдань [6].

Берні Додж виділяє таку структуру веб-квесту:

1. Introduction (Вступ).
2. Task (Задання).
3. Process (Виконання).
4. Evaluation (Оцінювання).
5. Conclusion (Висновок).
6. Credits (Використані матеріали).
7. Teacher Page (Коментарі для викладача) [5, с. 12].

Зараз у мережі Інтернет існують спеціальні сайти для створення веб-квестів, на яких можна знайти шаблони для детальну інструкцію щодо їх створення. Найпопулярніші англомовні сайти для створення веб-квестів – QuizWhizzer (https://quizwhizzer.com) та Urban Quest. (https://www.urban.quest.team) .

Як один із прикладів даної технології можна розглянути фрагмент плану-конспекту уроку «A Tour Around London» розроблений для учнів 5 класу на платформі Google. Даний веб-квест спрямований на формування стійкої мотивації до вивчення англійської мови та розширення кругозору учнів, а також на поповнення словникового запасу завдяки роботі з автентичними ресурсами. Таким чином, мета даного веб-квесту – розповісти про визначні пам'ятки Лондона. Для досягнення поставленої мети учням належить вирішити такі завдання [2, с. 892]:

1. Вивчити слова, які знадобляться під час проходження квесту та виконати творче завдання.

2. Співвіднести зображення визначних пам'яток Лондона та їх назви.

3. Вибрати правильний варіант відповіді відповідно до текстів про цікаві місця Лондона.

4. Вивчити надані інтернет ресурси, познайомитися з відомими парками Лондона та дізнатися про їх історію.

5. Пройти тест-квіз для поняття та закріплення пройденого матеріалу. Після виконання кожного завдання учні одержують підказки: ключові слова, адреси відомих місць Лондона.

6. За допомогою Інтернету учасникам потрібно з'ясувати, що знаходиться за кожною адресою. Вибрати місце, яке його зацікавило, та загадати загадку іншим учасникам. Написати про це місце, не називаючи його [2, с. 893].

Для цього вони можуть використовувати відповіді на такі запитання:

1. What is it? (a palace, museum, house, park, etc.)
2. Where is it? What's its address?
3. What is it famous for?
4. Who lives\lived there?
5. Is it worth visiting? Why?

Таким чином, технологія веб-квестів може активно використовуватися для перевірки знань учнів з англійської мови за певною темою під час дистанційного навчання.

Отже, однією з найефективніших та найперспективніших інформаційно-комунікаційних технологій навчання іноземним мовам є веб-квест, оскільки:

– використовується демонстративно-ілюстративний принцип навчання, що допомагає зробити процес пізнання оригінальним, а жага пошуку відповіді на проблему – розвагою;

– використання більшої кількості сенсорних каналів сприйняття інформації, а пам'ять, мова та мислення також розвивають наочність та демонстративність матеріалу;

– структурована інформація, що реалізується за допомогою гіперпосилань, формує чіткі логічні зв'язки у учнів, фокусує на розумінні проблеми та коригує обсяг теми, що вивчається;

– пошуковий характер технології веб-квесту дозволяє збільшити дослідницьку активність як вчителя, так і учнів;

– робота з великим обсягом інформації розвиває навички критичного мислення, здатність робити першим крок та нести за нього відповідальність [4, с. 33].

Технологія веб-квесту має універсальний характер і може бути використана з метою розвитку компетентності у сфері самостійної пізнавальної діяльності, заснованої на засвоєнні способів набуття знань, умінь із різних джерел, дана технологія дозволяє, як поповнити знання учнів, так і систематизувати вже існуючі. Технологія може стимулювати пізнавальну активність учнів, оскільки вона є новою, різноманітною формою роботи, дозволяє проявити себе як учню, а й вчителю, як творчої особистості, отже, необхідна у сучасному освітньому процесі [5].

Список використаних джерел:

1. Герлянд Т.М., Кулалаєва Н.В., Пащенко Т.М., Романова Г.М., Романов Л.А. Вебквест у професійному навчанні : методичні рекомендації. / за заг. ред. Т.М. Герлянд. Київ : ІПТО НАПН України, 2016. 141 с.

2. Олійниченко О. Особливості використання веб-квест-технології у викладанні англійської мови для спеціальних цілей. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. Одеса, 2019. Вип. 175. С. 889–893.
3. Сокол І.М. Класифікація квестів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2014. Вип. 36 (89). С. 369–374.
4. Фомічова О.В. Веб-квести як засіб формування готовності до інноваційної діяльності студентів у вищій школі. ScienceRise. Pedagogical Education. Харків, 2016. № 10. С. 31–34.
5. Dodge B. Web-Quest: A strategy for scaffolding higher-level learning. Presented at the National Educational Computing Conference, San Diego, June 22–24, 1998.
6. Dodge B. Webquests: A technique for Internet-based learning // Distance Educator. – 1995. – № 1(2). – P. 10-13
7. Godwin-Jones R. Language in action: from Web-Quests to virtual realities. Language Learning & Technology. Manoa, 2004. 8(3). P. 9–14.

СЕКЦІЯ XX.
ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ЗАПИТ НА СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ РИКИЗІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У КОРОТКОСТРОКОВІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Гороховський Д. І.
ORCID ID: 0009-0008-5934-9094
канд. політ. наук, доцент кафедри історії і філософії
Львівський торговельно-економічний університет, Україна

Багато хто відносить концепцію справедливості до сфери культури чи філософії. Але, насправді, це виключно біологічний феномен. І це доведено наукою.

Існує відомий експеримент з капуцинами, який поставили американські економіст Кіт Чен та психолог Лорі Сантос в Єльському університеті (США). Якщо узагальнено, то двом мавпочкам-капуцинам за виконання однакових завдань (підйом важкого вантажу) давали у якості винагороди по солодкій виноградинці. Алгоритм повторювався багато разів, доки у мавп не виробився відповідний патерн. Після чого, на одному з кіл за таке саме завдання одній мавпі дають виноградину, а іншій — шмат кислого яблука (теж їстівного, але менш смачного). Ставлячи експеримент, науковці припускали, що мавпа прийме нагороду та буде задоволена яблуком, адже це краще, ніж нічого. Але результат був протилежний: капуцин, коли бачив, що його працю оцінили гірше, ніж іншого примата, агресивно жбурляв їжу за межі клітки та починав лютувати. Мавпа обирала залишитися без їжі, але не погоджувалась на несправедливість та відмовлялась погоджуватися на такі умови.

Людський мозок працює за схожим алгоритмом. Кожен з нас постійно моніторить простір навколо, аналізуючи спосіб життя та поведінку «одноплеменців», співставляючи з власними. Соціальні і культурні традиції сформували в суспільстві певні норми: ми захоплюємося альтруїстами та героїзуємо їх як приклад. Той, хто здатен на особисту жертву в ім'я колективної ідеї є для нас героєм. Ми зневажаємо егоїстів. Ті, хто відкрито порушують соціальні норми, зазвичай викликають роздратування у широкого загалу.

Типовою реакцією на демонстративне нехтування суспільними інтересами та цінностями викликає осуд і зменшує авторитет персони в соціумі. А якщо становиться відомо, що особа не лише порушує суспільні «правила гри», а ще й залишається безкарним, прикриваючись колективними гаслами, люди починають жадати, щоб з'явився хтось, хто зможе побороти таку несправедливість.

Нескладно здогадатися: якщо нація знаходиться у стані екзистенційної війни геноцидного типу (а саме так можна охарактеризувати війну, яка зараз ведеться проти України), що ставить під сумнів його існування в майбутньому, первісні відчуття загострюються в тисячу разів.

Одна з ключових функцій держави як форми реалізації колективної волі — забезпечення соціальної справедливості. Причому, мова йде не про якусь конкретну величину, яку можна вирахувати та заміряти, а про умовний абстрактний стандарт.

Недосяжний ідеал суспільної моралі. І завдання держави — утримувати відчуття справедливості в межах контрольованої норми.

П'ятнадцятий місяць, як українська держава веде велику війну за своє існування, українці зустрічають у стані, коли старий суспільний договір тріщить по швах, а новий ще не з'явився.

На початку вторгнення політичне керівництво країни прийняло єдине правильне рішення з можливих: відкласти історичну військову методичку на випадок «часу Ч» та спробувати зберегти суспільний баланс між війною і миром.

Українці не побачили ані військової цензури, ані військової економіки, чоловікам не треба було брати довідку в ТСК для походу в магазин: все це дозволило створити унікальний український прецедент зі збереження демократії в умовах війни. Але це ж створило і фактори напруги.

Ліній зламу багато. Це і перекіс по лінії військового та цивільних частин суспільства. Коли частина суспільства знаходиться в армії, а отже позбавлена прав, свобод та можливостей, доступу до сімей. А найголовніше — живуть в стані невизначеності, адже не знають не лише скільки їм ще доведеться воювати, а навіть чи будуть вони живі завтра; інша частина суспільства може жити цивільним життям, займатися бізнесом, відпочивати у громадських закладах тощо.

Другою значною точкою фрагментації суспільства є умовний поділ на тих, хто виїхав з місця постійного проживання і тих, хто залишився. Причому мова йде як про внутрішньо переміщених осіб в межах країни, так і за кордоном.

Також фрагментація буде відбуватися ще за безліччю факторів: мова, релігія, соціальний стан. Маркером може стати навіть обсяг втрат (матеріальних та нематеріальних) за час війни.

Окремі представники даних груп будуть відчувати моральну перевагу над іншими групами і це може стати фактором легітимізації проактивних дій однієї групи проти інших.

Такий підхід, помножений на відчуття втоми від війни, погіршення особистих умов життя тощо може спровокувати так звану «охоту на відьом», що стане пороховою діжкою державного масштабу.

Сьогодні вже можна констатувати, що після перемоги українцям доведеться докласти багато зусиль, аби зшити суспільство наново. Але суспільство чекатиме великий виклик.

Цім викликом стануть вибори. Вочевидь, в українському суспільстві відбуваються докорінні зміни і настане час, коли нація почне прагнути від політичного представництва країни відповідності суспільному запиту. І мова не обов'язково йде про зміну конкретних політичних сил чи їх представників. Український народ може виказати вотум довіри тим, хто разом з ними пройшов війну, але новий соціальний договір буде вже геть іншим.

По суті, українці будуть обирати не просто нових представників у владу, а курс, яким піде держава у майбутньому. При тому, він

має відображати бачення усіх соціальних груп, тим самим утворивши новий соціальний консенсус, який буде відображено у відсотковому еквіваленті.

І якщо певні базові питання наразі не викликають у суспільства потреби в обговоренні (зовнішньополітичний курс держави, визначення ворогів тощо), то можна прогнозувати, що соціальний дискурс буде стосуватися саме способу досягнення цілей.

Враховуючи вищезазначене, що Україну чекає запекла внутрішня політична боротьба, у якій візьмуть участь представники як діючих політичних сил, так і нові.

Учасники політичного ринку будуть експлуатувати суспільні травми, ще більше розколюючи та поляризуючи між собою суспільство, розділяючи між собою електорат. Щось схоже відбувалося у 2004 році, коли поляризація суспільства досягла критичної відмітки.

Така ситуація стане вигідною, в тому числі, для політиків, бажаючих паразитувати на почуттях суспільства, з метою конвертації останніх в політичні дивіденди.

Передбачувано, що цим захоче скористатися й ворог. Розуміючи неможливість здобути перемогу військовим шляхом Москва може обирати шлях найменшого спротиву: стабілізувати лінію фронту, сфокусуватися на переобранні їхнього президента та дочекатися, поки українці знов приведуть до влади їх агентів.

Щоб цього не сталося, критично важливо зберегти демократію, залишити суспільні дискусії в політичному полі і не допустити проявів насилля до політичних опонентів в межах політичної дискусії. А головне, використовувати лише інституціональні шляхи волевиявлення.

Для цього держава повинна почати оновлювати власну концепцію вже сьогодні, відповідаючи актуальному суспільному запиту та залишаючись єдиним модератором справедливості та основним оператором легального насилля в країні. Будь-які інші «прості рішення» призведуть виключно до ще більшого розколу і в довгостроковій перспективі можуть поставити під питання існування України як незалежної і суверенної держави.

Список використаних джерел:

1. Chen K., Lakshminarayanan V., Santos L. : How Basic Are Behavioral Biases? Evidence from Capuchin Monkey Trading Behavior. Journal of Political Economy : Vol. 114, No. 3, червень 2006. ст. 517-537.
2. Professor Antony Flew : Social Justice' Isn't Any Kind of Justice'. Libertarian Alliance, London. 1993.

СЕКЦІЯ XXI.
ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

INVESTIGATION OF LEARNING TECHNOLOGY IN THE TRAINING OF TECHNOLOGIST CHEMISTS

Tkachuk Hanna Serhiyivna
ORCID ID: 0000-0003-3502-0557
Candidate of Technical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Chemistry and Chemical Engineering
Khmelnytskyi National University, Ukraine

European integration of Ukraine in the field of an education and a science determines the needs of optimizing and developing methodological and organizational system of educational process in classic universities [1].

In [2] the formation of learning technology by study of chemical disciplines was revealed in classic universities as the main component of educational process and possibilities of solving a practical implementation of all elements of learning technology were considered. These elements are: a preparation for learning, a perception, an understanding, a memorization, an ensuring the strength of knowledge, a generalization, a systematization, an achievement of developed skills and abilities. These theses are devoted to analysis of influence of input and output parameters of elements of learning technology.

Let's find dependence between input and output parameters of the technology. The input parameter should be considered elements of the learning process technology [2]. For instance, the technology of an understanding involves the using of subordinate certain actions: visual aid, visualization tool, sample of chemicals and equipment, demonstration of the chemical experiment, molecular modelling etc. Initial parameters are the result of application of technology measured by the academic achievement of students in learning process. So, the qualimetric measuring of these achievements is a place of this position in a grading system 0, 1, 2 levels of the technologies of a learning process. These results allow to identify a characteristic measure of an impact of input parameters to academic achievement.

In Fig. 1 indicates that n_i is a number of observations of the learning monitoring results; n_i^* – the number of observations in *i*-th digit of array of *N* observations.

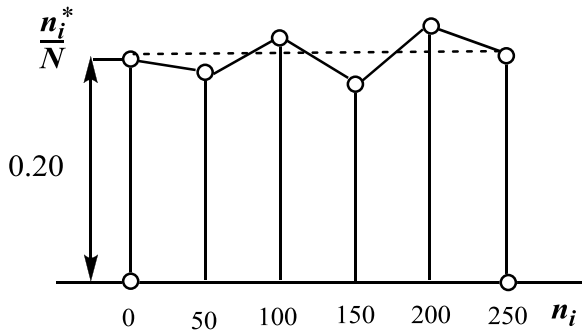

Fig. 1. **Histogram of distribution of the output parameter preparation for learning of learning technology**

There are cases when a law of distribution of the random variable that characterizes an output of parameter element perception of technology of learning process is described by the trapezoidal distribution. The geometry of that is given in Fig. 2.

Perception as an element of learning technology is a process of student's reflection of phenomena and objects in general, in an aggregate of all other properties and qualities with their direct impact on a senses.

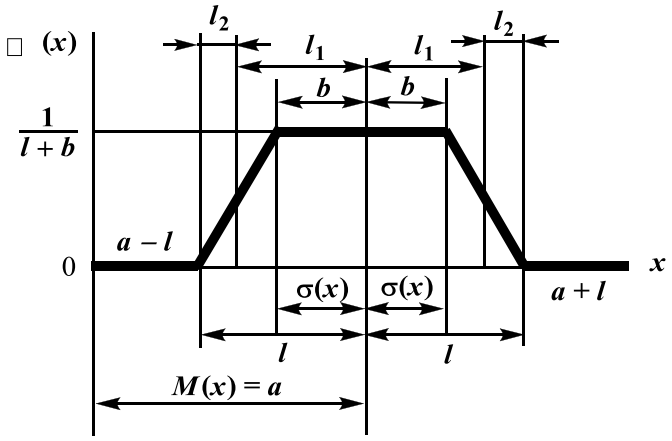

Fig. 2. **Trapezoidal distribution of the output parameter perception of learning technology**

The next element of the learning technology is understanding. A language of chemical symbols, equations, reactions, schemes, formulas, results, analytical effects of chemical experiments are very important for a transmission and understanding of the information to chemistry students [2].

An implementation of understanding of technology of learning. It's represented by histogram of a distribution of that element constructed according to experimental data: understanding of participants of the training in number of 250 persons. That is shown in Fig. 3.

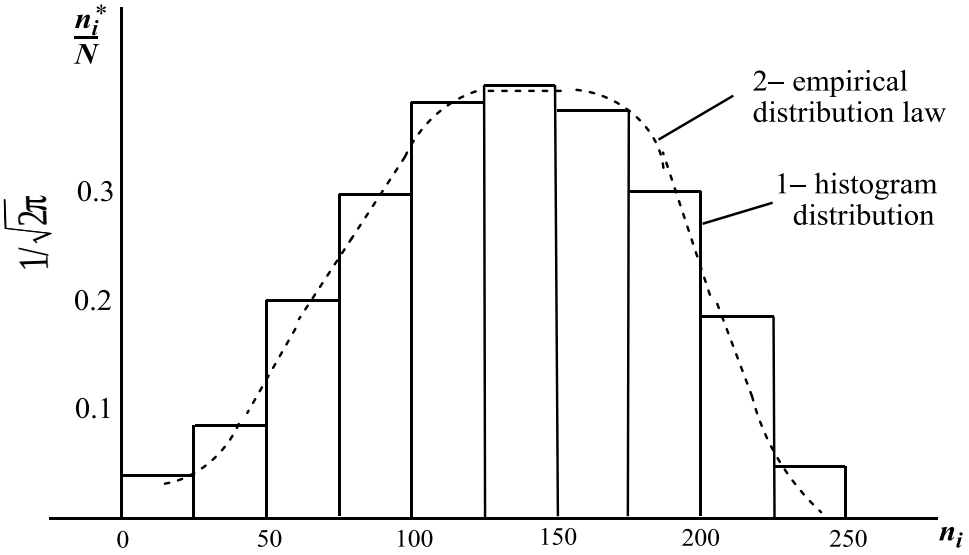

Fig. 3. **Empirical law of distribution of initial parameter understanding of learning technology**

Memorization is the next element of the technology which is also the property of the man. Learning as a process isn't possible without that. It's to consolidate and reproduce

subsequently student's previous experience. The memorization plays the significant role not only in control measures to demonstrate a degree of mastery of a theoretical material, but also it required in reproduction and using of that experience in solving of situational chemical problems, as well as production problems [2]. Consider element – memorizing of learning technology you can see in Fig. 4.

Ensuring of strength of knowledge is the next element of the learning technology. Most strongly stored in student's memory is information that's associated with a figurative and bright emotional background. Effective means of the strengthening knowledge aren't only the vivid emotional presentation of the educational material but also the skilful use of a laboratory workshops in chemical disciplines [2].

In an implementation of an element of technology – ensuring the strength of knowledge, it's characterized by the histogram of a distribution of initial parameter of that element of the technology obtained empirically (Fig. 5).

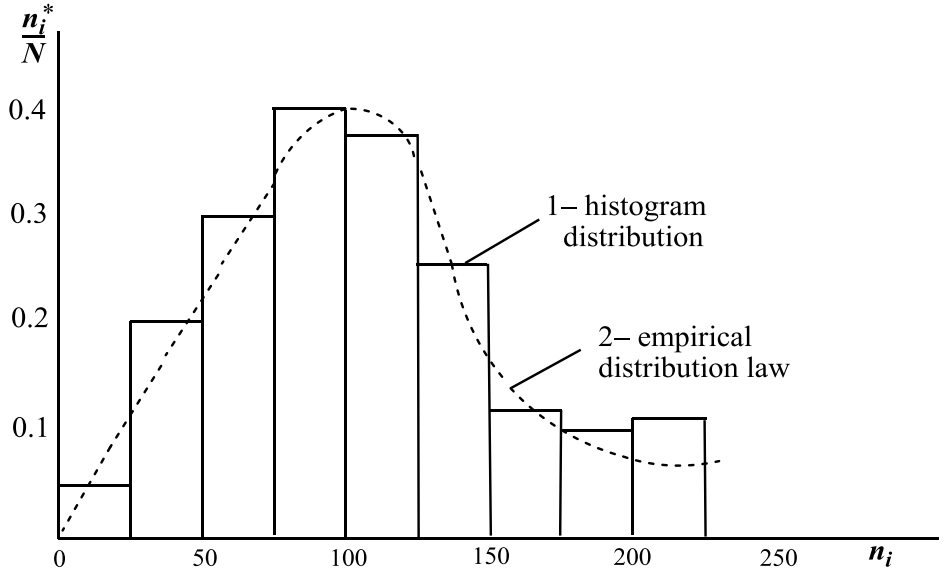

Fig. 4. **Histogram and empirical law of distribution of the initial parameter of memorization of learning technology**

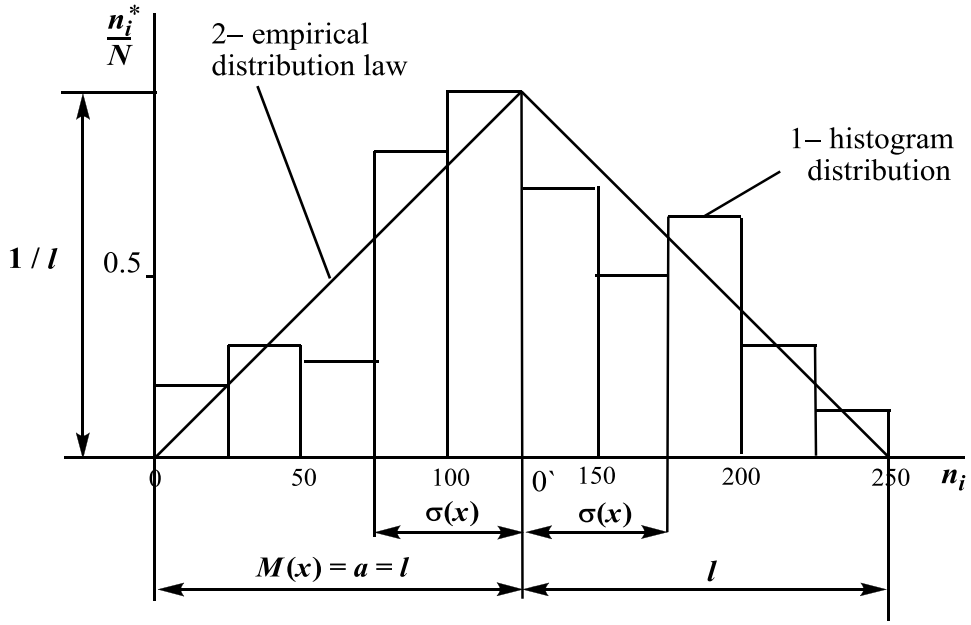

Fig. 5. **Illustration of the law of distribution of qualimetric evaluation the level of ensuring the strength of knowledge in the process of actions**

We had investigated five elements of the learning technology. Further researches will determine an initial parameters of next three elements of learning technology. Also they will test a plausibility of an assumption, how an empirical results are relevant with a hypothesis of whether a random variable under consideration is subject to the theoretical law of distribution. The important question is whether a tendency founds in an empirical data for relationship between two random ones's really an objective relationship, or whether it's due to random causes which are due to an insufficient research.

We make following conclusions: initial parameters of studied five elements of the learning technology are not randomic and they are subjects to mathematical laws. The histogram of distribution of the preparation for the learning is described by a law of uniform distribution. The distribution histogram of the initial parameter of the perception is trapezoidal. The empirical law of distribution of the initial parameter of the understanding is described by normal Gaussian distribution law.

Theoretical laws of the probability distribution and a law of probability density distribution for the memorization are obtained as the result of a composition of Gaussian distribution law and the equal probability law. A probability density of distribution of a qualimetric estimation of level of ensuring the strength of knowledges is determined according to Simpson's law – a distribution of isosceles triangle.

References:

1. Skyba M. Ye., Kostohryz S. H. & Krasylnykova H. V. (2009). Monitorynh yakosti navchalnoho protsesu u vyshchomu zakladi osvity [Monitoring the quality of the educational process in a higher education institution] Khmelnytskyi, KhNU.
2. Tkachuk H. S. (2019). Uchinnya yak bazovyi element tekhnolohii navchalnoho protsesu [Learning as a basic element of the technology of the educational process] *Teoriya ta metodyka navchannya ta vychovannya*, 47, 133–147.

THE EUROPEAN NEIGHBORHOOD POLICY: ITS IMPACT ON UKRAINIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Kukharska Liliia
PhD in Management, Associate Professor
Foreign Languages and Military Translation Department
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy, Lviv, Ukraine

The development of domestic education, aimed at taking into account the globalization and European integration processes, the actualization of taut-technical progress and implementation of innovative approaches, require the development of targeted comprehensive training of professionals to form their respective competencies in each specialty.

Domestic higher education institutions, joining the European higher education system, must ensure equitable access to a high quality system of education for citizens of all social backgrounds. For this purpose, the state must produce effective funding models, including targeted funding, which will balance the investment of public and private higher education institutions at both national, regional and local levels.

For Ukraine, joining the European political cooperation in education and training ET 2020, production, innovations in education and ensuring its quality are particularly relevant issues. After all, ET-2020 creates conditions for building best practices in education policy, knowledge generation and dissemination, introduction of innovative approaches to educational services, reforming education policy at the national and regional levels.

Education is a priority for all EU member state governments, although education systems in these countries differ from one another. It is education that does not fall under the regulation of the "single European policy", the responsibility for the content and organization of the educational process is borne directly by EU member states. The European Commission is an auxiliary body, which provides the distribution of educational services in the EU, promotes the quality of education, develops a continuous and uninterrupted learning process.

The development of the Europe 2020 strategy was conditioned by the socio-economic problems of the EU countries. The instability of the European economy was related to such global problems as the reduction of natural resources, globalization, the aging of the population, increasing mortality, climate change, Covid-2019. Given these factors, the European Commission suggested that EU member states pay particular attention to the following areas: employment, research and innovation, education, climate change, energy, and poverty alleviation.

According to the opinion of the leaders of the EU member states, as Khoruzhyi H. [1, p.273] overcoming the crisis required joint efforts in the socio-economic sphere, which would also include measures on higher education policy. To ensure sustainable intellectual growth, the EU puts knowledge, namely knowledge innovation and modern innovation projects, at the center of its efforts.

"Higher education, linked to research and innovation, plays a decisive role in individual and societal development, and in addition, highly qualified workers and citizens must be involved in creating jobs, economic growth and greater prosperity. Therefore, higher education institutions are important partners in the implementation of the European Union's growth strategy. The potential of higher education institutions to fulfill their public role in enhancing the welfare of Europe is inexhaustible. [1, p. 274].

The main priorities of EU member states and their higher education in the context of educational modernization have been identified as follows:

1. A clear understanding of the ways to develop vocational and other education, the definition of national qualification frameworks related to the European qualification framework as a means of achieving this goal.
2. Facilitate contact with students from underrepresented social groups in education and students who do not fit the classical profile, including adults.
3. Guarantee the enrollment of targeted financial aid to potential students from low-income families.
4. In line with the objectives of the European Union, develop and implement national strategies for the training and retraining of sufficient numbers of scientists.

Thus, the priority areas of EU activities impose a certain imprint on the activities of EU member states and other states, contribute to increased investment in education, combine education and the production sphere, provide economic security of states. In the sphere of educational security a number of problems can be identified:

1) the need to form values and socio-patriotic attitudes in the population that contribute to strengthening national security and effectively overcoming hybrid threats;
2) formation of safe competencies in young people in the process of teaching social, economic, legal and other disciplines;
3) improving the quality of education;
4) expansion of teaching methods;
5) striving to strengthen the defense capability of the country;
6) the need to replace the concept of training specialists "for life" with the concept of "lifelong learning";
7) stabilization and improvement of distance learning.

In recent years, through Covid-19, and last year even more because of the war that Russia is waging against Ukraine, the innovation process in the educational process in the educational sphere has slowed down somewhat, or we can say that it is holding at this level (regarding the proportion of doctors and candidates of science who do research and development in research and development, which has gradually increased, but these events have affected the decline.

At the same time, it should be noted that the main innovative developments are created in educational institutions. After all, in the educational sphere the majority of applications for inventions and utility models are filed (over 60%) and, accordingly, about 50-60% of all patents for inventions and utility models are obtained [2; 3].

Conclusions. So, in the process of research established the importance of education, its quality and safety, the need to introduce innovative methods in educational processes and the need for investment in education. Focused on the growth of enrollment in postgraduate or doctoral studies, but not completing it due to the decline in the prestige of education and low salaries in educational institutions.

References:

1. Khoruzhyi, H. F.(2016). The European policy of higher education. Monograph. Poltava. Dyvosvit. (p. 384) Pp. 273-274.
2. State Statistics Service.(2022). Scientific and innovative activity: Statistical collection. Kiev.
3. Tsvetana Aleksandrova Stoyanova, Ts., Stoyan Radev Koev, Philip Petrov Stoyanov, Zinaida Zhyvko, Viacheslav Laptiev.(2019). Strategic Management of the Personnel Development of Industry Companies. Academy of Strategic Management Journal. Research Article. Vol. 18. Issue: URL: https://www.abacademies.org/articles/strategic-management-of-the-personnel-development-of-industry-companies-8241.html

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ BYOD В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Москаленко Маргарита Сергіївна
вчитель інформатики
Лищенський ліцей
Підгайцівської сільської ради, Україна

У практику шкільного життя поступово входить використання мобільних технологій в освітньому процесі. Сучасний стан освіти та введення правового режиму воєнного стану спонукали перехід на дистанційну та змішану форми навчання більшість освітніх установ. В свою чергу, такий стан освіти зумовив пошук технічних засобів для здійснення освітнього процесу як в учнів так і у вчителів. У такій ситуації природною для педагога дією є використання деяких можливостей мобільних пристроїв здобувачів освіти для організації роботи на уроці та свідоме включення мобільних пристроїв учнів до освітнього процесу. Таким чином стає зрозумілим, що модель BYOD (Bring your own device [3, с.93]), коли учні приносять свої мобільні пристрої та за допомогою них відбувається якась запланована робота в освітній діяльності, є однією з актуальних ІКТ-технологій в освітньому процесі сучасної школи.

Застосування BYOD в освітньому процесі розкрито у працях вітчизняних та зарубіжних науковців: І. Андрієвської, А. Бабич, Ю. Блудової, І.Золотарьової, О. Мардаренко, Я.Сікори, Р.Браяна (Byrne R.), Р.Мілмана (Millman R.) та ін.

Смартфони та планшети – це, за фактом, мобільні персональні комп'ютери, що мають сенсорний екран, модуль wi-fi для забезпечення доступу до мережі Інтернет, фотокамеру, датчик звуку (мікрофон), датчик GPS, операційну систему з можливістю встановлювати різні програми.

Більшість існуючих смартфонів та планшетів мають мінімальний базовий функціонал (що не потребує встановлення додаткового програмного забезпечення), який можна використовувати фактично на всіх пристроях подібного класу, що полегшує планування освітньої діяльності з використанням цих пристроїв. Базовий набір функцій смартфонів і планшетів включає можливість зйомки фотографій і відео, обробки текстів; роботу з браузером та перегляд сайтів (як правило, мобільних версій); встановлені програми для спілкування в соцмережах; карти (з можливістю визначати за ними своє місцезнаходження).

Принцип організації роботи моделі BYOD подано на рис. 1 [2]:

Рис. 1. **Принцип організації роботи моделі BYOD**

Нами проаналізовано та виділено переваги та недоліки використання BYOD в освітньому процесі (таблиця 1):

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання BYOD в освітньому процесі сучасної школи

Переваги	Недоліки
У разі використання моделі BYOD школі не потрібно закуповувати техніку додатково. Батьки самі забезпечують свою дитину технічними засобами навчання.	Якщо заряджання акумулятора особистого мобільного пристрою не вистачає, забезпечити зарядку в умовах школи буде проблематично.
Коли використовується особистий мобільний пристрій, кожен сам відповідає за його збереження, технічне обслуговування, програмне забезпечення.	Для вчителя виникає ряд складнощів при плануванні уроку, якщо він не знає технічних характеристик особистих мобільних пристроїв учнів.
В умовах моделі BYOD вчитель не нав'язує будь-якого конкретного інструменту для вирішення навчальних завдань. Кожен учень вибирає зручний для себе пристрій, мережевий сервіс. Це своєрідна «свобода вибору».	При використанні моделі BYOD учня складніше утримати у рамках уроку. Весь час буде спокуса відволіктися, наприклад, зазирнути в соціальні мережі.
Модель BYOD дозволяє оперативно працювати з інформацією та подавати результати роботи.	Використання власних пристроїв для вирішення освітніх завдань потребує спеціальних умов, наприклад енергозабезпечення, робота провайдера, який надає Інтернет-послуги, що стало особливо актуальним під час російської агресії.
Особливе значення має модель BYOD під час побудови індивідуальних освітніх траєкторій.	Не всі особисті мобільні пристрої підтримують роботу необхідних сервісів або потребують додаткового налаштування.
Знижуються витрати на канцелярські товари, витратні матеріали.	Виконання навчальних завдань в умовах моделі BYOD може звестися до копіювання інформації з мережевих джерел інформації та призведе до порушення закону про авторські права. Наші діти ще не вміють правильно користуватися плодами чужих праць.

Отже, модель BYOD має практично стільки ж плюсів, скільки і мінусів. Технологія перспективна, успішність її залежить від готовності учасників освітнього процесу. Використання моделі BYOD залежить не тільки від бажання вчителя, але й готовності як здобувачів освіти, так і їх батьків до використання особистих мобільних пристроїв в освітніх цілях. Від вчителя вимагається високий рівень інформаційної культури, знання технічних характеристик мобільних пристроїв, програмного забезпечення та мережевих сервісів.

Список використаних джерел:

1. Андрієвська В. М. Концепція BYOD як інструмент реалізації STEAM-освіти. *Фізико-математична освіта*. 2017. Вип. 4(14). С. 13-17.
2. Берзинь М. Особисті пристрої при роботі з корпоративними даними. URL: https://learn.microsoft.com/uk-ua/ (дата звернення: 26.06.2023 р).
3. Блудова Ю.О. Використання технології BYOD в освітньому процесі Нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць. Запоріжжя : КПУ, 2020. Вип. 71. Т. 1. С. 92–95.
4. Мельник Т. А. Доцільність реалізації концепції BYOD у системі підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Фізико-математична освіта : науковий журнал. Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Фізико-математичний факультет ; [редкол.: М. П. Вовк, М. Гр. Воскоглу, Т. Г. Дерека та ін.]. Суми : [СумДПУ імені А. С. Макаренка], 2020. Вип. 1 (23), ч. 2. С. 53–59.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОГО МЕТОДУ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Лобецька Інна Михайлівна
старший викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

На сьогоднішній день однією з найбільш важливих задач, що стоять перед викладачами іноземної мови є інтенсифікація процесу навчання. Це пояснюється як зростанням міжнародних контактів, так і підвищенням інтересу у студентів. Тому, поряд з добре відомими і давно вживаними методами (граматично-перекладацьким, аудіо-лінгвальним, прямим) активно використовуються і більш нові методи (проблемний, проектний). [1]

Останнім часом викладачі вузів усе частіше звертаються до проектного методу, тобто до підходу до навчання, який спонукає студентів активно досліджувати, вирішувати проблеми і творчо працювати над реальними проектами, оскільки використання цього методу має кілька переваг: базуючись на основах комунікативного підходу, він дозволяє органічно інтегрувати знання студентів з різних областей при вирішенні певної проблеми, надає студентам можливість застосувати одержані знання практично, генеруючи при цьому нові ідеї.

Основною метою мовної підготовки на кафедрі іноземних мов і міжкультурної комунікації Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана є формування у студентів професійної іншомовної комунікативної компетенції, яка надалі дозволить їм використовувати іноземну мову в різних областях професійної діяльності, науковій і практичній роботі, в спілкуванні із зарубіжними партнерами.

Виникає проблема: як об'єднати загальну мовну і професійну підготовку? Як зробити так, щоб мовна підготовка максимально допомагала підготовці фахівця-професіонала і сприяла формуванню вищезазначених компетенцій?

Як вихід викладачами нашої кафедри використовується проектний підхід. Розглянемо один з прикладів, а саме, проект «Економічна ситуація в Україні. Economic situation in Ukraine». Відмітною особливістю цього проекту є його міждисциплінарна спрямованість, а саме, необхідність застосування знань з таких областей, як економіка, політологія, соціологія і т. д.

Вибір цього проекту обумовлений рядом чинників, серед яких можна виділити п'ять основних:

1) вивчення теми «Економічна ситуація в Україні. Economic situation in Ukraine» (ця тема включена в список обов'язкових питань підсумкового атестаційного іспиту);

2) необхідність провести дослідження і представити аналітичний звіт по економічній ситуації в Україні у формі мультимедійної презентації і письмової роботи англійською мовою;

3) великий об'єм самостійної роботи студентів, спрямованої на визначення параметрів аналізу економічної ситуації в країні, пошук та організацію необхідного матеріалу, яка вимагає допомоги і керівництва з боку викладача;

4) можливість для викладача координувати рішення мовних проблем, пов'язаних з викладом тематично обумовленого матеріалу англійською мовою (граматика, лексика, включаючи професійну термінологію, стилістика, тощо);

5) необхідність спільної оцінки релевантності матеріалу економічного характеру і готового економічного звіту студентами і викладачами непрофілюючої дисципліни.

Цільовою установкою проекту є формування уміння професійно оцінити поточну економічну ситуацію в країні та пропонувати прогнози розвитку, а також представити англійською мовою індивідуальний аналітичний звіт по темі дослідження. На основі цього були сформульовані основні завдання проектної діяльності.

1) формування необхідних професійних компетенцій в процесі аналізу економічної інформації, виділення ключових проблем і тенденцій в економіці країни, оцінки поточної економічної ситуації, а також при прогнозуванні її майбутнього розвитку на основі сценарного аналізу;

2) формування професійної іншомовної комунікативної компетенції, яка виражається в упевненому володінні термінологічним апаратом англійською мовою у сфері економічних, соціально-політичних наук, а також наявність умінь та навичок:

- діалогічного мовлення (уміння вести дискусію та аргументувати свою точку зору);

- монологічного мовлення (уміння представляти результати свого дослідження різним цільовим аудиторіям з використанням інформаційних технологій);

- письмової мови (написання аналітичного звіту по темі дослідження і надалі наукових статей для студентських науково-практичних конференцій);

3) підвищення мотивації студентів до пошуку матеріалу професійного характеру англійською мовою зокрема і до вивчення англійської мови професійного спрямування в цілому.

Результати використання проектної діяльності студентів-економістів як способу контекстного навчання іноземній мові дозволяють зробити наступні висновки: зафіксований більш високий рівень мотивації студентів до вивчення англійської мови професійного спрямування, вдосконалені навички і уміння монологічного і діалогічного мовлення в професійній сфері, значно поліпшені навички і уміння письмової мови, істотно розширений термінологічний апарат англійською мовою у сфері економічних і соціально-політичних наук, підвищена якість мультимедійних презентацій результатів індивідуальних досліджень, істотно підвищена якість усних відповідей по темі «Економічна ситуація в Україні» на підсумковому атестаційному іспиті.

Результати показують, що проектне навчання іноземній мові зв'язує воєдино усі компоненти змісту навчання і сприяє набуттю реального досвіду професійної діяльності, а також формуванню необхідних професійних компетенцій. Проектна діяльність – це оптимальний спосіб контекстного навчання, при якому основний акцент робиться на організацію активних видів пізнавальної діяльності студентів.

Таким чином, проектна діяльність студентів англійською мовою інтегрує модельовану предметно-технологічну діяльність майбутнього фахівця і його реальну іншомовну діяльність, сприяючи тим самим підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови, закріплення фонових знань в області економічної діяльності, формування іншомовних професійно-значимих мовних навичок і умінь рефлексій, а також накопичення досвіду рішення професійних завдань.

Список використаних джерел:

1. Щербина С.В. Застосування проектного методу у викладанні іноземної мови у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/3810/3/Zastosuvannia%20proektnoho%20metodu-VNZ.pdf
2. Кочетурова Н. Метод проектов в обучении языку: теория и практика [Електронний ресурс] / Н. А. Кочетурова // Центр лингвометод. информ. ресурсов НГТУ. – Новосибирск, 2003. – Режим доступу: http://www.itlt.edu.nstu.ru/article4.php

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНІВ

Редько Валерій Григорович
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу навчання іноземних мов
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

В умовах ***воєнного стану*** особлива функція у процесі навчання іноземних мов належить **уроку**, який часто може проводитися в доволі незвичних і не типових локаціях і формах, не завжди характерних традиційному навчальному процесу. Як засвідчує практика, зумовлена такими обставинами, не завжди вчитель та учні знаходять, як це було раніше, раціональні та ефективні види комунікативної взаємодії під час навчання іншомовного спілкування. Цьому значною мірою заважають умови, що виникли, які не повною мірою можуть сприяти досягненню очікуваних результатів, яких отримував учитель у роботі з учнями в інших ситуаціях надання освітніх послуг.

За будь-яких обставин, що склалися і можуть негативно впливати не тільки на рівень навчальних досягнень учнів, але й на професійну діяльність учителя, цілі та зміст навчання іншомовного спілкування не повинні змінювати своє орієнтування на основні тенденції розвитку сучасної вітчизняної шкільної іншомовної освіти і забезпечувати виконання вимог модельних навчальних програм. А відтак, урок як своєрідна мікромодель навчального процесу, що здійснюється в нетипових умовах взаємодії учня і вчителя, має, як і раніше, виконувати свої функції, не втрачаючи дидактичного та методичного потенціалу.

У представленому нижче матеріалі спробуємо зорієнтувати вчителя в доцільності дотримуватися сформульованих рекомендацій щодо змісту уроків іноземних мов навіть в нетипових соціальних умовах, що виникли в його професійній діяльності.

1. Цілі та завдання кожного уроку необхідно розглядати частиною загальної мети навчання іноземної мови в ЗЗСО, вони окреслюють обсяг мовного, мовленнєвого та інформаційного матеріалу, яким учні повинні оволодіти у межах певної сфери і теми спілкування на рівні, визначеному чинною модельною навчальною програмою.

2. Види навчальної діяльності, що вчитель використовує у змісті уроків, мають бути комунікативно спрямованими, надавати учням змогу успішно самостійно виконувати мовні операції та мовленнєві дії, котрі сприяють оволодінню іншомовним спілкуванням в усній і письмовій формах у межах тем, що вивчаються.

3. Зміст уроків повинен спрямовуватися на збалансоване комплексне оволодіння школярами у межах вимог навчальної програми всіма видами мовленнєвої діяльності (говорінням, аудіюванням, читанням, письмом), де кожний із них є метою навчання.

4. Навчальна діяльність у межах уроків має забезпечувати паралельне та взаємопов’язане оволодіння учнями усним і писемним мовленням, причому її обсяг і види варіюються залежно від складності змісту матеріалу та трудності його засвоєння.

5. Види навчальної діяльності, способи і форми їх виконання повинні бути вмотивованими, учні мають усвідомлювати їх потребу і важливість для реалізації власних іншомовних комунікативних намірів.

6. Зміст уроків має містити ефективну і доцільно сконструйовану методичну систему вправ і завдань, що сприяє пред'явленню та активізації нового навчального матеріалу і спрямовується на досягнення такого рівня сформованості в учнів мовних навичок і мовленнєвих умінь, який надає їм змогу набувати досвіду відповідної комунікативної поведінки в різних ситуаціях спілкування. При чому вибір видів і запропонована ієрархія вправ і завдань повинні різнобічно узгоджуватися з метою навчання і бути здатними забезпечувати її успішне виконання.

7. Усі види вправ і завдань уроків повинні бути методично доцільно організовані відповідно до принципу наступності, який передбачає, що кожний наступний вид забезпечується набутим досвідом учнів, а операції і дії, що виконуються, є складнішими від попередніх.

8. Недоцільно перевантажувати зміст уроків великою кількістю вправ і завдань. Здійснені нами відповідні дослідження дали змогу окреслити межі їх оптимальної кількості: 5–7 видів навчальної діяльності, які учні спроможні успішно, усвідомлено, без зайвого поспіху і надмірного фізичного напруження виконати за 45 хвилин уроку. Кількість видів варіюється у цих межах і залежить від складності навчального матеріалу і трудності його засвоєння.

9. Кількість нових навчальних одиниць (на уроках іноземної мови це переважно мовні одиниці), визначених для пред'явлення та активізації на одному занятті, не повинна перевищувати межі 7±2. За твердженням методистів і психологів та підтверджено нашими дослідженнями, це саме той оптимальний обсяг, який учень спроможний успішно засвоїти за один урок.

10. Недоцільно прогнозувати засвоєння школярами всіх аспектів певних граматичних явищ упродовж одного уроку. Організацію навчання нового іншомовного граматичного матеріалу можна здійснювати методом його квантування на частини, що взаємопов'язані між собою і вивчаються на окремих уроках. Зміст і кількість квантів залежить від виду граматичного явища, зокрема його складності та трудності засвоєння. Як засвідчує шкільна практика, до таких належать дієслівні часові форми (формоутворення і використання), відмінювання правильних і неправильних дієслів, утворення різних форм іменників і прикметників, порядок слів у реченнях різних типів тощо.

11. У процесі навчання окремих граматичних явищ доцільно застосовувати інструкції, схеми, таблиці, що можуть виконувати подвійну функцію: а) презентувати, систематизувати або/і узагальнювати інформацію про особливості формоутворення і сфери використання граматичних одиниць; б) слугувати орієнтовною основою навчальної діяльності під час самостійного виконання учнями аналогічних операцій і дій в іншому мовленнєвому середовищі. Ці засоби мають бути чіткими, не викликати подвійних асоціацій.

12. Уроки повинні містити ефективну систему повторення. Як засвідчує шкільна практика, найбільшої уваги у процесі навчання потребують граматичні явища, зокрема форми дієслів минулих і майбутніх часів, умовних способів *Conditional Mood* (англійська мова), *Modo Condicional* (іспанська мова), *Konjunktiv* (німецька мова), *Conditionnel* (французька мова), форми дієслів у *Subjunctive Mood* (англійська мова), *Modo Subjuntivo* (іспанська мова), *Le Subjonctif* (французька мова), узгодження дієслівних часів у складнопідрядних реченнях тощо. У зв'язку з цим до змісту уроків доцільно долучати узагальнювальні схеми та/або таблиці. Вони дають учням змогу актуалізовувати матеріал, вивчений на попередніх етапах навчання, і слугують

орієнтовною основою діяльності. Ця потреба є особливо необхідною з причин відсутності в учнів у навчальному процесі реального іншомовного середовища, яке могло б упливати на всі їхні аналізатори і забезпечувати їм постійний вербальний контакт з іншомовними одиницями, що долучаються до змісту текстів для читання або прогнозуються комунікативними потребами учнів під час породження ними мовленнєвих продуктів в усній або письмовій формах у межах комунікативної діяльності у межах теми, що вивчається на уроці. Для того, щоб такі мовні одиниці закарбувалися в довготривалій пам'яті, вчителеві необхідно забезпечити їх подальшу активізацію в різному мовному оточенні в рецептивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності на наступних щонайменше 4–6-ти уроках, пропонуючи відповідні вправи і завдання.

13. До змісту уроків необхідно добирати дидактично доцільні ілюстративні матеріали, що виконують три основні функції: а) допоміжного засобу семантизації значення нової лексичної одиниці; б) засобу конкретизації змісту тексту для читання/аудіювання; в) візуального інформаційного середовища для продукування висловлення в усній або письмовій формі. У зв'язку з цим ілюстративні матеріали мають бути чіткими, доступними для адекватного сприймання всіма учнями і не викликати подвійних асоціацій.

14. Згідно з вимогами навчальної програми, учні повинні оволодівати різними видами читання, зокрема, а) *ознайомлювальним* (з розумінням основного змісту тексту), б) *вивчальним* (з повним розумінням змісту тексту), в) *переглядовим* (з метою визначення тематики тексту). З огляду на це, учителеві потрібно враховувати цю особливість і передбачати відповідні види навчальної діяльності. Їх обсяг, зміст і складність залежать від виду читання. Доцільно у змісті уроків використовувати тексти, за якими передбачається навчання різних видів читання.

15. Види навчальної діяльності, що вчитель планує для уроку, мають узгоджуватися з принципами доступності, наступності, комунікативної цінності та передбачати виконання школярами дій, спрямованих як на засвоєння мовних аспектів іншомовного спілкування (формування та розвиток фонетичних, лексичних і граматичних навичок), так і на становлення і розвиток мовленнєвих умінь у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні, письмі). Звісно, що в кожному уроці може бути різне співвідношення вправ і завдань, які забезпечують оволодіння мовою і мовленням. Воно залежить від мети уроку, а також від складності змісту навчального матеріалу і трудності його засвоєння. Так, урок, у якому буде здійснюватися робота з текстом для читання, має містити більше вправ і завдань, пов'язаних із оволодінням учнями мовним матеріалом, на якому побудовано текст, а також тих, які забезпечують усвідомлення та контроль рівня засвоєння інформації, викладеної в його змісті. Однак це не означає, що водночас із цими видами навчальної роботи не можуть використовуватися вправи і завдання, що забезпечують активізацію інших мовних одиниць та розвиток інших видів мовленнєвої діяльності.

16. З огляду на те, що практична мета навчання іноземної мови у ЗЗСО передбачає оволодіння учнями комунікативною діяльністю в усній та письмовій формах, методично виправдано, щоб види навчальної роботи, які мають виконувати учні, були комунікативно спрямованими. Втім це не заперечує використання на уроках різних видів мовних вправ, які забезпечують засвоєння значень лексичних і граматичних одиниць, усвідомлення їх форми та правил застосування (функцій) у мовленні. Доцільно пропонувати види роботи, що надають учням змогу активно і усвідомлено використовувати нові мовні одиниці в усному і писемному мовленні в різних видах мовленнєвої діяльності на рівні речень, мікровисловлень і невеликих за обсягом текстів. Учні повинні навчитися ідентифіковувати ці мовні одиниці в

рецептивних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні та читанні) й самостійно продукувати з ними речення і тексти в усній та письмовій формах (в говорінні та на письмі).

17. Учителеві варто враховувати, що не всі школярі на однаковому рівні можуть засвоїти новий навчальний матеріал за один урок: для цього їм потрібен різний час, оскільки кожен учень має індивідуальну траєкторію навчання. Тож, необхідно передбачати в наступних уроках вправи і завдання, що сприяють актуалізації, активізації та повторенню раніше вивченого матеріалу. Його доцільно долучати до змісту різноманітних вправ і завдань.

18. Кожний урок розглядається цілісним продуктом, що має не лише дидактично доцільну структуру, вибудувану згідно з принципом наступності, а й методично доцільну завершеність. Види діяльності, котрі учні виконують упродовж уроку, повинні узгоджуватися з його метою, а вчитель має забезпечувати успішну роботу відповідно до завдань кожної діяльності, долучаючи до цього всіх учнів.

19. Зміст і форми засвоєння навчального матеріалу, що пропонує вчитель учням для самостійного використання в домашніх умовах, повинні узгоджуватися з їх аналогами, які мали місце на уроці. Домашня самостійна робота зазвичай передбачає закріплення вивченого на уроці матеріалу, а тому недоцільно планувати нові види навчальної діяльності або не типові для учнів форми їх виконання. Проте це не означає, що зміст домашніх завдань не може передбачати елементи творчості, які спонукають учнів до роздумів, аналізу, висловлення свого ставлення або власних оцінних суджень щодо предмету спілкування, систематизації, узагальнень. Зміст домашньої роботи може слугувати певним підґрунтям для навчальної діяльності на наступному уроці. Важливо, щоб учитель чітко прогнозував час, який учні можуть витрачати на її виконання. Його межі регламентовані відповідним документом МОН України.

Отже, урок іноземної мови як найбільш типова форма організації навчання іншомовного спілкування в ЗЗСО доцільно розглядати своєрідним освітнім комунікативним мікросередовищем, у межах якого виконуються завдання, сплановані вчителем для спільної діяльності з учнями з урахуванням чинних умов воєнного стану. Орієнтовною основою та концептуальними засадами для вибору методів, форм і засобів такої роботи мають слугувати тенденції розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти, зокрема комунікативний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований та культурологічний підходи до визначення змісту навчання, що узгоджується з європейськими освітніми стандартами і не суперечить особливостям організації освіти в українській школі.

Одним із можливих варіантів організації процесу навчання іноземних мов учнів, які в ***повоєнний період*** повернуться у свій клас для очного навчання, можуть бути **уроки вирівнювання**, зміст яких спрямовується на ліквідацію відставань у набутті навчального досвіду іншомовного спілкування, якщо ці здобувачі освіти не демонструють рівень освітніх досягнень, визначених навчальними програмами з іноземних мов для відповідного класу. На таких уроках присутні всі учні класу, втім кожний із них упродовж тривалого часу, зумовленого воєнним станом, навчався в різних умовах, зокрема в локаціях (вдома, на виїзді в межах України чи за кордоном), в різних часових межах, відведених на оволодіння іноземною мовою, в інших учнівських колективах, часто з іншими вчителями, використовуючи різні підручники тощо. Усі ці чинники своєрідно впливали не тільки на якість освіти, але й на психофізіологічні особливості розвитку учнів. Щоб ліквідувати негативні наслідки процесу навчання, зумовлені таким станом, доцільно провести моніторинг рівня освітніх досягнень учнів, який дасть змогу визначити обсяг залишкових знань

кожного з них, і за його результатами здійснити певні коригування як в організації змісту навчання, так і в процесі його засвоєння.

Для ефективної організації уроків вирівнювання доцільно дотримуватися таких **етапів**:

- провести моніторинг рівня навчальних досягнень учнів, використавши для цього матеріали, передбачені навчальними програмами з усіх видів мовленнєвої діяльності у межах тематики спілкування відповідно до кожного класу;
- здійснити аналіз результатів моніторингу з метою з'ясування обсягу і тематики засвоєного навчального матеріалу і визначення стартового рівня, з якого варто розпочинати процес вирівнювання. Якщо під час перебування в різних умовах навчання іноземної мови учні деколи використовували інші підручники, в яких теми для навчання іншомовного спілкування презентовані в різній структурній послідовності, то вчителеві доцільно готувати диференційовані завдання для проведення моніторингу з урахуванням розвитку тем, у межах яких здійснювалося навчання кожного учня;
- за результатами отриманої інформації у процесі проведення уроків вирівнювання доцільно активно застосовувати диференційований підхід до добору навчальних матеріалів для роботи з учнями різних рівнів навченості;
- організовуючи роботу на уроках вирівнювання, необхідно враховувати індивідуальні психофізіологічні особливості та потенційні можливості учнів, що зумовить використання різних засобів навчання відповідно до можливостей кожного з них, зокрема а) превалювання зорового, слухового, мовленнєво-моторного, рухового аналізаторів, б) потенційні можливості до його засвоєння, в) траєкторію їхнього розвитку, що є важливим чинником упливу на процеси сприймання та усвідомлення навчального матеріалу;
- передбачити широке використання ілюстративної та предметної наочності, аудіо-відео матеріалів, що дозволяє доступніше і глибше усвідомлювати зміст об'єктів вивчення;
- активізовувати формування механізмів іншомовного спілкування, використовуючи тематично доступні мовленнєві ситуації/мікроситуації, рольові ігри, проєктну роботу, які сприяють наближенню висловлень учнів до реальних умов мовленнєвої взаємодії;
- ширше долучати до процесу навчання, окрім розповсюджених у шкільній практиці індивідуальних форм роботи, парні, групові, що характерні реальним умовам спілкування і можуть проводитися за зразком як орієнтовною основою діяльності та слугувати своєрідним алгоритмом виконання учнями іншомовних комунікативних дій;
- регулярно інформувати учнів про результати їхньої роботи, доступно, обґрунтовано і етично коментуючи виконані ними на уроках і вдома види діяльності, що дає їм змогу об'єктивно оцінювати свою роботу та знаходити шляхи її удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Common european framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Companion volume (2020), Strasbourg, 278 p.
2. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти. 2021.
3. Редько В.Г. Теоретико-методичні засади компетентнісно-діяльнісної технології навчання іноземних мов. *Fundamental and applied researches in practice of scientific schools: International Scientific Journal.* 2018. Number 2. Volume 26. P.313–320.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ІНФОРМАЦІЙНО-ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Голіяд Ірина Семенівна
кандидат педагогічних наук, доцент
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», Україна

Лукашенко Катерина Вікторівна
аспірант
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Важливою складовою освітнього процесу студентів є наукова робота. В процесі наукових досліджень студенти навчаються ставити запитання, шукати відповіді та доводити свої твердження, що сприяє розвитку їхніх творчих, когнітивних та креативних здібностей. Наукова робота дає студентам можливість поглибити свої знання та вміння у певній галузі, досліджуючи конкретні проблеми та актуальні теми. Це допомагає їм розширити свої академічні здібності, збільшити свій професійний потенціал та зробити кращий вибір щодо майбутньої професійної діяльності.

Наукова робота є важливим елементом розвитку критичного мислення та аналітичних навичок у здобувачів освіти. Вона допомагає студентам розвивати навички збору та аналізу інформації, а також здатності до самостійного мислення та вирішення проблем [3].

Не менш важливим аспектом наукової роботи є підготовка здобувачів освіти до майбутньої професійної діяльності. В процесі наукових досліджень студенти набувають практичних навичок та досвіду, які їм знадобляться у професійній діяльності, а також навчаються працювати в команді, що є важливим фактором успіху в більшості професійних сфер.

Технологічна освіта відіграє важливу роль у створенні нових можливостей для розвитку економіки в країні. Отримання знань та навичок у галузі технологій дозволяє фахівцям створювати нові підприємства, продукти та послуги, що забезпечує розвиток бізнесу та збільшення кількості робочих місць. Крім того, впровадження нових технологій у різні галузі економіки дозволяє збільшувати продуктивність та ефективність роботи, що допомагає підвищити конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні [4].

З плином часу, інформаційно-графічні технології стають все більш важливими у всіх сферах життя людини. Студенти, що вивчають такі дисципліни, мають можливість не тільки засвоїти теоретичний матеріал, але й отримати практичні навички роботи з сучасними інструментами.

Графічні технології являються важливим елементом для наукової роботи студентів у багатьох галузях, зокрема у будівництві, архітектурі, соціальних науках, медицині, інженерії та інших. Вони включають різноманітні інструменти, такі як діаграми, графіки, схеми, картографію та інші, що слугують важливим інструментом для візуалізації даних і допомагають студентам зрозуміти складні концепції та зв'язки між ними.

Одним з найважливіших аспектів використання графічних технологій у науковій роботі студентів є здатність створювати інформативні та переконливі зображення. Графічні зображення допомагають студентам представити результати своїх досліджень та аналізів у зрозумілому та привабливому форматі.

Графіки та діаграми здобувачі освіти використовують для візуалізації статистичних даних, а також для виявлення тенденцій та взаємозв'язків між даними. Графічні технології допомагають студентам розробляти, вдосконалювати та презентувати свої дослідження та проєкти у більш доступному та переконливому форматі, що забезпечує краще розуміння та сприяє залученню аудиторії до наукових досліджень [2].

Організація наукової роботи студентів з інформаційно-графічних дисциплін може бути вивчена з різних теоретичних підходів, в залежності від основної наукової дисципліни, яка використовується для аналізу проблеми. Зокрема, в рамках педагогічного підходу проблема організації наукової роботи студентів з інформаційно-графічних дисциплін розглядається з точки зору відповідності змісту дисципліни потребам сучасного суспільства та розвитку інформаційної культури студентів [5]. Основною метою такого підходу є формування у студентів навичок і вмінь самостійної роботи з інформаційними джерелами, а також розвиток їхнього критичного мислення та творчості.

З точки зору інформаційного підходу проблема організації наукової роботи здобувачів освіти розглядається з використанням різних інформаційних ресурсів, які дозволяють студентам знайти необхідну інформацію для підготовки наукових робіт [4]. Основною метою такого підходу є розвиток у здобувачів освіти навичок пошуку, відбору, оцінювання та використання різноманітних інформаційних ресурсів.

Когнітивний підхід в організації наукової роботи студентів розглядається з точки зору використання пізнавальних процесів і стратегій при здійсненні наукових досліджень. Основною метою такого підходу є розвиток у здобувачів освіти навичок самоорганізації, планування та контролю за власною науковою діяльністю, а також розвиток їхнього критичного мислення та творчих здібностей.

Основною метою технологічного підходу в організації наукової роботи студентів з інформаційно-графічних дисциплін є розвиток у здобувачів освіти навичок роботи з різноманітними інструментами та технологіями, що забезпечують ефективну організацію наукової роботи. В рамках цього підходу проблема розглядається з точки зору використання різних технологій та програмних засобів для підготовки та презентації наукових досліджень.

Важливу роль в організації наукової роботи студентів відіграє соціологічний підхід. З погляду соціальних чинників, які впливають на організацію наукової діяльності здобувачів освіти є розуміння соціального контексту, у якому здійснюється наукова діяльність студентів, а також розвиток у студентів навичок співпраці, комунікації та соціальної взаємодії в процесі організації наукової роботи.

Отже, використання різних теоретичних підходів для вивчення проблеми організації наукової роботи студентів з інформаційно-графічних дисциплін є важливим кроком у зрозумінні проблеми та пошуку ефективних рішень. Комбінування водночас різних підходів буде особливо корисним, оскільки це дозволяє знайти більш повні та комплексні рішення, які допоможуть студентам ефективно організовувати свою наукову роботу, досягати успіху в освітньому процесі і наукових дослідженнях.

Прикладом такої роботи є наукові проєкти Павлишина Степана і Марії Тропіної, здобувачів освіти з інженерно-графічних дисциплін, які обрали для самостійної науково-дослідної роботи проєкти: «Реконструкція традиційної навчальної аудиторії в універсальну конференц – зали» (С. Павлишин), і «Дизайн та оформлення елементів інтер'єру навчальних аудиторій» (М. Тропіна) [1]. А результатом проведеного дослідження були отримані призові місця на Всеукраїнському конкурсу наукових робіт студентів.

Список використаних джерел:

1. Голіяд І., Тропіна М. Дизайн та оформлення елементів інтер'єру навчальних аудиторій. Науково-методичний журнал Трудова підготовка в рідній школі –№ 1 (153) 2022. Міністерство освіти і науки України, Державне інформаційно-виробниче підприємство видавництво «Педагогічна преса», 48 с. С. 22 – 31.
2. Голіяд І. Тропіна М. Сучасні можливості створення візуального контенту для розроблення й модернізації навчальних курсів з викладання спецдисциплін / І. С. Голіяд, М. А. Тропіна // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Світ дидактики: дидактика в сучасному світі» 21-22 вересня 2021 року м. Київ (Україна). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sites.google.com/view/conferencedidactica2021
3. Коваленко О. О. Взаємозв'язок самостійної роботи студентів і рівня навчальних досягнень // Педагогіка і психологія. – 2016. – № 1 (46). – С. 56-61.
4. Лагода Н. І. Організація самостійної роботи здобувачів освіти на заняттях з металургії // Молодий вчений. - 2018. - № 6 (58). - С. 254-257.
5. Петренко І.О. Організація самостійної роботи студентів з використанням ІКТ // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2018. – Т. 65, № 2. – С. 190-197.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Іваненко Олена Анатоліївна
ORCID ID: 0000-0003-2785-7728
кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету мистецтв
Муніципальний заклад вищої освіти «Київська Академія мистецтв», Україна

У сучасній спеціалізованій мистецькій освіті спостерігається глобальна тенденція в напрямку інтегрованого навчання як одна з його провідних складових, оскільки художня інтеграція в теперішній час уособлює в собі поєднання культурних рис різних видів мистецтва в певне гармонійне інтегративне ціле.

Беручи до уваги те, що кожна людина здатна до різних видів художньої діяльності, застосування інтеграції мистецтв дає можливість учням отримати системні художньо-естетичні знання та вміння, сформувати чіткі творчі переконання та мистецькі інтереси цілісного естетичного спрямування.

Під час навчального процесу повинні бути задіяні всі різновиди мистецтва, адже тільки в їх поєднанні можна підкреслити специфіку кожного з них. Це дасть можливість учням набути широкого мистецького досвіду не тільки в певному різновиді, але і дозволить їм осягнути всі форми різних видів художньої діяльності за мірою свого сприйняття.

В педагогічній практиці доцільно використовувати такі перспективні зв'язки між існуючими видами мистецтва:

- спільність тем (тобто того, про що всі види мистецтва розповідають людям: природа, світ, людина, події історії та сучасності);
- зв'язки художніх ідей – принципових відповідей мистецтва на питання життя (наприклад, спільність художніх ідей у творчості композиторів, художників тощо);
- спорідненість художніх образів, у яких проявляються ці ідеї;
- відповідність виражальних засобів (звучання, фарби, інтонації, лінії) у різних видах мистецтва [1].

Основою всіх різновидів мистецької діяльності є, перш за все, художній образ, осягнення якого дає можливість учням не тільки усвідомити зміст твору, а, насамперед, зрозуміти, яким чином відбувається його втілення завдяки використанню різних засобів художньої виразності. Адже відомо, що митці досить часто при створенні художнього образу в певному виді мистецтва, запозичують окремі специфічні прийоми та засоби художньої виразності у суміжних видів мистецтва, що дає змогу викликати потрібні творчі уявлення та асоціації і таким чином розширити виразні можливості твору [2].

Оскільки проблемою інтеграції мистецтв займаються багато дослідників як в Україні, так і за її межами, тому в результаті вивчення їх праць можна стверджувати, що в основі цього процесу лежить стрижнева лінія художньо-творчого розвитку дітей, що має на меті пробудження та збагачення чуттєвої сфери, а також розвиток сенсорних здібностей на рівні просторово-часових закономірностей, характерних певному виду мистецтва, які розкривають різнобічний зміст художнього твору за допомогою специфічних засобів виразності.

Також в процесі художньо-творчих занять повинен домінувати базовий вид мистецтва (музичне, образотворче, театральне, хореографічне) навколо якого на

засадах різноманітних форм роботи потім об'єднуються інші види мистецтва. Тому, визначаючи домінантний вид мистецтва шляхом залучення художньої інтеграції, необхідно обов'язково враховувати вікові особливості учнів.

Таким чином, використовуючи один із означених видів мистецтва як домінантний, за допомогою міжчуттєвої асоціації можна підсилити дію художнього образу і, тим самим, надати можливість учневі в повній мірі розкрити творчі здібності та реалізувати свій потенціал.

Інтеграція мистецтв здійснюється не тільки за вертикаллю (використання різних видів мистецтва в процесі сприйняття), але і за горизонталлю (участь учня в різних видах мистецької діяльності). Таке сумісництво дозволяє створити необхідний емоційний настрій: з одного боку побуджує до творчої діяльності, а з іншого – створює умови для адекватного сприйняття творів мистецтв.

Крім того, використання в навчальному процесі художньої інтеграції дозволяє досягти підвищення рівня мистецьких робіт всіх без виключення учнів, розкрити та розвивати творчі здібності в певних видах художньої діяльності, а також підтримувати інтерес й мотивацію до занять мистецтвом.

Таким чином, завдяки впровадженню інтеграції мистецтв, навчальний процес з різних видів художньо-творчої діяльності сприяють більш глибокому засвоєнню учнями мистецької культури, формуванню в них творчих здібностей, розкриттю обдарованості та творчого потенціалу, а також створює сприятливі умови для їх самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Коханко О.Г. Історичні аспекти розвитку інтегрованого підходу в освіті. Науковий вісник НПУ ім. М.П. Драгоманова. Теорія і практика навчання та виховання. 2004. Серія 17. С. 93–100.
2. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ: Промінь, 2006. 432 с.

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗНМ

Шостак Ольга Олександрівна
ORCID ID: 0000-0002-9858-7940
канд. філол. наук, старший викладач кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Пониманської
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Рудік Ольга Василівна
здобувач вищої освіти педагогічного факультету
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Слово – основна структурно-семантична одиниця мови, без якої неможлива мовленнєва діяльність. Успішність цієї діяльності багато в чому залежить від обсягу словника, що використовується в спілкуванні, від точності та правильності розуміння значення слова, від можливостей його вибору та включення до необхідного контексту. Лексичний склад – найважливіший компонент мови, без засвоєння якого не можна опанувати мовленням як засобом спілкування і знаряддям мислення. Тому роботі над словом у школі, особливо у її початковій ланці, завжди надавали виняткове значення. Особливої уваги в цьому аспекті потребують молодші школярі із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ).

У процесі аналізу словникового запасу дітей із ЗНМ слід враховувати характерні їм порушення основних ланок мовленнєвої діяльності. Як стверджує О. Березан, залежно від специфіки ураження мозку може порушитися продукування мовлення на різних етапах його формування, а також процес розуміння мовленнєвого повідомлення (на різних етапах його розвитку) [1].

Є. Соботович зазначає, що здобувачі освіти із загальним недорозвитком мовлення проявляють недостатність розвитку вербального мислення і семантичної сторони мовлення; особливо бідний у них активний словник, що виражає предикативність [7].

М. Шеремет вказує на те, що у всіх дітей із ЗНМ, насамперед першого та другого рівня, простежується не тільки порушення звуковимови, недорозвинення фонематичного слуху, грубі порушення граматичного ладу, а й чітко виражене відставання у формуванні словникового запасу [6].

За дослідженнями Є. Соботович, у середньому більше 83 % першокласників із ЗНМ змогли назвати менше половини запропонованих для них картинок із зображенням предметів, які часто трапляються в побуті, дій та їх якостей. Діти не можуть самостійно опанувати достатнім обсягом словника. Бідність словника не дає їм змогу відбирати потрібні слова та правильно вживати у своєму мовленні. У результаті чого цього виникають специфічні помилки у формі заміщень [6].

Як відзначають О. Боряк, Н. Кабельнікова, для мовлення першокласників із ЗНМ, незважаючи на загальну бідність їх словника, характерна надзвичайна різноманітність його обсягу [3], [5].

Навчання молодших школярів із мовленнєвою патологією свідчить про послідовну тенденцію до збільшення словникового запасу, що насамперед простежується в учнів 2–3-х класів (у другокласників у 2,5 рази порівняно з першокласниками). Але індивідуальні розбіжності в словнику наявні й у 4-му класі. На загал побутовий словник цих дітей залишається обмеженим.

І. Богатчук і Л. Стахова констатують, що при відносно невеликому спотворенні вимови окремих звуків у слові та порушенні його складової структури («бодора» – борода, «ривмішель» – вермішель) для молодших школярів із ЗНМ характерне неправильне вживання слів за значенням: найчастіше заміна однієї назви іншою на основі смислового зближення або надмірного розширення значення, наприклад, «вода» у всіх випадках замість відро. Смислові заміни виявляються досить типовими і стійкими як і 1–2-му, так і в 3–4-му класах. Спостерігаються заміни:

– назв предметів назвами дій і навпаки;

– назвами ознак предметів, наприклад, «залізо» – залізний;

– назвами частини предметів або назвами предметів, близьких за призначенням [2].

На думку О. Боряка, словник дітей із ЗНМ характеризується не лише недостатньою сформованістю смислового значення слів, що називають дії, а й малою кількістю слів, що виражають ознаки предмета за формою, кольором, матеріалом. Молодші школярі із ЗНМ мають обмежений та одноманітний словник, що виражає властивості дії. Діти нечасто вживають сполучники і частки. Присвійні займенники вони осмислюють не як вказівники на приналежність до когось, а як власне ім'я або як позначення тварини: такі слова, як мамин, Миколин, лисячий, діти із мовленнєвою патологією відносять до іменників [3].

Як зауважує Н. Кабельнікова, дуже поширені та стійкі помилки й заміни, зумовлені лексико-граматичною подібністю слів, передусім за складом [5]. Дослідниця додає, що низький рівень практичного володіння словотвірним аналізом, відсутність чіткого розрізнення морфем за значенням – одна з причин кількісної збідненості словника, обмеженості в самостійній семантизації нових слів за їх морфемним складом, зрештою, – причина неправильного розуміння та вживання багатьох слів [5].

Н. Гаврилова зазначає, що в мовленні учнів початкових класів із ЗНМ простежуються також лексико-граматичні помилки, пов'язані з категорією числа («ока» замість очі, «ножиця» замість ножиці), форм дієслова. Діти намагаються змінювати слова за числами, відмінками, особами і часом, але такі спроби зазвичай виявляються безуспішними [5].

Важлива особливість мовленнєвої діяльності молодших школярів із ЗНМ полягає в тому, що пасивний словниковий запас значно перевищує активний: діти розуміють значення слів, але не вміють вільно ними користуватися в самостійному мовленні. Обмеженість активного словникового запасу проявляється і в тому, що дитина одним словом позначає низку предметів, близьких за зовнішньою подібністю, ситуативною обумовленістю.

Отже, порушення, які виникають в процесі внутрішньоутробного розвитку, пологові травми, розлади інтелектуальної чи емоційної діяльності в ранньому дитинстві так чи інакше позначається на загальному розвитку мовлення дитини, зокрема – на володінні словом як основним носієм значення. Спотворена вимова слів, обмеженість лексичного складу, неправильне або неточне розуміння і вживання слова дітьми молодшого шкільного віку із ЗНМ відображається на ефективності їх спілкування з оточуючими, на можливості більш точного та виразного оформлення змісту власних думок.

Список використаних джерел:

1. Березан О. І. (2008) Неврологічні основи логопедії : навчальний посібник для студентів спеціальності 6.010100 «Корекційна освіта». Полтава : Друкарня ПП Ткалич А. М. 92 с.

2. Богатчук І. М., Стахова Л. Л. (2017) Навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення правильного вживання прийменників. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. Суми : ФОП Цьома С. П. С. 47–51.
3. Боряк О. В. (2015) До проблеми визначення системного недорозвинення мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Вип. 29. С. 21–27.
4. Гаврилова Н. С. (2012) Класифікації порушень мовлення. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-пе*дагогічна. Вип. 19 (1). Кам'янець-Подільський : Медобори. С. 327–349.
5. Кабельнікова Н. В. (2017) Первинне недорозвинення мовлення у дітей (клінічний, психолінгвістичний та психолого-педагогічний аспекти) : навчальний посібник. Херсон : Борисфен-про. 222 с.
6. Логопедія : підручник. (2014) Третє видання, перероблене та доповнене / За ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово». 672 с.
7. Соботович Є. Ф. (2015) Вибрані праці з логопедії / Укл. В. В. Тищенко, Є. Ю. Линдіна. Київ : «Видавничий дім Дмитра Бураго». 308 с.

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Тлустенко Алла Петрівна
аспірантка кафедри інноваційних технологій з
педагогіки, психології та соціальної роботи
Університет імені Альфреда Нобеля, Україна

У науково-педагогічних працях домінує думка про культуру майбутнього психолога, що виявляє його прагнення до безперервного вдосконалення своєї діяльності та особистості. Вона є нормою діяльності, поведінки й комплексною програмою його подальшого розвитку. Тобто, це поєднання реальності й ідеалу в діалектичній єдності.

Професійна культура є компонентом загальної культури особистості. Наукові напрацювання сучасних дослідників (І. Д Бех, І. А Зязюн, М. Б. Євтух, С. О. Сисоєва, П.Щербань та ін.) дозволяють зробити висновок, що виокремлення феномену «професійна культура» зумовлене специфікою професійної виховної діяльності, зорієнтованої на розвиток особистості, спроможної в майбутньому відтворювати, збагачувати і транслювати культурні здобутки нації, суспільства, людства.

Аналіз сутності поняття «професійна культура» здійснимо у соціологічних, психологічних, педагогічних, культурологічних джерелах. Оскільки теорія і практика певної професії як система знань, умінь і навичок є феноменом культури, це дає підстави стверджувати про існування професійної культури. Для розкриття сутності дефініції «професійна культура», здійснено аналіз тлумачних словників, який засвідчив відсутність тлумачення даної дефініції Так у словниках пояснюється «професійна підготовка», «професійна освіта», «професійна діяльність», «педагогічна культура», «політична культура», однак значення «професійна культура» не зустрічається.

Лише в «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренко зазначено, що «водночас під культурою розуміють рівень освіченості, виховання людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльністю» [1].

Деякі дослідники розглядають феномен професійної культури як інтегративну характеристику професійного процесу, що об'єднує передачу накопиченого професійного і соціального досвіду від одного покоління іншому та результати цієї діяльності, виражені знаннями, уміннями та навичками.

Визначення поняття «професійна культура» знаходимо у дослідженнях С. Дружилова, який стверджує, що професійну культуру варто розуміти як специфічну культуру професійного співтовариства, і як культуру представника даної професії. «Перша включає способи організації і розвитку професійної діяльності, представленої в продуктах матеріальної і духовної праці, у системі професійних цінностей, професійних норм і переконань, професійних традицій, що обумовлюють ставлення фахівців до предметів і об'єктів їх діяльності. Друга – розглядається як результат засвоєння особою основних елементів професійної культури співтовариства, як результат професійної соціалізації і професійної ідентифікації особистості».

Учений В. Бєлоліпецький визначає професійну культуру як категорію, що характеризує ступінь оволодіння професійною групою, специфічним видом трудової

діяльності в будь-якій сфері суспільного виробництва. Професійна культура виступає способом формування та реалізації соціальних сил суб'єкта діяльності. У даному визначенні акцентується те що: професійна культура – культура професійної групи, яка не повною мірою відповідає особистісному характеру набуття людиною культури її професії; професійна культура виражає певний ступінь виду праці в умовах загального і спеціального розподілу, що цілком відповідає її об'єктивному осмисленню.

На думку академіка Д. Ліхачьова, професійна культура – це міра, якість діяльності людини у визначеній, чітко обмеженій сфері його професії; у тому виді діяльності, де вона відчуває себе комфортно, впевнено й розкуто [4].

Дослідниця Ю. Чернова у праці «Профессиональная культура и формирование ее составляющих в процессе обучения» пропонує розглядати професійну культуру як аспект системно-діяльнісний, вияв системно-соціальної якості людини, її інтегральна характеристика. На думку дослідниці, особа завжди є єдністю «системи культури» і «системи діяльності». Останнє означає, що, аналізуючи систему діяльності особистості, ми опосередковано розкриваємо і систему її культури. Адже будь-яка діяльність породжує свій образ культури, тому є реальним заміщенням категорії діяльності категорією професійної культури.

На нашу думку, уваги заслуговує тлумачення «професійної культури» запропоноване професором Л. Коганом. Він співвідносить цю дефініцію із поняттям «професійна зрілість», яка неможлива без ґрунтовних знань, умінь, досвіду в певній професійній діяльності. Зв'язок і єдність професійної зрілості, професійної етики, естетики, громадянської й етичної вихованості дослідник називає професійною культурою особистості.

Як зазначають дослідники Н. Нікітіна, С. Смирнов, В. Сластьонін професійна культура тісно пов'язана з процесом самовдосконалення, який необхідно розглядати як «діяльність людини, спрямовану на формування нових і посилення наявних позитивних якостей і властивостей, умінь і навичок, а також на корегування своїх недоліків».

Відповідно до пояснень В. Сластьоніна, у контексті професійного самоудосконалення, самовиховання, самоосвіти важливе значення набуває професійна самореалізація фахівця, що представляє результат пошуку «себе в професії», ствердження професійного іміджу, індивідуального стилю професійної діяльності, власної професійної ролі, образу «Я», розкриття й реалізація свого творчого потенціалу, визначення і досягнення професійних перспектив, встановлення нових професійних цілей.

У культурологічному словнику зазначено: «Професійна культура характеризує рівень і якість професійної діяльності, які залежать від соціально-економічного стану суспільства й сумлінності в оволодінні певними знаннями, навичками конкретної професії та їх практичному використанні» .

Значна частина науковців приділяють увагу взаємозв'язку загальної та професійної культури, визначаючи останню невід'ємною частиною загальної культури. Так у дослідженні І. Ісаєва «Профессионально-педагогическая культура преподавателя» зауважується про базування професійної культури на підґрунті культури особистості. Саме це, на думку вченого, дає можливість проектувати культуру у сферу професійної діяльності, культуру особистості. Тому під професійною культурою науковець розуміє систему загальнолюдських рис, професійно-ціннісних орієнтацій та якостей особистості, універсальний способів пізнання професійної діяльності.

Аналіз фахових та спеціальних джерел дає підстави стверджувати, що дефініція «професійна культура» не є поєднанням понять «професіоналізм» і «культура». Це синтез, що створює нове суспільне явище, де формується майстерність із загальною культурою. Так у професіонала його діяльність служить критерієм особистої моральності, дотримання виховного принципу.

Професійна культура, поєднується з етичними нормами, професійною компетентністю, спонукаючи людину до високого професіоналізму та особистісного самовираження. Вважаємо за необхідне зауважити, що у філософських і соціологічних джерелах немає єдності в тлумаченні дефініції «професійна культура». Одними авторами (С. Батишев, Н. Крилова) вона використовується як один із способів соціалізації особистості, інші (Г. Соколов, О. Уманський) протиставляють поняттю «загальна культура», треті (Е. Клементьєв, Л. Коган, В. Провоторов, Ф. Щербак та ін.) – розглядають професійну культуру як загальну культуру особистості.

Так у площині соціалізації особистості професійну культуру розглядає С. Батишев. Відповідно до міркувань ученого, вона характеризує соціально-професійну якість суб'єкта праці. Професор С. Батишев визначає професійну культуру як характеристику рівня компетентності фахівця і ставлення його до праці та до себе як до суб'єкта праці, виділяючи два блоки в структурі професійної культури: професійно-організаційний (знання, уміння, досвід, майстерність); соціально-етичний (загальне ставлення до праці, етично-вольові якості, через які визначають ставлення до предмета, процесу, засобів, результатів і учасників професійної діяльності).

Як систему соціальних якостей, що забезпечують рівень професійної діяльності та визначають її особистісний зміст, ставлення до праці, розглядає професійну культуру Н. Крилова. Дослідниця виокремлює два рівні сформованості професійної культури (початковий і високий). Початковий (інформаційний) – ступінь сформованості професійних знань, умінь і здібностей майбутнього фахівця недостатньо високий; високий – рівень майстерності, яка полягає у високому ступені творчої самовіддачі спеціаліста, широкому кругозорі, великому обсязі спеціальних знань, умінь, інтересів, творчому розумінні проблемних ситуацій, розвинутих продуктивних здібностях [2].

Українська дослідниця проблем формування професійної культури С. Ісаєнко шляхом узагальнення праць науковців, які проводили аналіз професійної культури з позицій аксіологічного, діяльнісного та особистісного підходів, робить висновок, що «професійна культура – це цілісне особистісне утворення, сутністю якого є діалектичний зв'язок усіх елементів культури індивіда, яке динамічно та нелінійно розвивається, специфічно проявляючись у сфері професійної діяльності та спілкування».

Зауважимо, що на основі узагальнення теоретичних досліджень науковців, професійну культуру розглядають як невід'ємну частину загальної культури особистості, або як складне структурне утворення, яке базується на свідомому засвоєнні, безперервному розвитку та використанні цілісної системи спеціальних професійних знань, умінь і навичок, або як професійноважлива якість для високоефективної професійної діяльності в ситуаціях, що потребують мобілізації глибинних особистісних ресурсів фахівця. Таким чином, на підставі вищезазначеного ми пропонуємо трактувати професійну культуру як складне, інтегративне соціальнопсихологічне утворення, яке зароджується у системі відношень до соціального середовища, визначає світоглядні орієнтири, ціннісні установки, загальну концепцію професійної підготовки фахівця [1, 3].

На нашу думку, професійна культура є якісною ознакою соціального розвитку, конкретною цілісністю, створеною людською діяльністю. Вона характеризується через визначеність людської діяльності як систему найважливіших і необхідних властивостей певного фаху.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. (1997) Український педагогічний словник. К.: «Либідь». 376 с.
2. Дружилов С. А. (2000) Психологические проблемы формирования профессионализма и профессиональной культуры специалиста. Новокузнецк : ИПК, 127 с.
3. Игнатов В. Г. (2000) Профессиональная культура и профессионализм государственной службы: контекст истории и современности: учеб. пособ. Ростов на Дону: Издательский центр «МарТ». 253 с.
4. Лихачев Д. С. (1994) Культура как целостная среда. Новый мир. № 8. 3-8.

ТОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ФІЗИКИ

Галатюк Юрій Михайлович
ORCID ID: 0000-0003-0751-6029
канд. пед. наук, професор,
професор кафедри фізики, астрономії та методики викладання
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Зеленчук Оксана Василівна
здобувачка вищої освіти факультету документальних комунікацій
менеджменту, технологій та фізики
Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Реалізація повної загальної середньої освіти на основі концепції Нової української школи ґрунтується на діяльнісному, компетентнісному та особистісно зорієнтованому підходах до навчання. Згідно концепції нової української школи особливе місце належить компетентностям, що стосуються природничої освіти, а саме: уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати [6; 7].

Важливе місце у цьому контексті належить лабораторним роботам та роботам фізичного практикуму. Серед дидактичних функцій, які виконують лабораторні роботи – не тільки закріплення і поглиблення теоретичних знань, розвиток практичних умінь і навичок, але й розвиток пізнавального інтересу, творчих здібностей, формування ціннісних та комунікативних аспектів навчального пізнання. Тому діяльнісна теорія навчання і заснований на ній діяльнісний підхід, як методологічна основа організації освітнього процесу, залишаються актуальними у теорії та методиці навчання фізики, незважаючи на велику кількість публікацій і проведених досліджень [2; 3; 4; 5].

Актуальність проблеми зумовлена тим, що діяльнісна теорія навчання, яка була започаткована і розроблялася у радянські часи в педагогічній психології, не була завершена до кінця. Існує думка, що причиною є та обставина, що сфери впливу в гуманітарних науках на той час були поділені. З часом інтерес у психологів до цієї тематики з різних причин пропав. Мабуть вони вважали, що справа вже завершена. Як наслідок, методологічні та теоретичні обґрунтування діяльнісного підходу в навчанні у завершеному вигляді не були сформульовані. Не були також доопрацьовані механізми його реалізації в освітньому процесі, і в результаті педагогіка швидко зруйнувала недобудовану споруду діяльнісного навчання, забалакавши його [1].

Діяльнісний підхід у навчанні ґрунтується на загальній психологічній теорії діяльності, виходячи з того, що життя людини – це сукупність, точніше система діяльностей, що змінюють одна одну.

З погляду діяльнісного підходу процес навчання – це ініціювання та організація навчально-пізнавальної діяльності та засвоєння способів цієї діяльності її суб'єктом – учнем. Мова йде про розвиток навчально-пізнавальної компетентності учня – його здатності організовувати і виконувати цю діяльність.

Наша мета полягає в дослідженні й теоретичному обґрунтуванні проєктування та організації навчально-пізнавальної діяльності у процесі виконання фронтальних лабораторних робіт з фізики.

На нашу думку, реалізовувати діяльнисний підхід треба, виходячи з основних психолого-педагогічних засад, що лежать в основі цього підходу, як основного методологічного принципу дидактики. Йдеться, насамперед, про наступні концепти: освітній процес – це взаємодія двох діяльностей, навчальної, суб'єктом якої є учень, і навчаючої, суб'єктом якої є учитель; учитель організовує, проектує і керує навчальною діяльністю учня; учень є одночасно суб'єктом і об'єктом навчальної діяльності; навчальна діяльність має задачний характер, тобто є процесом розв'язування навчальних здач; продукти навчальної діяльності – це ті психологічні новоутворення, які виникають в учня у результаті її здійснення, а отже, вони не можуть бути відчуженні від суб'єкта цієї діяльності; навчальна діяльність є багатогранним, але цілісним системним утворення, що має власну структуру і допускає різні способи її декомпозиції.

Вищеназвані – це ще не усі особливості навчальної діяльності. Але в цьому контексті для нас актуальним є процесуальний аспект. Як відомо, процес будь якої діяльності, у тому числі й навчальної, має такі складові: *орієнтувальна частина*, *виконавська*, *контрольно-коригуюча*.

Суть орієнтувальної частини полягає у тому, що перед тим як здійснювати практичну діяльність суб'єкту необхідно зорієнтуватися в ситуації, тобто сформувати орієнтувальну основу. Адже діяльність виконується суб'єктом за певних відносно нього умов як зовнішніх, так і внутрішніх.

Орієнтувальну основу діяльності формує сам суб'єкт. Відповідно в умовах навчальної діяльності орієнтувальну основу формує учень, як правило, під навчаючим впливом учителя. Орієнтувальна основа діяльності має дві складові: "загальну" і зорієнтовану на "на виконання". Перша забезпечує аналіз і оцінку ситуації, вибір адекватних засобів, друга спрямована на розробку плану виконання діяльності [3]. Орієнтувальний етап складає теоретичну частину діяльності, а інші два етапи – її практичну частину.

Проблема полягає в тому, що у процесі навчання діяльнісний підхід лише декларується, а не реалізується. Теоретичний аналіз проблеми засвідчує, що його треба реалізовувати не з позицій наївно-побутового рівня, на зразок: учень виконує якісь практичні чи розумові дії, отже – це і є діяльнісний підхід. Психолого-педагогічний аналіз суті навчально-пізнавальної діяльності, системно-структурний підхід, засновані на ньому методи моделювання та проектування, перевірка розроблених моделей на практиці є методологічною основою нашого дослідження [2; 4].

Для прикладу розглянемо процес розв'язання експериментальної фізичної задачі. Як відомо, розв'язування експериментальних фізичних задач – одна з активних форм організації навчально-пізнавальної діяльності. Розв'язуючи експериментальні задачі на основі застосування лабораторного обладнання, учні самостійно спостерігають за протіканням фізичного явища, самостійно експериментують, а тому процес навчального пізнання для них набуває пошукового, дослідницького характеру.

Розв'язок експериментальної задачі містить п'ять важливих етапів [5]. Зупинимося на них детальніше:

1. З'ясування і усвідомлення умови задачі.
2. Розробка теоретичної моделі розв'язку, отримання робочої формули.
3. Розробка моделі експерименту. Складання плану експериментування на основі теоретичної моделі.
4. Здійснення наміченого плану.
5. Оцінка результатів експерименту.

На останньому етапі учні перевіряють правдоподібність відповіді, аналізують отримані результати, здійснюють пошук альтернативних способів розв'язку експериментальної задачі. Як бачимо, тут представлені усі процесуальні частини діяльності: орієнтувальна частина (1 і 2 етапи), виконавська (3 - 4 етапи), контрольно-корегувальна частина (5-й етап). Виділення зазначених етапів дає можливість розробити механізм проектування навчально-пізнавальної діяльності у процесі виконання лабораторних робіт, заснованому на розв'язуванні експериментальних задач [5]. Лабораторну роботу моделюється як процес розв'язування творчої експериментальної задачі. Ключовим творчим моментом такої навчальної діяльності є необхідність пошуку та теоретичного обґрунтування самого алгоритму, тобто послідовності дій, а також відповідних засобів організації й проведення фізичного досліду. Така сукупність експериментальних засобів і дій називається моделлю фізичного експерименту. Моделювання експерименту і його реалізація є основними етапами творчої лабораторної роботи в структурі розв'язання експериментальної задачі.

Висновки. Як показали результати проведеного нами педагогічного експерименту, такий підхід до організації фронтальних лабораторних робіт, дає можливість значно активізувати пізнавальну діяльність, сприяє засвоєнню способів діяльності, формує пізнавальну мотивацію, підвищує інтерес до предмету. Він дає можливість проектувати навчально-пізнавальну діяльність, виділяючи її ключові структурні компоненти: суб'єкт діяльності, предмет, процедуру, продукт (результат), зовнішні умови, наповнюючи їх реальним змістом у контексті розв'язування конкретної експериментальної задачі. Експериментальна задача є засобом проблемно-змістового забезпечення та ініціювання навчально-пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Атанов Г. О. Теорія діяльнісного навчання. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2007. 186с.
2. Галатюк Ю.М., Галатюк М.Ю. Технологія проектування навчально-пізнавальної діяльності у процесі навчання фізики. *Фізика та астрономія в рідній школі*. 2014. № 6. С. 14–19.
3. Галатюк Ю.М. Творчі лабораторні роботи фізичного практикуму. *Фізика та астрономія в школі*. 2002. №2. С. 32–34.
4. Галатюк Ю.М., Тищук В.І. Організація творчої пізнавальної діяльності з фізики на основі навчального дослідження. Навчальний посібник. Рівне: РВВ РДГУ, 2012. 253 с.
5. Галатюк Ю.М., Галатюк М.Ю. Теоретичні аспекти розвитку навчально-пізнавальної діяльності у процесі виконання лабораторних робіт. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету. Серія педагогічна*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009. Вип. 15. С. 270-272.
6. Державний стандарт базової середньої освіти. *Урядовий портал*: веб-сайт. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 11.06.2023).
7. Нова українська школа. *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОЄКТУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бєляєва Наталія Петрівна
пошукувач
УДУ імені Михайла Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Корець М.С.
д-р.пед.наук, професор,
проректор
УДУ імені Михайла Драгоманова, Україна

Термінологічний конструкт «воєнний стан» визначається як піддання населення країни високому ризику в небезпечних ситуаціях збройного протистояння, наслідком якого можуть ставати безпосередні напади на цивільне населення, велика кількість жертв через нерозбірливість ведення бойових дій [1].

Не маючи змоги контролювати воєнні дії, цивільне населення може адаптувати свою поведінку для мінімізації загроз, щоб не постраждати від цих дій, вживаючи, за потреби, відповідних до цих загроз заходів безпеки [1, с. 4].

Навчання в ЗЗСО в умовах воєнного стану має специфічні негативні особливості, оскільки учасники освітнього процесу частину часу мають перебувати у сховищах, покидати свої помешкання. Вони повинні пристосуватися до умов навчання, коли частина їх виїхала та продовжує освітню діяльність за кордоном, але більша частина залишилися вдома та продовжує навчання в умовах воєнного стану.

Будучи стресовим чинником для людини, війна робить особливо вразливими учнівську молодь та студентів, які потребують підтримки морально-психологічних станів, викликаних переїздом до іншої місцевості проживання, втратою рідних та близьких людей, існуванням розмовних бар'єрів спілкування під час перебування за кордоном. В ситуації воєнного стану у молодих людей часто порушуються потреби в живому спілкуванні, виникають почуття невпевненості в майбутньому, втрачаються домівки, заклади освіти. До негативних корективів, яких внесла війна в освітній процес сучасних студентів та учнів ЗЗСО, відносять дистанційну форму навчання, якою розділені учні та вчителі, викладачі та студенти та обумовлені труднощі в навчанні дисциплінам прикладного спрямування, а також гіподинамія здобувачів освіти, викликана їхньою малорухливістю [6].

Вимушена зміна окремими учнями та студентами свого місця проживання, розірваний стан багатьох їхніх родин ставить актуальне питання щодо визначення способів продовження навчання в інших вітчизняних або закордонних закладах освіти. Громадяни України, які продовжуватимуть навчання в закордонних закладах освіти мають опановувати іноземну мову, здійснювати адаптацію до умов життя за кордоном.

Дія воєнного стану та бойові дії в Україні обумовлюють необхідність обізнаності кожного українця щодо правил дій та поведінки в цих умовах. Функціонування вищої педагогічної освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсифікацією пошуку нових інноваційних форм організації та методів професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів [4, с. 7].

Організація освіти в умовах воєнного стану обумовлена відсутністю в частині населених пунктів України можливості надання здобувачам якісних освітніх послуг внаслідок руйнування їхньої інфраструктури, будівель освітніх закладів, бібліотек, фізкультурно-оздоровчих та спортивних об'єктів та ін. В таких умовах, за пріоритетом визначено «…забезпечення максимально можливої безпеки для кожної дитини, кожного працівника системи освіти» [2]. В умовах існування реальної загрози для життя та здоров'я населення, щоденне оголошення в більшості регіонів повітряних тривог, роботу вітчизняних закладів освіти зорганізовано в залежності від конкретних ситуацій: тимчасове призупинення освітнього процесу; організація процесу навчання за змішаною чи дистанційною формами його організації з використанням наявних електронних ресурсів (Viber, Telegram, WhatsApp, ZOOM, Google Clasroom тощо)та звертаючи увагу на необхідність психологічної підтримки дітей.

Освітнє середовище ЗЗСО повинно бути безпечним для відчуття дітьми власної захищеності, впроваджуючи, водночас, концептуальні вимоги Нової Української школи [3]. Планування безпечного освітнього середовища для учнів молодших класів повинно враховувати теорії розвитку дитини, обґрунтованих у працях Л. Виготського, E. Erikson, Ж Піаже та ін. Це середовище створюється вчителем початкової школи, забезпечуючи задоволення базових потреб учнів у безпечній організації навчання на засадах поважного та відповідального ставлення до всіх учасників освітнього процесу [5, с.6].

Складність та відповідальність завдання щодо створення ефективної системи освіти молодших школярів потребує дієвого інструментарію, яким може стати, за В. Товт, внутрішній нормативний документ ЗЗСО «Кодекс безпечного освітнього середовища», спрямований на навчання учнів і дорослих безпечній взаємодії та організації освітнього процесу, захист дітей від потенційно-можливих небезпек, у тому числі й викликаних уведенням в країні воєнного стану. Реалізація такого Кодексу потребує розробки та запровадження освітнім закладом критеріїв безпеки учасників освітнього процесу, їхнього ознайомлення зі специфічними особливостями функціонування безпечного освітнього середовища.

У цих умовах базовим компонентом професійної освіти та визначальним чинником підготовки майбутніх учителів має стати першочергове формування готовності до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища. Створення безпечного освітнього середовища передбачає переорієнтацію психолого-педагогічної підготовки на формування асертивної поведінки, розвиток рефлексії, вмінь щодо розпізнавання емоційних станів, мотивів поведінки, наслідки вчинків, готовності до профілактики деформацій та деструктивних змін особистості, формування саногенного мислення, розвиток індивідуального стилю педагогічної взаємодії та спілкування, умінь із саморегуляції емоційних станів.

Підготовка майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів в умовах воєнного стану повинна здійснюватися сьогодні під час викладання всіх навчальних дисциплін. Майбутні учителі мають опанувати питання впливу професійного здоров'я вчителя на стан здоров'я учнів, на ефективність процесу навчання та виховання учнів, формування професійної стресостійкості. Сучасний вчитель початкової школи повинен бути для учнів не лише педагогом, партнером зі спілкування, а й певною мірою й психотерапевтом, людиною, здатною допомогти учням жити у злагоді з оточуючими та з самим собою.

Усвідомленню майбутніми учителями найвищої цінності здоров'я учнів, необхідності його зміцнення та збереження сприяє вивчення питань стану здоров'я

учнів, стресової тактики педагогічного впливу, способів забезпечення емоційного комфорту та оптимального психологічного клімату для учнів у закладі освіти, профілактики дидактогеній та неврозів, особливостей спілкування з дітьми, що пережили нервові потрясіння, оволодіння тактикою педагогічної підтримки дітей, методами та прийомами психолого-педагогічної корекції станів учасників освітнього процесу, допомоги учнями в опануванні навичками саморегуляції.

На підставі проаналізованих літературних джерел та уточнення змісту базових понять дослідження понятійний конструкт «формування готовності майбутніх учителів до проєктування та реалізації безпечного освітнього середовища молодших школярів в умовах воєнного стану» нами визначається як цілеспрямоване становлення та розвиток інтегральних, цілісних особистісних якостей, необхідних для проєктування освітнього процесу з формування в учнів початкової школи ключових і предметних компетентностей та забезпечення творчої реалізації освітніх проєктів під впливом освітньо-професійної діяльності, що обумовлює навченість створенню педагогічно організованої, цілеспрямованої відкритої системи природної та штучної безпечної взаємодії учасників освітнього процесу, визначення форм його організації в умовах вимушеної зміни учнями та педагогами місць свого проживання, розірваності родин внаслідок воєнних дій, результатом чого є досягнення майбутніми вчителями певних рівнів професійної компетентності та усвідомлення своєї ролі в захисті дітей від потенційно-можливих небезпек та їхньої педагогічної підтримки у професійно-педагогічній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації до наскрізної навчальної програми з позашкільної освіти оздоровчого напряму «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» / А. В. Корнієнко, В. В. Мачуський , В. В. Вербицький 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/navchalna_programa.pdf
2. Наказ МОН України «Про організацію освітнього процесу» № 1/3371-22 від 06.03.2022 р., 2022 https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. — Київ : Літера ЛТД, 2018. — 160 с. https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf
4. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». – 2022. – 140 с. https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Nauk-metod.zbirnyk-Osv.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu-%20Innovatsiyna.ta.proyektna.diyalnist.pdf
5. Товт В.А. Основи наукових досліджень та методика підготовки дипломних робіт: Навч. посіб. /Укладач: В.А.Товт – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 139 с.
6. Чухліб Ю., Землянська О. Особливості навчання під час воєнного стану / Проблеми охорони праці, промислової та цивільної безпеки: Збірник матеріалів Двадцять шостої Всеукраїнської науково-методичної конференції (з участю студентів), м. Київ, 19 травня 2022 р. – К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – с. 144-148.

СЕКЦІЯ XXII.
ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ДІТЕЙ

Жовтобрюх Нікіта
курсант навчальної групи СР-142, 2 курсу,
рядовий поліції
Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрович
Доцент кандидат психологічних наук
Доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Психіатричні та психологічні дослідження показали, що війна має довготривалі наслідки для дітей і підлітків.

Під час війни діти — в різній мірі — зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподівані травматичні події та довготривалі несприятливі події, що зумовлюють виникнення непродуктивних стратегій подолання труднощів. У результаті діти значно частіше, ніж їх однолітки без досвіду перебування на війні, страждають від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти, кататонічний синдром), поведінкові розлади (зокрема агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства), а також більш схильні до зловживання алкоголем і наркотичними засобами

Як зазначають Джоші та О'Доннелл (Joshi and O'Donnell 2003:288), психічні розлади насправді є «нормальною реакцією на ненормальні події». Отже, довготривалий вплив насильства на дітей підвищує «ризик розвитку багатьох і нерідко тривалих форм фізичної, психологічної та соціальної дезадаптації».[1]

Мурті та Лакшмінараяна (Murthy and Lakshminarayana 2006) проаналізували всі дослідження про психічне здоров'я дітей, що проводилися в таких зонах збройного конфлікту як Афганістан, Балкани, Камбоджа, Чечня, Ірак, Ізраїль, Ліван, Палестина, Руанда, Шрі-Ланка, Сомалі та Уганда. Вони дійшли висновку, що психологічні травми, зумовлені війною, мають довготривалі наслідки для дитячої психіки: чим довший конфлікт, тим серйозніші симптоми.

Всесвітня організація охорони здоров'я закликає до захисту дітей у збройних конфліктах. За її даними десять відсотків людей, які пережили травматичну подію, пізніше матимуть симптоми психологічної травми, а ще десять відсотків демонструватимуть поведінкові зміни або психологічні розлади, які стануть перешкодою для повноцінної участі в повсякденному житті (найпоширенішими розладами є тривожний розлад, депресія і психосоматичні розлади)

Сміт (Smith 2001) зазначає, що найважливіші чинники, що визначають ступінь впливу війни на психічне здоров'я дітей такі: відсутність базових ресурсів (як-от

притулок, вода, їжа, освіта, охорона здоров'я, тощо); розрив сімейних стосунків (через втрату, розлуку або переміщення); стигматизація і дискримінація (мають значний вплив на ідентичність); песимістичний погляд на життя (постійне відчуття втрати та горя, нездатність уявити світле майбутнє) і нормалізація насильства.

Останнім часом західний підхід, який розглядає психічне здоров'я дітей в зонах конфлікту переважно крізь призму ПТСР, зазнає багато критики через властиве йому етноцентричне бачення, що не враховує ні систему переконань місцевого населення, ні здатність до волевиявлення й життєстійкість самих дітей.[2] Не варто вважати дітей пасивними жертвами насильства, позбавленими свободи волі. Вони є активними членами суспільства, які створюють власні стратегії виживання і подолання труднощів та здатні самостійно вирішити: протистояти збройному конфлікту чи брати в ньому участь.

Масштаби наслідків війни також залежать від післявоєнних подій, зокрема від того, чи успішною є післявоєнна відбудова країни та чи покращилася соціально-економічна ситуація.[3] Неабияке значення також має притягнення до відповідальності осіб, які вчинили воєнні злочини, визнання сторонами відповідальності за свої злодіяння й впровадження місцевих механізмів примирення. Ключовим кроком до успішного врегулювання конфліктів і примирення з минулим стає включення методів врегулювання конфліктів до освітньої програми.

За допомогою аудіовізуальних свідчень людей, які були дітьми або підлітками під час війни, Музей воєнного дитинства дозволяє уявити повсякденне життя в умовах війни, її небезпеки, страхіття та жахи. Окрім цього, діяльність Музею покликана ретроспективно визначити захисні чинники, здатні розвинути життєстійкість дітей, та привернути до них увагу. Отже, транслюючи життєвий досвід дітей і підлітків, Музей воєнного дитинства прагне поглибити розуміння особливостей життя в зонах конфлікту й постконфліктних зонах. Ці знання сприятимуть захисту дітей, які наразі проживають у зонах бойових дій, й підтримають зусилля, спрямовані на розбудову миру в усьому світі.

Список використаних джерел:

1. Рева О.М. Критерії психічного здоров'я в контексті національних інтересів. Психологічні аспекти національної безпеки: тези ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 2008 р.). Львівського державного університету внутрішніх справ, 2008. С. 195-200.
2. Смірнова О.М. Забезпечення гендерної рівності у діяльності органів внутрішніх справ України / О.М. Смірнова // Вісник Національного університету оборони України № 3 (40). 2014. Вип. 3 (40). С. 321–325.
3. Камінська О. Вплив інтернет-залежності на формування ціннісних орієнтацій молоді / О. Камінська // Нова пед. думка : наук.-метод. журн. – 2014. - № 1. – С. 178-182.

ЗНАЧЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Балан Олександра Євгенівна
аспірант лабораторії психології особистості ім. П. Р. Чамати
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Україна

На думку Танасійчук, Бойко та Соколенко (2022) – початок формування здорового способу життя відбувається іще в дитячому віці, а вже в шкільні та студентські роки з'являється усвідомлення того, що за дотримання принципів здорового способу життя, простіше буде реалізуватись у повсякденному житті.

Голяка та Танцерев (2018) впевнені що молоді люди є відображенням стану соціального благополуччя, рівня медичного забезпечення та результату впливу способу життя. Горобченко ж (2020) стверджує, що питання формування здорового способу життя здобувачів вищої освіти – заслуговує особливої уваги, оскільки на даний період припадає значне освітньо-інформаційне навантаження.

Хлус (2017) говорить про те, що сучасна студентська молодь, є генофондом нації, основою інтелектуальної, наукової, культурної та фізкультурної діяльності країни. Рибницький та Нестеров (2016) період студентства визначають, як завершальний етап поступального вікового розвитку психофізіологічних можливостей організму.

На думку Горобченко (2020) світогляд та усвідомлене ставлення до вимог життя формується саме у молодому віці. Більш міцними й конкретними у цей період стають інтелектуальні та суспільні інтереси, відбуваються швидкі зміни органів та систем організму, загалом. Рибницький та Нестеров (2016) вказують на те, що в молодому віці, значні можливості щодо напруженої фізичної та навчальної праці.

Танасійчук, Бойко та Соколенко (2022) впевнені, що під час навчання відбувається визначення життєвих пріоритетів. Навчальний період характеризується експресією думок та ідей, на яких в майбутньому базуватиметься подальша життєва позиція та орієнтації людини стосовно діяльності у сфері здоров'язбережувальної суспільної парадигми. Тому Горобченко (2020) вважає, що формування здорового способу життя здобувачів вищої освіти повинно домінувати серед напрямків у роботі науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Хлус (2017) зазначає, що оскільки, здобувачі вищої освіти, стануть батьками у майбутньому, саме їх здоров'я, є здоров'ям та благополуччям всієї України. Отже, вивчення мотивації, вимог та вподобань до ведення здорового способу життя відіграє визначальну роль.

Голяка та Танцерев (2018) занепокоєні зростанням алкоголізму та наркоманії серед сучасної молоді. Вчені вважають, що варто проводити превентивну роботу, спрямовану на формування здорового способу життя, з урахуванням вікових, статевих, типологічних, психофізичних та інших особливостей людини. Хлус (2017) основними причинами погіршення здоров'я молодих людей, вважає безвідповідальне ставлення до особистої культури здоров'я, шкідливі звички, недотримання правил гігієни, гіподинамію та гіпокінезію, нераціональне харчування, недотримання режиму дня та погані побутові умови.

Дослідниці Танасійчук, Бойко та Соколенко (2022) впевнені, що формування здоров'язбережувального середовища у закладі вищої освіти полегшить створення умов раціонального засвоєння правил здорового способу життя. Натомість Голяка та Танцерев (2018) підкреслюють, що формування звичок здорового способу життя

робить величезний внесок у рішення проблеми здоров'я та фізичного потенціалу нації. Лише з допомогою цілеспрямованої державної політики з'являється можливість формування активної життєвої позиції, спрямованої на усвідомлення потреби зберігати й поліпшувати стан власного здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Голяка, С. К., & Танцерев, М. О. (2018) Проблематика формування здорового способу життя в Україні. У Г.Д. Берегової, Н.В. Рупташ (Ред.), *Філософія здоров'я – здоровий спосіб життя – здорова нація* (с. 247-249) Херсонський державний аграрний університет. http://www.ksau.kherson.ua/files/kaf_budmeh/25.04.18.pdf
2. Горобченко, О. А., & Горобченко, О. А. (2020). Формування здорового способу життя здобувачів вищої освіти. У І.О. Мельник (Ред.), *Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки в умовах євроінтеграції* (с. 275-278) Миколаївський національний аграрний університет. http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/7264
3. Рибницький, А. В., & Нестеров, О. С. (2016). Формування здорового способу життя студентів ВНЗ на заняттях з фізичного виховання засобами фізкультурно-оздоровчих технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, (51), 511-516.
4. Танасійчук, Ю., Бойко, Ю., & Соколенко, Л. (2022). Проблеми формування культури здорового способу життя студентів закладів вищої освіти. *Перспективи та інновації науки*, (1 (6)). DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-1(6)-339-350
5. Хлус, Н. О. (2017). Здоровий спосіб життя майбутніх вихователів як умова успішної міжособистісної професійної взаємодії. *Физическое воспитание и спорт*, 20. https://sworld.education/simpoz9/50.pdf

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Вольський Руслан Олександрович
курсант навчальної групи СР-142,
Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Професійне спілкування є не лише зовнішньою стороною професійної діяльності працівника поліції, але й визначає внутрішній рівень його культури і ступінь самоповаги. Саме тому професійне спілкування працівника правоохоронних органів є показником його моральної вихованості і загальної культури, важливою умовою створення довіри і сприятливого соціально-психологічного клімату у професійній діяльності.

Для співробітника поліції при спілкуванні важливо не лише встановити контакт із партнером зі спілкування, але також необхідно вміння нейтралізувати напруженість та конфліктність взаємодії. При цьому необхідно використовувати не шаблони, а індивідуальний підхід до кожного [1, с. 56].

Поліцейський виконує свої службові обов'язки в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямовує свою діяльність на задоволення їхніх потреб. Незалежно від посади чи звання у відносинах із населенням поліцейський зобов'язаний:

1) бути тактовним та доброзичливим;

2) висловлювати вимоги чи зауваження, що стосуються особи, у ввічливій та переконливій формі;

3) надати можливість особі висловити власну думку;

4) до всіх потерпілих від злочинів або інших правопорушень проявляти повагу, охороняти їхню безпеку та право на невтручання в особисте життя.

За будь-яких обставин і відносно будь-якої людини як у робочий, так і в неробочий час поліцейський зобов'язаний дотримуватися норм професійної етики.

Помилки у професійному спілкуванні можуть мати зовсім інші характером наслідки і т.д. хоча спілкуватися вміють усі, навички професійного спілкування необхідно розвивати та відточувати. Вирішення цього завдання також актуальне і у професійному спілкуванні співробітників МВС.

Особливості професійного спілкування співробітника Національної поліції України (далі –НПУ) припускають наявність серйозних знань, навичок та умінь практичної психології, гнучкості та нестандартного, творчого підходу до контактів з громадянами, продуктивних механізмів психологічного захисту особистості [3, с. 24].

Спілкування – це процес взаємодії. Слід звертати увагу на такі рекомендації:

Пам'ятайте, що спілкування відбувається в режимі «тут і зараз». Специфіка професійного спілкування вимагає від співробітника поліції моментального включення до ситуації взаємодії. Враження про людину формується перші 15 секунд. Іноді навіть решти часу буде недостатньо, щоб виправити помилки, допущені на самому початку спілкування.

У ситуації спілкування пам'ятайте, що Ви представник влади та Вас оцінюють насамперед саме як посадову особу, а не як людину.

Виявляйте повагу до партнера зі спілкування.

Поводьтеся стримано, тактовно.

Вислухайте співрозмовника, не перебивайте, дайте закінчити думку, навіть якщо вам здається, що все, що може сказати людина, Вам і так зрозуміло.

Зберігайте правильну дистанцію спілкування. Не надто близько і не надто далеко. Як правило, відстань між тими, хто спілкується, повинна бути не менше 50 см [2, с. 18].

Підтримуйте контакт з людиною, покажіть інтерес до неї, приділіть свою увагу тому, що говорить партнер зі спілкування.

Уникайте будь-яких оціночних суджень як про партнера зі спілкування, так і про будь-яких інших людей. Такі висловлювання можу образити людину чи повернути спілкування зовсім на інше русло.

Пам'ятайте правила ввічливості. Використання ввічливих форм спілкування на «Ви», слів «дякую» та «будь ласка», як правило, необхідне для культурного спілкування.

Слідкуйте за своєю манерою поведінки. Займайте впевнену позу. Уникайте зайвої жестикуляції, будьте стримані. Жестикуляція має бути певною та нерозмашистою. Не можна прикривати рота рукою. Уникайте «авторитарних поз»: не ставте ноги на ширину плечей, не тримайте «руки в боки», у кишенях одягу чи за спиною під час патрулювання території чи взаємодії з людьми. Допустимо трохи піднімати вгору підборіддя - це надає впевненості зовнішньому вигляду. Не можна схрещувати руки, це має оборонний чи негативний сенс [3, с. 14].

Постава має бути пряма та невимушена. Стійка, за якої ліва нога виставлена вперед, сприймається як агресивна. Виставлена вперед права нога оцінюється як знак розташування, довіри до співрозмовника. Не можна схрещувати ноги.

Пам'ятайте, що на ефективність спілкування впливає зовнішня ситуація! Чим більший і світліший простір навколо співрозмовників, тим більший психологічний комфорт. Звертайте увагу, наскільки комфортно вашому партнеру зі спілкування в даних умовах. У деяких випадках необхідно уточнити, наскільки йому зручно. Запропонувати сісти. Відійти з проходу, де Ви заважаєте потоку людей і т.д.

Встановіть та підтримуйте візуальний контакт, уникаючи настирливого погляду. Дивитися на співрозмовника слід приблизно половину розмови, тоді це сприймається як підтримка контакту спілкування.

Слідкуйте за своєю мовою. Використання слів паразитів, численні поправлення себе і не мовні вкраплення можуть зіпсувати враження про Вас і утруднити розуміння [3, с. 66].

Виявляйте щиру зацікавленість. Люди нерідко відчувають нещирість та лукавство. Якщо ваш партнер спілкування це помітить, це підірве його довіру до вас і може суттєво зіпсувати спілкування.

Таким чином, специфіка професійного спілкування поліцейських потребує комунікативних умінь. Особливу роль у їхньому розвитку відіграють самоаналіз, досвід та особисті якості співробітника поліції.

Список використаних джерел:

1. Косаревська О.В., А.В.Боксгорн. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності працівника Національної поліції України. 2022.
2. Шаповаленко Н.М. Звертання різної тональності у комунікації правоохоронців. 2022.
3. Кулакова А.О., В.В. Комунікація в професійній діяльності поліції. Збірник наукових праць *ΛΌГОΣ* 2021.

САМОСВІДОМІСТЬ І САМОВІДНОШЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Александров Юрій Васильович
ORCID ID: 0000-0002-5871-8344
кандидат психологічних наук, доцент,
член *Національної психологічної асоціації України,*
асоціації професійних психологів м. Харкова, м. Харків, Україна

Інтерес людини до себе, до свого «Я» здавна був предметом особливої уваги. Внутрішній світ особистості, її самосвідомість завжди були в центрі інтересів не тільки філософів, учених, але і письменників, художників. Вчення про свідомість і самосвідомість становить методологічну основу рішення не тільки багатьох найважливіших теоретичних питань, але й практичних завдань у виховному та освітньому процесі. Проблемі самосвідомості присвячено чимало досліджень у вітчизняній психології. У роботах Б.Г. Ананьєва, Л.І. Божович, Д.А. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна в загальнотеоретичному і методологічному аспектах проаналізовано питання про становлення самосвідомості в контексті загальної проблеми розвитку особистості.

Самосвідомість – це здатність людини усвідомлювати саму себе, своє «Я», своє буття і його сенс, власну поведінку, та своїх потреб, мотивів, думок, почуттів, цінностей, інтересів, своєї позиції/статусу/ролі в суспільстві [1, с. 260-261].

Основною характеристикою самовідношення є переживання успіху чи невдачі. На відміну від цього самоприйняття розуміється як стиль ставлення до себе чи загальна життєва настанова, що виникає на основі зіставлення образу "Я" суб'єкта по відношенню, до ідеального образу «Я» [2, с. 44].

Справжнє джерело і рушійні сили розвитку самосвідомості потрібно шукати в зростаючій реальній самостійності індивіда, що виражається у зміні його взаємин з оточуючими. Не свідомість народжується з самосвідомості, з «Я», а самосвідомість виникає в ході розвитку свідомості особистості, у міру того як вона стає самостійним суб'єктом. Перш ніж стати суб'єктом практичної і теоретичної діяльності, «Я» саме формується в ній. На вищих щаблях розвитку особистості і її самосвідомості особливо значними, виявляються індивідуальні відмінності. Кожна людина є особистістю, свідомим суб'єктом, що володіє і самосвідомістю; але не в кожної людини ті якості його, в силу яких він визнається нами особистістю, представлені в рівній мірі, з тією, ж яскравістю і силою.

Самосвідомість людини, відображаючи реальне буття особистості, робить це - як і свідомість взагалі - не пасивно, не дзеркально. Уявлення людини про самого себе, навіть про власні психічні властивості і якості, далеко не завжди адекватно їх відображає; мотиви, які людина висуває, обґрунтовуючи перед іншими людьми і перед самим собою свою поведінку, навіть коли він прагне вірно усвідомити свої спонукання і суб'єктивно цілком щирий, далеко не завжди об'єктивно відображають його спонукання, реально визначають його дії.

У психології самосвідомість індивіда науковці досліджують як один із найважливіших компонентів структури особистості та доволі складний процес, змістом якого є усвідомлення людиною себе як індивідуальності, свого внутрішнього світу, власної ідентичності, своєї Я-концепції. Будучи зорієнтованою переважно на внутрішній світ людини, самосвідомість інтегрує такі процеси, як самопізнання, самооцінка та саморегуляція [3, с. 41].

Самовідношення є для психології традиційним об'єктом дослідження і не зникає з її поля зору з часів У. Джеймса (виняток становлять лише 20-40-ті роки XX століття).

За цей час накопичено найбагатші теоретичні та експериментальні дані вивчення самовідношення як об'єкта психологічного аналізу, розкрито механізми його формування, особливості функціонування та будови. Значною увагою серед психологів користується проблема впливу самовідношення на поведінку людини, особливо на її асоціальні форми.

Самовідношення розглядають як систему емоційно-ціннісних установок стосовно власного «Я», яка включає в себе пізнавальний (знання про себе, уявлення про свої якості, властивості), емоційний (оцінка цих якостей і пов'язані з нею почуття щодо себе) та практичний компоненти (оцінка людини своїх можливостей в практичній діяльності [4, с. 738].

Феномен самовідношення є предметом психологічного аналізу у роботах вітчизняних та зарубіжних учених. У 1974 році грузинський психолог Н. І. Сарджвеладзе ввів термін «самовідношення», який був визначений як «ставлення суб'єкта потреби до ситуації її задоволення, яке спрямоване на себе». Самовідношення, як своїх окремих сторін, включає самосвідомість, самопізнання, самооцінку, емоційне ставлення себе, самоконтроль, саморегуляцію, відбиваючи широкий спектр феноменів внутрішнього життя особистості.

Самовідношення - поняття, що використовується для позначення специфіки ставлення особистості до себе.

Вивчивши теоретичні аспекти самовідношення, можна сказати наступне: «Я» володіє власною структурою і описано через змістовні емоційні виміри: симпатія, повага і близькість, які в різних пропорціях містяться в конкретних внутрішніх діях. Саме тут у аутодіалозі ставлення до себе розкривається повно і змістовно. Самовідношення постає як складна рівнева система, аналіз якої може проводитися в різних ракурсах або зрізах.

Список використаних джерел:

1. Бегеза Л.Є. Психологічні особливості свідомості та самосвідомості особистості. Актуальні проблеми психології. 2017. Том 11 випуск 16. С. 256-263.
2. Кузнецова О.А. Самовідношення, самосприйняття, самопізнання як передумови морального самовизначення. *Педагогічні науки. Наукові праці.* 2005. Том 50. Випуск 37. С 43-47.
3. Клибанівська Т.М. Теоретичні аспекти дослідження самосвідомості особистості. *Актуальні проблеми психології.* 2019.Том І. Випуск 51. 67 с.
4. Салюк М.А., Грібанова К.В. Особливості самовідношення та локусу контролю як предиктори стресостійкості особистості. *«Молодий вчений»*. 2019. № 11 (75).

СЕКЦІЯ XXIII.
МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

EARLY MARKERS OF ACQUIRED FANCONI'S SYNDROME ASSOCIATED WITH TENOFOVIR THERAPY IN CHILDREN

Nataliya Balatska
Professor of paediatrics department # 1
Bogomolets National Medical University, Ukraine

Amrita Gargi
Medical student (4th course) 9607M2a
Bogomolets National Medical University, Ukraine

Introduction: A resorptive abnormality in the proximal tubule of the kidney known as Fanconi syndrome (Fs) can be brought on by certain drugs, cystinosis, Lowe's syndrome, or Wilson's disease. Nucleoside reverse transcriptase inhibitors, chemotherapeutic agents (cisplatin), immunosuppressives (azathioprine), antibiotics (gentamicin), or several other drugs can all cause secondary Fs, an acquired condition. Amino aciduria, low molecular weight proteinuria, hypophosphatemia, metabolic acidosis, glycosuria, and a rise in parathyroid hormone are some of the clinical symptoms of FS. The values of these criteria are not specific to proximal tubular defects.

Aim This study aims to demonstrate the early specific biochemical markers of Tenofovir Disoproxil Fumarate (TDF) induced Fs.

Materials & Methods: - We thoroughly analyzed 26 abstracts and case studies from the last 5 years using PubMed & MeSH ,we reviewed modern scientific literature of all the associated medications their biomarkers and their significance in secondary Fs. Around 30% of those were pediatric cases. Rest 70% were non pediatric cases. However, they provided an insight about all the early biochemical markers that if detected early can be more specific and hence would prevent permanent damage to kidneys and help in early diagnosis.

Results- We found that estimated Glomerular filtration rate (GFR) (18 studies) and urine creatinine/ albumin ratio (18 studies) were increased they are specific for kidney damage however not specific for proximal tubule defects.

For earlier detection of TDF-associated tubular toxicity Urine α1-microglobulin (A1M) (3 studies), a low-molecular-weight protein was used

Urinary proteomics (1 studies) were present in high concentration in the nephron of patients with tubular proteinuria, with nanoflow liquid chromatography and tandem mass spectrometry (nanoLC-MS/MS) urinary peptides were analyzed and over 100 molecular species were detected apart from which there were also some novel proteins and potentially bioactive peptides which are not present in normal urine.

Urinary excretion of β2m (3 studies), NAG (5 studies), Clara cell protein (CC16) (1 study).

Patients with elevated levels of retinol-binding protein and beta-2-microglobulin have been linked to mitochondrial dysfunction brought on by tenofovir in one research. Both biomarkers might be helpful for identifying proximal tubular toxicity, whether they are used in conjunction with other tubular parameters or alone.

Other molecules, such as urinary kidney injury molecule- 1(4 studies), neutrophil gelatinase associated lipocalin (1 studies), or N-acetyl-b-D-glucosaminidase are also an important biomarker in early detection.

Conclusion

Urine α1-microglobulin (A1M), Urinary proteomics, β2- microglobulin, NAG were shown to have high specificity for drug induced Fs and were raised early in all the 3 studies. Hence, they can be considered specific for proximal tubular toxicity and early biomarkers for Fs associated with TDF.

Keywords - Fanconi syndrome, tenofovir and biochemical markers

References:

1. Pedro R Cutillas, Anthony G W Norden, Rainer Cramer, Alma L Burlingame, Robert J Unwin, Detection and analysis of urinary peptides by on-line liquid chromatography and mass spectrometry: application to patients with renal Fanconi syndrome, 2003. DOI: 10.1042/CS20020342

FECAL SHORT CHAIN FATTY ACIDS AND PLASMA TRIMETHYLAMINE, TRIMETHYLAMINE-N-OXIDE LEVELS IN CORONARY ARTERY DISEASE PATIENTS WITH ATRIAL FIBRILLATION

SCIENTIFIC RESEARCH GROUP:

Melnychuk Iryna
PhD, associate professor
Bogomolets National Medical University, Ukraine

Sharayeva Maryna
PhD, associate professor
Bogomolets National Medical University, Ukraine

Kramarova Viktoriia
MD, professor
Bogomolets National Medical University, Ukraine

Amrita Gargi
Medical student 9607M2a
Bogomolets National Medical University, Ukraine

Introduction: The most known gut microbiota metabolites are plasma trimethylamine-N-oxide (TMAO), trimethylamine (TMA) and fecal short chain fatty acids (SCFA). They characterized the gut microbiota composition, its activity and exchange. By the last data they can be the risk factors of different metabolic and cardiovascular disorders. But their role in arrhythmias development still is not proven yet [1].

The aim: To check gut microbiota metabolites (plasma TMA, TMAO levels and fecal SCFA composition) in CAD patients with or without AF.

Materials and methods: 300 patients were investigated. They were divided into 3 groups: control group – 28 patients without CAD and arrhythmias; main group – 149 patients with CAD but without arrhythmias; comparable group – 123 patients with CAD and AF paroxysm. Plasma TMAO, TMA, fecal SCFA levels were determined by gas chromatography with mass electron detection.

Results: Metabolomic analysis of the gut microbiota metabolites (plasma TMA, TMAO, fecal SCFA) in patients with CAD and AF paroxysm was done in our study. We checked their changes for patients with CAD and AF comparable with CAD patients: increasing of TMA, TMAO plasma levels, fecal valeric acid level (13,88%, 36,52% and 1128,43% respectively, $p<0,05$) and decreasing total amount of fecal SCFA, USFA, MCFA, butyric, isovaleric, caprylic acids levels (17,09%, 38,16%, 95,54%, 78,75%, 56,29% and 99,21% respectively, $p<0,05$). Reliable correlations between CAD and AF with TMA, TMAO plasma and fecal SCFA levels were revealed by them and age, BMI, GFR, total cholesterol, TG, LDL, HDL, ApoB levels ($|r|>0,3$, $p<0,05$) were revealed that are known risk factors of CAD and AF. Moreover, TMAO, TMA, butyrate, total SCFA, USFA, MCFA levels are closely connected with IL-6 and CRP levels ($|r|>0,3$, $p<0,05$).

Conclusions: Gut microbiota metabolites (TMA, TMAO, SCFA, MCFA, USFA, butyric acid) are the new promising therapeutic targets for pathogenetic treatment and prevention AF paroxysm in CAD patients.

Key words: coronary artery disease, atrial fibrillation, gut microbiota composition, trimethylamine-N-oxide, trimethylamine, short chain fatty acids.

References:

1. Lizogub VG, Kramarova VN, Melnychuk IO The role of gut microbiota changes in the pathogenesis of heart disease. Zaporizkiy medical journal. 2019;21 (5-116):672–678. doi: 10.14739/2310-1210.2019.5.179462

КЛІНІЧНИЙ ПРИКЛАД ВИКОРИСТАННЯ КІСТКОВОГО ЦЕМЕНТУ НА ОСНОВІ ТРИКАЛЬЦІЙФОСФАТУ, ЗМІЦНЕНОГО ГОЛЧАСТИМИ КРИСТАЛАМИ ГІДРОКСИЛАПАТИТА

Поплавська Кароліна Сергіївна
Лікар ортопед травматолог, аспірант відділу патології суглобів
Державна установа «Інститут патології хребта та суглобів імені професора М. І. Ситенка НАМН України», Україна

В сучасній ортопедії існує чимала кількість варіантів заміщення дефектів кісткової тканини, проте питання є досі актуальним та не до кінця вирішеним через низку недоліків існуючих методик. Увага дослідників та науковців зосереджена на кераміках з фосфатів кальцію з 60-х років минулого століття. Цей інтерес викликаний їхньою хімічною подібністю із мінеральним компонентом людських кісток. Дослідження показали, що кераміка на основі гідроксилапатиту (ГА) - Ca10(PO4)6(OH)2, та трикальційфосфату (ТКФ) - Ca3(PO4)2, має низку переваг перед іншими біоматеріалами. Саме тому вищевказані матеріали отримали широке розповсюдження в стоматології, ортопедії та щелепнолицевій хірургії [1].

Зокрема, низка біокерамік вітчизняного виробництва пройшла випробовування у ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України», що дало змогу впровадити їх у клінічну практику. В працях дослідників вищевказаної установи вперше описано досвід використання кісткового цементу на основі α′-ТКФ, армованого голчастими кристалами ГА, при заміщенні порожнинного дефекту кульшової западини під час ендопротезування кульшового суглоба. Також описано методику його використання та відстежено в динаміці за допомогою методів променевої діагностики його перебудову у вигляді поступового заміщення кістковою тканиною. [2-4] Відомо, що кальцій-фосфатні біокераміки мають високі біосумісні, остеокондуктивні й остеоінтегративні якості, а за складом наближені до кісткового матриксу, що обумовлює поступове заміщення утворенною кістковою тканиною. Проте, вони є досить крихкими. Покращити міцність та вищевказані характеристики можливо армуванням кальційфосфатного цементу (КФЦ). Найкраще підходять для цього голкуваті монокристали ГА, що входять до складу кісткової емалі [5]. Проте, враховуючи низький потенціал біодеградації ГА, не з'ясовано, яким саме чином армування вплине на швидкість утворення кісткової тканини в зоні імплантації та на її щільність, тому дослідження такого матеріалу, як і неармованого КФЦ на основі α′-ТКФ, в умовах in vivo залишається актуальним завданням.

Метою дослідження стало проведення клінічної апробації КФЦ, армованого гілками ГА з доведенням можливості використання в клінічній практиці кісткових цементів на основі ТКФ, посиланого голчастими кристалами ГА.

Матеріали і методи дослідження. До ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України» звернувся пацієнт 52 р. із дегенеративно-дистрофічним захворюванням кульшового суглоба. Пацієнту було виконано пристінкову резекцію кісти верхньої стінки кульшової западини та заміщенням утвореного порожнинного дефекту цементом ТКФ, посиленого гілками ГА при ендопротезуванні кульшового суглоба. Доцільність саме такого виду оперативного втручання визначалася тим, що наявність вищевказаних дефектів кісткової тканини

впливає на вторинну стабільність ендопротезу кульшового суглоба, яка формується за рахунок вростання кісткових балочок в пори зовнішньої поверхні чашки ендопротеза. Остеоінтеграція значно ускладнюється з виникненням дефектів в зоні поверхонь, що контактують з покриттям чашки ендопротезу, що з часом може впливати на стабільність фіксації. Враховуючи обсяг існуючого дефекту, його неправильну геометричну форму, було зроблено вибір на користь кісткового цементу ТКФ, посиленого голчастими кристалами ГА, оскільки він має пастоподібну консистенцію та щільно імплантується, заповнюючи собою весь дефект і приймаючи його обриси.

Результати дослідження. В пацієнта спостерігався поступовий процес заміщення порожнинного кісткового дефекту, заповненного кістковим цементом на основі ТКФ, посиленого голчастими кристалами ГА, із організацією та проростанням кістковими балочками цементу. Дані процеси свідчать про позитивну динаміку. Результати клінічної апробації підтверджуються нашими експериментальними дослідженнями, що були проведені на лабораторних тваринах [6-8].

Висновки. Зважаючи на позитивний досвід використання КФЦ, армованого гілками ГА, у пацієнта з дефектом верхньої стінки кульшової западини вважаємо можливим запровадження даного матеріалу для використання у клінічній практиці.

Список використаних джерел:

1. Zyman, Z. Z. (2018). Kal'tsiy-fosfatni biomaterialy: navchal'nyy posibnyk [Calcium-phosphate biomaterials: a study guide]. KHNU imeni V. N. Karazina, 285 [in Ukrainian].
2. Filipenko, V. A., Bondarenko, S. E., Mezentsev, V. A. & Ashukina, N. A. (2012). Primeneniye sovremennykh biomaterialov dlya plastiki kostnykh defektov vertluzhnoy vpadiny pri endoprotezirovanii tazobedrennogo sustava [The use of modern biomaterials for plastic surgery of bone defects of the acetabulum in hip arthroplasty]. Orthopedics, traumatology and prosthetics, 4, 24–28 [in Russian].
3. Korzh, N. A., Vyrva, O. E., Dedukh, N. V. & Malyshkina, S. V. (2007). Keramicheskiye materialy v ortopedii i travmatologii (ot laboratornykh issledovaniy k prakticheskoy meditsine — dostizheniya instituta) [Ceramic materials in orthopedics and traumatology (from laboratory research to practical medicine - achievements of the Institute)]. Ortopediya, travmatologiya i protezirovaniye, 3, 20–30 [in Russian].
4. Zyman, Z., Glushko, V. & Dedukh, N. (2008). Porous calcium phosphate ceramic granules and their behaviour in differently loaded areas of skeleton. Journal of materials science. Materials in medicine, 19 (5), 2197–2205.
5. Kanazawa, T., Umegaki, T. & Uchiyama, N. (1982). Thermal crystallization of amorphous calcium phosphate to α-tricalcium phosphate. J. Chem. Tech. Biotechnol, 32, 399–406.
6. Poplavska, K. S., Filipenko, V. A., Karpinska, O. D. & Karpinsky M. Yu. (2022). Renthenometrychne doslidzhennya optychnoyi shchil'nosti kistok shchuriv pislya zapovnennya defektiv kistkovoyi tkanyny kistkovymy tsementamy na osnovi trykal'tsiyfosfatu [X-ray study of the optical gap of the eyelid bones after the filling of defects in the bone tissue with bone cements based on tricalcium phosphate]. Trauma, 23(3), 23-28. doi: http://dx.doi.org/10.22141/1608-1706.3.23.2022.896 [in Ukrainian].
7. Poplavska, K.S. & Ashukina, N. O. (2023). Reheneratsiya kistky pislya implantatsiyi tsementiv na osnovi metastabil'noho trykal'tsiyfosfatu (eksperymental'ne doslidzhennya in vivo) [Bone regeneration after implantation of cements based on metastable tricalcium phosphate (experimental study in vivo)]. Orthopaedics, Traumatology & Prosthetics, 1, 41-48. doi: http://dx.doi.org/10.15674/0030-59872023141-48 [in Ukrainian].
8. Filipenko, V. A., Poplavska, K. S., Karpinski, O. D. & Karpinski, M. Yu. (2022). Doslidzhennya mitsnosti stehnovykh kistok shchuriv pislya zapovnennya defektiv kistkovoyi tkanyny kistkovym tsementom na osnovi trykal'tsiyfosfatu [Study of the strength of rat femurs after filling bone tissue defects with bone cement based on tricalcium phosphate]. Svit Medytsyny ta Biolohiyi, 1(79), 227-231. doi: 10.26724/2079-8334-2022-1-79-227-231 [in Ukrainian].

НАШІ КРОКИ ДО ЛІДЕРСТВА

А. І. Літвак
кандидат мед. наук, доцент
Міський центр «Здоров'я», Одеса, Україна

Анотація *Лідерство, як явище, феномен соціальний і властивий колективній діяльності людей у всі часи і в різних соціальних, і етнічних групах. Лідери мають піклуватися про свої знання, про свої слабкі і сильні сторони, щоб вміло цим користуватися і, в першу чергу, використовувати свої індивідуальні переваги. Намагаючись стати лідером, людина повинна для себе визначити правила, яких вона збирається додержуватись, що приведе її до успіху і викличе повагу, і інтерес у тих, хто піде за лідером. Лідерство це використання своїх особистих фізичних і ментальних можливостей, свого унікального попереднього досвіду, вмінь і індивідуальних переваг, які потребують конкретні обставини і умови діяльності. Ця публікація про кроки, які має зробити людина, щоб удосконалити свої особисті якості і стати лідером.*

Сучасними численними дослідженнями результативності виявлено більша успішність тих організацій, в яких розповсюджено лідерство серед співробітників, коли лідерство пронизує всю організацію зверху до низу, коли кожен співробітник може стати лідером і сприяє досягненню організації і всього колективу співробітників визначеної мети на користь суспільству. Лідерство, як соціальне явище, стає неодмінним фактором сучасного життя. Метою даної статті стало узагальнення уявлень про лідерство і ті кроки, які необхідно зробити людині для удосконалення своїх особистих якостей, щоб бути гідним лідером.

Лідерство – це характеристика поведінки людини, за яким ідуть, чи якого наслідують інші. Лідерство – це поведінка людина у групі, що характеризується ініціативою, активністю, відповідальністю за наслідки, поведінка, що виходить за рамки повсякденних обов'язків, що має вплив на оточуючих, викликає довіру і робиться безвідплатно. Не буває лідера без послідовників, без тих людей, які готові слідувати за ним. У такій ситуації між ведучим і веденими послідовниками, насамперед, повинна виникнути певна спільність. Вони можуть бути об'єднані загальною метою, інтересами, внутрішніми цінностями, культурою, історичним минулим. Все це викликає у людей загальне почуття причетності і єдності, формує готовність до взаємодії та трудової активності. Соціальна психологія стверджує, що з точки зору послідовників, щоб вони слідували за кимось, вони повинні відчувати свою цінність, важливість, значення для того, хто їх веде, хто ними керує. І ще один важливий чинник відзначають вчені для спільного просування вперед лідера і його послідовників. У них повинен бути запал, інтерес досягати результату, рухатися до обраної мети разом. Цей інтерес, зацікавленість і бажання рухатися вперед до наміченої мети повинен збуджувати і підтримувати у своїх соратників лідер. Вплив лідера на послідовників – це дія лідера на людей без будь-якого примусу за допомогою переконання, або взаємного інтересу, щоб люди самі добровільно діяли в певному напрямку до бажаної мети.

В структурі лідерства, крім лідера, слід враховувати і досліджувати ще характеристику послідовників і зовнішні умови, в яких лідерські якості однієї людини потрібні та захоплюють інших. Серед зовнішніх умов, які викликають особливу потребу в лідері виділяють: необхідність особливих професійних знань і

навиків, новаторство; авторитет, який може регулювати відносини в колективі; висока довіра людей до лідера, що перетворює його в представника групи і стає брендом; потреба в еталоні, коли лідер стає зразком поведінки, моральності, а іноді методичного напрямку в професії, з якого беруть приклад, намагаються слідувати за ним, як за професіоналом. Лідерському успіху також сприяють послідовники, які в повній мірі розуміють те, що пропонує і демонструє лідер. Цьому також сприяє комунікативні відносини між лідером і послідовниками, їхня спільна мова. Вміння прислухатися до іншої думки своїх послідовників. Важливішою умовою лідерства є визнання послідовниками лідера і взаєморозуміння, розуміння обставин, і того, що коїться навколо.

Лідерство, як явище, феномен соціальний і властивий колективній діяльності людей у всі часи і в різних соціальних, і етнічних групах. Феномен лідерства пов'язаний з колективною діяльністю групи людей, а не окремої людини, як може комусь здатися. Лідер завжди член групи, а не сам по собі. Висунення окремої людини на роль лідера групи, як правило, виникає спонтанно в конкретних обставинах, в яких існує і функціонує група людей. Абсолютних лідерів – лідерів на завжди, на всі часи та у всьому – не буває, так як не буває і абсолютних постійних послідовників. **Лідер виникає тоді, коли дії і поведінка однієї людини здатні викликати у інших людей схвалення і таку ж власну поведінку, бажання наслідувати лідера.** Виникнення лідера викликає спрямування і рух усіх членів групи в одному напрямку, або викликає бажання використовувати єдині цінності, що об'єднує зусилля різних людей в досягненні загальних цілей, роблячи всіх успішними в досягненні результату. Лідерство як соціальний феномен проявляється на всіх рівнях організації і управління. В організації можна виділити вертикальне лідерство керівників усіх рівнів управління по відношенню до своїх підлеглих і лідерство рядових співробітників на своєму робочому місці, дії та активність яких є прикладом для інших працівників. Успіх групової діяльності залежить від сукупного лідерського потенціалу будь-якої організації, для всіх її членів. Лідерство має пронизувати всю організацію згори донизу, залучаючи в цю лідерську активність всіх співробітників. Особливо це важливо на тих етапах роботи, де співробітникам доводиться самостійно здійснювати свій вибір, приймати будь-які рішення. **Дуже важливо для справи і результату, щоб співробітники проявляли активність, ініціативу і були готові вийти за прийняті звичні існуючі межі.** Американський дослідник лідерства Ричард Дафт, підсумовуючи аналіз визначень лідерства в різних літературних джерелах, стверджує, що **лідерство – це повсякденний спосіб діяльності і мислення людини, який мало пов'язаний із формальною посадою або позицією, яку займає людина в організації** [1, с. 22].

Як самому розвинути свої навички поведінки лідера. Лідерство – це справа особиста, а тому лідери мають піклуватися про свої знання про себе, про свої слабкі і сильні сторони, щоб вміло цим користуватися і, в першу чергу, використовувати свої індивідуальні переваги. Щоб стати лідером треба постійно багато і наполегливо працювати. Лідер – це людина, що втілює собою успіх і досягнення результату, він здатний запалити в інших віру і бажання досягти успіху, досягти нового майбутнього. Лідер – це людина, яка здатна об'єднувати оточуючих його людей заради досягнення визнаної мети. Чи підходить людина на роль лідера, залежить насамперед від визнання іншими людьми в цій людині якостей переваги, тих якостей, які навіюють їм віру в нього і змушують їх визнати його вплив на себе.

Різні автори описують правила поведінки лідера, які називають принципами лідерства, кожен на своє розуміння. Разом з тим є принципи, які повторюються у

багатьох дослідників лідерства. Принципи лідерства базуються на системі цінностей, які розповсюджені серед певних груп людей, що об'єднані за професіональними, цільовими, етнічним і іншими ознаками. Намагаючись стати лідером, людина повинна для себе визначити ці правила, яких вона збирається додержуватись, що приведе її до успіху і викликає повагу і інтерес у тих, хто піде за лідером. Вважається, що людина, яка прагне успішно впливати на інших, повинна дотримуватися наступних лідерських правил:

- Бути оптимістом і ентузіастом, передаючи свою завзятість послідовникам;
- Постійно вчитись і удосконалюватись самому і допомагати у своєму розвитку іншим людям;
- Піклуватися про свою команду і залежних від нього людей, вміти їх захищати, бути доступним і людяним;
- Бути сміливим, рішучим і відповідальним за свої рішення і дії;
- Мати широке і далекосяжне бачення, розвинену інтуїцію, почуття нового, вміти приймати рішення, ризикувати, вирішувати проблеми;
- Бути тактовним і уважним до інших людей, поважати чужу індивідуальність;
- Бути справедливим і чесним; визнавати власні помилки, якщо вони трапляються, що свідчить про силу, а не слабкість;
- Бути послідовним, подавати приклад, не давати марних (непродуманих) обіцянок; оцінювати спільну діяльність за правилом «якщо справи йдуть добре — це заслуга моїх працівників, якщо погано — моя провина»;
- Вміти донести до своїх послідовників ясно і зрозуміло риси майбутнього, напрям майбутніх перетворень і дій, що призведе до їх активної підтримки і дієздатності
- Вміти делегувати повноваження, не завалювати себе чорновою роботою;
- Не користуватися особливими привілеями і не створювати навколо себе фаворитів.

Американець Стівен Кові вважає, що лідери не народжуються і не створюються ким-небудь – вони роблять себе самі. Лідерами стають ті, хто забезпечує досягнення результату іншими людьми. Справжній лідер повинен бути:

- Пристосованим до невизначених ситуацій - йти тільки на прорахований ризик, уміти керувати конфліктної ситуацією на певному рівні і мати можливість передумати, якщо зміняться обставини.
- Наполегливим – вміти зосередитися на цілі, незважаючи на обставини.
- Товариським – вміти уважно слухати, проводити зустрічі, презентації, вести переговори і виступати на публіці.
- Розуміються в політиці організації, групи - усвідомлювати своє місце в організаційній структурі влади, вислуховувати особливо уважно сумніву найбільш впливових груп і знати, куди можна звернутися за підтримкою.
- Турботливим – демонструвати здатність врахувати інтереси, сумніви й успіхи інших людей.
- Людиною з почуттям гумору – вміти розрядити обстановку.
- Врівноваженим – для вмілого управління серед метушні.
- Усвідомлювати себе настільки, щоб розуміти, як зразок вашої поведінки впливає на інших.
- Зосередженим на майбутньому – розуміти, як дане питання вписується загальну політику, і орієнтуватися на довгострокові пріоритети навіть при виконанні невеликих завдань [2].

Гуру сучасного менеджменту американець Том Пітерс виділяє близько півсотні характеристик лідерства [3]:

▪ Великі лідери – це великі політики. ▪ Лідерам доводиться багато говорити. ▪ Лідерів заводить невизначеність. ▪ Лідерство – мистецтво імпровізації. ▪ Лідерство – це уявлення. ▪ Лідери уважно слухають. ▪ Лідери виконують кілька справ відразу. ▪ Лідери виконують обіцянки. ▪ Лідери досягають результату. ▪ Лідери мають довіру до шостого почуття. ▪ Лідери займаються організацією спільнот. ▪ Лідери знають – енергія породжує енергію. ▪ Лідери випромінюють ентузіазм. ▪ Лідери люблять безлад. ▪ Лідери люблять всі кольори веселки - з абсолютно прагматичних міркувань. ▪ Лідери люблять працювати з іншими лідерами. ▪ Лідери люблять технологію. ▪ Лідери знаходять спосіб залучати людей. ▪ Лідери не вербують послідовників, вони допомагають стати лідерами іншим. ▪ Лідери не стають заручниками свого успіху. ▪ Лідери ніколи не готуються до минулої війни.	▪ Лідери обожнюють оточувати себе людьми, які розумніші, ніж вони самі. ▪ Лідери плетуть мережі. ▪ Лідери перемагають завдяки роботі тилу. ▪ Лідери покладаються на довіру. ▪ Лідери схиблені на делегуванні повноважень. ▪ Лідери розуміють важливість взаємин. ▪ Лідери залучають до роботи найрізноманітніших особистостей. ▪ Лідери проявляють повагу. ▪ Лідери розповідають історії. ▪ Лідери рідка бувають (а може, і взагалі не бувають) кращими виконавцями. ▪ Лідери роблять помилки і не роблять з цього трагедії. ▪ Лідери створюють себе самі. ▪ Лідери зосереджуються на "нематеріальному". ▪ Лідери переконані, що можуть змінити світ. ▪ Лідери вміють забувати. ▪ Лідери вчяться. ▪ У лідерів є смак. ▪ У лідерів є почуття гумору. ▪ Лідери знають, коли піти.

Larina Kaze (2009) описує шість висхідних сходів або етапів розвитку при формуванні лідера:

1. Володіти винятковим (незвичайним) баченням майбутнього. Щоб цього досягти потрібно відповісти на питання: Які зміни ви збираєтеся зробити і чому це важливо для вас?

2. Реалізовувати свої зобов'язання. Для цього ви повинні бути щирими і готовими провести зміни вже зараз.

3. Створити свою команду, об'єднання своїх однодумців і послідовників. Для цього спробуйте знайти відповідь на такі питання: Хто може бути членів вашої команди? Які ресурси вам необхідні, щоб зробити зміни?

4. Перемагати (вигравати) можна тільки з правильними рішеннями. Робіть правильні речі. Зробіть свій вибір, використовуючи альтернативний підхід, який приведе вас до кращих результатів.

5. Будьте завжди стримані. Надсилайте всі свої тривоги на оптимальну енергію. Примусьте себе йти вперед тоді, коли самому так хочеться зупинитися.

6. Використовуйте силу свого впливу і звільняйте підлеглих від дріб'язкової опіки і контролю [4].

Використайте можливість розвинути свої особисті якості. Щоб виховати в собі лідерські якості, кожному слід самому пройти, як мінімум, п'ять кроків:

Крок перший. Усвідомте власну унікальність. Проаналізуйте свої переваги і недоліки і об'єктивно оцініть самого себе. Намагайтеся побачити себе, як би зі сторони, очима ваших колег і друзів. Визначте свій стиль очима інших людей. Визначте, чим ви відрізняєтеся від багатьох інших людей, що у вас є незвичайного. Адже кожна людина унікальна. Для того щоб цього досягти, існує вправа «**Вчися бачити себе в дзеркалі**». Зазвичай ми підходимо до дзеркала, щоб переконатися, що з нами все гаразд: одяг – чистий і не пом'ятий, зачіска – акуратна. У дзеркалі ми оцінюємо новий наряд або намагаємося знайти в собі недоліки. Спробуй подивитися на себе в дзеркало по-новому – як на незнайомця, якого необхідно розпізнати: при всіх недоліках спробуй знайти максимум переваг. Навчися дивитися собі в очі довго. Спочатку, можливо, всі ці дії можуть здатися дивними і трохи дурними, але не відступай: **дивитися в дзеркало саме таким чином потрібно кожен день хоча б по 20 хвилин.**

Крок другий. Уявіть собі майбутнє і чітко сформулюйте свою мрію. Воно має неодмінно виходити від вас, його неможливо купити або позичити. Щоб полегшити вирішення такої задачі – запишіть свою мрію на папері. При написанні ваші думки візьмуть більш стрункий ряд і стануть ясніше. А потім робіть все, щоб перетворити свою мрію в реальність. Створюйте нові напрямки розвитку для себе і інших людей. **Бачення майбутнього – це ваш інструмент для руху вперед.**

Крок третій. Вмійте слухати, говорити і захоплювати інших ідеєю. Опануйте умінням передавати своє уявлення про майбутнє іншим людям. Чітко викладайте свої думки і тоді завжди зможете знайти відгук у серцях тих, до кого звертаєтесь. Дуже важливо, щоб сам мовець дійсно вірив у те, що говорить. **Люди вірять щирим словам і легко впізнають фальш, навіть коли справа стосується дрібниць.** Вміння спілкуватися з іншими людьми – співробітниками, клієнтами, партнерами – може стати запорукою вашого успіху. Наполегливо переконуйте всіх у своїй правоті. При цьому демонструйте іншим людям свою повагу і підтримку, формуйте у них відчуття їх значущості і важливості. Навчіться слухати і чути оточуючих вас людей. Не перебивайте співрозмовника в розмові. **Є така стара притча: у людини два вуха і лише один рот, отже, говорити людина має рівно в два рази менше, ніж слухати.** Спробуйте хоча б подумки засікати часові відрізки, коли спілкуєтеся з людьми, це дуже допомагає навчитися уважно слухати. Об'єднуйте своїх однодумців і прихильників, будьте для них прикладом і зразком для наслідування. Спробуйте виконати наступну вправу: коли ви почнете щось обговорювати з партнерами, увімкніть диктофон, щоб записати вашу розмову (зрозуміло, за згодою партнерів). **Здатність захопити ідеєю безпосередньо пов'язана з умінням говорити.**

Крок четвертий. Вчиться адекватно оцінювати свої помилки. Відстежуйте, вимірювати і оцінювати результати своєї діяльності, відзначайте успіхи і досягнення, невдачі та промахи. Дуже важливо залишатися чесним перед собою і не намагатися звалити провину за власні промахи на когось іншого – тільки так ви зможете звести їх кількість до мінімуму і підвищити кількість успіхів. Відзначайте прогрес своїх результатів і наскільки ви наблизилися до своєї мети, відзначайте, як далеко ви перебуваєте від бажаного стану. Вдосконалюйте свою поведінку, робіть висновки з

своїх помилок і вчіться, щоб їх більше не повторювати. Ви мусити повірити в те, що ви завтра станете краще і зможете зробити більше. **Навчиться себе хвалити. Позитивне ставлення до себе – це ключовий момент впевненості в собі.** Обов'язково ведіть щоденник своїх успіхів і досягнень. Кожен день описуйте мінімум три свої досягнення за день, а краще п'ять.

Крок п'ятий. Навчиться виправданого ризику. Ризик – це активні дії, коли результат спочатку не передбачуваний. Ці дії втілюють ідеал в реальність. Ваша мрія втілюється в життя. Ризик незмінно пов'язаний зі страхом перед невдачею, критикою вас іншими, втратою спокою, відчуттям болю та інших. Але пам'ятайте, що відчуття страху перед майбутнім існує тільки у свідомості людини. Відступаючи від загальноприйнятих правил поведінки, робіть правильні речі, які приносять блага іншим людям. Не відвертайтеся від виклику та суворих випробувань дійсності, які посилає вам життя, **долайте перешкоди і ставайте переможцем**.

Висновки. Таким чином, **лідерство** – це поведінка лідера. Лідерство – це вплив. Лідерство – це вибір позитивної мети і певних дій, прагнення її досягти. Лідерство – це дії та активність людини, які показують послідовникам, як потрібно вести себе в різних складних ситуаціях і при вирішенні проблем. Лідерство проявляється і розвивається тільки в груповій взаємодії. Лідер – це особистість, здатна об'єднувати і спрямовувати зусилля людей задля досягнення обраної мети. Лідер завжди спрямований у майбутнє і впевнено йде до наміченої мети. Він знає, що і як потрібно робити, в якому напрямку потрібно рухатися, щоб досягти успіху. Він здатний переконати інших людей у необхідності рухатися за ним. Лідер — це член групи, за яким всі інші члени групи добровільно визнають право приймати відповідальні рішення в значущих для групи ситуаціях. Лідера можна розпізнати серед інших по його минулим успіхам і наявності у нього послідовників, а також завдяки підвищеній увазі до цієї людини інших людей, що його оточують, та багатьох інших рис, які відрізняють цю людину від інших. Лідерство це використання своїх особистих фізичних і ментальних можливостей, свого унікального попереднього досвіду, вмінь і індивідуальних переваг, які потребують конкретні обставини і умови діяльності. **Лідер — це звичайна людина з незвичайною рішучістю.**

Завданням першочергової ваги для будь-якої організації має стати виховання нових лідерів, здатних підвищити лідерський потенціал організації та зробити її успішною. Керівництво організації повинно створювати умови для розвитку лідерства для кожного співробітника на всіх етапах управління і виробничого процесу. У кожного співробітника організації повинна бути можливість проявити лідерство, тобто бути лідером у певній ситуації, коли у нього немає формальної влади керівника.

Список використаних джерел:

1. Дафт Р. Л. Уроки лидерства / Р. Л. Дафт [при участии П. Лейн] ; [пер. с англ. А. В. Козлова; под ред. И. В. Андреевой] . - М.: Эксмо, 2008. – 480 с.
2. Кови С. Лидерство, основанное на принципах. / Стивен Кови. – М.: Альпина Паблишер. 2013. – 400 с.
3. Питерс Т. Основы. Лидерство. / Том Питерс. – Санкт- Петербург. 2006. – 161 с.
4. Kase Larina. The confident leader : how the most successful people go from effective to exceptional. / Larina Kase. McGraw-Hill. New York. 2009. – 273 p.

ПОНЯТТЯ ДОСТУПНОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Власенко Роман Вікторович
ORCID ID: 0000-0002-9915-8259
канд.держ.упр., завідувач відділу соціальної стратегії
Національний інститут стратегічних досліджень, Україна

Вступ. Попри згадки про доступність медичної допомоги у законодавстві України, зокрема у Законах України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [1], «Про екстрену медичну допомогу» [2] та «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [3], а також наголосу на її важливості, чіткого визначення терміну «доступність» в контексті медичної допомоги відсутнє. Зазначене створює умови для доволі вільного трактування поняття при розробці державних політик, що не сприяє їх взаємному узгодженню та часто не на користь споживача та економіки в цілому.

Метою дослідження є виокремлення підходу до визначення поняття «доступність медичної допомоги» з етою його закріплення у нормативно-правових актах України.

Основна частина. Сьогодні існує декілька підходів до визначення поняття «доступність» у контексті функціонування системи охорони здоров'я (СОЗ).

Так, автори [4] та [5] пропонують тлумачити цей термін з точки зору наявності необхідних видів медичної допомоги та відсутності перешкод (фізичних, економічних, культурних тощо).

Законодавство України опосередковано говорить про доступність крізь призму наявних у системі охорони здоров'я ресурсів (людських, фінансових, інфраструктури та транспорту тощо) [3], що однак не дає чіткого розуміння самого поняття.

З правової точки зору доступність розглядається як соціальне право, що забезпечується державою та включає такі складові елементи – правові, організаційні, економічні та інформаційні [6].

Автори досліджень [7], [8] акцентують на просторовому розміщенні закладів охорони здоров'я, зокрема останні виділяють організаційно-технічну доступність, також враховує рівень розвитку та технічної оснащеності медичних установ, а також організацію роботи відповідних служб, що забезпечують вчасне отримання необхідної медичної допомоги.

Фармацевтична енциклопедія [9] передбачає дві складові – фізичну та соціально-економічну. Фізична складова розглядається з точки зору пропозиції населенню якісних ліків як такої та просторового розміщення закладів, що проводять реалізацію ліків населенню. Соціально-економічна складова визначається купівельною спроможністю пацієнта й ефективним використанням наявних фінансових ресурсів держави; чинниками, що впливають на ціну; а також системою державної компенсації витрат пацієнта.

Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) визначають фізичну, економічну та інформаційну доступність медичної допомоги.

На наш погляд, важливо виділяти також регуляторну доступність, що полягає у відсутності необхідності набувати певного статусу (наприклад, особа з інвалідністю, ветеран війни чи державний службовець тощо), або спеціальних дозволів (рецептів, ліцензій). Водночас, така доступність є регуляторним механізмом з боку держави, тому говорити про абсолютне її збільшення не є коректним. У залежності від цілей державної політики, має бути знайдений її оптимальний рівень.

У загальному розумінні варто виділити чотири елементи доступності, що формують поняття загальної доступності медичних послуг:

- Доступність фізична, яка полягає у тому, що певна медична послуга як така може бути надана на певній території і для цього є необхідні ресурси – кадри відповідної кваліфікації, обладнання, інфраструктура; до закладу, де надається ця послуга достатньо легко дістатись, у т.ч. для людей з обмеженими можливостями; можливість своєчасно отримати необхідну послугу.
- Доступність регуляторна, що полягає у наявності чи відсутності обмежень, що стосуються безпосередньо отримання певних послуг, у т.ч. для певних категорій громадян.
- Доступність фінансова передбачає вартість послуг та міру можливості пересічного громадянина отримати цю послугу за власні кошти (фінансова обтяжливість). Важливим аспектом тут також відіграє можливість співфінансування послуги державою або третіми особами (громадськими організаціями, страховими компаніями, благодійними фондами).
- Доступність інформаційна. Останнім часом дослідники виділяють інформаційну доступність, що характеризує легкість отримання інформації щодо видів медичних послуг, місць та умов їх надання, та іншу необхідну інформацію. Інформаційна доступність виступає сполучною ланкою між всіма іншими складовими доступності і посилює їх ефект.

Висновки. Сьогодні існують різноманітні підходи до визначення поняття «доступність медичної допомоги», однак відсутній єдиний підхід до тлумачення цього поняття. З метою досягнення максимального ефекту діяльності СОЗ, при розробці державних політик необхідно зважати на чотири складові поняття «доступність медичної допомоги», окреслені вище. З цією метою важливо розробити універсальне визначення доступності медичних послуг та закріпити його законодавчо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». № 2801-XII (1992, 19 листопада). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12;
2. Закон України «Про екстрену медичну допомогу». № 5018-VI (2012, 2 жовтня). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5081-17;
3. Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості». № 2206-VIII (2017, 14 листопада). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2206-19;
4. Бондарева Л. (2011). Доступність медичної допомоги населенню: теоретичний аспект. *Актуальні Проблеми Державного Управління*, (3), 11–14. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2011_3_5;
5. Іваць А.Р. & Романів О.П. (2018). Доступність медичної допомоги як актуальна проблема громадського здоров'я. *Економіка і Право Охорони Здоров'я*, 2(8), 110–111. Вилучено з: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23114/1/110-111.pdf;
6. Соловйова О.М. (2017). Доступність медичної допомоги. *Юридичний Науковий Електронний Журнал*, (4), 109–112.;
7. Заяць Г. С. (2012) Доступність медичних послуг у системі державних пріоритетів. *Економіка та держава*, (11), 80 – 82.;
8. Irtyshcheva, I. & Ryabets, D. (2020). Ensuring the availability of medical care as a basic basis for the formation of good health and well-being of the population. Economic Analysis, (30 (1, Part 2)), 60–65. https://doi.org/10.35774/econa2020.01.02.060;
9. Кубарєва, І. (2010). ДОСТУПНІСТЬ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ДОПОМОГИ. у *Фармацевтична енциклопедія* (2-е вид., 2010 р. 1632 с.). МОРІОН.;
10. World Health Organization. (2017). Country Support Package for Equity, Gender and Human Rights in Leaving No One Behind in the path to Universal Health Coverage. WHO. Retrieved June 25, 2023 from https://apps.who.int/iris/handle/10665/325057

УЛЬТРАСОНОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМОРБІДНИХ УРАЖЕНЬ СЕРЦЯ У ХВОРИХ НА СИСТЕМНИЙ ЧЕРВОНИЙ ВОВЧАК

Кобак Любов Орестівна
асистентка кафедри внутрішньої медицини № 1
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

Абрагамович Орест Остапович
доктор медичних наук, професор кафедри внутрішньої медицини № 1
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

Абрагамович Уляна Орестівна
доктор медичних наук, доцентка кафедри внутрішньої медицини № 2
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Україна

Вступ. Системний червоний вовчак (СЧВ) – автоімунна хвороба, що характеризується ураженням багатьох органів і систем організму. Встановлено [6], що серцево-судинні події діагностують частіше у хворих на СЧВ порівняно із загальною популяцією відповідного віку та статі, а увага клініцистів в Україні та у всьому світі зосереджена на з'ясуванні характеру і частоти коморбідних уражень серця серед них, які стали не лише медичною, але й соціальною проблемою [2, 3, 4, 7].

Для оцінки структури, функції серця та магістральних судин, візуалізації анатомічних особливостей використовують комп'ютерну томографію серця, однофотонно-емісійну томографію з електрокардіографічною синхронізацією, магнітно-резонансну томографію, радіонуклідну й контрастну вентрикулографію. Але здебільшого з цією метою, як і ми у нашому дослідженні, з огляду на широку доступність, легкість у виконанні, неінвазивність, безпечність, використовують ехокардіографію [5, 8].

Потребу виконання цього дослідження зумовлено необхідністю кращого розуміння коморбідних уражень серця у хворих на СЧВ.

Мета дослідження. З'ясувати характер і частоту коморбідних уражень серця у хворих на системний червоний вовчак, діагностованих за допомогою ехокардіографії.

Матеріали й методи дослідження. Після підписання добровільної згоди на участь, відповідно до вимог Гельсінкської декларації прав людини, Конвенції Ради Європи про права людини і біомедицину, в рандомізований спосіб із попередньою стратифікацією за наявністю СЧВ (діагноз поставлено з урахуванням діагностичних критеріїв Американської колегії ревматологів (1997) і встановленням діагнозу за наявности 4 із 11 критеріїв (Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 676 від 12.10.2006 р. «Про затвердження протоколів надання медичної допомоги за спеціальністю «Ревматологія», рекомендації Європейської Антиревматичної ліги (2010), Американської колегії ревматологів (2010, 2012)), а також уражень серця, виявлених за допомогою ехокардіографії, у дослідження включено 125 хворих, серед яких 110 жінок (88,00 %) та 15 чоловіків (12,00 %) віком від 18 до 74 років (середній вік 42,48 ± 1,12 року). Усі вони були пацієнтами ревматологічного відділу Комунального некомерційного підприємства Львівської обласної ради «Львівська обласна клінічна лікарня».

Ехокардіографічне дослідження виконували за стандартною методикою [1] в положенні хворого лежачи на лівому боці на приладі Samsung H-60 (Корея) із

застосуванням кардіологічного датчика в одновимірному, двовимірному режимах і режимі доплер-ехокардіографії (із застосуванням імпульсного хвильового спектрального доплера, а також кольорового допплерівського визначення кровоплину). Хворих обстежували із парастернального, апікального та субкостального доступів. Оцінювали систолічну функцію лівого шлуночка (ЛШ) за показником фракції викиду (ФВ). Систолічну дисфункцію ЛШ діагностували за наявності ФВ ЛШ <50,0 % відповідно до оновлених рекомендацій Європейського товариства кардіологів / Асоціації серцевої недостатності (European Society of Cardiology / Heart Failure Association – ESC/HFA) 2021 року. Діастолічну функцію діагностували на основі таких критеріїв, як співвідношення швидкості раннього та пізнього діастолічного наповнення, короткий час уповільнення раннього діастолічного наповнення та час ізоволемічної релаксації.

Фактичний матеріал статистично опрацьовано на персональному комп'ютері в програмах Excel, 2010 і Statistica 6.0 з використанням описової статистики.

Результати дослідження. З-поміж коморбідних уражень серця у хворих на СЧВ, діагностованих за допомогою ехокардіографії, фіксували такі зміни в анатомічних структурах: збільшення порожнини правого шлуночка (ПШ) у 17 хворих (13,60 %), збільшення товщини міжшлуночкової перегородки (МШП) у 24 хворих (19,20 %), збільшення порожнини ЛШ в діастолу у 3 хворих (2,40 %), збільшення товщини задньої стінки ЛШ в діастолу у 17 хворих (13,60 %), збільшення діаметру висхідної аорти у 10 хворих (8,00 %), збільшення порожнини лівого передсердя (ЛП) у 18 хворих (14,4 %).

Недостатність мітрального клапана (МК) та ущільнення стулок МК серед усіх уражень діагностовано найчастіше (55 (44,00 %) і 47 (37,60 %) випадків відповідно). Мітральний стеноз і стеноз устя аорти фіксували найрідше – по одному випадку (0,80 %). Пролапс МК виявлено у 17 хворих (13,60 %), недостатність аортального клапана (АК) – у 10 (8,00 %), ущільнення стулок АК – у 27 (21,60 %) та недостатність трикуспідального клапана (ТК) у 11 хворих на СЧВ (8,80 %).

Легеневу гіпертензію фіксували у 16 випадках (12,80 %), перикардіальний випіт – у 22 (17,60 %) з усіх коморбідних уражень серця у хворих на СЧВ, виявлених за допомогою ехокардіографії.

Систолічну дисфункцію ЛШ діагностовано у 5 хворих (4,00 %), а діастолічну дисфункцію ЛШ – у 37 (29,60 %).

Отже, отримані нами результати демонструють, що близько у половини хворих на СЧВ із коморбідними ураженнями серця, виявленими за допомогою ехокардіографії, є недостатність МК, близько у третини хворих – ущільнення стулок МК, діастолічна дисфункція ЛШ. Зі зменшенням частоти фіксували ущільнення стулок АК, збільшення товщини МШП, перикардіальний випіт, збільшення порожнини ЛП, збільшення порожнини ПШ, збільшення товщини задньої стінки ЛШ в діастолу, легеневу гіпертензію, пролапс МК, недостатність ТК, збільшення діаметру висхідної аорти, недостатність АК, систолічну дисфункцію ЛШ, збільшення порожнини ЛШ в діастолу. Мітральний стеноз та стеноз устя аорти виявлено лише по одному випадку.

Висновки. У хворих на системний червоний вовчак серед коморбідних уражень серця, діагностованих за допомогою ехокардіографії, домінують недостатність мітрального клапана, ущільнення стулок мітрального клапана, діастолічна дисфункція лівого шлуночка, ущільнення стулок аортального клапана, збільшення товщини міжшлуночкової перегородки, перикардіальний випіт, збільшення порожнини лівого передсердя, пролапс мітрального клапана.

Список використаних джерел:

1. Іванів ЮА, Орищин НД. Клінічна ехокардіографія. Київ: Четверта хвиля; 2020. 308 с.
2. Abrahamovych UO, Abrahamovych OO, Farmaha ML, Romaniuk OT, Kobak LO. Pathogenetic association of vascular and cardiac lesions with systemic lupus erythematosus: charasteristics and prevalence. Art of Medicine. 2020;2(14):6-15.
3. Alaa AA Mohamed, Nevin Hammam, Mona HEL Zohri, Tamer A Gheita. Cardiac Manifestations in Systemic Lupus Erythematosus: Clinical Correlates of Subclinical Echocardiographic Features. BioMed Research International. 2019;2019,ID 2437105,8 p.
4. Kobak L, Abrahamovych O, Abrahamovych U, Ivanochko R, Chemes V. Circulatory System Organs Comorbid Lesions in Patients with Systemic Lupus Erythematosus: Nature and Frequency; Characteristics Depending on Gender, Age and Disease Duration. Lviv Clinical Bulletin. 2022;3(39)-4(40):66-75.
5. Leone P, Cicco S, Prete M, Solimando AG, Susca N, Crudele L, Buonavoglia A, Colonna P, Dammacco F, Vacca A, Racanelli V. Early echocardiographic detection of left ventricular diastolic dysfunction in patients with systemic lupus erythematosus asymptomatic for cardiovascular disease. Clin Exp Med. 2020 Feb;20(1):11-19.
6. Manzi S, Meilahn EN, Rairie JE et al. Age-specific incidence rates of myocardial infarction and angina in women with systemic lupus erythematosus: comparison with the Framingham study. American Journal of Epidemiology. 1997;145(5):408-415.
7. Mohammed AG, Alghamdi AA, ALjahlan MA, Al-Homood IA. Echocardiographic findings in asymptomatic systemic lupus erythematosus patients. Clin Rheumatol. 2017 Mar; 36(3):563-568.
8. Vivero F, Gonzalez-Echavarri C, Ruiz-Estevez B, Maderuelo I, Ruiz-Irastorza G. Prevalence and predictors of valvular heart disease in patients with systemic lupus erythematosus. Autoimmun Rev. 2016 Dec;15(12):1134-1140.

СЕКЦІЯ XXIV.
ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОЛІТИКИ ОЛЕКСАНДРА МАКЕДОНСЬКОГО НА ЗАВОЙОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Терлецька Дар'я Русланівна
здобувач вищої освіти історико-філологічного факультету
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Україна

Науковий керівник: Сєкерська Олена Петрівна
канд. іст. наук, доцент кафедри історії України
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Україна

Олександр Македонський активно займався питаннями організації ефективного управління на завойованим ним територіях. Відчуваючи себе законним наступником династії Ахеменидів, вже в умовах військового походу він почав проводити важливі перетворення в управлінні державою. Олександр розумів, що в нових умовах внутрішні протиріччя Перської держави могли ще більше посилитися через македонян та греків. По праву переможців, вони вважали себе панами над численним місцевим населенням, яке знаходилося в положенні переможених. Конфлікти між переможцями і переможеними могли серйозно підірвати цілісність держави. Тому головним завданням правителя ставало збереження і зміцнення єдиної держави. Олександр як міг, намагався згладжувати протиріччя між греками, македонянами та народами Сходу, при кожній слушній нагоді демонструючи, що для царя усі вони в однаковій мірі є його підданими. Олександр з підкресленою повагою відносився до звичаїв, традицій та релігійних вірувань мешканців завойованих земель. В Єгипті він прийняв титул фараона, і вчинив паломництво до святилища Амона, у Вавилоні визнав необхідним вклонитися богові Мардуку, а у Пасаргадах відновив спаплюжену мародерами гробницю Кира – засновника держави Ахеменидів [1, с.112–118]. Але в той же час, спаливши палац персидських царів в Персеполі, Олександр продемонстрував, що залишається виразником інтересів греків і македонян [2, с.46–48].

Внутрішню політику Олександра після завоювання їм персидської держави іноді називають «політикою злиття народів». Правитель прагнув зрівняти в правах усіх підданих і згуртувати їх, по можливості, в єдиний народ. Одним з найяскравіших проявів його об'єднувальної політики стало грандіозне весілля у Сузах, коли за ініціативою царя в один день 10 тисяч македонських і грецьких воїнів одружилися з місцевими дівчатами [3, IV, 19; 4, VI,3]. Сам Олександр, вже одружений на Роксані, узяв в дружини Статору, дочку Дарія III, і Парисатаду, дочку Артаксеркса III. Полководці Олександра теж одружувалися на персіянках зі знатних родин [5, с.146]. Таким чином, Олександр прагнув зробити своє правління більше легітимним, підкреслити спадкоємність по відношенню до династії Ахеменидів.

Важко дати однозначну відповідь на питання, чи були ці дії елементами продуманої політичної програми, або ж вони робилися спонтанно, під впливом

конкретних обставин. Цілком ясно одне: все йшло до розриву із усталеними античними традиціями і до створення нової, греко-східної, спільності [6, с.242]. Вже в ході походу увесь спосіб життя Олександра почав радикально змінюватися. Він оточив себе азіатською розкішшю, став носити персидську царську сукню, прийняв складний палацовий церемоніал Ахеменидів, навіть намагався нав'язати своїм соратникам обов'язковий ритуал колінопреклоніння перед монархом. Усе це в сукупності з появою при дворі впливових персів уявлялося вкрай принизливим для македонських аристократів.

Саме тоді проти Олександра почали складатися змови, які були швидко розкриті, а змовники жорстоко покарані, при цьому цар не пожалів навіть своїх найближчих соратників – начальника македонської кінноти Філоту, найдосвідченішого полководця Парменіона, Кліта. Була викрита і змова «пажів» – знатних македонських юнаків, які служили царськими охоронцями. У причетності до цієї змови був звинувачений грек Каллісфен, який брав участь в поході Олександра в якості офіційного історіографа. Репресії призвели до того, що македонська знать вимушена була примиритися з новою політикою царя і визнати його як монарха персидського типу – абсолютного владику.

З часом Олександр, порвавши з традиціями свого батька Пилипа II, і в стосунках з грецькими полісами став поводитися не як гегемон Еллади, а як необмежений правитель. Він втручався у внутрішні справи греків, і цим грубо порушував рішення Корінфського конгресу 337 року до н. е.

Зміцненню єдності держави служило також заснування Олександром декількох десятків міст (майже усі вони були названі на честь нього), головним чином на її східних рубежах, на нових багатих землях. Спочатку це були військові опорні пункти, в яких стояли македонські гарнізони. Але дуже скоро в нові міста хлинув потік греків з Балканського півострова. Греки принесли з собою на нові землі свій спосіб життя і свою культуру. Нарешті, Олександр використав колосальні поклади дорогоцінних металів із скарбниць Ахеменидів, та ввів на усій території величезної держави єдину монету, узявши за основу афінський срібний стандарт.

Різні заходи Східної політики Олександра по-різному зачіпали інтереси знаті та простих воїнів, тому в наявності різночасність аристократичної та масової опозиції, яка дала Олександру можливість знищити невдоволених представників аристократії при підтримці народних зборів.

Після повернення з Індії почалися військові реформи, зокрема, включення східних контингентів безпосередньо до складу македонських підрозділів, що послужило причиною для бунту армії в місті Опіс [7, с. 116].. До цього східні вершники несли військову службу окремо від македонян у власних підрозділах, про що свідчить їх згадка у битві при Гидаспі окремо від македонських частин [3, V,11, 3]. Також до цього часу відноситься створення антитагми з азіатських піхотинців, навчених битися в македонській фаланзі. Багато дослідників згодні з думкою Діодора Сицилійського, який стверджував, що створення антитагми було результатом непокори македонян Олександру в Індії. Тому цар хотів протиставити македонській фаланзі персів [8, XVII, 108, 3]. У цих військових перетвореннях македоняни побачили загрозу втрати свого привілейованого положення в армії.

В ході подій в місті Опіс у 324 р. до н. е. рядові воїни виступали не стільки супротивниками східної політики Олександра, скільки захищали свої власні інтереси, загрозу яким побачили в військових реформах, які проводилися царем. Проте повного руйнування стосунків між армією і Олександром не сталося, завдяки формуванню у воїнів професійної військової психології [7, с. 117].

Таким чином, масова опозиція в армії Олександра була відповідною реакцією цивільної общини на спробу здійснення прискореної трансформації македонського суспільства, головним інструментом якої служила східна політика, яка проводилася Олександром. Цей конфлікт є одним з проявів боротьби царської влади та цивільної общини, процесу, характерного для соціально-політичного розвитку стародавніх суспільств. Тільки один виступ армії в період 334 – 323 рр. до н. е. – в місті Опіс – можна вважати проявом політичної опозиції. Але конфлікт був не настільки гострим, оскільки існував лише в потенційній формі, на що вказує прагнення воїнів до примирення з царем.

Таким чином, в певному сенсі Олександра Великого дійсно можна назвати творцем еллінізму, оскільки його діяльність зробила можливою швидку трансформацію македонського суспільства та затвердження нових політичних інститутів. Але разом з цим діяли і об'єктивні умови (формування професійної армії), коли усередині македонського суспільства відбувалася кристалізація нової соціальної групи, здатної служити опорою політичній системі, до затвердження якої прагнув Олександр.

Для здійснення успішної завойовницької політики на Сході Олександр був змушений спиратися на македонську аристократію, а задля утримання завойованих територій він повинен був схилити на свій бік аристократію перську. Між цими двома групами існував антагонізм, тому ідея всесвітнього панування так і залишилася тільки ідеєю. Потреба утримання та освоєння (господарського, культурного та політичного) завойованих земель на певному етапі вступила у протиріччя із здійсненням ідеї всесвітнього панування.

Список використаних джерел:

1. Шофман А. С. Религиозная политика Александра Македонского // Вестник Древней Истории. 1977. № 2. С. 111–120.
2. Руденко М. Н. Сожжение Персеполя в 330 г. до н. э. и оппозиция в македонской армии. Исторические записки. 2007. № 4. С. 46 – 48.
3. Арриан Поход Александра Режим доступу: https://litmir.club/br/?b=104662
4. Зельин К.К. Помпей Трог и его произведение «История Филиппа». Вестник Древней Истории. 1954. №2. С.183 – 202.
5. Ляпустин Б.С., Суриков И.Е. Древняя Греция. Москва: Дрофа, 2007. 339 с.
6. Шофман А.С. Восточная политика Александра Македонского. Казань: Изд-во КГУ, 1976. 523 с.
7. Руденко М.Н. Военные реформы Александра Великого в 324 г. до н. э. и оппозиция в македонской армии. Вестник Астраханского государственного технического университета. 2007. Вып.5. С.115 – 120.
8. Диодор Сицилийский Историческая библиотека. Режим доступу: http://www.simposium.ru/ru/node/863

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Звонко Ірина
ORCID ID: 0000-0003-1158-9327
ад'юнктка штатна
науково-організаційного відділу
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Україна

Після відновлення незалежності України в 1991 році, структурна перебудова вітчизняного оборонно-промислового комплексу (далі ОПК), відбувалася досить повільними темпами. Серед причин, що сповільнювали розвиток в цій галузі, варто виокремити відсутність законодавчого забезпечення нового механізму управління ОПК, фінансову заборгованість підприємств, які здійснювали виконання державних оборонних замовлень перед позабюджетними фондами та місцевими бюджетами, а також неефективні методи керівництва в оборонній галузі.

Зміни в системі управління оборонно-промисловим комплексом (ОПК) почалися з 1992 року, коли центральний орган управління Держоборонпроммаш був перетворений на Міністерство машинобудування, військово-промислового комплексу та конверсії. Нове міністерство включало не лише оборонні підприємства, але й цивільний машинобудівний сектор [1].

Основним завданням міністерства стало структурне перетворення оборонної промисловості та переорієнтація діяльності оборонних підприємств і науково-дослідних установ на виробництво цивільної продукції, що передбачало повне або часткове зняття військових замовлень.

Варто підкреслити, що перебудова оборонно-промислового комплексу вимагала значно більших фінансових вкладень, ніж було заплановано на початку реформ, водночас обсяги необхідних витрат перевищували можливості самої держави.

Зауважимо, що відсутність адекватного фінансування конверсійних проектів з урахуванням реальних потреб цивільного населення, висока собівартість виробленої продукції, нестабільність економічної системи під час перехідного періоду та недостатність необхідних матеріальних ресурсів для здійснення конверсії гальмували процес перетворення виробничого потенціалу ОПК на виробництво цивільної продукції.

Поряд з тим, експортна спрямованість оборонної галузі в умовах обмеженого внутрішнього попиту на військово-технічну не сприяла технологічному розвитку оборонних підприємств відповідно до потреб обороноздатності країни, а лише допомагала підприємствам безболісно функціонувати.

Додамо, що Договір "Про звичайні збройні сили в Європі" [2], що був ухвалений в 1992 році та встановлював максимальні рівні озброєння та військової техніки (далі ОВТ) для України відіграв неостанню роль в питанні розвитку вітчизняного ОПК. Згідно з цим договором, Україна мала надлишки ОВТ, які становили близько 60% від загальної кількості. Як результат, керівництву країни довелося прийняти рішення щодо продажу надлишкової кількості озброєння та техніки. Таким чином в 90-х роках XX століття Україна спромоглася зайняти 10-те місце серед країн-експортерів в оборонній галузі, але водночас не змогла зарекомендувати себе на ринку виробників сучасного озброєння та військової техніки [3].

Список використаних джерел:

1. Ярусевич А., Бондаренко О. Нормативні аспекти управління військово-промисловим комплексом після проголошення незалежності України. Міжнародна науково-практична конференція. Лісабон, PRT, 2020. с.42-43.
2. Про звичайні збройні сили в Європі: Договір від 19 листопада 1990 року (ратиф. Постановою ВР України від 01.07.1992 р. No 2526-XII. Дата оновлення: 19.11.1999 р.). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_314#Text.
3. Балуєва,О.&Ляшенко,В. Стан та передумови відродження оборонно-промислового комплексу України. Інвестиції: практика та досвід. No 15, .2017.с 76.

СЕКЦІЯ XXV.
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

АКТУАЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПІДЗЕМНИХ ПАРКІНГІВ В ІСТОРИЧНИХ ЦЕНТРАХ НАЙКРУПНІШИХ МІСТ

Чубарова Дар'я Сергіївна
аспірантка факультету архітектури, дизайну та образотворчого мистецтва
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

На сьогоднішній день в історичній частині найкрупніших міст спостерігається дисбаланс між наявною пропускною спроможністю вулично-дорожньої мережі та кількістю індивідуальних автомобілів. Через відсутність організованих раціональних паркувань спостерігається тенденція формування несанкціонованих парковок на газонах, тротуарах, алеях та вздовж вузьких вулиць історичного центру. Нерозв'язані проблеми зі зберіганням автотранспорту не тільки псують вигляд історичного центру, а й забруднюють довкілля. Внаслідок несанкціонованого паркування формуються затори для роботи спецавтотранспорту, такого як пожежні машини або швидка допомога. Паркування вздовж проїжджої частини вулиць призводять до зниження їх пропускної спроможності та формування аварійних ситуацій.

Нинішній стан міської інфраструктури найкрупніших українських міст не можна вважати відповідним сучасним вимогам як технічним, так і соціальним. Ситуація, що склалася, в тому числі, обумовлена відсутністю єдиного підходу до вирішення завдань реконструкції транспортної інфраструктури найкрупніших міст.

Як показує світовий досвід, сучасне містобудівне проєктування спирається на низку принципів, таких як комплексність, функціональність, ієрархічність, компактність, екологічність, відкритість та органічність [1]. Розробка та адаптація цих принципів для умов історичних українських міст дозволить сформувати свою методологічну базу, на яку надалі можна буде спиратися під час масової реконструкції історичного міського середовища, у тому числі й у частині їхньої транспортної інфраструктури.

При реконструкції транспортної інфраструктури необхідно дотримуватися принципу поділу та скорочення транспортних потоків в історичних частинах міста, особливо ретельно обирати способи поділу автомобільних та пішохідних потоків. У стиснених умовах історичної забудови необхідно передбачати активне використання підземного простору для розміщення паркувань, станцій технічного обслуговування автомобілів, влаштування ділянок магістральних трас та транспортно-пересадочних вузлів [2]. Заходи щодо використання підземного простору можуть стати першим ефективним кроком у вирішенні проблем із пропускною спроможністю транспортної мережі історичного центру великого міста. Також створення системи підземних паркінгів дозволить вирішити проблему нестачі місць для зберігання автомобілів, пропонуючи автомобілістам замість неорганізованої стоянки вздовж проїжджої частини закриті безпечні місця для паркування.

Це дозволить одночасно підвищити пропускну спроможність існуючих вулиць без зміни їх планувальних параметрів, а також відновити естетичну привабливість ліній історичної забудови у центрі міста, звільнених від стихійного паркування автомобілів на проїжджій частині.

Сучасні дослідження доводять економічну та екологічну ефективність створення підземних паркінгів в умовах обмеженої міської забудови.

Підземні паркінги розвантажують найбільш архітектурно та соціально-значущі вулиці та вузли міста, що у свою чергу може стати відправною точкою у ланцюзі реструктуризації міського середовища. Так усунення стихійного паркування збільшує пропускну спроможність вулиць, а збільшення пропускної спроможності у свою чергу знижує завантаженість транспортної інфраструктури (особливо в історичному центрі міста), що дозволяє створювати пішохідні зони або комфортні вулиці змішаного транспортно-пішохідного призначення.

Крім того, при влаштуванні підземних паркінгів у стиснених умовах історичної забудови є доцільним застосування автоматизованих паркувальних систем, що увійшли до практики проєктування з середини XX ст., та актуальні також на початку XXI ст. Їх використання дозволяє досягти максимальної густини розміщення автомобілів. Ця обставина, незважаючи на більш високу вартість технологічного обладнання в порівнянні з немеханізованими паркінгами, дозволяє отримати більший загальний економічний та екологічний ефект у місцях високого скупчення населення, найбільша частка яких якраз і знаходиться в межах історичного центру будь-якого великого міста, що історично склалося.

Висновки. Орієнтиром при плануванні системи підземних паркінгів історичної частини найкрупніших міст повинні стати світові та вітчизняні об'єкти, що довели свою ефективність в умовах, подібних до місцевих умов проєктування. Необхідність створення системи підземних паркінгів у найкрупніших містах є актуальною. На сьогоднішній день історичний центр міст страждає від стихійних паркувань, які знижують пропускну спроможність основних магістральних вулиць центру, а також негативно впливають на естетичні якості архітектурного середовища загалом. Під час розробки проєктів реорганізації транспортної інфраструктури історичної частини міста необхідно враховувати екологічні, економічні, технічні та соціальні чинники.

Список використаних джерел:

1. Зигун, А. Ю. (2020). Системні принципи містобудівного проектування. *III Міжнародна азербайджансько-українська науково-практична конференція «BUILDING INNOVATIONS – 2020»* (с. 280-281). 1 – 2 червня, 2020, Полтава, Україна.
2. Любицький Р.І. (2018). *Формування мережі об'єктів паркування індивідуального автотранспорту в історично сформованих містах (на прикладі м. Львова)* (автореф. дис. … кандидата арх.). Національний університет «Львівська політехніка». Львів, Україна.

СЕКЦІЯ XXVI.
КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

LANDSCAPING TECHNIQUES IN THE DESIGN OF INCLUSIVE PLAYGROUNDS

Svitlana Vasylivna Kryvuts
associate professor, PhD, Department "Environmental Design"
Kharkiv State Academy of Design and Arts, Ukraine

Today, in connection with the dense construction of cities, the problem of maintaining the amount of greenery or adding it in the design of children's inclusive playgrounds plays a significant role. The influence of plants on the psycho-emotional state of children with special problems is one of the crucial tasks for improving the health of children. Research in this direction was carried out by K. Katrichenko, who defines the need for landscaping elements: "The main criterion for the construction of outdoor space is the multifacetedness of natural elements that change the psycho-emotional perception of the proposed natural forms and images in order to form a visual spatial orientation. Compositional unity is achieved through the ordering of all natural elements when forming a special geometry of open space based on the principles of universal design: the principle of safety and comfort" [1]. In addition, as evidenced by the visual material, landscape features in the formation of the design of the playground can also become the most important formative and psychological factors. So, to create a site with the introduction of landscaping elements, it is necessary:

- study the general nature of the area;
- identify existing natural elements: hills, reservoirs, ravines, slopes, existing green spaces, etc. All these features of the area should become one of the elements of the general spatial composition of the site;
- one should strive for the preservation and maximum use of all existing plants that are there, but if there are no bright landscape indicators, then if necessary, they should be offered (Fig. 1). Green spaces on the playground play a secondary role, but they are necessary, especially for children with autism and autistic character disorders. Creating a general composition, plants are applied to the plan in the form of groups, borders, hedges, flower beds and lawns;
- an important criterion for the construction of the site is also the solution of the fence, which is recommended to be made transparent, in the form of decorative lattices with partial use of green walls, high hedges. In order to solve the problems of children's safety and free viewing of the site, specialists do not recommend erecting tall green fences near the entrances;
- plantations are usually placed from the south, south-west and west sides. In this case, green plantings create shading and improve the microclimate on the site.

It should be determined that the elements of landscape improvement of an inclusive playground include the following:

- green plantings and decorative compositions from them, as well as green lawn areas;

- voluminous greenery of trees and shrubs that organize the common space and solve functional, therapeutic and aesthetic tasks;
- large trees can be included in the overall composition as game elements ("oak by the seashore", "nest" at a low height) or as elements for children to study natural components;
- natural and artificial (large and small) reservoirs: pools, ponds, streams, cascades, fountains, which not only improve the microclimate, but also make children's games more interesting (important for the development of sensory sensations);
- water pipes passing through the territory of the site can bend in the most unusual way (in the form of birds, fish, animals or any abstract compositions);
- ground surface treatment and paving of footpaths in various functional areas of the playground (use of various textures and colors according to the developed project, creation of relief differences with the help of retaining walls, stairs, ramps, amphitheatres, observation decks);
- the presence of large stones, loose hills, natural slopes, grooves, which are favorable from the point of view of sanitary and hygienic requirements and are necessary for expanding the playing opportunities of children on playgrounds.

Fig. 1. **Salem Rehab Adaptive Playground. Architect: Scott Edwards Architecture**
https://www.groundworkshop.net/new-project
https://archive.curbed.com/2018/7/20/17582148/accessible-playgrounds-design-ada-standards-inclusive

Therefore, professionally designed landscaping in the creation of the overall composition of the playground affects: 1) the level of insolation, humidity and air mobility; 2) allows the creation of a recreational zone, as well as the solution of protective, ecological and aesthetic functions. Let's consider each of the functions separately.

Protective function of green spaces. Green spaces are effective in protecting playgrounds from noise, dust and gas pollution from road traffic, as well as from strong winds. Protective strips of green plantings are formed from dense multi-row tree and shrub plantings, at the same time special methods of planting landscaping are used, local species that grow quickly and have increased gas resistance are selected. Protective strips of green spaces are created as an element of isolation: 1) playgrounds from local roads; 2) for isolation of resting places of adults; 3) to separate physical culture and game zones with different tasks.

Ecological function of green spaces. The creation of landscaping elements on children's playgrounds allows improving the microclimatic and sanitary-hygienic characteristics of play areas, namely:

• a bioclimatically comfortable temperature, humidity and wind regime will be maintained due to the rational placement of tree and shrub plantations and the ratio of the proposed open and semi-closed spaces of the site. Designers offer the following techniques: placement of broad-crowned trees on the southwest side; solving trellises with curly plants; placement of individual broad-leaved trees directly on the sites; application of sustainable lawn covering in game areas. However, when landscaping children's playgrounds, poisonous plants, trees and shrubs with spikes and thorns, as well as fruit trees are categorically not used;

• the use of phytoncide properties of plants, which help purify the air from pathogenic bacteria, ionizing the air around the site.

Aesthetic function of green spaces. The decorative nature of green spaces is ensured by the selection of the necessary assortment of plants and the methods of their compositional composition on the site, for example:

• "bouquet" placement of tree and shrub groups of plantations;

• alternation of groups and single specimens of trees and shrubs in combination with lawn covering;

• disclosure of compositional accents of landscaping elements through the use of techniques of color-tonal ratios based on contrast or nuance.

Thus, it can be proven that the design of inclusive playgrounds, built taking into account the elements of landscaping and preserving the characteristics of the local landscape, allows solving the weighty task of harmoniously combining children with the natural environment. This combination has an important impact on children with disabilities, and especially on children with autistic disorders.

References:

1. Katrichenko K., Vasina O., Kryvuts S. Harmonization of the inclusive environment of a comprehensive school based on the concept of "Biophilic design" // Bulletin of KhDADM, Kharkiv, 2020. No. 3. P.21-29 [in Ukrainean]
2. Qiao Shubei. Principles of game space design and organization / Shubei Qiao, S. V. Kryvuts // Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. 2015.No. 1. P. 54-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2015_1_13 [in Ukrainean]

ВІДОБРАЖЕННЯ ПЕРЕШКОД ТА ВИПРОБУВАННЯ СИЛИ ВОЛІ У ХОРЕОГРАФІЧНІЙ КАРТИНІ «РИТМ ВІДНОВЛЕННЯ»

Матвіїшин Олег Тарасович
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
кафедри режисури та хореографії факультету культури і мистецтв
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Плахотнюк Олександр Анатолійович
ORCID ID: 0000-0003-4130-8653
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри режисури та хореографії факультету культури і мистецтв
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Дослідження присвячена аналізу хореографічної картини «Ритм Відновлення», яка розповідає про Майка – хлопця, що зіткнувся з проблемами в радіозв'язку, які заважали йому насолоджуватися улюбленою музикою. У даній апробації ми дослідимо силу його волі та його здатність протистояти перешкодам, які виникали на його шляху. Відзначимо вплив цих перешкод на Майка та його здатність до самовираження через музику та танець. Також розкриємо основні ідеї, які можемо взяти з цієї історії та застосувати у власному житті.

Як зазначає мистецтвознавець О. Плахотнюк «Мистецтво танцю втілює в собі надзвичайно потужну здатність розвивати людину. Проблема впливової сили мистецтва на людину не є чимось принципово новим для науки: про неї висловились відомі мислителі минулого та сучасності, вона неодноразово ставилась самим життям, її значущість підкріплювалась науковими фактами. Однак процеси швидких соціальних змін, що відбуваються нині у світі і в нашій країні, зумовлюють нас по-новому оцінювати питання про соціальну ефективність мистецтва вчасності хореографічного мистецтва, його наукового осмислення впливу особистості на формування наукової думки у хореографічному мистецтві» [2, с. 85].

Відомий той факт, що «у сучасній світовій та українській хорології поки-що спостерігається недостатність уваги до питань дослідження хореографічного мистецтва міжнародного та українознавчого спрямування, зокрема у комплексі його видових, жанрових та стильових проявів, закономірності хореографічно-мистецької творчості, її спорідненість з іншими видами і жанрами мистецтва, а також гуманітарними науками: культурологією, філософією, психологією, педагогікою антропологією тощо (міждисциплінарний аспект)» [2, с. 76]. Тому важливим є відображення засобами хореографічного мистецтва внутрішнього світу героїв сучасності.

Майк, головний герой фабули в хореографічній картині «Ритм Відновлення», зазнає серйозних проблем з радіозв'язком, які заважають йому насолоджуватися улюбленою музикою та піснями. Ці перешкоди виникають, коли він намагається слухати свою улюблену пісню, але замість неї почуває зовсім іншу мелодію. Незважаючи на ці проблеми, головний герой виявляє неймовірну силу волі та рішучість, адже «один зі шляхів успішного розвитку сили волі – знайти спосіб ефективно скористатися цими примітивними інстинктами, а не боротися з ними» [1, с. 58].

Через свою силу волі, головний герой Майк вміє ефективно протистояти перешкодам, бо «…найкращий спосіб досягти самоконтролю – зрозуміти, чому ви його втрачаєте» [1, с. 12], не піддається впливу негативних обставин, а замість цього активно працює над тим, щоб знайти рішення для відновлення свого радіозв'язку із улюбленою музикою.

Воля Майка не тільки допомагає йому подолати труднощі, але також впливає на його настрій та ставлення до проблем. Він вірить у свої здібності та відмовляється відчувати розчарування чи відсутність задоволення внаслідок проблем з радіозв'язком. «Людині потрібне не зняття напруги за будь-яку ціну, а освідомлення потенційного сенсу. Людина потребує не гомеостазу, а так званої «ноодинаміки», тобто духовної рушійної сили в полярному полі напруги, де один полюс це сенс і сила волі, які треба наповнити, а другий – це людина, яка здійснює це» [2, с. 115].

Історія Майка є прикладом того, як сила волі та рішучість можуть перетворити негативну ситуацію в можливість для особистого зростання. Майк не лише протистоїть проблемам, але й розвивається в процесі їх подолання. Через свою силу волі та рішучість, Майк знаходить спосіб відновити свій радіозв'язок із улюбленою музикою. Його наполеглива праця та віра в себе приводять до повного відновлення зв'язку, а його рухи стають сильними та виразними, уголос пісні звучить без перебоїв.

Таким чином, історія хореографічного образу героя Майка надихає нас бути міцними та рішучими у протистоянні перешкодам, а його сила волі та вміння знаходити рішення допомагають йому не тільки відновити радіозв'язок, але й відкрити нові горизонти самовираження та задоволення через танець та музику.

Отже, Майк як узагальнений образ сучасного героя є втіленням сили волі, яка допомагає йому протистояти проблемам у радіозв'язку та знаходити внутрішню мотивацію для досягнення своєї мети. Його віра у себе та вміння знаходити задоволення у навіть незвичних обставинах робить його справжнім прикладом для наслідування.

Цей приклад нагадує, що перешкоди можуть бути лише тимчасовими перешкодами на шляху до наших цілей, а справжня сила полягає у вмінні протистояти їм та знаходити рішення. Вона надихає нас бути наполегливими, рішучими та вірити в свої можливості. Відповідно розуміємо, що навіть у найскладніших ситуаціях можемо знайти силу волі, яка допоможе нам протистояти перешкодам та знайти свою власну магію у музиці та танці.

Список використаних джерел:

1. Макгонігал. К. Сила волі. Шлях до влади над собою. – Київ : Наш Формат. 2010. 264 с.
2. Плахотнюк О. Наукові пошуки здобувачів освіти спеціальності хореографія – чинник формування індивідуальної освітньої траєкторії / Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Гельваніка, 2022. Вип. 53. Т. 2. С. 72–77. http://www.aphn-journal.in.ua/archive/53_2022/part_2/10.pdf DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-2-10
3. Плахотнюк О**.** Чинник сильної особистості у формуванні хореографічного мистецтва / зб. наук. праць. Роль сприйняття мистецтва у формуванні особистості та суспільного етосу = Rola odbioru sztuks w formacji osoby a etos spoleczny. Львів–Rzeszów, 2014. С. 85–97.
4. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу життя. Психолог у концтаборі. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2021. 160 с.

МОДЕРНІСТИЧНІ РИСИ ТВОРЧОСТІ У СТАНКОВОМУ ЖИВОПИСІ В.ЗАРЕЦЬКОГО 1960-Х РОКІВ

Доценко Дмитро Сергійович
ORCID ID: 0009-0007-5139-3544
Магістр, спеціальність Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Україна

Творчість Віктора Зарецького, видатного українського художника-дисидента другої половини XX ст., представляє велику цікавість для дослідження й отримала високу оцінку як на Батьківщині, так і за кордоном. Доробок митця зберігається у ряді державних художніх музеїв України, зокрема у Національному художньому музеї України (Київ), Музеї сучасного мистецтва (Київ), Донецькому, Харківському та Львівському художньому музеях, а також у авторитетних приватних колекціях та галереях таких як Bereznitski foundation та Goldens. Крім того твори автора неодноразово брали участь у всесвітньо відомих іноземних аукціонах Christie's та Sotheby's.

У вітчизняному мистецтвознавстві життя та творчість Зарецького досліджена Лесею Авраменко у праці «Терези долі Віктора Зарецького» (2011) та «Зарецький» (2018). В цих роботах авторка глибоко простежує творчий шлях художника від народження та здобуття художньої освіти, до мистецьких пошуків і становлення, подолання глибокої особистої кризи, пов'язаної із вбивством батька Івана Зарецького та дружини художника Алли Горської у 1970 році та медитативною внутрішньою еміграцією митця 1980-х. У згаданих книгах окрім значного літературного викладення, глядач може ознайомитися із великим ілюстративним рядом, що у хронологічному порядку супроводжує текст та дозволяє простежити процеси змін у творчості художника.

Спадок Віктора Зарецького цікавий у контексті історичного періоду, в якому жив та працював автор, зважаючи на політичні та соціальні обставини часу, в яких знаходилося суспільство тогочасної УРСР. Попри страшні політичні репресії та фізичне знищення української нації у першій половині XX ст., цілеспрямовану розправу з національними і творчими елітами, що отримало назву «Розстріляного відродження» та здавалося б повну ізоляцію від «контрреволюційних ворожих» поглядів, будь-якого «інакодумства», творчість митця демонструє самобутнє індивідуальне начало, що базується й на здобутках модернізму 1920-х і 30-х рр., та діалог, який мимоволі відбувається з художниками Західної Європи першої половини XX ст.

Модернізм як світове явище у мистецтві зародився наприкінці XIX – початку XX століть ознаменував розрив з традиційними формами образотворчого мистецтва, архітектури та літератури у пошуках нових пластичних можливостей. «Помітними характеристиками модернізму є самосвідомість та іронія стосовно літературних та соціальних традицій, що часто призводило до експериментів із формою, поряд із застосуванням прийомів, що привертали увагу до процесів та матеріалів, які використовуються при створенні картин, поем, будівель, творів мистецтва, тощо» [4]. Модернізм як напрям вступав у повну конфронтацію з реалізмом і був пов'язаний з відмовою від реалістичного зображення, в якому людина впізнавала себе. З цього приводу прекрасно висловився Хосе Ортега-і-Гассет у праці «Дегуманізація мистецтва», зазначивши що митці XIX століття майже повністю намагалися

побудувати свої твори на відтворенні реальності, зводячи суто естетичні елементи до мінімуму: «Коли їм (глядачам прим. авт.) запропонують відмовитися від цієї ілюзії і звернути увагу на сам витвір мистецтва, вони скажуть, що не бачать його, і це справді так, бо в прозорій художності і в абстрактному змісті вони не бачать людини» [6]. Таким чином теорія та практика модернізму була спрямована на зміщення фокусу уваги до форми твору мистецтва та експериментів з нею. Як результат цих експериментів модернізм в образотворчому мистецтві знайшов вираження у величезній кількості течій та напрямів, а представники кожного з них наполягали на своїй виключності та беззаперечності. Серед найбільш відомих течій модернізму можна виділити модерн, абстрактне мистецтво, дадаїзм, кубізм, футуризм, постімпресіонізм, фовізм, символізм, сюрреалізм, конструктивізм.

Подібні динамічний розвиток мав місце і в Україні, де після становлення національної Української народної республіки та утворення Української академії мистецтв у 1918 році продовжувався бурхливий розквіт вітчизняного мистецтва з його різноманітними пластичними пошуками самобутнього національного мистецького звучання навіть попри нетривале існування влади Центральної ради та утворення УРСР. Більшовики, прагнучі встановити повний контроль над Україною, зазнали поразки введеної ними політики червоного терору та заборони ринку. В результаті Ленін вирішив тимчасово послабити економічний тиск, впровадивши нову економічну політику у серпні 1921 р., а вже у квітні 1923 р на XII з'їзді РКП(б) було оголошено про впровадження політики коренізація, яка під маскою сприяння національним масам, мала на меті заграванння з місцевими елітами республік, переконуючи, що більшовицька влада не є окупаційною [3]. Незважаючи на появу заідеологізованого, кон'юктурного мистецтва з другої половини 1920-х років у вигляді таких організацій як АХЧУ (Асоціація художників червоної України), художники продовжували дискусію та розробку власних творчих методів. Свідченням цього є плідна робота митців школи М. Бойчука, доробок О. Богомазова, А. Петриківського, М. Жука та інших.

Проте вже з кінця 1920-х політика українізації почала згортатися в Україні через «надмірно національний» дискурс, особливо в літературі, що розпочинав відкриту дискусію з офіційним курсом більшовицької партії та пошуків власного українського шляху. 1926 році Й. Сталін написав до першого секретаря ЦК КП(б)У Л. Кагановича: «…щоб присмирити новий рух за українську культуру в Україні, екстремістські погляди Хвильового треба розбити»[3]. Незабаром всі прояви іншого, національного українського мистецтва були затавровані. У 1932 році ЦК ВКП(б) видало постанову «Про перебудову літературно-мистецьких організацій». В результаті було впроваджено так званий соціалістичний реалізм, як «єдино вірний» напрямок і творчий метод мистецтва. Утворення у 1932-1933 рр. мистецьких спілок (художників, музикантів, письменників), що по суті контролювали дотримання методу соцреалізму, унеможливлювало існування будь-яких вільних форм прояву мистецьких течій [5, с. 286]. Це рішення ставило хрест на попередніх модерністичних пошуках українських митців та відкрило шлях до фізичного знищення багатьох із них у 1937 р. Таке становище тривало аж до смерті Сталіна у 1953 році та доповіді М. Хрущова на XX з'їзді КПРС у 1956 році, що розвінчував та засуджував культ особистості Й. Джугашвілі (Сталіна).

В такому культурно-політичному контексті формується В. Зарецький і в 1953 році закінчує Київський державний художній інститут, захистивши дипломну роботу «До Мавзолею», яка є яскравим прикладом «виховання» художника в дусі соціалістичного реалізму та ідеї того, що «реалістичне спрямування навчання

молодого покоління художників забезпечує прогресивний розвиток мистецтва, зв'язок мистецтва з життям» [2]. Проте вже з кінця 1950-х – початку 1960-х художник, як і багато його колег в Україні прагнуть знайти нове звучання, пластичну мову і вийти за межі усталених офіційних «правил» мистецтва, не маючи насправді на меті вступати у конфронтацію з існуючим ладом. Цілком природнім в цьому контексті є звернення митців до народної тематики та мистецтва, цікавість до творчості Г. Собачко-Шостка, М. Приймаченко, тощо.

На творчості митця не могли не позначитися й інформація про зарубіжне мистецтво, що все ж проривалося крізь залізний купол радянського режиму. Однією з таких подій, що суттєво змінило парадигму сприйняття художників радянської України був VI Всесвітній фестиваль у Москві у 1957 році, де аудиторія могла ознайомитися з абстрактним мистецтвом і творчістю А. Колдера, У. Де Кунінга, Дж. Поллока, М. Ротка та інших. Цей культурний шок підкріплювався й розповсюдженням самвидаву, що розповсюджував твори та думки опозиційні до більшовицького ладу та спонукав відновленню цікавості до витоків українського авангардного мистецтва 1910-х – 1930-х років [5, с. 465].

У першій половині 1960-х В. Зарецький працює над творами, які Леся Авраменко позначила як «селянський цикл» [1], де можна помітити серйозні ознаки трансформації творчого методу та пластичної мови художника. Ми бачимо перехід автора від методу «правдивого» зображення, що був основою соціалістичного реалізму попередніх років і зокрема полягав у застосуванні повітряної та лінійної перспективи, засад реалістичної побудови картинної площини, де сама картина ніби імітує реальний кадр (Напр. «Теща» 1954 р.), до поступової відмови від імітації реального простору на користь площинності та декоративності силуетів форм. В роботах «Доярки» 1960 та «Дівчина з соломинкою» 1960 автор надає перевагу насиченим, яскравим кольорам у дусі фовізму, хоча й зберігає міцний академічний рисунок, пропорції фігур і трактування форми. Користуючись приводом зображення селянського побуту, Зарецький вивчає декоративну складову національного вбрання українського селянства. У полотнах «Дівчата» 1960, «На зборах» 1961, «Портрет Катрі Ващенко та Гані Євтушенко» 1966 ми бачимо, що автор суттєво формалізує картинну площину, спрощуючи та роблячи плоскішими середовище, стіни, предмети оточення, використовуючи декоративні елементи вишитих сорочок та оздоблення, зберігаючи при цьому ясність силуетів фігур, рисунок обличь, рук та ніг. Так тло в роботі «Дівчата» вже практично нагадує абстрактні композиції Малевича, а постаті дівчат, де портрет або кисть стають таким самим формальним елементом як і квітковий орнамент чи форма подушки, поєднуються в одну велику формально-декоративну композицію.

В цьому циклі автор поступово відмовляється від академічного ліплення форми та переходить до чистих геометричних силуетів форм, які могли б сприйматися абстракцією, якби не зображували конкретні сюжети: «Каструють бичка» 1960, «Чешуть косу» 1965, «Півні» 1960-ті, «Дівчина з Полісся» 1965. В деяких творах Зарецький доходить до майже гротескного формалістичного образу, помітно деформуючи пропорції тіла фігури та вводячи чорний контур, використовує майже рельєфну фактуру олійної фарби («Стара з села Горностайпіль» 1961-1962).

Проте цікавість художника у 1960-ті рр. не обмежується вивченням суто теми селянства. Зарецький звертається і до соціальної тематики, точніше до тієї її частини, що замовчується чи не висвітлюється в офіційному мистецтві, яке намагається ідеалістично показати соціалізм, як передовий політичний і суспільний устрій. В роботах «Твіст», «Тир», , «Подвір'я (Зима)», «Самогон», «Маріуполь. Їдальня

українських страв» виконаних у 1960-ті, ми можемо побачити суттєвий рух в сторону ще більш формального зображення, деформації предметів, стилізації форм. Автор ніби створює візуальний шифр, який асоціативно показує зворотній бік існування вітрини соціалізму з його політичними репресіями та постійним контролем з боку органів держбезпеки, убогістю й бідністю побуту. Використання контрастних подекуди «кислотних» кольорових сполучень, різкі перепади тону, гострі силуети, що немов ножі розрізають картинну площину, суміші форм, що подекуди утворюють майже повний хаос – ось той неповний перелік пластичних засобів, які автор використовує для вираженні тієї задухи, що переживає мисляча людина в країні «комуністичного раю». В цей період художник часто звертається до образу ночі, що підсилює трагізм сюжету («Нічний гротеск», «Нічний арешт» 1960-ті).

В цей період Зарецький вступає в діалог із пластичним надбання художників-модерністів першої третини ХХ століття. Так наприклад у творах «Нічний гротеск» та «Маріуполь. Їдальня українських страв» неможливо не побачити спільних пластичних ознак зі славетною «Гернікою» 1937, Пікассо, де іспанський майстер використовує формальну геометричну мову, злиття та видозміну силуетів форм образів тварин та людей для того, аби виразити жах того, що відбувається на полотні. Так само і Зарецький широко застосовує деформацію, відмовляється від академічного трактування об'єму, лінійної перспективи та масштабів постатей. Проте на відміну від Пікассо, український митець додає експресивний подекуди майже «відкритий» колір, щоби максимально загострити образ та показати те, чого «не існує» в радянському суспільстві.

Творчий доробок станкових живописних творів Віктора Зарецького у 1960-ті роки демонструє колосальний творчий потенціал художника, його природнє прагнення до виходу за межі окреслених офіційною пропагандою формальних та сюжетних норм соцреалізму. Художника не вдовольняло виконання кон'юктурних замовлень по глорифікації іконографічних постатей і подій комунізму, виконуючи які він міг сміливо розраховувати на всебічну фінансову та моральну підтримку держави, зважаючи на високий рівень отриманої академічної освіти. Його мистецькі амбіції потребували інакших художніх засобів виразності, пластичної мови. Автор не міг штучно відфільтровувати реальне становище соціальної дійсності і ставитися до неї з байдужістю навіть всупереч панівним настановам тоталітарного ладу. Прагнення до пошуку власного стилю та критичне осмислення до оточуючої дійсності через опрацювання досвіду українського народного мистецтва та творчості митців-модерністів ставить ім'я Зарецького на один щабель з іншими видатними художниками цього часу.

Список використаних джерел:

1. Авраменко О. Терези долі Віктора Зарецького. Київ, Бібліотека колекціонера. 2011. С.67-133
2. Беда Г.В. Живопис. Москва. Просвещение. 1977. С. 121
3. Власов В.С., Кульчицький С.В. Історія України (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, Літера ЛТД, 2018. С. 162-163
4. Модернізм. Стаття у Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC
5. Скрипник Г. Історія українського мистецтва. Мистецтво ХХ століття. Т.5 Київ, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАНУ, 2007.
6. Хосе Ортега-і-Гассет «Дегуманізація мистецтва». 1925. С. 2 URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3814

НОТАТКИ

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

7 липня 2023 року ♦ Тернопіль, Україна

Українською та англійською мовами

Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори

Підписано до друку 07.07.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 14,30. Замовлення № 378. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:
Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.